

160852

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

EDİRNELİ GÜFTİ
GAM-NÂME

İNCELEME VE TRANSKRİPSİYONLU METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Sadettin EĞRİ

Enver ACAR
BURSA 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VII
I. BÖLÜM: Edirneli Güftü	
A. Hayatı.....	1
B. Eserleri.....	3
C. Edebî Kişiliği.....	5
II. BÖLÜM:Edirneli Güftü'nin Gam-nâme Mesnevîsinin İncelenmesi	
A. Eserin İsmi.....	8
B. Eserin Te'lif Sebebi.....	9
C. Eserin Te'lif Tarihi.....	11
D. Eserin Konusu.....	13
E. Gam-nâme'de Yer ve Zaman.....	41
F. Gam-nâme'de Kahramanlar ve Karakterleri.....	42
G. Gam-nâme'de Osmanlı Devletinde Görülen Sosyal Problemlerin Akisleri.....	46
H. Eserin Şekil Özellikleri.....	52
İ. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri.....	53
III. BÖLÜM: Transkripsiyon ve Nüsha Özellikleri	
A. Transkripsiyon Sistemi.....	57
B. Eserin Nüsha Özellikleri ve Metin Tespiti ile İlgili Hususlar.....	58
1. Nüshanın Özellikleri.....	58
2. Genel Usûl.....	59
3. İmlâ ile İlgili Usûl.....	59
METİNDEKİ KONU BAŞLIKLARI.....	62
TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	63
SONUÇ.....	137
LUGATÇE	139
BİBLİYOGRAFYA	182
ORİJİNAL YAZMA NÜSHA	185

ÖNSÖZ

Edebî eserler; yazıldıkları devrin tarihî olaylarını, gelenek ve yaşayış biçimini, sosyo-ekonomik durumunu ve siyasal yapısını bir ayna gibi aksettirirler. Özellikle bir yüzyılın sosyo-kültürel yapısını, ahlâkî ve iktisadî zihniyetini anlamak hususunda yapılacak bir araştırmada, tarihî bir vesikadan daha ileri gidebilen edebiyat mahsulleri; subjektif olmakla beraber yaşanan olaylarla ilgili his ve duyguları yansıtmasıyla; araştırmacıyı devrin ruhuna nüfuz ettirirler.

Esâsen bilimselliğin gereği de bir konuyu farklı yaklaşımlarla değerlendirebilmek ve değişik bakış açılarından görebilmektir. Bu sebeptendir ki; kültür tarihimiz hakkında yapılabilecek felsefî, sosyolojik, hukukî vb. araştırmalarda daha sağlıklı ve tam sonuçlara varılabilmesi, Divân edebiyatının anlaşılmasıyla mümkün olacaktır.

Divân şâirleri, asırlardan beri yaşadıkları dönemin buhranlarını açıkça ve çok canlı ifadelerle dile getirmişler. Özellikle Osmanlı Devleti'ndeki çözülmenin başlangıcı olan 17. yüzyılda artış gösteren eleştirilerin hedefi devlet adamlarıdır.

Bu yüzyılda yetişen, yaşadığı çevreden ve dönemin ileri gelenlerinden memnun olmayıp, aradığı iltifat ve itibâra bir türlü kavuşamayan ünlü tezkire yazarı Güftî, eserlerinde sık sık yergiye baş vurmuştur. Şâir, sanat anlayışını en belirgin olarak ortaya koyduğu eseri **Teşrifâtü's-Suârâ** tezkiresiyle -kendi dahil- tüm şâirleri yerden yere vururken, tezimize konu olan **Gam-nâme** adlı mesnevîsiyle de devlet idaresinde bulunanlardan şikâyetler edip, onları da aynı hiciv halkasına eklemiştir.

Divân şâirlerinin en çok tenkit edilen yönlerinden biri yazdıkları şiir ve eserler karşılığında devlet büyüklerinden ihsân ve câize almalarıdır. Bu konu son yıllarda edebiyât dünyasının gündemine sıkça gelmektedir. Çalışmamız ile devlet adamı-şâir ilişkileri konusunda yapılacak araştırmalara ışık tutabilmeyi, bununla birlikte kaside sunma ve bahşiş geleneğini yaşanan devrin şartları açısından değerlendirmeyi amaçladık.

İlk aşamada, Gam-nâme'nin şimdilik bilinen tek nüshası olan ve “Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/4”te kayıtlı bulunan nüshanın transkripsiyonlu metni ortaya çıkarıldı ve inceleme kısmı bu metne dayandırıldı.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde; eserin yazarı Edirneli Güftî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilerek, şiirin yazılışında önemli bir yere sahip olan şâirin karakteri verilmeye çalışıldı.

İkinci Bölüm'de; eserin ismi, te'lif sebebi, te'lif tarihi, konusu, yer ve zaman özellikleri, kahramanlar ve karakter özellikleri, Osmanlı Devletinde görülen sosyal problemlerin akisleri, eserin şekil özellikleri ile birlikte dil ve üslup özellikleri üzerinde duruldu. Eserin konusu başlığı altında şiirin günümüz Türkçe'sine serbest çevirisi yapıldı.

Üçüncü Bölüm'de ise Gam-nâme'nin nüsha özellikleri, transkripsiyon sistemi ve metin tespitinde tutulan yol belirtilerek, ardından konu başlıkları ile eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Çalışmanın ortaya çıkmasında gerek usul, gerekse bakış açısı yönünden ciddi katkılarından dolayı kendimi borçlu hissettiğim kıymetli ve saygı değer hocam Yrd. Doç. Dr. Sadettin Eğri'ye, yine metnin incelenmesi konusunda yardımlarını gördüğüm sayın Yrd. Doç. Dr. Hasan Basri Öcalan'a şükranlarımı sunarım.

Enver ACAR
Bursa 2005

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
bkz.	: Bakınız.
s.	: Sayfa
c.	: Cilt
S.	: Sayı
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ö.	: Ölümü
d.	: Doğumu
a.	: Arapça
f.	: Farsça
Hz.	: Hazret-i
S.A.V.	: Salla'allahü Aleyhi ve Sellem
A.S.	: Aleyhisselâm
K.S.	: Kuddise sirruhu
C.C.	: Celle Celalühu
Ty.	: Türkçe Yazmalar Bölümü
vr.	: varak
yk.	: yaprak
No.	: Numarası
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
TKAE	: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü
H.	: Hicrî
M.	: Miladî
TTK	: Türk Tarih Kurumu
B.	: Basımevi
Haz.	: Hazırlayan
Çev.	: Çeviren

I. BÖLÜM: Edirneli Güftî

A. Hayatı

XVII. yüzyılın ünlü tezkire yazarı ve divân şâiri Güftî (Ölümü H. 1088 / M. 1677) devrin önemli ilim ve siyaset merkezlerinden biri olan Edirne’de doğmuştur. Asıl adı **Ali** olan şâirin, baba adı ve hangi yılda doğduğu kesin olarak bilinmemekte olup âilesi hakkında kaynaklarda yeterince bilgi yer almamaktadır.

Güftî hakkında bilgi veren kaynaklar pek azdır. Verilen bilgiler de kısa ve kapalıdır. **Şeyhî Zeyli** ile **Safâyî Tezkiresi**’nde bunlardan naklen Belîğ¹, Ahmed Bâdî, Âsım, Müstakim-zâde gibi şahsiyetler ve ayrıca **Sicill-i Osmânî**², **Osmanlı Müellifleri**³, **Tuhfe-i Nailî**⁴ gibi eserler şâir hakkında çok az bilgi vermektedirler.

Güftî, tahsilini Edirne’de tamamlayıp, kırk akçe müderrisliğine geçtikten sonra, kadılık mesleğine girmiştir. Uzun müddet Rumeli kadılıklarında dolaştığı, divânında bulunan hezl-âmiz bir “**Selanik Seyâhâtnâmesi**”⁵ ve **Teşrifâtü’ş-Şu’arâ**’da Tâlib maddesinde,⁶ Selanik’te Tâlib’le görüşmelerine âit kayıttan anlaşılmaktadır:

Dedi hâlâ ki Selanik’e güzârum düşdi
Gördüm el-kıssa ehâlisini pür-cûd u ‘atâ

Dönemin iki büyük ilim adamının takdir ve himâyesini görmüş olan şâir, bunlardan ilki olan Şeyhü’l-İslâm Bahâyî’nin çok büyük lutûflarda bulunduğunu ve onu bir velinimet olarak tanıdığını, **Dîvân**’ında adına yazdığı mesnevîlerinde, kasidelerinde ve **Tezkire**’sindeki ilgili maddede dile getirmiştir. Bununla birlikte **Dîvân**’ında Kara Çelebi-zâde Abdü’l-azîz Efendi’den övgüyle bahseden kasideleri de yer almakta olup kendisiyle aralarında bir mizaç yakınlığı bulunmaktadır.

¹ İsmail Belîğ, **Nuhbetü’l-Âsâr Zübdetü’l-Eş’âr**, Haz. A. Abdulkadiroğlu AKM Yayınları, Ankara, 1999 s.355.

² Mehmed Süreyyâ: **Sicill-i Osmânî**, c.4, s.76.

³ Bursalı Mehmed Tâhir: **Osmanlı Müellifleri**, c. 2, s.391.

⁴ Mehmet Nail Tuman, **Tuhfe-i Nailî**, Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. Ankara, 2001, s.855.

⁵ Mehmed Fuad Köprülü: “Edirneli Güftî”, **Milli Mecmua**, 1928, Sayı: 108-109.

⁶ Kaşif Yılmaz, **Güftî ve Teşrifâtü’ş-Şu’arâsı**, AKM Yayınları, Ankara, 2001 s.168.

Ayrıca, Mezakî Süleyman Efendi, Hüссâm-zâde, Feyzu'l-lah Çelebi, İmâm-zâde Efendi gibi devletin ileri gelenleri hakkında methiyeler yazmıştır. Bunlardan başka, Sultan IV. Mehmed'in yaptırdığı bir hamama kaside yazıp, tarih düşürmüştür. Yine devrin sadrazamı Tarhuncu Ahmet Paşa'ya, Vezir Ali Paşa'ya Defterdâr İbrahim Paşa'ya, Hasan Ağa'ya kasideler, Kızlar Ağası Süleyman Ağa'nın Mahmud Paşa Camii hariminde yaptırdığı çeşme için iki tarih yazması, Güftî'nin saray mensuplarının da himâyesini kazanmak istediğinin delili olarak ileri sürülebilir.⁷

Anlaşıldığı kadarıyla arzularına kavuşamamak Güftî'de büyük bir bedbinlik uyandırır. Bu suretle aslen şakacı ve nüktedân olan tabiatı, istihzaya, hatta bazen hicve meyl eder.

Güftî, yaşadığı zamandan ve etrafından memnun değildir; bunu her fırsatta dile getirir. Onun hemen her eserinde derin bir şikâyet havasını sezmemek mümkün değildir. “**Gam-nâme**” isimli mesnevisinde ilim ve faziletin kıymetini takdir etmeyen, liyakatsizlere rağbet eden bir devirden şikâyet ederek, acı acı feryâd ettiği görülür.⁸

Tezkire'sinin kendinden bahsettiği kısımda (84. madde), Mukaddimede (1. madde), Ta'rif-i İ'tibâr-ı Rûm (30. ve 35. madde), Şikâyet-i Evzâ-i Rûm (54. madde) başlıkları ile, o devrin lâkayd ve değer bilmez vaziyetinden, kendi tâliinden uzun şikâyet eder. Rûm'un şiirden anlamadığını ve şiire rağbet göstermediğini her fırsatta dile getirir.

Tezkire'sinde yine kendi maddesinde anlattığına göre Güftî, mütelâşi, kadîd, tiryaki ve züğürd bir zâttır. Bütün ömrünü mihnet, elem, ye's ve hüsrân içinde yoksullukla geçirmiştir. Kıymeti takdir edilmemiş, bilgi, fazilet ve kudretine rağmen iyi bir hayat sürememiş, refâha erişmeden ıztırıp içinde H. 1088 (M. 1677) de ölmüştür.

⁷ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.13.

⁸ Mehmed Fuad Köprülü: a.g.m. Sayı: 108-109.

B. Eserleri

1. Teşrifâtü'ş-Şu'arâ

Türk edebiyatının tek manzum tezkiresi olma özelliğini göstermektedir. Bu eserde Güftî, çağdaşı olan şâirleri kendini de dahil edip hicveder.⁹ Kaşif Yılmaz, bilinen dört nüshası olan bu eserin karşılaştırmalı metnini yayımlamıştır. Buna göre eser, 111 maddeden ibaret olup bu maddeler; 1. Mukaddime, 2. Tezkirenin telif sebebi, 30. ve 35. Târif-i İtibâr Rûm, 54. Şikâyet-i Evzâ-ı Rûm, geriye kalanlarında 106 şâir alfabetik sırayla yazılmıştır.¹⁰

2. Divân

Güftî Divânı'nın pek az yazması vardır. Bunlardan "Topkapı Sarayı Müzesi (Bağdat) Kütüphanesi, Ty. No: 162"de bulunan divânın başındaki bir kayda göre; "Güftî'nin kendi el yazısı ile yazılmıştır." deniliyor. "Güftî Divânı" nüshalarının en tam olanı da budur. Güftî'nin el yazısını gören Ali Emirî Efendi, bunun gayet nefis olduğunu bildiriyor.¹¹

Güftî hakkında doktora tezi hazırlayan Kaşif Yılmaz'a göre Güftî Divânı'nda 8 mesnevî, 76 kaside, 28 kıt'a, 3 terki-i bend, 7 tahmis, 1 müseddes, 1 muhammes, 269 gazel, 12 tarih, 2 müfred, 113 rubâî, 1 na't, 646 beyitlik mesnevî şeklinde yazılmış "Zafer-nâme" vardır.¹²

Divân'ın gazeller bölümündeki 269 gazelden üçü (47., 48., 49.) Farsça'dır. Dört tanesi (56., 170., 243., 266.) ise müzeyyeldir.¹³

⁹ Kaşif Yılmaz, "Güftî", DİA, c. XIV, s.218-219.

¹⁰ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.17.

¹¹ Faruk Kadri Timurtaş: "XVII. Asır Şâirlerinden Edirneli Güftî ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâsı", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. 11, S. 3-4, İstanbul 1948.

¹² Kaşif Yılmaz, *Güftî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Tezkireciliği ile Divânı, Zafer-nâmesi ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'sının Tenkîdli Metni*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1983.

¹³ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.18.

3. Zafer-nâme

Güftî'nin, H. 1070 (M. 1660) da Köse Ali Paşa tarafından Varad'ın fethine âit yazdığı 646 beyitlik bir mesnevidir.¹⁴ Eserin yalnız iki nüshası vardır.¹⁵

4. Hilye-i Güftî

Hasan ve Hüseyin'in Hilyesi ve Aşere-i Mübeşşere'nin Hilyesi diye iki kısma ayrılan bu eser, Hâkânî ve Cevrî Hilyeleri'nin devamıdır.¹⁶ Bazı kaynaklarda adı geçen bu eserin yazmaları bilinmemektedir.

5. Gam-nâme

Güftî'nin Varâdin Kadısı bulunduğu sırada 1062 Ramazanının yirmi birinci günü tamladığı **Gam-nâme** adlı 795 beyitten mürekkep olan bu mesnevi, güzel ve kuvvetli bir şikâyetnâmedir.¹⁷ Bu eserin ele geçen tek nüshası, "Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/4"te kayıtlıdır. "**Osmanlı Müellifleri**"nde Edirne Sultan Selim Kütüphanesi'nde bir mecmuada başka bir nüshasının olduğu söyleniyor.¹⁸ Fakat Kaşif Yılmaz, Edirne Sultan Selim Kütüphanesi kataloglarında adına rastlamadığını ifade ediyor.¹⁹

6. Şâh u Derviş

Bu eserin de bilinen tek nüshası, "Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/1"te kayıtlıdır. H.1061 tarihinde Güftî'nin Şeyhülislâm Bahâyî Efendi'ye yazdığı söylenen eser 644 beyitten oluşan manzum bir hikaye özelliği göstermektedir.

7. Zelle-nâme

Fuad Köprülü, elinde bu eserin yazmasının bulunduğunu söyleyerek şu bilgiyi verir: "Güftî'nin bu eseri tamamıyla hezl-âmiz hattâ bazen hicvî bir mahiyet gösteren bu

¹⁴ Ağâh Sırrı Levend, **Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi**, TTK Yayınları, Ankara 1956,

¹⁵ Kaşif Yılmaz, a.g.m. s.218-219.

¹⁶ Vasfi Mahir Kocatürk, **Türk Edebiyatı Tarihi**, s.454.

¹⁷ Mehmed Fuad Köprülü: a.g.m. Sayı: 108-109.

¹⁸ Gam-nâme ismindeki manzumeyi ihtiva eden mecmua Edirne'de Sultan Selim Kütüphanesindedir. Bursalı Tâhir: **Osmanlı Müellifleri**, c. 2, s.391.

¹⁹ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.19.

eser, küçük bir mesnevîdir.”²⁰

Kaşif Yılmaz da verilen bilgiler ışığında Divân’ında bulunan VII. mesnevîye “**Zelle-nâme**” denilebileceğini ifade etmektedir.²¹

C. Edebî Kişiliği

Güftü hayatı boyunca hedeflerine ve arzularına ulaşamamış bir şâirdir. Bu da dolayısıyla eserlerine yansımış olup, onu “*hezl-âmiz*” bir üslup kullanmaya ve istihzâya sevketmiştir. Derin bir şikâyet edâsı, hemen hemen bütün şiirlerine hâkim olmuş. Bu yüzden de her fırsatta hayatından, devrinden ve kaderinden şikâyet etmiştir:

Ammâ bizi ol deñlü zügürd itdi kazâ kim
İflâs bizüm hâdim gencûrumuz oldı²²

Ebnâ-yı zamâne bî-keremdür dâyim
İhsânı netice-i sitemdür dâyim
Ümmîd-i kerem iden galağ-kâr recâ
Sevdâ-zede-i sırr-ı ‘ademdür dâyim²³

Şâirin edebî kişiliği hakkında kendi yüzyılında ve sonraki yüzyıllarda kaleme alınmış eserlerde çok fazla bilgi bulunmamaktadır.

Safâyî Tezkiresi’nde: “... Asrun şu’arâsından eş’âr-ı âbdârı pâk ve tâze lehçe-i güftârı tâbnâkdur. Manzûme-i mazbûtü’l-abâ kurnı silk-i tedvîne keşîde iden şu’arâ-yı bedîü’l-beyândur... hezl-gûne manzûm Tezkiretü’ş-Şuarâ cem’ ve tahrîr idüp...” diyor.²⁴

Şeyhî Zeyli: “...hezl-gûne Tezkiretü’ş-Şuarâ nazm itmüşdür...” diye yazmaktadır.²⁵ Müstakim-zâde:“... alaylı bir nazım ile düzenlenmiş Tezkiretü’ş-Şuarâ’sı vardır...”²⁶ derken Ahmed Bâdî, **Şeyhî Zeyli**’ndeki cümleyi aynen tekrar etmektedir.²⁷

²⁰ Mehmed Fuad Köprülü: a.g.m. Sayı: 108-109.

²¹ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.20.

²² Kaşif Yılmaz a.g.e. s.48.

²³ Gam-nâme 278 rubâi vr. 8b (120)

²⁴ **Safâyî Tezkiresi**: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 2549, s.237b.

²⁵ **Şeyhî Zeyli**: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ty. No: 81, c. 1, s.778.

²⁶ Müstakim-zâde Süleyman Sadettin: **Mece1letü’n-Nisâb** (Arapça), Süleymaniye (Halet Efendi) Kütüphanesi, No: 628.

²⁷ Ahmed Bâdî: **Vakayîü’l-Fuzalâ Muhtasarı**, “Edirne Ulemâ, Şuarâ ve Meşâyihî”, Edirne Selimiye Kütüphanesi, Baki Efendi Bölümü, No. 2193.

Bursalı Tâhir: “Güftî Ali değerli şâirlerdendir... manzûm Tezkire-i Şuarâ’sı maâlesef hezel (şaka) ve istihfaf tarzındadır. Fakat şâirâne teşbihleri toplayıcı ve güldürücüdür..”²⁸ diyerek edebî yönünü ele alır.

Kaynakların verdiği bilgilere göre en ünlü eseri, **Teşrifâtü’ş-Şuarâ** olan Güftî’nin en çok öne çıkan özelliği de tezkire yazıcılığıdır. Bu eser, şâirin sanat anlayışını ortaya koymak açısından son derece önemlidir; tezkirenin “*hezl-gûne*” diye vasıflandırılması, sanatçının diğer eserlerinde ortaya koyduğu üslubun da bir göstergesidir.

Sanatçı, kasidelerinde överek göklere çıkardığı bir devlet büyüğünden eğer umduğu ihsânı bulamazsa, aynı şahsiyeti aşağılayıcı ağır sözlerle yerin dibine geçirir. “**Gam-nâme**” adlı eseri buna örnek olarak verilebilir. Eserde; devrinde anlaşılmadığını, şiire ve sanata yeterince değer verilmediğini ve cömertliğin kalmadığını vurgulamıştır.

Devrin büyük kaside ve hiciv şâiri Nef’î’deki “Acemâne edâ” Güftî’de de görülmekle beraber, aynı hayal zenginliği ve muhteşem ifadeyi bulmak mümkün değildir.²⁹

Yine dönemin önde gelen şâirlerinden Nâ’îlî’deki karamsar ruh hâlini şâirde görmek mümkündür. Zirâ yaşadıkları devir aynı olması hasebiyle karşılaştıkları olumsuzluklarda bir ortaklık söz konusudur.³⁰

Güftî gerçek hünerini en ziyade gazellerinde, bazı musammatlarında ve bir kısım rubâîlerinde göstermiştir. Gazellerinde bazen içten, ince bir duygu ile lirizme ulaştığı görülür:

Zamân-ı vaslı geçer hârhârı bâkîdür
Giderse cûşi meyûñ keyf-i kârı bâkîdür

Gubâr-ı râh-ı fenâ olsa cism-i ehl-i hüner
Hoş-âmed-i elem-i rüzgârı bâkîdür

Ne deñlü alsa ele şîşe-i dilüm ol mâh
Hemîşe dest-i hoş inkisârı bâkîdür

²⁸ Bursalı Mehmed Tâhir: a.g.e. s.391.

²⁹ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.24.

³⁰ Haluk İpekten, *Nâ’îlî Hayatı Sanatı Eserleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997 s.42.

Ne câyi handedür ey gonca bâğ-ı dehr k'anufî
Bahârî zûd-rev ü cevr-i hârî bâkîdür

Ölürse hasret-i ebrû-yı yâr ile Güftî
Nişâne-i gama seng-i mezârî bâkîdür³¹

Rubâîlerinde gösterdiği ustalıklı Divân Edebiyatı'nda rubâîleriyle ün kazanmış olan Azmî-zâde Haletî'ye yaklaşmıştır. Hatta her ikisinin rubâîleri bir mecmuaya alınıp istinsah edilmiştir.³²

Tâ küfr-i ser-i zülfi ile nâm oldum
Zünnâr-perest-i deyr-i esnâm oldum
Destâr-ı kühen-sale-i İslâm sanup
Deryûze-ger-i zekât-ı İslâm oldum³³

XVII. yüzyılda yetişen şâirler, eserlerinde Arapça ve Acemce'den aldığı mebzul kelime ve terkipler sayesinde bu asrın edebî dili, önceki yüzyıla göre daha ağır, yabancı kelimelerle dolu, uzun tamlamalı, süslü ve ağıdalı bir dil hâline gelmiştir. Güftî de tüm eserlerinde, Fars dili özelliklerine yaklaşarak devrindeki diğer şâirlerden daha ağıdalı ve zor anlaşılır bir dil kullanmıştır.

Yine yüzyılın başka bir özelliği "Sebk-i Hindî" akımından da sadece ıztıraplarını dile getirdiği şiirlerinde, soyut ve somut kavramların birlikte kullanıldığı uzun tamlamalarda etkilenen Güftî'nin tasavvufla olan alakası, maddî ihtirasları nedeniyle zayıftır.

³¹ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s. 28.

³² Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/3

³³ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s. 28.

II. BÖLÜM Gam-nâme

A. Eserin İsmi

Eserin ismi “Osmanlı Müellifleri”nde “Gam-nâme” olarak geçmektedir ve Edirne Sultan Selim Kütüphanesi’nde bir mecmuada nüshasının olduğu belirtilmektedir.³⁴ Fuat Köprülü ise; 1928 yılında Milli Mecmua’da “Edirneli Güftü” başlığı altında yayınladığı makalesinde aynı adı zikretmektedir.³⁵

Çalışmaya kaynaklık eden ve şimdilik bilinen tek nüsha olan Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/4’te kitap, aynı adla kayıtlıdır.

Eserin “Der Ta’rif-i Sebeb-i Te’lif-i Kitâb ü Şikâyet-i Rûzgâr” başlığı altındaki 51. beyitten başlayan bölümünde şâir, devletin ileri gelenlerinin cimrilik yaparak kendisine ikrâm ve ihsânda bulunmadıklarını dile getirir, böyle eleştireci bir dile sahip olmasına şaşılmaması gerektiğini ifade eder. Çünkü şâir, kendi ifadelerine göre, bu zamana kadar hiçbir iyilikle karşılaşmamıştır. Bu eser ile devrinde uygulanan törelerin çirkinliğini ve buna ilişkin kötü giden talihini dile getirdiği için kitaba “Gam-nâme” ismini verdiğini söylemektedir.

Müellif, bu ismi kitapta çeşitli yerlerde zikretmektedir:

Çıldı bu hayâl-i hâmi ibdâ

Ġam-nâme bahtı ide inşâ

Bu nüshaya oldı zîb-i ‘unvân

Ġam-nâme ıştılâh-ı devrân

Bed-kârî-i rûzigârdur bu

Ġam-nâme-i hâl-i zârdur bu

³⁴ Gam-nâme ismindeki manzumeyi ihtiva eden mecmua Edirne’de Sultan Selim Kütüphanesindedir. Bursalı Tâhir: a.g.e. s.391.

³⁵ Mehmed Fuad Köprülü: a.g.m. Sayı: 108-109.

B. Eserin Te'lif Sebebi

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı devletinde görülen sosyal ve ekonomik alandaki çöküntüden nasibini büyük ölçüde alan IV. Mehmet döneminin sanat adamı Edirneli Güftî, sanatının icrasını genel olarak devrin olumsuzlukları üzerine bina etmiştir. **Gam-nâme** adlı eser, çocuk yaşta tahta geçmiş olan ve henüz 10 yaşlarında bulunup devlet idaresinde söz sahibi olamayan bir padişahın devrinde yazılmıştır.

Sultan Dördüncü Mehmet döneminde sadrazamlığa getirilen Tarhuncu Ahmet Paşa, Girit'i fethetmek, donanmayı yeniden kurmak ve devlet bütçesini düzenlemek için verilen gereksiz hediye ve bahşişleri sınırlandırmıştır.³⁶ Eserin, te'lif tarihi ve "sebeb-i te'lif" kısmındaki bilgiler nazara alındığında adı geçen sadrazamın döneminde kaleme alınmış olduğu anlaşılıyor.

Şâir, memleketi olan Edirne'den eserin yazılışından birkaç yıl³⁷ önce İstanbul'a gelip Şeyhülislâm Bahâî Efendi ve Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin himayesini görmüştür.³⁸ Dönemin sadrazamından ve diğer birkaç devlet büyüğünden de aynı ilgi ve ihsânı beklemiş, fakat arzularına ulaşamayınca bu eseri kaleme alarak devrin idarecilerinden başlayarak tüm asırlara yönelik bir şikâyete başlamıştır. Hatta bu şikâyetten kader de hissesini alır. Bununla birlikte eserde bazen yüksek dozlara ulaşan hicivler de yer almıştır.

Güftî kitabın yazılış sebebinin 51. ve 158. beyitler arasında özetle şöyle açıklamaktadır: Şeref ve ihsânın sevdasına tutulup, devrin idarecilerinden himmet talep eder. İdareciler ise değişik vaatlerle şâiri oyalayıp kendilerinden beklenen iyilik ve cömertliği göstermezler. Sanatkâr da neticede isteklerine kavuşamayıp devrin idarecilerinden ümidini kesince **Gam-nâme** kitabını yazarak mutluluğa ulaşmak ister.

Bu eserle devrinde uygulanan çirkin adetlerin verdiği ızırabı anlatan şâir, aynı zamanda kötü baht ve talihinden de yakınmaktadır:

³⁶ İ. H. Uzunçarşılı **Osmanlı Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1951, c. III, s.405.

³⁷ Güftî'nin bir diğer eseri olan "**Şâh u Derviş**"in yazılış tarihi 1651 olup, padişahın düğününden bahsetmektedir.

³⁸ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.13.

Bir dem bu dil-i müşevveş aḥvāl
Ḥasret-zede-kār u hīç-āmāl

Ġam-pīşe vü mültemes ne-dīde
Teh cur‘ a-1 cām-1 ġam-keşīde

Üşkäfte gül-i ḥadīka-1 dāğ
Dāğ-1 ġam-1 dille dil-nişīn bāğ

Hırmān-keş-i arzū-yı āmāl
Miḥnet-zede-i diyār-1 iqbāl

Sevdā-yı keremle ḥaste-i teb
Ma‘ dūm-1 ümīd ü hīç-maḥlab

Ġam-nāme nüvīs-i şādümāne
Me ‘yūs-1 mekārīm-i zamāne

Zindānī-i zūlf-i yār-1 ümmīd
Ġurbet-zede-i diyār-1 ümmīd

Himmet ṭalebinde çeşm-i beste
Bāde-ṭaleb ü sebū-şikeste

Gül-ḥāhiş ü dāğ-1 sīne-dīde
Mey-maḥlab ü ḥūn-1 dil-çeşīde

Güftī-i ‘adem ümīd-i nā-kām
Himmet ṭaleb-i li ‘ām-1 eyyām

Aḥvāl-1 zamānedan tehī dil
Zaḥmet-keş-i kām u hīç-ḥāşıl

Oldı niçe dem esīr-i sevdā
Bī-hūde rev-reh-i tevellā

Olmışdı hemīşe sifle-ḥāhiş
Bāṭıl heves ü ‘adem perestiş

İtdi niçe dem o bed-meķadır
Dervīze-i himmet-i ekābir

C. Eserin Te'lif Tarihi

Gam-nâme'nin yazılış tarihi hakkında iki araştırmacı farklı bilgiler vermektedir. Bunlardan ilki Fuat Köprülü'dür: "Elimizdeki külliyâtda **Gam-nâme** unvanlı küçük bir mesnevîye daha tesadüf ettik. Güftî'nin Varâdin Kadısı bulunduğu sırada 1062 Ramazanının yirmi birinci günü itmam ettiği **Gam-nâme** tahminen iki bin beyitten mürekkep olan bu manzume, güzel ve kuvvetli bir şikâyetnâmedir."³⁹ şeklinde bir açıklama yaparken Osman Nuri Peremeci ise: "Ali Güftî, H. 1050 tarihinde 785 beyitlik **Gam-nâme** adlı bir risâle yazmıştır."⁴⁰ diyor.

Her iki araştırmacının bilgileri karşılaştırıldığında ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır: Öncelikle, Peremeci'nin verdiği beyit sayısı elde bulunan nüshaya yaklaşık olmakla beraber, verilen tarihin eserin te'lif tarihi olmasına imkan yoktur. Çünkü; **Gam-nâme**'de IV. Mehmet'e yönelik bir medhiye yer almakta olup, Peremeci'nin verdiği tarihte henüz IV. Mehmet saltanata geçmemiştir.

Köprülü'nün tahminen verdiği beyit sayısı eldeki nüsha ile bir uygunluk arz etmemekle birlikte verilen tarihin, Tarhuncu'nun vezâretine rastlaması⁴¹ ve eserde Ramazan ayı ile ilgili bir mazmun yer alması⁴² gibi nedenler te'lif tarihi olması ihtimalini kuvvetli kılmaktadır. Bununla beraber Köprülü'nün vermiş olduğu örnek beyitlerin eldeki metinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Ayrıca, eserin tarih beyti olan:

Ger itmese add-ı gussa tevbih
Gam-nâme olurdu aña târîh

Yukarıda verilen tarihe göre "**Gam-nâme**" kelimesi 1136 etmektedir. I.

³⁹ Mehmed Fuad Köprülü: a.g.m. Sayı: 108-109.

⁴⁰ Osman Nuri Peremeci: **Edirne Tarihi**, Resimli Ay Matbaası, 1939, s.252.

⁴¹ İ. H. Uzunçarşılı a.g.e. s.405.

⁴² Gam-nâme'nin 289. - 296. beyitleri arasında çaresiz kalan bir şâirin şeref bulmak ümidiyle gittiği bir haneyi devamlı açlık çekilen Ramazan ayına benzetiyor ve burada kıyamete dek bayrama ulaşamayacağını ifade ediyor.

mısradaki “add” kelimesi ise şeddeli dal bir sayılmak kâidesiyle 74 etmektedir. Bu rakam “**Gam-nâme**”nin ebced değeri olan 1136’dan çıkarıldığında Köprülü’nün vermiş olduğu H. 1062 tarihine uygun olmaktadır.

Bu bilgiler dikkate alındığında **Gam-nâme**, Köprülü’nün vermiş olduğu H. 21 Ramazan 1062 (M. 28 Ağustos 1652) tarihinde yazılmıştır, denilebilir.

D. Eserin Konusu

Eser, yer aldığı kitapta birden fazla mecmuanın bulunması sebebiyle, İslâmî geleneğe uygun olan "besmele" ile başlamayıp, Güftî tarafından yazıldığını te’yid eden “**Kitâb-ı Ğam-nâme Ellefahu Ğüftî Çelebî el-Edirnevî der Medḥ-i Pâdişâh-ı İslâm Sultân Meḥammed Ḥân ḥallede ḥilâfeteḥu ilâ inḳırâzı’d-deverân-ı mihr**” ibaresi ile başlar ve tevhid bölümüne geçilir.

Tevhid bölümünün başlığı yoktur. Şâir bu bölümde Allah’ı şu ifadelerle vasıflandırmış ve ona hamd etmiştir: Bütün bu kâinatın yaratıcısı olan Allah, Celal sahibi ve sonsuzdur. O, gökyüzünü bir saray şeklinde bina etmiş, güneşi o saraya lamba yapmıştır. Aya ilk yaratılışında ışığı vermiş ve idaresini elinde tuttuğu ayı yükseltip semaya koymuştur. Nisan yağmuruyla sedefin içinde inciye yetiştirmiş, halis şarabın rengini ve sevgilinin güzelliğini vermiştir. Onun güzelliği cevherdir ve bu güzelliğin tasviri mümkün değildir. Dudağının bir işaretleriyle cevheri yoktan varlığa çıkartmıştır. Eğer insan, onun mukaddes sıfatlarını anlamaya çalışsa hayret sillesini yiyecektir. Güzelliğindeki zarâfet güle aksedip bülbülü meftûn etmiştir. Allah’ın aşkıyla yapıp tuttuğunu ifade etmiştir.

Tevhid bölümünü "**Der Na’t-ı Ḥazret-i Seyyidü’l-Enâm Muḥammed Muştafâ Şallallâhü ‘Aleyhi ve Sellem**" adıyla na’t bölümü izler. Şâir bu bölüme kendine seslenerek başlar:

Ey mübarek kalemi hoş kokular saçan şâir, bu kokunun kaynağı sevgilinin elbisesidir. Bu nedenle gururu bırakmalısın; çünkü şiirinin mânâ sayfasına gül renkli allığı o sevgili sürmüştür. O öyle bir sevgilidir ki şeker gibi tatlı dudaklarına bağlılık insanı kadehsiz ve şarapsız sarhoş eder.

Ey şâir! Ruhun hayat kaynağı olan şiirini yazarken nasıl olur da divitinin fırçasından tek bir tel kıvrılır. Harflere Hazret-i İsa'nın (A.S.) nefesiyle can verip satırı bir tasvir levhası yap ve oraya sevgilinin yanak çukurunun vasıflarını yaz. O gönül avcısının yanağına dikkatle bak ki bu güzellik Allah'ın cemalinin yansıdığı bir aynadır. Senin ile o mübarek sevgilinin nefesi bize misk gibi hoş kokular dağıtsın. O güzel kokulu saçını medhet ki hayalin geniş sahrasındakiler ve Çin'in ünlü miskçileri dahi kıskançlığa düşsünler.

Ey kalbi kırık aşık! Güzel mânâlar saçan kalemin can ipi, Zühre çalgıcısının sazına tel olsun ve öyle hoş ezgiler yazsın ki köhne ezgilerin hükmü ortadan kalksın. Yine şiir incilerini öyle süsle ki o inciler bir araya geldiğinde Ülker yıldızlarını kışkandırısın.

Hazret-i Peygamberin övgüsüne başla; ancak bu sayede diğer şâirlerin ezgilerini ölçen, değerlendiren yüksek bir şeref makamına erişsin. Fitne çıkaracak kadar alımlı harflerin her noktası, devrin meclisinde güneş gibi nurlar saçan bir mum olsun ki her tarafa mânâ güllerini dağıtsınlar.

Ey bîçâre şâir, gerçi bu nükte yolunda gitmek senin gibilerin haddi değil; fakat bu halinle âdil ve merhametli Hâkimin övgüsünde ince mânâlı nükteler bulup, ortaya çıkarsan ne olur.

Ey aczine medet arayan garip şâir; övgünü yazarken dikkat et, sağduyulu ol. Çünkü bu yolun sultanı olan Hazret-i Muhammed (S.A.V.) Allah tarafından “Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım.”⁴³ hadis-i kudsîsiyle övülmüştür ve bu sırrı anlayan gönül insanları “Seni hakkıyla tanıyamadık.”⁴⁴ demişlerdir. O ki insanlık bahçesinde açılmış bir gül goncası olup, mübarek bir kuş gibi yükselerek İlahî âlemlere yükselmiştir. Peygamberler kafilesinin reisi ve en yücesi, aynı zamanda Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir. İşte böyle bir zatı övmek mümkün müdür? Tabii ki değildir. Çünkü; güzelliğini anlatacak sayfa yeryüzünde bulunmuş değildir. Bütün bunlara

⁴³ Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s.113.

”لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ كَمَا خَلَقْتَ الْاَفْلاكَ”

⁴⁴ Mehmet Yılmaz, a.g.e. s.117. “سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ”

rağmen onun aşkıyla arzularına kavuşan kalem, gösterişli bir at gibi şevk ve neşesinden yerinde duramaz.

Nasıl ki bir rind, şarap içerek kendinden geçse de şarap istemeğe devam eder. Gül ne kadar basit ve kıymetsiz de olsa bülbül onun için feryadından kendini paramparça eder. Mumun alevi her ne kadar pervaneyi yaksa da pervâne, ateşin çevresinde dolanarak en sonunda düşüp yanar. İşte gerçek âşık da böyledir ki aşkın derdi ile sevdiği için şehit olup, canını fedâ eder. Ve aşk toprağında kıyamete kadar hasret gülleri yetiştirir.

Ey Güftî, sana bu kadar boş laf yakışmaz; artık yeter yaptığın edepsizliği bırakıp efsaneni ortaya koy. Ne zamana kadar kendine bahâne bulup, bu özürle abdestsiz namaza devam edeceksin? Selam ve dua bahçesinin hadsiz selamlarından bir güldeste derleyip başta o kemâl sahibi Allah'ın nebisi Hazret-i Muhammed'e (S.A.V.) ve onun pâk, temiz hanedânıyla birlikte sahabelerine takdim eyle. Sözleriyle na't bölümü sona erer.

Kimi mesnevilerde na't bölümünden sonra yer alan ve Hz. Muhammed'in Allah katına yükselmesini konu edinen mirâc bölümü **Gam-nâme**'de yoktur. Yine mesnevilerin genel planında yer alan ve mirac bölümünü takip eden mu'cizat bölümü de eserde yoktur.

Kitabın yazılış sebebi ve devirden şikâyetin anlatıldığı “**Der Ta'rif-i Sebeb-i Te'lif-i Kitâb ü Şikâyet-i Rûzgâr**” başlığı altındaki bölümde ise şunlar ele alınır:

Şâir, bir vakit keşmekeş ve karışıklık içinde olan ahvâliyle emellerine ulaşmak yerine hüsrana uğrar. Gam şarabını bir yudumda dibine kadar içip ızdırapla yaşamayı kendine huy edinerek yapayalnız, kimsenin yardımını görmeden dolaşmaktadır. Yüreği, o derece yanmıştır ki gönül bahçesinde keder gülleri açılmıştır. Bu yaralı gönül, mutluluk diyarında dâima emellerine kavuşmayıp ümitsizliğe düşer ve belâlara maruz kalır. Şeref ve ihsânın sevdasıyla sıtmaya tutulursa da neticede yine isteklerine kavuşamaz. Devrin lütuf ve ihsân sahiplerinden ümidi kesilince **Gam-nâme** kitabını yazarak mutluluğa ulaşmak ister.

Umut sevgilisinin zülfü onu hapseder ve ona zindan olur. Bu sebeple arzularına

kavuşamayınca ümidin ülkesinden uzak gurbetlere düşer. Devlet büyüklerinden koruma ve yardım isteğinde bulunup, gözünü bu makamlara diker, fakat şarap isteyen birinin kadehinin kırılması gibi bunlardan da ümidi kesilir. Bu kara bahtlı şâir de gül yerine yürek yarasını bulur, şaraba bedel de o yaranın kanını içer. Kendi kendine şöyle seslenir:

Ey bu zamanın alçaklarından korunma ve gözetme talep edip muradına eremeyen fakir Güffî, bu devrin insanlarında vicdan yoktur. Böyle sefillerden bir talepte bulunursan çok zahmetlere düşer, yine de emellerine kavuşamazsın. Niceleri aynı sevdaya kapılıp bu yola koyuldular; lakin hep yalan bir heves ve yok olan bir şeye ibadet etmek gibi boş yere yürüdüler. O kötü kaderle çok zaman devlet büyüklerine korunma ve gözetilme için yalvardık. Bu zamandaki reislere bir acayip hal olmuş ki eğer birine halini arz etsen, o da devirden şikâyete başlayıp, seni perişan eder. Bazısı, bir cimrilik hastalığına tutulur, artık onu övmek için ne kadar dil döksen, hepsi boşa gider. Hatem-i Tâî kadar mal ve servetleri olduğu halde onun gibi lütuf ve keremde bulunmazlar.

Sözün kısası; böyle alçaklardan bir şeyler ummak, hayalin elinde maskara olmaktan başka bir şey değildir. Bunlar, seni dâima asılsız lütuflarla yakınlaştırmaya çalışıp kendilerine bağımlı hale getirirler. Tâ ki sonra çekingenlik hissiyle isteklerini arz etmek için meclisine ulaşsın. Oraya vardığında ise o alçağın sahtekarlıkları ortaya çıkar. Bağırıp çağırmaya başlarlar, sen ise hayalinde canlandırdığın o lütuf gülünün kokusunu bile duyamazsın. Onların lütuf ve ihsânın okşayışından hiç haberi yokken yapmacık bir alçak gönüllülüğe bürünüp dalkavukluk yaparlar. Her seferinde önceki yaptığı rezaleti görmezlikten gelerek yeni bir ihsân ve ikrâm türküsü çağırıp insanı başka başka şekillerde avuturlar. Kendinin çok marifetli biri olduğuyla övünse de ilimden ve marifetten hiç nasibini almamışlardır. Gerçi kendilerini, Hatem-i Tâî'nin tabiatında cömertlik ve ihsân abidesi zannederler; fakat alçak ve cimri adamlardır. Sarayda yakınlarının gönlü perişan olurken bunların ruhu bile duymaz. Vezirlik sarığını ağır bir belâ yükü gibi başında taşırlar. Bir iş yapılacağı zaman ışıksız bir mum gibi, bir işe yaramazlar. O, ihsânda bulunacak kişiler, gönlünü devletin ihtişam ve debdebesine bağlamış olanlara düşman nazarı ile bakarlar.

Ey perişân Güftî, en sonunda anladın ki böyle insanlardan iyilik beklemek kadar büyük cehalet olamaz. İhsanın ümidi beni bu yolda duacı yaptığı zamanda arzularıma kavuşamamam ve bu ruh hali ise yazılarımla güzelleşmesine sebep oldu. Bu zamanın usullerini gördükten sonra ümitten vazgeçip elimi eteğimi çektim. Çünkü gönlümdeki ümit ne zaman böyle bir istek içinde olsa hemen karamsarlığa düşerim. Yağmacı ve çapulcu adamlardan para istediğimde gönlümün ümitsizliği beni teselli etti. Alçak tabiatlı insanları ve âlemin bu rezil halini görünce arzu belâsından vazgeçtim. Bu şen şakrak yaratılışla eğlenmeyi düşünürken çâresizlik benimle gönül birliği yapıp sadık bir dostum olur.

Dedikoducu bir karaktere sahip olmama şaşılmamalı. Çünkü bu zamana kadar arzularımın kokusunu bile duymadım. “**Gam-nâme**” adlı kitabımın yazımında yepyeni hayallerle kör talihimi ortaya koydum. Devrinde uygulana gelen çirkin törelerin verdiği kederi anlatan kitap mânâsında “**Gam-nâme**” adı bu esere güzel bir unvan oldu. Puslanıp gizlenen vaatlerin inkar edilmesi bu hayale tecrübe kazandırdı.

Güzel sözlü şarkılar söyleyen bu kalemim, daha önce hiç duyulmamış ince ve zarif nüktelerle, nazik tabirlerle dopdolu yeni bir aşk kitabına başladı. Kendilerini gizlemek için takma adlarla dolaşan ve ikiliğe neden olan fitnecilerin taklidinden kaçınılmalıdır. Bu kitapta güzellerin el aynasında saklı olan sırlar vardır. Bu sırları göstermesi ise bu eserin mucizesidir. Nasıl saba rüzgarının güllerine hiç diken takılmamıştır; işte benim kitabım da böyle dikensiz bir gül gibidir ki hiçbir kusuru yoktur. Kitabımın içeriği, feyiz bahçesinde insanın gönlünü kendine çeken, suya kanmış ve alev gibi kızarmış bir gül goncasıdır.

Bütün harfleri ise hoş kokulu güzel bir sümbüldür. Kitaptaki her nokta iki gözün birer gözbebeğidir ki bunlara bakmak, görülmemiş büyümlü bir coşkuyla etrafına alevler saçan bir heves rüzgarıdır. Her noktası öyle acayip bir mumdur ki eğlence meclisini aydınlattığı gibi güneşin dahi gönlünü yakar. Çoğu şâirin kitaplarında ortaya koyduğu nükteler eskiiyip yıpranmışken kitabımdaki nükteler ise güzel kokulu bir mumun dumanı gibidirler. Bunlar, nükte bahçesinin öyle şirin goncalarıdır ki ay ışığı gibi bu bahçeye bir mum olmuşlardır.

Yaratılışımdan doğan her şey derin mânâlı bir ilim olup, Ülker yıldızının

mücevherlerine göz alıcı bir güzellik vermişlerdir. Şiirimdeki nükteler, gönlün ah ateşinden fıskıran alev gibi bir gelin olup, sandalyesine kurulur ki; yanağındaki eşsiz güzellik için bir (meşşata)süsleyiciye muhtaç değildir. “Sin” harfini çıkaran dişler; hayalin gönül alıcı güzellerine bir tarak olup, o narin mânâları süslendirmiştir. Gönlümüzde yer tutan her seçkin mânâ, İrem bağının sırlar bahçesinde dikensiz, taze bir gülüdür. O güzel gözlerin bakışındaki nur, bütün yaratılanları sonu olmayan bir kıskançlık içine atmıştır.

Eşine rastlanmadık yeni mânâları keşfetmek gönlüme mahsus bir özelliktir. Dilimden dökülen nükteli söz cevherleri buna işaret eder. Bu nükteler yeni mânâlar meydana getiren güzellerin sarayında bulunanlara sihir ilmini öğretir. Mânâ cevherlerimin hiç görülmemiş derecede eşsizliği, günahsızlığımın kanıtı olup, masûmane sevinçler yetiştirmiştir. Kitabım içinde yeni yetişmiş rengarenk güllerin bulunduğu bir gül bahçesine benzer ki, gülleri toplamak isteyen hangisini seçeceğini şaşırarak görülmemiş bir sıkıntıya düşer.

Bu güzel kitabım, masûmane bir şekilde kendini başkalarına beğendirmeye çalışarak onlarla üstünlük mücadelesine girişmez. Yusuf’un güzelliğini görenler şaşkınlığından ellerini kestikleri gibi kitabımdaki mânâları görenler de hayrette kalırlar. Çünkü onlar hem Yusuf gibi beğenilmiş, hem Züleyha kadar güzel, hem bıçak gibi keskin, hem turunç kadar lezzetlidirler. Bu kitabın altında yazılan hatların nakşını başka kitaplarda bulmak imkansızdır. Çünkü; her köşkte Yusuf’un güzel nakşı olamayacağı gibi, herkes öyle her denizde inciye bulamaz. Gerçi bütün güzel çehreler aynı gök kubbe altındadır, fakat cennet şarabının keyfi başkadır; dünyadakilerle bir olmaz. Mum ne kadar ışık saçsa da hiç aya benzer mi?

Sözün kısası, tüm bu gerçekler ortadayken şiirime diğer şâirlerin yetişmesine imkan yoktur. Çünkü bu şiir padişahın övgüsü için yazılıp, güzellikte ayın yüzüne bir levha olmuştur. Her zaman hükümdarı öven eserler, talihin düzelmesine ve mutluluğa neden olmuştur. Padişaha övgü yazmak güzel bir şans denemesidir ki, istenen bolluğa ulaşılmanın yolu budur. Maalesef, dünya pazarında ilim-irfan parası geçersizliği hep böyle devam edip usta şâirleri mahrumiyet içinde bırakmıştır. Servet sahibi olanlar, düzgün ve akıcı sözlerle güzel şiirler yazan şâirlere iltifat etmeyip, boş işlerle

uğraşıyorlar. Onlar ancak hükümdarlık makamını överek şan u şöhretini parlatan şiiirlere kıymet verip revaç gösterirler.

Eğer padişahın yardımını olursa söz söyleme sanatında Urfî namlı meşhur şâire üstün gelirim. Düzgün ve güzel yazılmış şiiirlerimin ince nüktelerini Feridüddin-i Attâr'ın ruhu görseydi “çok güzel” der ve hayrete düşerdi. Bu sözlerimi eğer meşhur Molla Câmî'nin ruhu duysaydı kıskançlığından put gibi titreyişe kapılacaktı. Bu kadar beğenmesine rağmen yine de Mevlanâ'nın Mesnevîsi için “Peygamber değil biliyorum fakat elindeki kitap nedir?” dediği gibi benim şiiirlerimi, Peygamberimizin mu'cizesi olan Kur'an'a benzetme yanlışlığına düşmezdi.⁴⁵ Böyle doğruyu yalandan ayırıp fark edebilen, tenkitçi bir karakter bende varken hayal ülkesinin şâirlerine üstad oluşuma şaşılmamalı. Söz söyleme sanatında nüktedan yaratılışı ile Sa'dî, ahir zaman peygamberi olsa ve ondan sonra peygamber gelmeyeceğine dâir bir destan yazsa ne çıkar. Eğer padişahın desteği yardımcım olsa o, kendinden başka usta tanımayıp haset eden pes tabiatlı şâir, peygamberliğin gönderilmesini, yani başka hünerli şâirlerin gelmesini, tasdik ederek sanatımın üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalacaktır.

Benim güzel şiiirlerim mucize değil mi? Haydi siz söyleyin, bu halde benim yaralı göğsüm kalem olsa ne çıkar? Gönlüm kendine ilham olunan mânâları tam anlayıp, kabul ederek bu söz ülkesinin peygamberi oldu. Nükteler yazmaya girişmiş olan bu yaratılışıma vahiy indirilmesi ile şeref kazanması, şaşılacak bir şey değildir. Çünkü bakınız, bu kitap Allah'ın ihsân ettiği bir eser değil midir? Hem bunu bana Allah ilham etmemiş midir?

Şiiirimdeki yer alan güzel rubâilerin, her mısrası, şaşkınlık veren göz alıcı satırları, söz sanatımın mucizeliğinde dört halife gibidirler. Fakat ne çare, karanlık işlerle uğraşan o düşmanlar, yine de sözlerimin mucizeliğini tasdik etmezler. Güneş, altın dağıtsa böyle insanlar nasibini alamazlar; bunların elleri, yarasanın iki gözü gibi bir işe yaramaz. Hazret-i Muhammed'in (S.A.V.) nübüvvet güneşi, sonsuz nuru ile baştan başa dünyayı aydınlatmış ve her tarafa feyizler saçmakta iken bazı bedbahtlar, talihin bu

⁴⁵ Mollâ Câmî, Mevlâna Celaleddin-i Rumî hakkında demiş:

“مَنْ جِهَ گُؤِمَ دَرِ وَصَفِ أَنْ عَالِي جَنَابِ نَيْسَتْ يَيْغَمِيرُ وَلِي دَارِدَ كِتَابِ” Câmî'nin bu fikrasının mealine işaret etmek istiyor.

bereketinden -aydınlığından- mahrum kalırlar. Asla Ebu Cehil'in gönlü güzellikler bulamayacağı gibi, Ebu Leheb'in de kalp yuvası bir ışık bulamaz. Diyerek şâir sebeb-i telif kısmını sonlandırır.

Padişah için övgü bölümü **Gam-nâme**'de "Der Medh-i Pâdişâh-ı İslâm Sultân Mehemmed Hân halledallâhü hilâfete hü ilâ inkırazı'z-zamân" başlığı ile yer alır. Şâirin kendi ağzından medhiye şu şekilde yapılır:

Bu eşsiz hayal, insaflı ve âdil padişahın övgüsüne güzel bir süs oldu. Çünkü o âdil padişah, lütuf rüzgarıyla şefkatli kucağında her zaman gül gibi insanlar yetiştirdi. Bu gönül alıcı ve büyümlü kitabın uğurlu mücevheri, parıltısıyla devamlı meclise çok yakıcı feyizler saçtı. Devrin padişahının şirin lakabı, bu aşk şiirine bir unvan olup, devrin meclisine kadehler dolusu feyizler sundu. Bu sebeple kitabım sonsuzluğa kavuşsa ne olur?

İkrâm sahibi olan padişahın nisan yağmuru gibi bereketli olan övgüsü; gül bahçesini yeşillik ve tazeliğe sevinçlere boğdu. Bu övgü, şarap dolu bir kadeh gibi meclisin vazgeçilmez bir usulü olup, meclise renk kattı. Seçkin ve işveli olan bu sözlerim, gâh sır bahçesinin yeni yeşermiş bir gülü, gâh ağzına kadar şarap ile doldurulmuş feyiz kadehi oldular. Tâ ki etrafına nurlar saçan mumlar toplansın. Aynen bunun gibi eşsiz ve benzerlerinden üstün olan padişahın övgüsü, dağınık bulunan sır yapraklarını toplayıp düzendi. Yani bu şiiri yazmama sebep oldu.

Yeni açılmış bir gül gibi etrafa ikrâmlar saçan o padişah, yüksek rütbeli insanların meclisine görülmemiş hediyeler sunar. Hakkında söylenenler, işitildikçe ihsânlarının bolluğu içimizi açar. O, Hâtem-i Tâî gibi cömert ve ikrâm sahibi padişah olup, Bermekî gibi zenginliğiyle çevresine iyilikte ve iltifatta bulunur. İncisi, Zühre yıldızı gibi gökyüzüne uğur ve mutluluk veren bir mücevher olup, yıldızlarca büyüklüğü kabul edilmiş olan devrin adalet ve ihsân cevherine kaynaklık eder. Mutluluk o hükümdarın iki gözünün nurudur; bununla yüksek rütbeli insanların meclisine ışık saçan bir mum olup, taht ve tâcını saadetle parlatır.

Şevketli padişahın tasarrufunda şahsının büyüklüğü görüldüğü gibi şefkatli merhameti dahi görünür. Devrin resminde şan ve şöhretiyle namı işitilmemiş uğurlu bir

mutluluk tasviridir. Mutluluk bahçesinde bir gül budağı olup, ülkeyi baştan başa güzelce süslemiştir. Memleketin topraklarına saltanatı sayesinde kara yağızlı ve gösterişli atlar bahş edilmiştir. Memleketin karalarında ve denizlerinde iyileri mükafatlandırın, kötülere de cezasını veren ve aslanlar gibi bahadır kulları hizmetinde hazır bulunan bir padişaktır. Taht ve tacını Hz. İbrahim'in bahçesindeki yeni goncalar ile süslemek ona yakışır. Büyüklüğünün azameti, sadık dostların bahçesinde taze ve latif bir gülü olup, ilim deryasının kapısını süslendirir. Hanedânın mücevherleri işitilmemiş bir tarzda fazilet ve kıymete sahiptir.

Osmanlı hanedan silsilesi, kendilerinden bir şey talep edenlere güzel imkanları sunmalarıyla övünürler. Ülkenin sultanı, İslâm'ın yüceliğine yakışacak şekilde ikrâmı bol olan bir saltanata sahiptir. Devrin âdiliğine son vererek her tarafta fazileti hakim kılmış ve putları kırarak din dışı olan adetleri kaldırıp İslâm'ın tuğrasını, alametini göstermiştir. Doğuya ve batıya ferman salarak insanlığın emniyet ve huzurunu tesis etmiştir. Padişahın büyüklüğünü açık bir şekilde tarif edecek olursak; yıldızlar kadar çok atları ve âlem kadar geniş bir memleketi vardır, diyebiliriz.

Sultan Mehmet Han feleğin hükmünü yırtıp eskiden beri devam ede gelen padişahların adetini bozarak âlem sarayında genç yaşta saadete nâil olup, tahta kurulmuş ve İslâm padişahına layık tahtın göz alıcı güzelliğine erişmiştir. Hatta feleğin hükmünü yırtıp dünyaya hâkim olan o padişaha kader de teslim olur. Saltanatın görkemi, ona yeni bir gelinin süsü gibi zarif lütuflarıyla mutluluk ve saadet bahşetmiştir. O padişah, Allah'ın hükmü olan kaderi bile aşarak tahta geçer ki kader bile onun hükümlerine boyun eğer. Âdeta sonbaharın sıkıntısını çekmeden zahmetsizce baharın güzel günlerine erişmiştir.

Devrinde sevinç kapısı aralanmıştır; artık gül açılmaya meyledebilir. Sevgiliye yazılan mektupları, fermanıyla yasaklandığından fitne baş göstermesine şaşılmamalıdır. O gönül avcısının sözüyle her yer o derece güven içindedir ki, Rum ülkesindeki bir aslanın Çin'deki ceylan yavrusuna karşı gizlediği niyeti dahi bilir.

Verdiği bahşişler ve ihsânlar, dertlilere şifa yetiştiren bir tabip olup, devrin arzularına yetmiştir. Zatı, lütuf ve ihsân bağının gülü gibi ya da asrın denizi içinde bulunan bir sedefin incisi gibidir. Fakat bu, öyle bir güldür ki nezaket ve bereket ile

dolup taşmış ve dâima tazeliğini korumuştur; ona nurun ikizi denilse yaraşır. Yeniden yeniye vücuda gelen tüm mahlukata her zaman güzellik kaynağı olup, kıymetli bir inci gibi mutluluk yolunun süsü olması şanına yakışır.

O sevinç bahçesinin gülü; mutluluğun gül bahçesine süs olsun ki dâima devrin meclisini, bir mum gibi aydınlatsın. Zira o, arzuları dindirerek gönül yarasına deva olmuş ve tüm insanlara mutluluk bahşetmiştir. Şair, zamanın padişahını (IV. Mehmed), cihan sultanlarının en büyüğü olarak niteleyip, adaletinden, kereminden bahsederek onu yüceltir ve medhiyeyi sona erdirir.

Sebeb-i telif ve medhiye bölümünün ardından eserde yer alan beş hikayeden birincisi olan “Hikâyet-i Şâ’irî vü Seyâhat-ı Ve’y u Diden-i Eşrâf-ı Diyâr” başlığı altındaki hikayeye başlanır:

(I. Hikaye)

Seyahati esnasında ülkenin ileri gelenlerinden gördüklerini anlatan bir şâirin hikayesidir

Akıl nakkaşının yaptığı mânâ resimleri ve şâirin yolculuğu sırasında ortaya koyduğu nükteler, dünyanın vaziyetini güzel bir üslupla tarif ederek, sayfalara mânâyı serpti. Ehl-i idrak, anlayışlı insanlar varken onun gibi ilgisiz birinin böyle ince mânâlı, akıllıca yazıları yazması onu, gözüne yukarı dikerek iddiada bulunmaya sevk etti. Bu ilim mertebesine rağmen İsa (A.S.) gibi nefesinin feyzi, mânâlara şaşılacak derecede hayat verdi.

Fakat gülün mart ayında açmak ümit ederken esen şiddetli rüzgarın şamariyle kırılması gibi, her zaman kötü kaderi şâirin peşini bırakmadı. Ters giden kaderiyle her zaman kavga etti, fakat asla zafere ulaşamadı. Hep işleri tersine giden zavallının yolu bir gül bahçesine düşse, ateş saçan bakışının etkisiyle gül yanıp tamamen küle dönerdi. Bu dert ve ıztıraba dayanamayıp, dünyanın alçak adamlarından ihsân talep etti. Fakat nafile, kara bahtı sayesinde çocuk gibi göz yaş dökerek bu aşkla arzularının peşinde boş yere çöllerde dolaştı. Hatta o kadar ağladı ki kirpik asası, gözyaşının coşkun seline dayanamayıp kırıldı. Gözü nereye yetişse ondan ümit bekler oldu, ama ümidi bakışın süratine arkadaş olup, ondan kaçıp uzaklaştı. Bu hâl ona öyle gözyaşı döktürdü ki,

damlalarına ancak güneş büyüklüğünde bir leğen lazımdı.

Sonra tüm yeryüzünü dolaşıp isteklerine uygun bir menzil ararken öyle acayip işvelerin döndüğü tuhaf bir yere geldi ki, burası cennetin en güzel mertebelerinden işaretleri olan garip bir mekandı. Baştan başa tüm memleket iç açıcı güzelliklerle doluydu. Artık mutluluğu ele geçirmişti. Semâsı tâvûs kuşunun kuyruğu gibi rengârenk olan bu yerin her köşesi, içleri gibi dışları da insana keyif verecek güzellikte, zevk ve safa meclisleri ile kuşatılmıştı. Gönülleri mest eden feyizlerle dolup taşan bu yeri, cennetteki insanlar görseydi eğer, o meclisin bir köşesinde minder kapmaya çalışacak ve bir daha cennete dönmek istemeyeceklerdi.

O arzularının rüzgarına kapılmış olan rind, iç açıcı beldeleri ve içindeki kalabalığı seyrin onda uyandırdığı hevesle insanların içine girip dolaşmaya başladı. Bütün güzel köşelerini gezip araştırdı, aynen bakarken almış olduğu lezzet ve memnuniyete kavuşmuşken aklını havalandıran maymun iştahlı bir herife çatar. Bu adam onu, gönül alıcı iffetsiz kadınlarla ve kederini arttıran çeşitli tutkularla meftun ederek kendine has bir üslupla suallere başlar:

-Bu zamanda yaşayan hüner sahiplerinin adetine ve bu şehrin töresine alışabildin mi? Şeklindeki sorusuna karşılık:

-Alıştım ve onlar gibi nükteler yazan bir kalender oldum.

Diyerek, o şahsa hitaben şöyle der:

-Ey garip insan! Bunlarda dilencilik ve maskaralık yok.

Gerçi insanın içini açan bu şehir, gönüllere feyiz ve bereket bahşeder. Bütün bu diyarın ahali de devirden memnun ve mutlu insanlardır. Her zaman sözün kıymetini bilip takdir ederler ve aynı zamanda eski adetleri de bilirler. Nükteden anladıkları için kendileriyle övünürler; biri şeref ve ikrâm için bir istekte bulunsa onu dinlerler. Güyâ eşine rastlanmadık, güzel ve nükteli sözlerden anlar ve sanata yeterince kıymet verirler. Bir de utanmadan, önce Farabî'nin cevher meselesini halledip sonra Platon'un müşkülünü halletmek gibi edepsiz sözleri mırıldanırlar.

Fakat aslında bunların işleri, güçleri; eve barka ateş atmak ve yuvaları yıkmaktır. Sarıklarının büklümünde hep gurur alameti vardır. Devrin ilim ve sanat adamlarında

görülen nüktelerin, yalnız kendilerine mahsus olduğunu terennüm ederler. Hep usta şâir geçinip belâgatlı eserler yazdıklarını iddia ederler. Halbuki, ne büyüleyici söyleyiş tarzından, ne de şâirlik rütbesinden haberleri vardır. Büyücülerinin yaptığı şaşkıncı, hayret verici büyüler hep başkalarından çalınmıştır. Şâirlere de can düşmanları gözüyle bakarlardı. Esasen kalben doğruluğuna inanarak gittikleri yolun gereği, cömertliğiyle meşhur Bermekî gibi kerem sahibi olmaktır. Amma bu cömertlikten hiç hisseleri olmayıp ikrâmı da sevmeyiz. Bu gibilerin sözleri hep asılsız, boş efsaneler olduğundan, bunların peşine düşülmemelidir. Eğer bunlar, ince ve zarif bir şâir ile söyleşmeye başlasalar, kıskançlık ve hasetlerinden kibir damarları tutup cömertliği terk ederler. O vakit; yazdığın şiir cevher gibi kıymetli de olsa onu baştan başa değerden düşürüp çirkinlikle itham ederler. O alçaklar baştan kendilerini saçma sapan, süslü kelimelerle överlerse de sonradan foyaları ortaya çıkar.

Fakat bu iç açıcı kalabalıkta ve bu gönlü ferahlatıcı yerde kalbi okşayıcı, Hatem gibi cömert, eli açık bir hükümdar vardır. Onun herkesten yüksek rütbesi ve insanlara yardım elini uzatma konusundaki gayretleri herkesçe görülmektedir. Ondandır başka kimseye meramını döküp, yardım talebinde bulunma. Çünkü ondan başka hiç kimsede ihsândan ve iyilikten eser yoktur. Diğerleri cimri tabiatlı insanlarken o, ihsân ve cömertlik gibi güzel huylara sahiptir. Perişanlığı bırakıp o şefkatli hakimin yardım ve desteğini almak için kapısına yüz sürüp arzuların için talepte bulun. O ihsân sahibi, bu zamanda bir Hâtem'dir; herkes onun karşılıksız olarak dağıttığı ihsânlardan memnundur.

Sözün kısası bu hükümdar; ümitsizliğin, kederin, istek ve arzuların sonu gelmez haykırıışlarını kesip mutluluğâ eriştirir. Ümidin çıkmaz yolunda koşan atın dizginini çekip maksadına ulaştırır.

Kalbi kırık şâir; onun yüksek makamına yanaşmak ve koruması altına girmek için; bu zamanın insanları dâima cimrilik ettiğini, verdikleri bir hediye olsa da sonunda zulüm olduğunu, bunlardan iyilik bekleyenlerin büyük bir hata neticesinde dâima yoksulluğâ müptelâ olacaklarını ifade eden bu güzel kıtayı yazdı:

Ebnā-yı zamāne bî-keremdür dāyim
İhsānı netīce-i sitemdür dāyim
Ümmīd-i kerem iden ğalaṭ-kār recā
Sevdā-zede-i sırr-ı ‘ademdür dāyim

Binlerce zahmet ve çile, gam ve kederin sonunda şâirin yıkılan gönlü, hükümdarın yüksek makamının gölgesi altında huzura erdi ve onun âli meclisine yakınlıkla ferah buldu. Acıyı kendine dost edinen şâir, o zevkin sefasıyla bir minderin köşesine oturup, güzel kıtasını meclise okudu. Bu kıtanın okunmasıyla o hiç dinmeyen ıztıraplar, kederler, gamlar son bularak yerini sürura, sevince, saadete bıraktı. O şiir devlet katında uğurlu sayılınca, şâirin ömrü boyunca ona gülmeyen kaderi artık ona gülmüştü. Fakat o bîçâre şâir; hükümdar tarafından hoş karşılandığı sırada zenginliği ümit ederken bir Hıdiv bozuk bir üslupla bir beyit yazdı. Tuhaf bir beyit daha buldu ki artık ne söylenirse boş; çünkü meclistekiler bir saplantı içine düşüp Hıdiv’i iltifat yağmuruna tuttular.

Çâresiz kalan şâir, şeref beklerken ve oruçsuz bir bayram temenni ederken bu acı hâle duçar oldu. Bilmez ki feleğin çarkına taş çıkararak o hane Ramazan’ın şahsına mesken olmuştur. İşte bu sebepten orada Ramazan orucu hiç bitmez; hatta kıyamet kopsa da Ramazan Bayramı gelmez. Onun cömertlik sofrasında ekmeğin kırığından bile eser yoktur ki himayesindekiler bereket ve bolluğun ne olduğunu nereden bilsinler. Hatta düğünü olsa yine de o feleğin mutfağında bu cimrilik devam eder. Zira halkın karnını hayal ile doyurmaktadır. Onun hizmetçileri, sürekli oruç tutmakta ve bayrama bir an evvel ulaşsak diye ümitsizce beklemektedirler.

O usulsüz ve kendini beğenmiş bir eda ile yazılan şiir, sonradan hükümdarın bahşişini alırken şâirin gamlı gönlü o puslanıp gizlenen vaade kalbini bağlar. Fakat ne çâre, bu vaadin yerine getirilmesi, kıyametten sonraki güne kalmış ve onun yaşlı yüreğinde ulaşılmaz bir hasret olmuştur. O bahtsız şâir, cömertlik ateşinin küllenip bir kıvılcımın dahi kalmadığını en sonunda anlamıştı. Minnet altına girerek bir şeyler kazanma sevdasından tekmeyi yedikten sonra dünya saadeti mahvoldu. Bütün gayreti neticesinde elinde yalnız bir hayret kalarak devlet büyüklerinden ihsân umduğuna lanet eder. Mahrumiyete müptelâ olduğundan bu sıkıntılı işten elini eteğini çektir.

Ey pervanenin mumun etrafında döndüğü gibi ümidin peşinde şuursuzca dolanan Güftü; yürü, boş yere emellerinin ardında dolaşıp şansını zorlama. Devrin büyüklerinin yaptığı çirkinlikler ortada, boşuna uğraşma. Hiç bunların içinde sözün kıymetini ve eski adetleri bilen var mıdır ki... İnceliğiyle kalbi titreten sözün sermayesi, âlem pazarında layık olduğu mevkide değildir. Böyle âdi insanlar, şiirin harika güzelliğine rağbet ederek şâirlere yardım ellerini uzatmazlar.

Dostlardan ayrılıp yalnız başına hasret diyarında bir köşede oturup kalsan da, yaban ellerin minnetini çekme ve onların etrafında pervane gibi dönme. Düşkünlerin yardımına koşacak insanların tabiatı bozulmuş olduğundan sen de bu hasret yükünü omzuna koyup, boşuna zahmet çekme. Dünyanın yaratılışında iyiliğin zerresinin bile yeri olmadığından cömertlik sarayı temelden yıkıktır. Şiirindeki mânâlar ne kadar şiirin ve latif de olsa düşmanlar ona ilgi göstermezler.

Allah'tan başka hiç kimse sana cömertlik gösterip bolluğu ihsân edemez. Sen dâima ona duayı dilinden düşürme, kudret ve rahmetine dayan, isteklerine ulaşmak için onu vesile yap, tâ ki gerçek mutluluğa kavuşabilesin.

(II. Hikaye)

İhtiyar kadın, iyi huylu filozof ve bedesten esnafından

bir kumaşçının hikayesidir

Eşine rastlanmamış güzellikteki sözler bu tarz ile el aynasında gözler önüne serilir:

Acem ülkesinde diğer beldeleri kışkırtan cevher misal bir yer olan Şirâz, tuhaf bir filozofun istirahat ettiği bir beldeydi. Bu zat, “İlm-i Ledünn”e vakıf aynı zamanda âlim, sanatkâr ve zeki biriydi. Allah'a yakınlığın sırrına o derece ermiş ki yüzü tevhidin güzelliğine ayna olmuştur. Aşk meyhanesinde sevda şarabıyla kendinden geçip gönül rahatına erişmiştir. Hankâh diye tabir edilen tekkede, gönül denizinde inciye bulmanın feyziyle bir köşeye çekilip yalnız başına hayat geçirmektedir. Bir gün bu güzel meşguliyetini bırakıp çarşı pazara şöyle bir göz gezdirir. Ansızın bir kumaşçıya girer ve görür ki mal mülk sahibi, zengin bir hoca da orayı kendine mekan edinip işletmektedir. Bu kurnaz hoca dükkanını çok değerli Hutun kumaşlarıyla süslendirmişti.

Derken dükkana bir ihtiyar kadın gelir. Öyle bir ihtiyar ki, feleğin hamuruyla yoğrulup, çarkının kucağında büyümüş bir zamanedir. Kötü talihin arkadaşı, kara bahtın kız kardeşi olan zavallı, perişan kaderi karşısında hiçbir şey yapamamış. Bu kadar zahmetler karşısında dâima ne yapacağını bilememenin ağırlığıyla cismi yay gibi eğrilerek kamburlaşmış. Gözlerinin nuru o kadar sönmüş ki dünyada hiçbir göz bu kadar kötü görünemezdi. Gözünü açıp çâresizlikle bastonuna baktı. Bununla bir ümit avına çıkabilirim diye elindeki yarım parça kumaşı ile bu kurnaz hocanın dükkanına varıp o ipleri söktük kumaşı hocaya sundu. Dedi ki:

-Bu hilekârın iplikleri mutluluğumu yıkıp gönlümde yaralar açtı. İki ayda bu hale gelerek can ipimi, dâima âh u zâr içinde bıraktı. Bu düzenbâzın kumaşı, gönül kuşuma öyle bir tuzak kurdu ki; bunu, zavallı başımın çâresiz derdi yaptı. Ay yüzlü, fidan boylu iki yaşında bir evladım var, beraberce buğday başaklarını toplayarak bu kör talihimiz karşısında şaşkınlıktan ne yapacağımızı bilemeden hayatımızı sürdürmeye çalışıyoruz. Ey cömertlik sahibi olan tüccar! Lütfen bize yardım elini uzat.

İnsafsız hoca, işi anlayarak ihtiyar kadının kumaşını eline aldı ve dedi:

-Pazarda bu tarz kumaşlar pek tutulmaz. Bunun birçok ipi kopmuş, hem de yıpranmış olduğundan, kimse bunu satın almak istemez. Sakın bu çürük kumaşa kalbini bağlama, gözlerinin nuru gibi bunda da hayat kalmamış.

Yaşlı kadın çâresizlik içinde kalbi sızlayarak dedi:

-Ey bu çarşıda kumaşlarla birlikte kendini de satan hoca! Bu âdi, değersiz kumaş seni kıyametler koparacak bir gürültü ile bağırttı. Bu kumaş o kadar çene çalmana degecek öyle çok kalitesiz bir kumaş değildir. Ah! Eyleme, ne verirsene ver. Bakalım ne zamana kadar sürecek bu düzenbazlığın?

O terazisinin ayarı bozuk hoca, zavallı ihtiyara yok bahasına birkaç akçe vererek onun kalbini bin parça etti. Bundan sonra zavallı yaşlı kadın gamlı gönlüyle dükkandan çıkıp gitti. Daha çıkarken başka bir müşteri damladı dükkana ve dedi:

-Ey şanı büyük hoca, gömleklik güzel bir kumaşın varsa bana sat.

O düşkün ahlâklı hoca, hemen kadından aldığı kumaşı getirip dedi ki:

-Bu ipekle dokunmuş harika bir kumaştır. Bu senin kafana yatar, emin ol, bundan çok memnun kalacaksın. Bu kumaş öyle dikkat ve titizlikle dokunmuştur ki, süslemesine Hz. Meryem'in eli karıştığı gibi işlemelerini Hz. İsa, hiçbir pirin yardımına muhtaç kalmadan kendi yapmıştır. İpliklerini ise Hızır, ölümsüzlük suyunu bulduğu suda yıkamıştır.

Kumaşı o kadar övdü ki, sanki bu şirin mal; Ülker yıldızının güzelliğine sermayedir. Öyle yalanlar söyledi ki, kesesindeki bütün palavraları döküp saçtı ve yalan denizinin suyunu kuruttu. Sonunda müşteriye hayretler içinde bırakıp kandırmayı başardı ve istediği miktarda parayı aldı. Müşterinin arkasından o güzel ahlâklı filozof dükkana girer ve o devrin ileri gelenlerinden biri olan dükkan sahibine hitaben:

-Uzun bir müddettir ki dünyayı gezip itibârımın yüceltilmesini talep ettim. Sâkin ve güzel ahlâkımla ne kadar arayıp sordumsa da, kimseden bir iltifat bulmadım. Eğer sen çok doğru bir insan olmasaydın, bu kadar bolluk içinde bulunamazdın. Yaratılışında mübareklik gizli olmasa, görülmezdi sende bu derece olgunluk. Önce ihtiyar kadının kumaşını kötüleyerek noksan gösterdin. Sonra düşük fiyata satın alarak zavallının kalbini gam ve kederde bıraktın. Kumaş, sandığına girmekle şeref kazandı ve diğer müşteriye fahiş fiyata sattın. Ben dahi bu alem çarşısında layık olduğu değeri bulamayan kıymetsiz bir malım. Sandığına oturtmakla benim de şeref ve kıymetimi yücelt, dedi.

Ey Güffî, cahilliğin en yüksek mertebesini gür sesle ilan edip halkı buna davet etmenin zamanı gelmiştir. Zira, dünyada üstünlüğün sebebi bozgunculuk olunca, fazilet metaı hiç kıymet kazanır mı? Marifet sermayesi ilgi görüp bolluk ve berekete vesile olmaz. İleri gelenlerin gözleri bozulmuş ki hüner cevherini tanıyıp, ona gerçek kıymetini vermezler. O bunak herifler, fazilet cevherinin cilasını hileyle silip ışıltısını söndürerek alaca boncuk gibi kıymetten düşürürler.

Bu devirde kader; iyiyi kötüyü birbirinden ayırmıyor, ikisine de aynı ihsânı veriyor ki bu da ateşler saçan kıskançlık rüzgarlarını estiriyor. Eğer Platon'un anlaması güç meselelerini çözecek kadar bir akıl sahibi olsan; yine de bozuk tabiatlı devlet adamları sana itibâr etmezler. Gökyüzündeki yıldızlar kopsa, gönül aynan kırılrsa bile, bunlar yaralı kalbini okşayıp iltifat etmezler ve sana, isteklerini anlatmak için hiç fırsat

tanımazlar. Zavallı kırık kalpli birini görseler dahi ona yardımcı olmazlar. Aslı olmayan bir lütuf ile şöhret kazanmışlardır, halbuki onlarda cömertlik boş bir hayaldir. Bu alçak insanlar dara düşen birine yardım etmeyip cimrilik yaparlar, bir de bu yetmezmiş gibi gösteriş tavrı takınırlar.

Ya Rabbî! Âlem ne garip olmuş, büyüklerin meclisi hep alçak insanlarla dolmuş; bunlar içinde bir tane bile şiirden anlayan samimi dost bulunmaz olmuş. Hep güzel sözler söyleyip hoş şiirler yazarak itibâr kazanan zatlar, ilim ve sanattan anlamayan cahillerdir. Ne acayıptır ki, insanlar kölelik abasıyla kendini övüp beğendirmeye çalışıyorlar. Nasıl güneşin nuru bedavaysa bu gibi cahillerde de laf bedava, bir şeyden anlamadan boş boş konuşurlar. Uyduruk bir faziletin iddiasında bulunup, inat ederler.

Bir usta şâir, her mısraını İsa (A.S.) zamanında Hz. Meryem'e ilham olunan sözler gibi latif mânâlarla donatıp, altın harflerle bir kaside yazsa. Sonra da kasideyi güzel bir manzumeye bitirse. O cimriler, şiirdeki sanatı görüp takdir ederek, şâire ihsân ve lütufta bulunmaktan korkarlar.

(III. Hikaye)

Bu dünyada cömertlik kalmadığının tarifi ve Hatem'in hikayesidir

Efsanelerin verdiği haberler bu yolda kerem ve bolluğa sebep oldu. Zira cömertliğe dâir çok usta şâirler, eski tarihlerde yazılan haberlerle güzel ve ibretli sözler söylemişlerdir.

Cihanın gül bahçesinde rengarenk çiçekler açmışken, ümidin kapısı aralanmıştı. Efsanelerin anlattığına göre o zamanlarda yüksek mertebelere sahip olanlar, etraflarındaki halkı koruyup, onlara lütufta bulunurlardı. O devirde yaşayanlar sözün kıymetini bildikleri gibi eski adabı da bilirlerdi. O zamanda cömertlik kapısına gönül bağlayanlar ve dualarını sadece ihsân sahiplerine yapanlar, iyiliği ve ihsânı elde ederlerdi.

Âlemin süsü, cömertliğin adı olan Hatem, ihsânı ile yaşadığı devri saadete kavuşturmuş ve kim ondan bir ihtiyaç talebinde bulduysa, derhal yardım elini uzatmıştır. Bu sayede lütuf ve cömertliğinin şöhreti, tüm dünyayı baştan başa sarmıştı.

O diyarda talihine küsmüş bir rind, emellerine kavuşma yerine dâima mahrumiyete uğrayarak karamsarlığa kapılıp, mânâsız bir endişeyle boş hülyalar neticesinde garip bir divâneye dönerek şöyle düşünür: “Acaba dünyada ihsân ve iyilik kitabının harfleri biraz olsun anlaşılabilir mi? Bahşış ve ikrâmın gülü, devrin gül bahçesine göz alıcı güzellikler katabiliyor mu? Cömertliğin ipi, istek ve rica için uzatılan parmağa acaba hiç dolanmış mı? Cömertlik, gür sedası ile bir defacık âlemi çınlatabildi mi bilmem?”

Ayrıca o şehirde kalp gözü açık, gün görmüş bir ihtiyar bulunur. Her vakit Allah’ın birliği sırrıyla halinden memnun olan bu ihtiyarın gönlünde derin ve gizemli ilimler saklıdır. Tüm âli vasıfları kendinde toplayan o pîr-i fâni, zamanın ahvalini inceliklerine kadar bilir. Vücudu baştan aşağı öyle nurluydu ki, o nurun parıltısıyla gökyüzünü aydınlatmasına şaşılmazdı. Dilinden ince ve zarif nükteler saçılan ve Allah’ın cisimleşmiş bir ikrâmı olan o yaşlı adam, adetâ nurun ikiziydi.

Bahtı kara rind, dünyanın bu gamına çâre bulurum ümidiyle o ihtiyarın yanına vardı ve onun yüksek makamına yüz sürdü. Devrin gidişatını ona anlatarak talihin niçin ters dönüp yüzüne gülmediğini açıkladı. Ve ihtiyara şöyle dedi:

-Ey mânâlı şiirler yazarları koruyup, isteklerini yerine hemen getirerek onları kendine minnettar eden ve ey Allah’ın ihsânı olan nuru üzerinde gösterip velayet makamlarının en üstünde oturup, mübarek bakışınla insanlara feyiz kaynağı olan büyük üstad! İşte dünyanın ne hale geldiğini gördün. Bilmem eskiden cömertliğin nüktesi hiç satırların arasında gizli harflerle yazılı mıydı? Acaba o zamanlarda iyilik ve ihsânın bolluğunu açıkça herkes görüyor muydu? Sen eski devri bilirsin, lütfen bu müşkülümü hallet hem de fakirliğin sırrını açıkla. Bir de bunun yanında Hâtem’in cömertliğinden bahset. Önceden de talih, böyle ters gider miydi? Felek, bu kadar acizlik ve sefillik eder miydi? Cimriliğin harfleri böyle âlemin süsü olmuş muydu? O zamanın ihsân ve lütuf sahipleri bunlar gibi alçak mıydı? Eskiden dünyada iyiliğe rastlanmaz mıydı? Yoksa sadece bu zamanda mı işler tersine döndü?

Aklı ve ilmiyle ün kazanan o ihtiyar zat, bu sözler üzerine konuşmaya başlar:

-Yemin ederim ki bu âdi çark, hiçbir zaman arzularıma uygun bir şekilde

dönmedi ve dönmez. Ne ikrâm sofrasında ekmek, ne de lütuf madeninde cevherin bolluğu bilinir. Zelil ve alçak insanlar, âciz bîçârelerin kalbini okşama adetini bilmezler. Onlara Hâtem'in cömertliği yakıştırılır ve o şekilde adlandırılırlar, fakat onların isimleri yaptıkları işlere bakılarak verilmemiş benzer. Hâtem'in iyiliğini anlatan çok eserler vardır, ona dâir çok kıssalar işitilir, fakat o cömertliğin kendisi görülmez. Cömertlik bağı baştan başa çiçeklerle kuşatılmışken, beklenen koku hissedilmez ve bu bağda ihsân ağacının gölgesine hiç karşılaşmaz. Gönüller, Hâtem'in hediyelerinden memnun olup, ikrâmıyla sevinç ve sürura erişemez. Arzuların cömertlik aynasında hiçbir zaman ümidini göremez. Cömertliğin, eli açıklığın, insanlara yardım etmenin sadece halk arasında söylenip duyulan bir adı vardır, lakin ortada eser, icraat yoktur. Bu zamanın sefil insanlar, hiç iyiliğin semtine uğramazlar. Eski devirlerde de bu tarzda çok hilekârlık ve düzenbâzlık yapıldı.

Mutluluk beklentisi, sevimsiz bir hayal olduğunu anladınsa eğer daha ne zamana kadar bu boş ümidin peşinden koşacaksın. Yeryüzüne Hz. Adem indiğinde bile bolluktan ve ihsândan bir iz yoktu. Çünkü, Hz. Adem yeryüzüne geldiğinde yıldızlar gibi yüce bir şerefe kavuşup, o çirkin âdete kapılır ve kalbini tamamen o itibâra bağlar. Bu cimrilik huyu Adem'in oğullarına da geçip o zamandan beri devam ede gelmiştir.

Sonra da evladından Cemşîd adlı biri geldiyse de, o da cömertlik sarayına hiç uğramamıştır. Çünkü onun devrinde yeni çıkmış olan şarabın lezzeti, ancak sonraki devirlerde anlaşıldı. Yani devrinde yaşayanlar, icat ettiği şarabın tadını alamadılar.

Arkasından Büyük İskender, kadehinin aynasıyla bu meclisi şerefliendirdi. Aynası cihan dolusu mânâlar göstererek, herkesi kıskandırdı ve cimrilik yolunda bütün ışıkları kendine çekti. Hatta cimriliği o dereceye varmıştı ki sevincin görüntüsü üzerine aksetse o parlak görüntünün geri yansımalarına izin vermezdi.

Sonra Hızır, bu meclise katılıp âleme fazilet ve şeref verdi. Eğer onun gönlünde cimrilik adeti olmasaydı âb-ı hayatın bereketi gizli kalmazdı. Belki onu herkese bedava dağıtır, insanlara mutluluk kaynağı yapıp ondan faydalandırır.

Bu kafiyele sonradan da Hâtem katılarak hayalî bir cömertlikle çok ihsânlarda bulundu. Ortalıkta yaptığı iyiliklerden faydalanan kimse yokken temelsiz bir bina gibi

sürekli kereminin bolluğundan dem vurulurdu. Yani; iyiliğinden ve cömertliğinden çokça söz edilmesine rağmen bunların bir izine bile rastlayan görülmemiştir.

Sonra nice kerem sahibi mesut insanlar, nice hükümdarlar cihana geldi. Hepsi de cimrilik okuna hedef oldular. Heyhât! Uyan, bu hayalin ardında boşuna zaman harcama, bu sıkıntılı mahalden uzaklaş, boş yere bunların dedikodusunu yapıp durma. Demek ki bu alçaklık, dünyanın yaratılışında en büyük hisseye sahiptir.

En sonunda arzularına ulaşamayan o hünerli şâir anladı ki; in'am adeti, yani padişahların sanatçılara bahşiş verme usulü kaldırılmış. Cihân levhasında ihsân harfine rastlanılmaz olmuş. Onun için çok fazla yalvarıp bir şeyler istemek hiçbir fayda vermez.

Bütün bunları işiten şâir için ümitsizlik dâima güvenilir bir sığınak olur ve bundan böyle elini eteğini bu işlerden çeker.

Ey Güffî, artık yeter; bu alçaklardan istekte bulunup durma. Çünkü devrin adetleri böyle bozulmuştur. Arzularının gamı ve üzüntülerinle birlikte yaşamaya çalış ve bereket mumunun dertli pervanesi olup, gözünü kanlı gözyaşına kadeh yap. Bu diyarda eşek ol yürü, yeter ki ince ve zarif sözlerle güzel şiirler yazan bir şâir olma. Bu zamanda hüküm süren ulu kişilere kaside düzmeye kalkışma. Çünkü kasidelerin sonunda bahşiş verilmemektedir; bu işin çirkinliği ortada, artık anladın; ne diye hâlâ uğraşırısın.

Gerçi şiirlerin inci tanesi gibi eşsizdir, fakat cihan pazarında itibârlı ve şerefli zatların küçük düşürücü bakışlarında onlar, kabul görüp layık oldukları iltifata ulaşamazlar. Senin şiirlerin hükümdarlara yakışacak güzelliكتedir, ama sen yine de padişahın himayesini kazanırım diye onlara kalbini bağlama. Çünkü şiir de şâir gibi ayakların altına düştü. Mucizevi sözler içeren harika şiirinle onları büyülesen de faydasız, zira bu âdilerin alışkanlığı; kasideleri hediyelerle mükafatlandırmak yerine şâire eziyet ve sıkıntı çektirmektir. Bu ehl-i dünya, bilgi ve hüner sahibi sanatkârlara hürmet edip onlara yakışacak ikrâm ve ihsânda bulunmazlar. Aksine beceriksiz, kötü şiirler yazanlara iltifat ederler. Zamanın bu hâli; gamı, kederi, ıztırabı ve ümitsizliği netice vermiştir. Hâsılı bu devirde kesinlikle ilme itibâr yoktur.

(IV. Hikaye)

Şâirin devrinde yaşayan büyük ve şerefli insanlardan gördüğü rezilliğin hikayesi

Eskilerin rivâyet ettikleri efsanelerin sırları, bu yolda böyle bir kıssa düzenledi:

Âlemde alçak huylu insanlar hüküm sürdükleri bir sırada, kendisinden övgü ile bahsedilen hünerli bir şâir, güzel nükteler icat ederdi ve işi gücü, ilim tahsiliyle hünerlerini arttırıp maharetini cümle âleme ispat etmekte. Cehalet karanlığına karşı öyle düşmandı ki, geceleri sabahlara kadar uykusuz kalarak sönmeyen bir mum gibi ilme çalışırdı. Fakat bu yüksek ilim mertebesi dünyada onu rezil etmişti. Büyülü kaderi, sürekli onun ilmiye sınıfı arasında mertebesini düşürüyor, şiiirleriyle ne kadar mahâret göstermeyi deniyorsa da rütbesi bir türlü yükselmeyordu.

O bîçâre zavallı, devrin insanları tarafından yapılan bu kayırma yüzünden öz vatanında garip kalmış ve o, vatanında çektiği gurbetin derdiyle gam ve kedere dalıp bîtap düşmüştü. Vatanındaki bu ümitsizlik onun için bir alışkanlık olunca gurbetin tekmesini yiyen şâir, rağbetsizliğin ıztırabıyla vatanı ona vücudunu parçalayan keskin bıçaklarla döşenmiş bir döşek olup, onu ağlattığı bir sırada, gurbet diyarında dikensiz gül gibi sıkıntısız bir keyfe kavuşur. Zaten gül, sonbaharın derdini çekmese, bahçelerin en sevimli çiçeği olamazdı. Bülbül ise dikenler vücudunu parça parça yapıp kanatmasa, o latif güle kavuşamazdı. O, gönülleri yakıp tutuşturan mum, geceleri gündüzün hasretiyle yanmasaydı kendi için can veren pervaneyi bulamazdı. Sarhoş olup kendinden geçen adam, gurbet şarabını içmese hiçbir zaman mutluluğa erişemezdi. İnce bir fidan, eşsiz bir hurma ağacı olabilir miydi tıfillik döneminin derdini çekmeseydi? Acaba insan gurbetin illetini çekmese hiç, açıkça doğru yolu görebilir miydi? Hâsılı; acıya, derde, hüzne alışkanlık şâirin gönül evini şen ve mamur etti.

Saadetin arayışıyla gurbette dolaşmaya alışan gamlı şâir, çok şehirleri gezip dolaştıktan sonra acayip bir şehre gelip yerleşti. Bu öyle bir şehir ki, her köşesinde zevk ve lezzet alınacak mekanlar bulunmakla beraber buralarda derdin ve çilenin izine rastlanmamaktadır. Güzellerin resmini yapan bir nakkaş bu şehri tasvire kalkışsa, bütün eşyanın ilk yaratılışındaki benzersizliği ile karşılaşip hayran kalacak. İşte; bu Keşmir ülkesinin gönül alıcı güzelliği ortada aşikârdır.

Burası ilim, sanat ve hüner gibi değerlerle şekillenmiş, insanın kıymetinin bilinip takdir edildiği, şâirlerin ince mânâlı sözlerden anlayarak, Hz. İsa gibi güzel ifadelerle şiirler yazabildiği muhteşem bir diyardır. Fakat yeni heveslere kapılmış mollaları, kendini üstün göstermek sevdasıyla gurur alameti olan ibrişim abaların tutkunluğuna kapılıp yerden göğe kadar kibirle dolmuşlardı. Bu naz vâdisinde salınarak yürümek boşuna, çünkü yürüyenler cahil ve hileci insanların heyetidir; bunlar, faziletten bahsedip nazlanarak güya güzellik vâdisine tazelik bahşederler.

Arzularının peşinde dolanan şâir, can sıkıntısına sebep olacak isteklerle yanıp tutuştuğu sırada, oradakilerin ihtişamlı, iktidar sahibi ve aynı zamanda sanattan anlayan efendiler olduğunu görünce hayrete kapılır. Oradaki namı yüce efendilerin birer birer vasıflarını anlatan bir kaside yazarak onlara sunmayı düşünür. Gamlı gönlünün heves atı bu yolda dizginlerini bırakıp koşmaya başlar. En nihayetinde kaside yazma işi sona erer ve bunu, aradaki samimiyet ve dostluğu arttırmak için nükteden anlayan bir vezire takdim eder. Ardından içinde insanların hoşuna gidecek eşsiz hayaller bulunan bu kasideyi mecliste nakleder ve meclis tarafından beğeni toplar. O seçkin vezir de onun güzelliğini göklere çıkararak şâirin gönlünü mesut eder, fakat kasideden sonra verilecek bahşişten hiç söz etmez. Hediye kuşu, tam iltifat gülüne kavuşurken kanadı kırılır. Artık büyüklük elbisesini giymek bir rüyadır, çünkü himayesine girileceklerin eteğinde hile ve tuzak saklıdır. Gerçi mecliste şiirine çok iltifatlarda bulunulup rağbet gösterilir, fakat iş yardım ve ihsâna gelince mumlar birden söner ve beklenen ikrâm, insanın gönlüne yaralar açar.

Sonra acıyı kendine adet edinen şâir, o devletin ihtişamından nefret ederek arzularına kavuşmadan, dert içinde, ileri gelenlerin toplandığı o meclise veda eder. İstekleri en sonunda onu ümitsizlik bataklığına attı ve o da bu ters giden bahtına sövüp sayar. Elem ile gözleri nemli şâir, kirpiklerini hevesine süpürge yapıp o güzel şehri gezerken bir rinde kapılıp gönül yarasına müptela olur. Ona; bahtının körlüğünü ve bu zamanın ileri gelenlerinin yaptıkları rezillikler neticesinde başına gelen can sıkıcı olayları bu geçen hikaye ile anlatıp bu sayede olgunluğa erdiğini söyler.

Ey boş yere sevdaya kapılıp hayaller kuran aşık, devrin töresi hep böyledir; bencil idarecilere karşı ilgisiz davranıp onlardan bir istek ve arzuda bulunmamak

gerektir. Zira bu âlemde cömertlik cebine giren el bomboş çıkmaktadır. Gel istersen, bütün bu cihanda hüküm süren devlet erkânını teker teker tecrübe et; acaba ihsânın yüzünü görebilecek misin?

Daha akli başına gelmeyen ve dert ile hem-dem olan hünerli şâir, bir kaside daha yazıp, hürmetin cisimleşmiş bir numunesi olan vezire verir. İnsanın ruh haletini birdenbire değiştirip başka âlemlere götüren bu kaside şöyle başlar:

Merhabâ şadr-ı felek-rütbe vezîr-i a'zam
Habbezâ dâver-i Cem-pâye Hıdîv-i ekrem
Mihri 'âlî nazar u kevkeb-i dürri gevher
Şadr-ı Hâtem eşer ü dâver üstüde şiyem
Kâr-fermâ-yı hür dâver-i kudsî fıtrat
Mihri tıynet gül-i pür-feyż-i riyâz-ı 'âlem

Şâir, eşi benzeri olmayan güzellikte hediyeler ve yüksek şereflerle âli bir makamı arzu ederken o veziriazam, gözüne ilişen kasideye hiç itibâr göstermez. Bunun üzerine kalbi kırılan şâir, o kapıdan da ümitsizlikle geri döner ve insaniyetin böylesine lanet okur. Fakat ne çâre ki ters giden talihiyle ümitsizlik onun vazgeçemeyeceği bir huyu olmuştur. Artık bundan sonra kaside yazmaya tövbe eder. Çünkü; cimri ve alçak yaratılışlı insanlar, şiirlerin karşılığında bahşış vermeyip hünerli sanatçıları ayaklar altında rezil ederlerken beceriksizleri de aziz ve muhterem addederler.

Âlemde cari olan geleneği görünce gam çekerek devrin tersliklerini ve büyüklerin mertebelerini görüp anladık. Bunlar ihtişam ve gösteriş meraklısı olduklarından hepsinin kötü mizaçları iyilik yapmalarına engeldir. Hiç şüphe yok ki bu reziller, cömertlik kitabından ümit yazılarını kazıyıp silmişlerdir. Bu devrin devlet adamları, senden bir ikrâm gelsin diye beklerler. Eğer iyilik damarları tutup, bir ziyafet düzenleseler; gelenlerin eteğinde bir şey var mı diye bir hediye beklentisi içinde olurlar. Bir de senden bir hediye göremediler mi hiç yüzüne bile bakmadan yaptıkları iyiliğin - yani yediğin yemeğin- ücretini isterler.

Eğer bir âlim bunlardan birine güzel bir dille kaside yazarak isteğini arz etse o

cimri herif, şâiri bu yaptığına pişman eder. Başta iltifat ederek vaatlerde bulunur, lâkin bu vaadin üzerinden uzun seneler gelir geçer; verilen söz bir türlü yerine getirilmez. Bunun için usandıracak kadar yalvarıp ısrar etsen de yine o soysuz, senin halini bilip sana acımaz. Eğer biraz halini anlar gibi görünse dahi bu sefer başka bir vaat verip önceki hikayeyi devam ettirir. Her vaadi başka bir akşama kalır ki onun süslü vaatlerinin gerçekleşmesine insanın ömrü yetmez.

Ey isteklerine erişmenin özlemiyle dermansız kalıp inleyen Güftî, âlemde yapıla gelen bu ayrımcılığa lanet et. Çünkü bu öyle şaşılacak bir ayrımdır ki çeşit çeşit haksızlıklarla doludur. Bu devrin devlet büyükleri, hepsi alçak ve aldatıcı; hocaları ise, cahil ve rezil insanlardır. Âlim geçinen o hocalardan biri, sahte kumaşlarla dükkanını süslendirip halkı bununla aldatır. O iktidar sahibi sefil hoca, bu âlemi yalancılık ipiyle bağlamadıkça sabah namazına kalkıp da Dergah-ı İlahî'ye el açarak yalvarmaz.

Akıllara sığışmayan bu acayip hikayeyi dinlemeye devam et. İşte bak, insanların bütün işi, büyüklük ve fazilet taslamak olmuş. Hatta başlarında düğümlemiş sarıklarıyla dahi ilimlerinin üstünlüğünü kabul ettirmeye çalışırlar. Bazen ilimleriyle övünüp İmâm-ı Azam'ı taklit ederek herkesten daha iyi bildiklerini iddia ederler. Amma yalanları, kıyamet koptuğunda mahşer meydanında ortaya çıkacak ve onları utandıracaktır. Bunlar, acemice hareketleriyle bir çocuğa benzerler ve sözlerine yalanı karıştırıp çevrelerini aldatırlar.

(V. Hikaye)

Asrın müftüsünden arzularını talep eden bir bahadır şâirin isteklerine kavuşamayıp ümitsizliğe düştüğünün tarifidir

Eski haberlerin sazına mızrapla vurulduğunda o tellerin bahsinden öyle hoş nağmeler çıktı ki, kalemi zarif nüktelerle doldurup sayfalara gül letafetinde ince mânâları dağıttı.

Eskiden alemde çok ikrâm ve bahşiş dağıtan, hükümlerinde hiç hata etmeyen bir müftü vardı. Gönülleri kendine bağlayan cömertliğinin şöhreti tüm o diyarı sarmıştı. Dâima elinin açık olduğunu iddia eder, insanları yaptığı iyiliklerle memnun ederdi. Meclisinde Hatem-i Tâî anılacak olsa, hemen onun binlerce kusurunu gösterir. Eğer

Seyyid Şerif-i Cürcânî'yi birileri tarif etmeye başlasa, onu da noksanlıkla vasıflandırır. Kendince; ikrâmı bol ve insanlara ihsân dağıtan biri olduğunu zannederdi; halbuki bu düşüncenin gerçekleşmesi çok zor bir ihtimaldi. Kaderi, onu devletin en muteber makamında şeref ve refaha kavuşturup kibirli biri haline getirmiş ve bizzat bütün halkın sığınacağı merhametli bir hakim olmuştu. Sanki gökyüzünün güzel ve uğurlu yıldızları olan Zühre ve Müşteri, onun sarayının bahçesine iki lâtif gül olup, onu saadet ve mutluluğa eriştirmişti.

İşte bu sıralarda arzularına kavuşamamış, bahtın elinde gam çeken ve en nihayet ümitsizliğe düşmüş kalender bir şâir de vardı. Şimşek gibi hayallerle nükteler yazan ve inceden inceye her şeyi araştıran o zeki şâirin nefesi İsa'nın nefesi gibi harflere hayat vermişti. Bu kalender elemeleriyle yalnız başına hayat sürdürmekteyken ne kadar acınacak duruma düşse de kimseden yardım istemezdi. Geçim darlığından mecbur kalıp da şiir söylemekle gözyaşı dökerek kimseden para almazdı. Rahata değil, zahmete niyet edip, mutluluk veren şaraba değil, yürek yarasının kanına rağbet gösterirdi. Yüreğindeki yaranın ateşi o kadar coşkundu ki evini aydınlatmak için muma ihtiyaç duymazdı. O, acıyı kalbinde büyütüp yetiştiren şâir, kaderin bütün yaptıklarına gülümsemekle karşılık vermekteydi.

Bir gün gam ve kederin tesiriyle bağı, bahçeyi gezerken kulağına; gönlünü ferahlandırıp, aklını alan hoş bir nağme çalındı. İşittiği bu söylenti şöyledir: Yüksek makamlardan birini zapteden bir zat, insanlara yaptığı iyilik ve keremiyle nâm salmıştır.

Sıkıntıdan hayatı azap olup takatsiz kalan o hünerli şâir, hemen o neticesiz kereme doğru meyledip düşünür; o şöret kazanan müftünün huzuruna varıp kör talihini ve yürek sızısını ona anlatsın. Eşine rastlanmadık güzel bir kaside yazıp, onda kötü kaderini ve bu yüzünden çektiği gamı, kederi anlattı. Ayrıca acayip sihirler ortaya koyarak müftünün oğlunu tarif eden bir kaside daha yazdı. Tarifini ettiği müftünün oğluydu, ancak temiz huylu ve asil biri olduğu apaçık simâsında görülmekteydi.

Sözün kısası; o yüksek rütbeli ve şerefli müftünün kapısına binlerce zahmet ve sıkıntılarla vardı ve sonradan meclisine katılarak güya muradına erişti. Gördü ki bir sürü dalkavuk adam o meclisin minderlerini doldurmuşlar. O garip şâir de utanarak ayakkabılığa durdu ve hazırlamış olduğu latif kasideyi meclise sundu. O gönlü

ferahlandıran kasideyi dinleyen adaletli Hıdiv aşağıya yukarıya şöyle bir bakındıktan sonra beğendiğini ifade ederek halini, hatırını sordu. Şâiri teselli eden öyle sözler söyledi ki bunun üzerine şâir, mahcup olup isteklerini ona sunamadı. Hazır ve peşin para vermek yerine, ona ileride büyük ihsânları olduğuna dâir asılsız vaatlerde bulundu. Kederle yaşamayı alışkanlık eden o maharetli şâir sevincinden oğlu için yazdığı kasideyi de iyilikle namı anılan hâkime verdi. Yazılan bu kasideden de zevk alan müftü, şâire sözle iltifat edip gösterişten uzak bir şekilde davranarak “Oğlana ilet!” diye nezakette bulundu.

Meclisin ileri gelenleri bu himmetin bolluğunu görünce onlar da iltifatı yetiştirdiler hemen ardından, artık istekleri yerine getirilecekti kalbi kırık şâirin. Tam o anda seçkin Hıdiv dedi:

-Sizi bir lütufla ödüllendirmek gerekir, sonra da bir memuriyet verelim; gönlünüz ferahlasın.

Sadece lafta kalan bir vaadin neticesinde çâresiz kalıp arzularına ulaşamayan hünerli şâir, meclisi terk etti ve o meclise geldiğine ve geleceğine bin pişman oldu.

Vaadin gerçekleştirilmesi için meclisin verdiği süre dolunca dertli şâir, isteklerine ulaşmak niyetiyle tekrar meclise vardı. Yine müftüyü gördü. Müftü, önceki sözünü yad etmediği gibi başka bir vaat ile de şâirin gönlünü şenlendirmeyip ona dedi:

-Ey bizden çeşitli isteklerde bulunan şahıs, boş yere ümide kapılıp acemice sevdalara tutulma. Açıkla bakalım; nedir buraya geliş sebebin? Hem nereden icap etti bu şaşkın selam ve övgü? Hangi diyardan gelip nereye gidiyorsunuz? Bütün bunları bir anlatın ki bu sırrınız biraz açılsın. Maceranın dök bakalım ortaya, yoksa arada bir tanışıklık mı var?

Hayretler içinde kalan zavallı şâir ona şu şekilde karşılık verdi:

-Ey zâtında iyilik ve faziletten başka nesne olmayan müftü, biz bir zamanlar bu kapıya alınımızı sürmüştük hem güzel bir kaside armağan etmiştik; bunun üzerine zatınız, lütuf vaadinde bulunmuşlardı. Ayrıca bu aciz kulunuz, küçük bir kaside de oğlunuz için yazmıştı.

Bu sözlerle başından geçen trajediyi anlatan şâir için o hâkimin cömertlik elinin

süsü olan vaatlerin sonu gelmez melodisi yeniden başlamıştı. Öyle bir vaat ki tarihte işitilmemiş, gerçekleşmesi için bir zaman verilmeyen bu sözün kanunda bile yeri yoktur. Bu söz sayesinde minnettarlık ipinden kurtuldu. Fakat bu defa da anlamsız endişelerle karmakarışık olan kafası dertlerle doldu.

Bu müftüden ümitsiz kalınca acaba oğlu, övüldüğü kadar geleneklerden haberdâr mıdır? Diye düşünerek meclisine vardı. Dertler içinde hayattan usanan şâir, çocuk için yazmış olduğu kasideyi meclise sundu. O sefil müftünün oğlu kendi için yazılmış olan bu kasideyi işitince hemen güzel bulup takdir etti ve dedi:

-Bütün âlimleri koruyan saygıdeğer babama gidelim; ihsân ve hediyeleriyle sizi de memnun etsin.

Bu lütuf meclisi de böyle karar bulup hem babadan, hem de evladından ümidi kesilen şâir, yaşlı bir bilgeden sorar:

- Bu kapıdan kerem ve bolluğun dağıtıldığı duyulmuş mudur?

İhtiyar ona:

-Gülmekten öldürme adamı, hiç bu sülâlede cömert insan bulunur mu?

Ve sözlerine devam etti:

-Bu âilenin bütün ecdâdı böyle alçaktır. Bunların cimrilikleri çok defa tecrübe edilmiştir; cümlesi âdi ve kötü ahlâklı çıkmıştır. Ey akılsız arkadaş, sakın bunlardan bir iyilik talebinde bulunma; kendine öyle bir dert bul ki ümitsizlik onun ilacı olsun.

En sonunda kederle yaşamaya alışan ilgisiz şâir, ümit binasını yerle bir etti, daha sonra büyüklerden himaye beklediğine sövüp saydı. Devrin ileri gelenlerinin büyüğünü, küçüğünü sınıdı; hiç birinden gönlüne göre bir ikrâm bulamayınca bu devrandan elini eteğini çekti.

Kaderin tersliği ve çirkin usullerinin tarifi

Ey Güftî, sen de o şâir gibi tövbekâr olup devrin ikrâmlarına lanet et. Eski efsanelerin anlattıkları ve şimdikilerin durumları hep aynıdır. İnsanların yaptığı işler, âlemin diline tercüman olup onu doğruluyorlar. Görüyorsun, dünyanın en şerefliileri rezil insanlarken, güzel ahlâklı olmak utanç kaynağı olmuş. Böyle sefillerden iyilik beklemek, gerçekleşmesi zor bir ihtimaldir, çünkü cömertlik bunlardan ayrı düşmüştür.

Ben bütün cihandaki ahaliyi deneyip gördüm ki; hepsi için, ihsân ve bağıшта bulunmak yanlış yolda yürümek olmuş ve cömertlik ise ayıp karşılanmış. Bunlar ilim adamlarına saygı göstermeyi bilmezler. Ben eskiden bunları eli açık insanlar olarak bilirdim, zayıf ve fakir düşmüş gönül adamlarına yardım edip onların yaralı kalplerini okşadıklarını zannederdim. Şimdi anladım ki bu sefiller az önce ifade ettiğim gibi alçak ve âdi insanlardır. Bundan sonra asla böyle heriflerden bir istekte bulunmak gibi yanlış fikirlere kapılmam.

Rubâ'î

Harf-i kerem-i kibârı seyr itdük hep

Ol fikr-i ğalaṭ-medârı seyr itdük hep

Min-ba' di ümîd-i mekremet eylemezüz

Mâhiyyet-i rûzigârı seyr itdük hep

Kaderden Şikayet

Ey kalem, artık boş yere efsane yazıp durma; zirâ devrindeki birkaç kişiden şikâyet için yazdığın üç-beş tane efsane yeter. Bunlar mahşer yerindeki ümitsizlik gibi bu dünyada da herkes önce kendi nefsinin düşünür. Ben bu yüzden tüm cihanı hayrette bırakan bir iddiada bulunarak Hâtem-i Tâî'nin cömertliğini kabul etmem. Çünkü; o hayalî bir efsanedir; akli olan onu kabul edip inanmaz. Ne öyle biri ne de cömertliği yaratılmış bir nesne değildir; kimse ona varıp arzularına kavuşmuş da değildir. İnsanlar, böyle hikayelere güvenip bunlar gibi her söylenen söze kanarlar. Halbuki feleğin cefası eski bir adettir. Onun için sen şikâyeti alışkanlık haline getirme.

Bil ki böyle kalender insanların ömrü gamla geçer; bu dünya zevk aramaya değmez. Eşek gibi cahil adamlar bolluk içinde yaşarken bir kere senin kalbin okşanmaz. Çünkü bu dünyada eşeklik mutluluğun sebebi olduğu gibi efendiliğin de ölçüsü olmuştur. Âlim ve sanatkârların bahtı hep tersine dönerken beceriksiz cahiller bolluğun sefâsını sürmektedirler. Kader, gönül adamlarını itibârını yerin dibine geçirmiştir, eğer zerre miktar gönüllerini hoşnut etse, arkasından dağlar gibi kederi toplayıp gönderir. Fakat alçak insanlara gelince iş değişir; onların gönlündeki bütün istekler yerine getirilip o âdiler mutluluğa kavuşturulur. Feleğin takip ettiği yol ve âdet budur.

Dertli insanları, teselli edip hayata bağlayan yine çektikleri gamdır. Zira gam, bizim en sevimli dostumuz, en bol bulduğumuz hazinemiz ve gönül ülkemizin nazlı sevgilisidir. Feleğin çarkı, bazen gam tarafına devredip döner ki bizi sıkıntılara dertlere atar.⁴⁶ Bütün bunlar için dünyanın gamına minnettarız; çünkü bize böyle güzel hikayeler anlatıp eğlendiren bir arkadaş olmuştur. Biz de yaralı kalbimizle onunla aynı kucağa oturup feleğin efsanesini dinlemeliyiz.

Gam-nâme kitabımızın hatimesi

Ey eşine rastlanmadık nüktelerle hoş melodiler gibi şiirler yazan hayal kuşu! Gaddar feleğin ahvali, nasıl gamın sırlarına tercüman olduğunu anladın. Kaderin gamını maskara ettin; daha ne zamana kadar şikâyetlerinle efsanesini süslemeye devam edeceksin?

“**Gam-nâme**” kitabı, zamanın çirkinliğinden ve bahtın bize reva gördüğü işlerin fenalığından bir yakınma, bir ağlamadır. Bu kitap; hem kadeh, hem de şarap olup bize en hazin durumlarda hoş sohbet ve tatlı dilli bir dost olmuştur. Hem öyle zarif bir şiiirdir; gönlünü keder ve dert ile doldurur. Bu eser; görülmedik bir tazelikte bir gül, belki çayırda yeni yetişmiş bir fidan ya da devrinde mis gibi güzel kokular saçan yazılarıyla eşsiz bir kalemdir. Evvelce kimsenin söylemediği bu sözler, ayın nuru gibi tüm cihanı aydınlatıp gönülleri mest eder.

Bu kitap, kimseye ihtiyaç duymadan âlemin kulağına zarif bir küpe olup, bu aşk mektubunda büyümlü harflerle güzel nükteler icat etmiştir. Hayalimin on günlük taze bir güllü olan bu şiir; yüceliğimi göstermek için sermâyem olup, gönül bağımı süslemiş ve hoş sohbetiyle sıkıntılarımın yükünü hafifletmiştir.

⁴⁶ **Gam-nâme**'de felekten şikâyete sıkça rastlanır. Bunun nedeni şudur: Batlamyos'un sistemine göre dünya kainatın merkezidir. Dünyayı iç içe geçmiş bir şekilde soğan zarı gibi dokuz felek çevreler. Yedisi, yedi gezegenin feleğidir. Birinci felekte Kamer ve sırasıyla Utarid, Zühre Şems, Mirrih, Müşteri ve Zuhâl gezegenleri bulunur. Bunların insanlar üzerinde iyi ve kötü etkileri vardır. Sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlar feleği olan felek-i sevabittir. Dokuzuncusu ise, cisimden arınmış olup, bütün felekleri saran en yüksek felektir. Felek-i atlas, felek-i a'zam, felekü'l-eflak adlarıyla anılır. Hükema felsefesine göre sekizinci feleğe Kürsî, dokuzuncuya da 'Arş denir. Felek-i atlas devrini yirmi dört saatte tamamlar. Doğudan batıya doğru dönüp bütün felekleri de döndürür. Diğer feleklerin hareketi ise iki türdür; biri felek-i atlas ile doğudan batıya, diğeri de batıdan doğuya doğrudur. Felek-i atlasın dönmesiyle kendi istikameti dışında dönmeye zorlanan sekiz felek, insanların talipleri, refah ve mutlulukları üzerinde değişken ve aksi durumlar ortaya çıkarır. Felekler üzerine şikâyet etmenin nedeni budur. “Kahpe felek, döne felek” gibi şikâyetlerin nedeni dokuzuncu feleğin ters dönmesidir. İskender Pala: **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul, 2002. s.159.

Devrin tersliği nedeniyle bu kadar güzel hayalleri içeren bir şiire rağbet gösterilmemiştir. Eğer devrin insanları şiire ve rağbet göstererek gönül adamlarına itibâr etseydiler; şiirimi her bir harfi cihan kadar mânâ taşıyan, ince ve zarif söyleyişlerle donatırdım.

Diyerek eserini sonlandıran Güftî, himmet arayışının hüznü dramını anlatmış olur.

E. Gam-nâme’de Yer ve Zaman

Güftî mesnevîsinde mekân olarak büyük bir çoğunlukla Osmanlı ülkesinin dışında Şiraz, Keşmir gibi ilim ve edebiyat merkezlerini seçer. Fakat seçilen bu yerler sembolik olup, asıl olayların geçtiği çevre İstanbul ve Rumeli gibi, bürokrasinin yoğun olduğu yerlerdir. Bu çevre aynı zamanda Güftî’nin doğduğu, yaşadığı ve sanatını icra etmeye çalıştığı çevredir. Bu çevre içerisinde yer alan olaylar ve tiplerin çoğu yaşanan hayattan alınmışlardır. Öyle ki olaylar ve tiplerden bir kısmını tarihî olarak bile belgelemek mümkündür.

Gam-nâme’de yer alan tasvirler, saltanatın merkezi olan İstanbul’un tasvirinden başka bir şey değildir. Bunlara örnek olarak I. Hikaye’deki şu betimleme dikkat çekicidir: “...burası, cennetin en güzel mertebelerinden işaretleri olan garip bir mekandı. Baştan başa tüm memleket iç açıcı güzelliklerle doluydu. Artık mutluluğu ele geçirmişti. Semâsı tâvûs kuşunun kuyruğu gibi rengârenk olan bu yerin her köşesi, içleri gibi dışları da insana keyif verecek güzellikte, zevk ve safa meclisleri ile kuşatılmıştı. Gönülleri mest eden feyizlerle dolup taşan bu yeri, cennetteki insanlar görseydi eğer, o meclisin bir köşesinde minder kapmaya çalışacak ve bir daha cennete dönmek istemeyeceklerdi.”⁴⁷

Anlaşılan o ki şâir, eserin hiciv ağırlıklı olması nedeniyle yer ve kişi isimlerini tasrih etmeyerek dolaylı bir anlatıma yönelmiştir. Zaten mesnevî türünün genel yapısı içinde yer ve zaman gibi ögelerin belirsiz olduğu görülmektedir.⁴⁸

⁴⁷ Gam-nâme, 234. – 243. beyitler arasındaki tasvirten alınmıştır.

⁴⁸ İsmâil Ünver, “Mesnevî” Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı, TTK B. Ankara, 1986. c.2, s.455.

F. Gam-nâme'de Kahramanlar ve Karakterleri

Eserde geçen beş hikayede genellikle kahramanlar aynı karakteristik özellikleriyle vasıflandırılmıştır. Bu tipler, sırasıyla şu başlıklar altında değerlendirilebilir:

a. Şâir

Bütün hikayelerde önemli bir yere sahip olup, yazarın kendiyile özdeşleştirdiği kahramandır. Öncelikle bu şâir tiplemesi, sanatkârın bulunduğu konum ve ruh hâli bakımından ele alındığında klasik edebiyatımızdaki genel şâir profiline uygunluk göstermektedir. Yani devamlı olarak gurbette ıztıraplar içinde çile çeken ve isteklerine kavuşamayan bir insan portresi karşımıza çıkmaktadır.

“Divân şâirlerinin ortak özelliklerinden birisi gam çekmeleri ve yüreklerinde devamlı bir ateşin bulunmasıdır. İster sevgilinin vefasızlığı ve ezasından; ister zamane elinden, isterse felek yüzünden, hepsinin gönlü yanmaktadır.”⁴⁹ Bu eserde de şâirin çektiği gamın nedeni, gazellerde yer alan şekliyle sevgiliye kavuşamamanın hüznü değil, devletin ihtişam ve zenginliğinden yeterince pay alamamanın derdidir. Bu özelliği Baki, Fuzulî, Nâilî ve Bağdatlı Ruhî gibi şâirlerde de görmek mümkündür.

Bütün hikayelere birlikte bakıldığında şâir, padişahlardan başlayarak sadrâzam ve şeyhülislâmlara, vezirlere kısaca devrin ileri gelen büyüklerine kasideler sunmuş, halini arzemiştir. Buna mukabil arzu ettiği ihsânı ve itibârı bulamayınca felekten, devrin karışıklıklarından, birtakım ehliyetsiz ve nâdân kişilerin fazla hürmet gördüklerinden, hakikî ehli kemal ve hüner sahibi olanlara iltifât edilmediğinden yakınmıştır.

b. Devlet Adamları

Eserde yer alan beş hikaye her biri, farklı kişiler hedef alınarak yazılmıştır. Bunlar, II. hikaye dışında devletin çeşitli makamlarında bulan insanlardır. Bu eleştirilerin nedeni ise; doğu edebiyatının bir özelliği olan himaye ve inayet arayışı için özel bir düzenleme ve kalıp içinde devlet idarecilerine sunulan övgü dolu kasidelere

⁴⁹ İskender Pala, *Şi'r-i Kadîm*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997, s. 84.

mukabil şâirin, beklenen iltifât ve ihsânı bulamamasıdır.⁵⁰

I. hikayede şair, padişah için yazdığı bir şiirle bahşiş beklentisinde iken Tarhuncu Ahmet Paşa'nın sadrazam olma meselesi padişahın ve sarayın gündemine yerleşmesi sebebiyle isteğine ulaşamamak gibi hüsrân uğrar.⁵¹

III. hikayede ise şâir, eski devirlerde yaşayan idarecilerin kerem ve bolluk sahibi olup, çevrelerindeki sanatçıları koruyup gözetiklerine dair olan rivayetlerin doğruluğunu gün görmüş bir ihtiyardan sormasına karşın, onların da cömert olmadıkları cevabını alır. Bu hikayede şâir Veysi'nin Hab-nâme'sine benzer bir üslupla, zamanında gördüğü çarpıklığın mazisinin insanlığın ilk yaratılışına kadar uzatığı iddiasında bulunur.⁵² Hz. Âdem'den başlayarak Cemşîd, Büyük İskender, Hızır ve Hatem'in anlatıldıkları kadar cömert olmadıklarını, hepsinin cimri insanlar olduğunu vurguladıktan sonra devrinde kaside sunma ve bahşiş geleneğinin kaldırıldığından yakınmaktadır.

IV. hikayede Güftî'nin muhatabı dönemin sadrazamı Tarhuncu Ahmed Paşa'dır. Bu, şâirin divânında yer alan bir kasideden yaptığı alıntıdan anlaşılmaktadır.⁵³ “Otorite sahibine fiziksel yakınlığa duyulan toplumsal ihtiyacın önemli bir sonucu”⁵⁴ olarak yazılan ve “Kaside-yi Der Medh-i Sadr-ı Âzam” başlığını taşıyan kasideyle şâir, vezirden ihsân talebinde bulunur. Fakat Tarhuncu'nun hazine giderlerini kısararak bütçeyi düzenlemek konusundaki ciddi çalışmaları ve bu konudaki kararlılığı sebebiyle başkaları gibi Güftî de arzusuna nail olamayıp vezire düşman olur.⁵⁵ Neticede devrin devlet büyükleri için, alçak ve aldatıcı gibi ağır tabirler kullanarak onları hicveder.

V. hikayede hiciv okları Şeyhülislâm Ebu Said ve oğlu Feyzullah Çelebi yönelmiştir. Şair eserinde adı geçen isimleri diğerlerinde olduğu gibi vermiyor, fakat hikayede “müftî” den bahsetmesi eserin te'lif tarihinde şeyhülislâm olan Ebu Said

⁵⁰ Halil İnalçık, *Şâir ve Patron*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2003, s.23.

⁵¹ Joseph von Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, Çev. Mehmed Ata, Milliyet Mat., İstanbul, 1966, c. II, s. 263.

⁵² Nuran Yılmaz, “*Hâb-nâme-i Veysi*” Bir Dergisi, S. 9-10, 1998, s.651-669.

⁵³ Bu kaside divânın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Ty. No. 1861 ve Süleymaniye (Hamidiye) Kütüphanesi Ty. No. 1113 nüshalarında bulunmaktadır.

⁵⁴ Walter G. Andrews, “*Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı*” Çev. Tansel Güney, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.126.

⁵⁵ *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul, 1960, c. IV, s.2022.

Efendi'yi akla getiriyor. Ayrıca Ebu Said Efendi'nin karakteristik özelliklerinin yanı sıra Güftî'nin hâmileleri olan Bahâyî Efendi⁵⁶ ve Kara Çelebizâde⁵⁷ gibi devrin önemli şahsiyetleriyle arasının açık olması, hikayedeki hicivlere hedef olduğunu düşündürüyor.

Şâir, hikayede müftünün oğluna da bir kaside yazdığından bahsediyor. Adı geçen kasidenin Güftî divânındaki “Kaside-i Der Maḥdûm-ı Ebu Said-zâde Feyzullah Çelebi” başlığı altındaki kaside olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte Güftî, Teşrîfâtü’ş-Şuarâ’nın 77. maddesinde Ebu Said-zâde Feyzullah Efendi’den bahsederken şu beyiti zikreder:

Gerçi hoş-tab’ ü mâh-suretdür
Lîk himmetde germ-i hissetdür⁵⁸

V. hikayede de benzer bir betimlemeyi yaptığı:

Maḥdûm velîk feyz-i bâhir
Âşâr-ı necâbet anda zâhir

Beyitleri şâirin bu hikayeyi mezkur kişi için yazdığının bir delili olabilir.

c. Bilge İhtiyar

Güftî, hayatı boyunca birkaç devlet adamının iyiliğini gördüğünü gerek divânında, gerekse tezkiresinde dile getirerek bunların dışında kalan idarecilere karşı ise bir kin ve nefret duygusu beslediğini ifade etmiştir. Gam-nâme’nin yazılış amacı itibâriyle bir şikâyet-nâme olması hasebiyle bu eserle şâir, dertlerini dökecek bir yakın, bir hâmi aramış ve bu problemlerini ona manzum olarak ifade etmiştir. Eserin bu özelliği ihtiva ettiği hikayelere yansımış olup, kimi hikayelerin olay örgüsü içinde ıztırapların, iç sıkıntılarının ve haksız uygulamaların anlatıldığı gün görmüş, halden anlayan bir ihtiyara yer verilmiştir.

III. hikayede şâir, çevresindeki idarecilerde gördüğü cimrilik hasletinin ve sanatçılara karşı olan kötü tutumlarının sadece bu zamana mı mahsus yoksa eskinden beri devam ede gelen bir âdet mi, olduğunu usta şâirleri koruyup gözeten bir ihtiyara

⁵⁶ Naimâ, *Naimâ Tarihi*, İstanbul, 1280, c.V, s.236.-247.

⁵⁷ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü’l-Ebrâr Zeylî*, Haz. Nevzat Kaya, TTK B. Ankara, 2003, s.123.

⁵⁸ Kaşif Yılmaz, a.g.e. s.191.

sorar. Olumsuz bir cevapla tüm asırlardaki idarecilerin aynı şekilde cimri olduklarını iddia eden ihtiyarın yaşanılan devir göz önüne alındığında Bahâyi Efendi veya Kara Çelebizâde olduğu düşünülebilir.

Yine aynı karaktere V. hikayede de rastlanmaktadır. Bu hikaye de şâir, dönemin şeyhülislâmından himaye talep eder, ancak ne ondan ne de oğlundan bir iltifat göremeyip derdini yaşlı bir bilgeye döker. O yaşlının verdiği cevap ise diğer hikayedeki ile aynı eksende olup, bu sülâlede cömert insana rastlanılamayacağı olmuştur. Hikayenin muhatabı Ebu Said Efendi olduğu düşünüldüğünde kendisiyle çekişme halinde olan Bahâyi Efendi'nin hikayede bahsi geçen yaşlı olabileceği düşünülebilir. Başka zayıf bir ihtimal ise çevresinin tenkidıyla vakit geçiren şâirin dostu, şeyhülislâmın düşmanı olan Kara Çelebizâde'dir. Ebu Said Efendi'nin döneminde Bursa'da sürgün hayatı geçiren Kara Çelebizâde'nin Güftî ile görüşmesinin zorluğu bu ihtimali zayıf kılmaktadır.⁵⁹

d. Diğer Karakterler

II. hikayede bedesten çarşısında kumaşçılık yapan bir hocadan bahsedilmekte ve ihtiyar bir kadını nasıl dolandırdığı anlatılmaktadır. Hikayedeki hoca, yaşlı ve fakir bir kadının daha önce aldanarak aldığı bir kumaşı kendine getiren kadını kandırarak, elindeki kumaşı ucuza satın alıp, diğer bir müşteriye fahiş fiyata satar. Bu olaya şahit olan şâir, kendisinin de bu âlem çarşısında layık olduğu değeri bulamayan bir meta' olduğunu söyleyerek nasıl kumaşı kendi sandığına yerleştirerek şerefleştirdinse beni de öyle şerefleştire diyerek hocayı hicveder.

Bunun yanında şâirin aklını çelen bir rinde I. ve IV. hikayelerde rastlamaktayız. Ayrıca otorite temsilcisi olan şahsın çevresindekileri; dalkavuk, cahil, ehliyetsiz ve riyakâr olarak tanımlayan yazar eleştirilerinin mühim bir kısmını da bu kişilere yöneltmiştir.

⁵⁹ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, a.g.e. s.123.

G. Gam-nâme'de Osmanlı Devletinde Görülen Sosyal Problemlerin Akisleri

17. yüzyılda Osmanlı Devletinde idarî düzenin bozulmasıyla sosyal, ahlâkî ve iktisadî sahada çözümler baş göstermiştir. Bu rahatsızlıklar, toplumun tutum ve değer yargılarının dışı vurulduğu alan olan edebiyatta kendini hissettirmiş olup, dönemin şairlerine bir eleştiri malzemesi teşkil etmiştir. Edirneli Güftû ise adı geçen malzemeyi **Gam-nâme**'nin nazmında kullanarak toplumun, özellikle idarecilerin tenkitini yapmıştır. Eserde ele alınan olumsuzlukları şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1. Devletin idaresinde bulunan yüksek tabaka, şiire ve sanata yeterince kıymet vermemektedirler. İlim, irfan, hüner, marifet değerini kaybetmiş, insanlar ilim tahsil etmek yerine her kapıyı açan paranın peşine düşmüş, meydan paralı cahillere kalmıştır:

Hîç kıadr-i sühan bilür mi vardur
Âyîn-i kühen bilür mi vardur

Kâlâ-yı sühan ki hoş-nümâdur
Bâzâr-ı cihânda nâ-revâdur

İtmez bu gürüh-ı sifle-himmet
Kâlâ-yı nefîs-i nazma râğbet
...

Erbâb-ı cihân ğalaṭ-nazardur
Naṣṣ-âver-i gevher-i hünerdür

Kâlâ-yı hüner revâc bulmaz
Hîç rütbe-i ibtihâc bulmaz
...

Sen ṭarḥ-ı sühanda sāḥir olsañ
Bir mu'cize-güy-ı şâ'ir olsañ

İtmez bu gürüh-ı sifle-himmet
Erbâb-ı ma'ârife ri'âyet

2. Cahil ve beceriksiz adamlara değer verilip gerçek âlim ve sanatkâr olanlara kötü muameleler yapan idareciler, cahilleri büyük makamlara getirirken, âlimleri asılsız vaatlerle fakr u zarurete duçar ederler:

Temyîz-i cihân olunca fâsîd
Olmaz mı metâ' -ı faẓl-ı kâsîd

...
Erbāb-ı hıred zelīl ü pā-māl
Bir mübtezil ü denī nigū-fāl

Nā-ehl-i ‘ azīz ü muhteremdür
Erbāb-ı hıred esīr-i ğamdur

Ey Güftī-i zār u hasret āyīn
Temyīz-i cihāna eyle nefrīn

Temyīz-i ğarīb-i ehl-i ‘ ālem
Envā‘ -ı ğalaṭla oldı tev’em

Devlet-menişān-ı çarḫ-ı vārūn
Hep cümle le’īm-meşreb u dūn
...
Ammā gelicek dūrūğa eyler
Her va‘ desini kıyām-ı maşşer
...
Naḫdīne degil va‘ īd-i ihsān
Bir ḫavl-i mücerred-i firāvān
...
Ḫarlık sebep-i sa‘ ādet olmış
Belki sebep-i seyādet olmış

Baḫt-ı hüner-āverān-ı vārūn
Nādānuñ olur şafā-yı efzūn

3. Güzel kasidelerin ardından bahşiş verme geleneği kaldırılıp, hediye ve caizeden mahrum bırakılan şâirlerin gönlü perişanlık içinde bırakılmıştır:

Olur şıla-ı ḫaşıde āḫir
Taḫsīn-i mücerred ile zāḫir
...
Çün bī-şıludur ḫaşıde āḫir
İtme yeter oldı ḫubḫı zāḫir
...
Bī-fāyidedür rūsūm-ı eş‘ār
Çün bī-şıludur ḫaşıde her bār
...
Taḫsīn ile itdi gerçi dilşād
İtmez şıla-ı ḫaşıdeyi yād
...
İtmek sizi lāzım oldı āḫir
Bir manşıb ile şüküfte-ḫāṭır

Bu va‘ d-ı mücerred ile nā-kām
Ol meclis-i luṭf buldı itmām

4. Toplumda devlet görevlileri, ilim ve din adamları ile başlayan çözümlenme tüccarlara da sirayet etmiş, ticaret ahlâkı kalmamıştır. Artık esnafın kalbinden insaf kalkmış, yerine hile yapma, halkı dolandırma hırsı yerleşmiştir. Kâr peşine düşen esnaf, ucuza aldığı bir kumaşı fahiş fiyata satıp, zayıf ve fakir düşmüş insanları aldatır hâle gelmiştir:

Ol h̄āce-i nā-dürüst-i mi‘ yār

Bir iki peşiz-i h̄iç-miḳdār

Viridi o ‘acūze-i nizāre

Āyīne-i ḳalbin itdi pāre

...

Ser-rişte-i lâfa ol ḡalaṭ-rīs

İtdi yem-i kizbi hep tehī-kīs

Ol şahş-ı idüp esir-i ḥayret

Aldı ne ḳadar dilerse ḳıymet

5. Devletin üst kademelerini işgal eden insanların elinden bir ihsâna kavuşamayan şâir, Allah’tan başka hiç kimsenin cömertlik göstermeyeceğini ifade edip isteklerine ulaşmanın tek çaresi olarak Cenab-ı Hakk’ın dergâhına sığınmıştır:

Gelmez saña feyz cūd-ı elden

Bārīye ḳoma niyāzı dilden

Dergâh-ı Ḥudāya istinād it

Var anı vesīle-i murād it

6. Bir kısım dalkavuklar tarafından mansıp veya memuriyet kapabilmek için otorite sahibinin çevresi zapt edildiğinden şâir, ancak meclisin saff-ı ne’alinde (ayakkabılığında) yer bulur:

Ol meclise āḥir oldı vāşıl

Gūyā ki ol idi murādı ḥāşıl

Gördi niçe şahş-ı cāblūsı(dalkavuğu)

Ol bezmüñ olur bisâṭ-ı būsı

Ol rind-i ḡarīb ü nükte-pirā

Tā saff-ı ne‘ āli eyledi cā

7. Ulema, vüzera gibi geliri yüksek zümreye mensup olanlar ise yalnızca açgözlülükleri sebebiyle cömertliği terk edip yerine cimrilik ve hissete kapılmışlardır.

Hatta bunların övgüsünde kullanılan cömertlik timsali “İskender” ve “Hâtem-i Tâî” gibi zâtlara ait hikayelerin uydurma olduğu da iddia edilir:

Andan ramazân ba‘îd olmaz
Ger kıpsa kıyâmet ‘îd olmaz

Hîç süfre-i cûdı nân bilmez
Ol feyzi o âsitân bilmez

...
Zîrâ ki hayâldur ta‘âmı
İtse nola seyr hâş u ‘âmı

Ḥuddâmı anuñ hemîşe şâyim
Teşrîf-i kudüm-ı ‘îde kıyım
...
Hep süfre-i cûdı nân bilmez
Hep gevher-i luṭfi kân bilmez

Bilmez o le‘îm-i sifle-sâzı
Âyîn-i nevâziş-i niyâzı

Âvâze-i cûd-ı Ḥâtem ammâ
Mânende-i ism-i bî-müsemmâ

Bu nükte-i bî-me‘âl ü mübhem
Ḥarf-i kerem-i cenâb-ı Ḥâtem

Âşâr-ı mekârimi şinîde
Ammâ gül-i himmeti ne-dîde

...
Hîç olmadı semt-i cûd u iḥsân
Bir kerre güzergeh-i le‘îmân

...
Bu bezme şoñra geldi Ḥâtem
Gösterdi o da seḫâ-yı mübhem

Bir gûne seḫâ ki bî-nişândur
Bir kavı-i mücerred-i zamândur

...
Gör var mı cihânda büy-ı iḥsân
Erbâb-ı düvelde rüy-ı iḥsân

...
Eşrâf-ı cihân le‘îm-ḫûdur
Selb-âver-i sîret-i nigûdur

Anlardan ümîd-i mekremet dūr
Âşâr-ı seḫâ hemîşe mehcūr

...

Hayretde cihān ġarīb-i ‘ālem
Teslīm-i seġā-yı Ĥātem itmem

Ol daġi fesāne-i mūcerred
İtsem nola ‘aġl-ı kŭl anı red

8. Dini istismar eden bazı hocalar, dinin gereġi olan sabah namazına kalkmazken; dŭnyalıġa meyleden bu ikiyŭzlŭ ġuruh, kizb ve yalanla halktan para sızdırma yollarına gitmişlerdir:

Bir ġāce-i sifle-ġŭy-ı nādān
Kālā-yı dŭrŭġ-ı zīb-i dŭkkān

İtmez seġerī namāza iġdām
Dergāh-ı Ĥaġa niyāza iġdām

Tā eylemeyince ol ġayil-mend
Ser-rişte-i kizbe ‘ālemi bend

9. Dŭnemin yŭneticilerinden aradıġını bulamayan řāir, her şeyi oluruna bırakma psikolojisine girerek uzlet kŭşesine çekilirken; şiirinde ŭmidi kaybedip, ye’si hākim kıldıġı ġŭzlenir:

ġŭftī-i ‘adem-ŭmīd-i nā-kām
Himmet-ġaleb-i li’ām-ı eyyām

Aġvāl-ı zamāneden tehī-dil
Zaġmet-keş-i kām u ġiġ-ġařıl
...
Ye’s oldu aña hemīře me’men
Āġir oldu keşide-dāmen

ġŭftī yeter olma sifle-ġāhiř
Vir şem’-i ŭmīd-i tāba kāhiř
...
ġam-maġlab u ye’s-i imtizāc ol
Var şarşar-ı şem’-i ibtihāc ol

Endŭh u elemle ittiġād it
Dir yine o āřināyı yād it

İt dāmen-i bezmi kŭlle tezyīn
Ĥıl dīdeñi cām-ı eşk-i ġŭnīn

Ĥar ol yŭri řaġř-ı řā’ir olma
İcād-ı sŭġanda sāġir olma

...
Âhîr hele rind-i ğuşşa-mu' tād
Ümmîd bināsın itdi berbād

Min-ba' di ümîde la' net itdi
Düşnām-ı recā-yı himmet itdi

Hep gördi ekābir ü şaġārı
Hep tecrübe eyledi kibārı

Hîç görmedi kām-ı dil birinden
Olsa nola ger keşîde-dāmen

Ġüftî yürü sen de tevbe-kār ol
Nefrîn-zen-i luţf-ı rûzigār ol

10. Bedbin bir dünya görüşüyle talihten şikâyet etmek ve acı çekmek alışkanlık haline gelirken, feleğin dönüşünü tersine çevirmenin mümkün olmadığına inanılır:

Olmışdı hemîşe bed-meķādir
Vārûn-ı t̄ali' çü baht-ı şā' ir
...
Olma yeter ol felekden āġāh
Erbāb-ı zamāneden meded-ĥ'āh
...
Cevr-i felek oldu resm-i dīrîn
Sen olma yeter şikāyet-āyîn
...
Ġamdur yine eyleyen tesellā
Ġamdur iden ehl-i derdi iĥyā

Ġam hem-dem-i mihribānumuzdur
Gencîne-i şāyigānumuzdur
...
Eyler gehi çarĥ-ı hîç-timşāl
Devrî-i ġamıyla muztarib-ĥāl

11. İnsanları sağduyudan uzaklaştırıp, düşmanlığa sevk eden kıskançlık; her başarıyı baltalayan, özellikle devlet adamlarını sanatçılara karşı tepkiye sevk eden bir unsur olur:

Bir şā' ir-i nükte-dān ile ger
Eylerse sūĥanda ġüft (ü) ġüler

Reşk ü ĥasedinden olur ol ān
Semt-i 'āzamet-kerem-i pūyān

Nazmuñ seniñ olsa silk-i gevher
Tutar o hazefle anı yek-ser
...
Ger Seyyidi itselerdi ta'rif
Naş ile iderdi anı tavşif

12. Hür teşebbüs yerine insanların devlete veya bir devletliye intisabı konusundaki teşvik, iktisadî çözülmeyi de beraberinde getirmiştir:

Mes' üdî-i bahta oldu carî
Âşâr-ı medîh-i şehriyâri
Taklîd-i medîh-i şâh-ı hoş-fâl
Sermâye-i fâyızî-ı âmâl

13. Güftî, şiir hakkında hüküm verilirken edâ, tarz, hayâl, mânâ mazmunlarının bâkir olmayıp mazmun hırsızlığı yani “düzd-i mazmun” ve “ariyetcülük” yapıldığından, müteşâir ve sanat hırsız şairlerin artmasından yakınır:

Olmaz ruḥ-ı bikr-i nazmı yek-ser
Meşşâta-ı gayre minnet-âver
Her ma' nâ-yı dil-nişin ü mümtâz
Bî-ḥâr-ı gül-i hadîka-ı râz
Ebkâr-ı hayâl-i dil-sitâne
Dendâne-i sîni oldu şâne
...
Ne şive-i sâhiri bilürler
Ne rütbe-i şâ' iri bilürler
Hep düzd-i füsün-ı sâhiridür
Hep düşmen-i cân şâ' iridür

H. Eserin Şekil Özellikleri

Güftî, Gam-nâme'sini Osmanlı sahasında İran edebiyatı etkisi altında gelişen ve “şâirlerin gördükleri, yaşadıkları olayları anlatan, toplum hayatından kesitler veren”⁶⁰ bir tür olan mesnevî ile yazmıştır. Yine İran ve Türk mesnevîlerinde görülen büyük mesnevîlerin içinde farklı nazım şekilleri yer alma özelliği Gam-nâme'de de görülmüştür. Eserde; iki adet rubaî ve bir kasideden alınan üç beyitlik bir kısım yer almaktadır. Bu kısımlar şâirin dilinden söylenmiş olup, vezinleri şu şekildedir:

⁶⁰ Ahmet Kartal, “Türkçe Mesnevîlerin Tertip Özellikleri” Bilig Dergisi, S. 19/Güz'2001, s.88.

Vezinler	1. Rubaî	2. Rubaî	Kaside
Mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ'	Tüm mısraları	1.,2.,4. mısralar	
Mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'ilü fa'ül		3. mısra	
Fâ'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fa'lün			Tüm mısraları

Mesnevî, “Mef'ûlü mefâ'ilün fe'ülün” aruz kalıbıyla yazılmış olup, pek çok yerde sekt-i melih yapılmıştır. “Kalıpta öteki kalıplarda bulunmayan bir özellik, bazen 3. ve 4. hecelerin bir kapalı heceye çevrilmesiyle: **Mef'ûlün fâ'ilün fe'ülün** biçiminde de kullanılmasıdır.”⁶¹

İ. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

XVII. yüzyıl Klasik Türk şiiri, Arapça ve Farsça kelime ve tamlamaların etkisiyle diğer yüzyıllara göre daha ağır, anlaşılması güç, süslü ve ağdalı bir dile sahiptir.⁶² Gam-nâme'nin müellifi Güftî de bu ağır ve ağdalı dilden fazlaca payını almış bir şâir olarak eserini meydana getirmiştir. Farsça'nın etkisi altındaki eser devrindeki şâirleri bile geride bırakacak ağır ve zor anlaşılır bir dille yazılmıştır.

Gam-nâme'de mesnevî türünde kaleme alınmış eserlerin genel temâyülüne uygun olarak, hamd kısmında Arapça, hikaye kısmında Türkçe ve Farsça kelimeler ağırlık kazanmış ve başlıklar ise tamamen Farsça olarak yazılmıştır.

Eserde az da olsa Eski Anadolu Türkçesi'nin yazım özellikleri görülmektedir. Üçüncü şahıs bildirme eki (-durur) bir yerde geçmektedir (Budurur evvel-i kaşîde-i mezbûr 17b-138). Birinci şahıs çokluk eki (-uz/üz) (Min-ba' di ümîd-i mekremet eylemezüz 21b-146) eserde geçen Eski Anadolu Türkçesi'nin imla özelliklerindedir.

Hikayelerin anlatımında yüklemle hâkim olan kip Görünen Geçmiş Zaman olmakla birlikte yer yer Duyulan Geçmiş Zaman kendini hissettirmekte ve Gelecek Zaman'a bazı beyitlerde rastlanılmaktadır. Özellikle devrin bozukluğundan bahseden bölümlerde, kötü gidişatın eskiden beri devam ettiğini ve bundan sonra

⁶¹ Haluk İpekten, “Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz” Dergah Yayınları, İst. 1994, s.179.

⁶² F. Kadri Timurtaş, “Türkçecilik Cereyanının Tarihi” Türk Dünyası El Kitabı, TKAE Yayınları, Ankara, 1976, s.331.

düzelmeceğini ifade etmek için Geniş Zaman Kipi sıkça kullanılmaktadır. Eserde kullanılan fiillere şunlar örnek verilebilir: “şanurdum, bildüm, itdün, şalduñ, oldı, didi, gördük, itdük, itdiler, itmiş, olmuş, olmayacak, itmem, bilmem, yeter, görünür, eylemezüz, geçerler”

Eserde Görülen Kelime Tercihleri

Otoriteden Beklenen Tavır

1. hoş	9
2. luṭf	20
3. himmet	20
4. nevāziş(nevāz)	13
5. in'ām	4
6. baḥş	5
7. iḥsān	16
8. va'd	27
9. cūd	29
10. mekremet, kerem, kerīm	34
11. 'aṭā	14
12. kām	28
13. devlet	22
14. şıla	9
15. naḳd, naḳdīne	9
16. i'tibār	6
17. iltifāt	7
18. mürüvvet	2

Devlet ve Yönetim

1. mülk(mülket)	8
2. devlet	22
3. iḳlīm-sitān	3
4. vālā	9
5. ḫıṭṭa	2
6. şeref	1
7. 'izz(et)	3
8. refī'	7
9. şükūh	2
10. düvel	1
11. diyār	9

Otoritenin Gösterdiği Tavır

1. cevr	2
2. sitem	1
3. ḫased, ḫassad	3
4. sifle	24
5. le'īm	15
6. ḫisset	8
7. dūn	6
8. töhmet	2
9. miḫnet	6
10. minnet	5
11. ḫod-ārā(sitāy, fūrūş)	7
12. nādān	5
13. ḡalaṭ-(...)	14

Otorite Ünvanları

1. şāh, şeh	15
2. pādīşāh	2
3. müftī	3
4. ḫıdīv	6
5. şāhenşeh	3
6. şadr-ı (.....)	8
7. dāver	9
8. vezīr	1
9. sultān	5
10. ḫān	2
11. şehriyār	2

Şairin Otoriteye Yaklaşım Tarzı

1. ṭaleb	10
2. ümīd, ümmīd	31
3. dervīze (yalvarma)	4
4. cebīn-sā	3
5. ārzū	5
6. medḫ, medīḫ	14
7. kaşīde	22

Şairin Hâli ve Ünvanı

1. ğam	31
2. hasret	8
3. elem	2
4. ğurbet, ğarīb	27
5. sevdā	6
6. ğuşsa	9
7. hayret	11
8. zār	7
9. eşk	3
10. nāle	1
11. şikāyet	3
12. belā	3
13. derd	18
14. melāl(et)	5
15. biçāre	2
16. perişān	1
17. nāşād	1
18. dāĝ	7
19. ye 's, me 'yūs	17
20. 'adīm	2
21. şikeste, işkeste	8
22. eşir	7
23. nefrīn	4
24. tevbe-kār, tāyib	2
25. dāmen-efşān	2

Şiir Sanatı

1. nazm	14
2. beyt	3
3. mışraç	2
4. kaşide	22
5. nükte(nikāt)	47
6. hāme	2
7. sūhan	21
8. medh, medih	14
9. fesāne	13
10. destān	2
11. kelām	4
12. kilik	3

Otoritenin Cazibesi

1. gülşen	4
2. bāĝ	13
3. gūlzār	4
4. çemen	1
5. rāĝ	1
6. gül-sitān	4
7. zer	6
8. cevher	4
9. 'id	2
10. sūr	1
11. 'işret	4
12. dürr	8
13. tād	3
14. güher	11
15. gevher	11
16. zībende	3
17. zīb(ā)	11
18. ziyet	3
19. kār	3
20. āsitān	3
21. taht	6
22. 'arūs	3
23. çerāĝ	8

Zaman ve Kader

1. zamān	29
2. devr(ān)	14
3. dehr	3
4. rüzgār	16
5. felek	16
6. gerdūn	5
7. rüz	5
8. kader	2
9. hüküm	1
10. sipihr	16
11. dem	20
12. baht	12
13. tālīç	1

II. BÖLÜM: Transkripsiyon ve Nüsha Özellikleri

A. Transkripsiyon Sistemi

Metin tespitinde tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde uygulanan transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

1. Arap ve Fars alfabelerinde bulunup, da yeni Türk alfabesinde bulunmayan işaretler, harfler şu şekilde gösterilmiştir:

Vasl hemzesi : ʾ

ء ا : ʾ

ث : Ş ş

ح : Ĥ ĥ

خ : Ħ ħ

ذ : Ẓ ẓ

ص : Ş ş

ض : Ž ž Đ đ

ط : Ṭ ṭ

ظ : Ẓ ẓ

ع : ʿ

غ : Ğ ğ

ق : Ḳ ḳ

ك : Ñ ñ

2. Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri şöyle gösterilmiştir:

(ا) Ā-ā; (و) Ū-ū-O-o; (ي) Ī-ī

3. Farsça'daki “vav-ı ma'dûle” ile yazılan kelimeler şu şekilde gösterilmiştir:

ḥāhiş, ḥāce, ḥāned

B. Eserin Nüsha Özellikleri ve Metin Tespiti İle İlgili Hususlar

1. Nüshanın Özellikleri

Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/4

Avrupa cilt, 198X116 (145X76) mm. ebadında; ahârlı kalın beyaz kağıt üzerine cedvelsiz, 2 sûtûn içerisinde 19 satırlı eser, siyah mürekkep kullanılarak acemice nesta'lik hatla yazılmıştır.

Başlıklar, kırmızı mürekkeple yazılmış olup, metinde geçen eser ve müellif adlarının üstü kırmızı mürekkeple ile çizilmiştir.

Eserin sonunda müstensih adı yer almıyor, fakat aynı hat ile yazılmış müellife âit “Şâh u Derviş”⁶³ adlı diğer bir mesnevide müstensih adı Yahyâ olarak geçmektedir.

İstinsah tarihi: H. 03 Şevval 1066 / M. 25 Temmuz 1656

Baş: Kitâb-ı Gam-nâme Ellefehu Güftî Çelebî el-Edirnevî der Medh-i

Pâdişâh-ı İslâm Sultân Mehemed Hân...

Sad hamd Hudâ-yı zü'l-Celâle

Ol Hâlık-ı kevn ü Lâ-yezâle

Son: Ger itmese add-ı gussa tevbîh

Gam-nâme olurdı aña târîh

⁶³ Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/1

2. Genel Usûl

1. Arap harfli eski alfabede bulunup, da bugünkü alfabede yer almayan işaretler için, tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılan ve “Metin” kısmından önce verilen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

2. Metinde geçen beyitler, benzeri çalışmalarda olduğu gibi numaralandırılarak verilmiştir. Nazım birimi farklılığı nazara alınmayarak eserde yer alan iki adet rubâiye birer numara tahsis edilmiş ve ayrıca bir kasideden alıntı olarak yer almış bulunan üç beyit numaralandırılmaya dahil edilmiştir.

3. XVII. yüzyılın dil, ifade ve imlâ özellikleri de dikkate alınarak nüshadaki değişik kullanımlar arasında en uygun olanları tercih edilmiştir.

4. Transkripsiyonda mümkün olduğu kadar, şâirin kaleminden çıkan orijinal ifadelerle bağlı kalınmış, ancak vezin ve kafiyenin uygunluğu ve bununla beraber genel eğilim dikkate alınmıştır.

5. Metinde geçen konu başlıkları, koyu (bold) olarak yazılmıştır.

3. İmlâ ile İlgili Usûl

1. Arapça hemzeli olarak yazılan ism-i fâillerde müstensihinin çoğunlukla kullandığı tercihi esas alınmıştır: şâyib, dâyim, şâyim, kâyim, tâyib

2. Hatt, dümm, hakk, hadd, mümtedd, add gibi kelimeler vezne göre gereğinde tek, gereğinde çift ünlü ile okundu.

3. Çün, çü, hoş, hod, bü'l-heves gibi sözcüklerin yuvarlak uzun vokalleri uzatma işareti ile gösterilmedi.

4. Bazı zincirleme terkiplerde aslına sadık kalınarak Arapça ve Farsça tamlama yapılmıştır:

rüşen-dil-i sırr-ı mâ-‘arefnâk, Peygâmbere-i âhîrû’z-zamânî

5. Türkçe'deki iyelik birinci ve ikinci tekil ve çoğul şahısların yardımcı vokalleri düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre okundu. Ancak metinde uyum dışı ise o da dikkate alındı:

çäküm, päküm, nazmuñ, kirpāsuñ, şandūkuña, kendüñe, rindüñ, şüdüñüz, feleğüñ, ledünüñ

6. Bildirme eklerinden birinci tekil şahıs ekinin vokali düz-geniş okundu:

nā-revāyem, kem-bahāyem

7. Bildirme eklerinin birinci tekil şahıs dışında kalan diğer şahıslarının çekiminde vokal yuvarlak olarak okundu:

mihrbānumuzdur, tecemmülümdür, dürügdür, odur, sifle-ğūdur, böyledür,

8. Fiil zaman ve kişi eklerinin yazımı hususunda tercih edilen yol aşağıda verilmiştir:

Metinde geçen zamanların imla özellikleri

Zaman kipi	I. Tekil	II. Tekil	III. Tekil	I. Çoğul	II. Çoğul	III. Çoğul
Görülen Geç. Zaman	şanurdum bildüm	itdün şalduñ	oldı	gördük itdük	_____	itdiler
Duyulan Geç. Zaman	_____	_____	itmiş tölmüş	_____	_____	_____
Gelecek Zaman	_____	_____	olmayacak	_____	_____	_____
Geniş Zaman	itmem bilmem	_____	yeter görünür	eylemezüz	_____	geçerler

9. Farsça terkiplerde muzaf ile izâfet kesresi arasına tire (-) konmuştur:

hırmān-keş-i arzū-yı āmāl, zaḥmet-keş-i kām

10. Arapça terkiplerin yazımı ise şu şekildedir:

bi'l-cümle, bü'l-‘aceb, ‘alā’ş-şabāḥ, Seyyidü'l-Enām

11. İzafet-i maktûb neticesinde oluşan birleşik isim ve sıfatların arasına tire (-) konuldu:

nîk-sîret, kem-bahâ, hisset-meniş, le'îm-girdâr, hakîm-girdâr

12. Atıf vavı ayrı yazıldı:

geşt ü güzzer, taht u tâc, nefes ü hayât, şüh u mümtâz, luţf u ihşân

13. Bazı sözcükler arasında atıf vavı olmamasına karşın anlam ve vezin açısından gereken yerlere ünlü parantez içerisinde gösterildi:

âmed (ü) şüdüñüz, güft (ü) gû, cüst (ü) cû

14. Arapça harf-i cerler ve Farsça ön edatlar ayrı yazılmıştır:

be-küsist, tâ-kıyâmet, ser-âgâz, lâ-nebiyy, ser-â-pâ, Lâ-yezâl, mâ-şadağ

15. Kelime sonlarına gelen edat ve ekler birkaçı dışında bitişik yazıldı:

dilgüşâ, dilber, nâdân, nâgâh, bârgeh, gülşen, câygâh, sermâye, gülzâr

16. Arapça ve Farsça kelimelerden sonra terkip için konulan hemzeler transkripsiyonda gösterilmemiştir.

17. Orijinal metinde sayfa üstlerinde eski rakamlarla 106'dan başlayan numaralar bulunmaktadır, fakat transkripsiyon metininde genel usule uyularak 1b'den başlayarak numaralandırılma yapılmıştır.

18. Metinde bazı kelimelerin farklı şekillerde yazıldığı görülmüş, bu kelimelerin imlâsı konusunda birlik olmadığından metne sadık kalınmıştır. Mesela “Hâtem” kelimesi hem “Ĥâtem” hem de “Ħâtem” şeklinde yazılmıştır.

METİNDEKİ KONU BAŞLIKLARI

1. Kitāb-ı Ğam-nāme Ellefihu Güftī Çelebī el-Edirnevī der Medḥ-i Pādişāh-ı İslām Sulṭān Meḥemmed Ḥān ḥallede ḥilāfeteḥu ilā inḳırāzı'd-deverān-ı mihr
2. Der Na't-ı Ḥazret-i Seyyidü'l-Enām Muḥammed Muştafā Şallallāhü 'Aleyhi ve Sellem
3. Der Ta'rîf-i Sebeb-i Te'lîf-i Kitāb ü Şikāyet-i Rûzgār
4. Der Medḥ-i Pādişāh-ı İslām Sulṭān Meḥemmed Ḥān ḥalledallāhü ḥilāfeteḥü ilā inḳırāzı'z-zamān
5. Hikāyet-i Şā'irī vü Seyāḥat-ı Ve'y u Dīden-i Eşrāf-ı Diyār
6. Hikāyet-i An Zen-i 'Acūzī vü Ḥakīm-i Nīk-siret ü Merd-i Bezāz-sitānī
7. Der Ta'rîf-i Ma'dūmī-i Kerem ü Hikāyet-i Ḥātem
8. Hikāyet-i Şā'irī vü Le'īmī Ekābir ü Eşrāf-ı Zamāne-i Eyyām
9. Der Ta'rîf-i Ṭaleb-i Kām-gerden-i Şā'ir ez-Müftī-i 'Aşr Şāhid-i Nā-kāmī Rūy-nümūden ü Me'yūs-şüden
10. Der Ta'rîf-i Varūnī-i Rûzgār-ı Bed-Hencār
11. Hem-çünin ez-Şikāyet-i Gerdūn
12. Der Ḥātme-i Kitāb-ı Ğam-nāme-i Mā

ĠAM-NĀME

1b (106)

Kitāb-ı Ġam-nāme Ellefehu Ġüftü Çelebî el-Edirnevî der Medh-i Pâdişāh-ı İslām Sultān

Meĥammed Hān ĥallede ĥilāfeteĥu ilā inķırāzı'd-deverānı mihr

(Mef'ülü mefā'ilün fe'ülün)

1. Şad ĥamd Hüdā-yı Zü'l-Celāle
Ol Hālıķ-ı kevn ü Lā-yezāle
2. Tarĥ-efgen-i kâĥ-ı çarĥ nüh der
Ķandîl-fürüz-ı bezm-i ĥāver
3. Efrāşte-sāz-ı rü 'yet-i māh
Pür-nūr-kün-i bidāyet-i māh
4. Āyîne-i māha incilā-baĥş
Hem dīde-i aĥtere ziyā-baĥş
5. Ol rātibe-kār-ı Lā-mekānî
İtdi meh-i bezm-i āsumānı
6. Bezm-i feleke zer āfitāba
Hem bāde-i mihre zer ķırāba
7. Nīsān-ı 'atā-yı ferd-i mümtāz
Dürre şadef içre terbiyet-sāz
8. İtdi mey-i nābı āteşin gül
Ruĥsār-ı bütānı dil-nişin gül
9. İtdükde cemāli ĥüsne ammā
Taşvîr-i neverdi-i heyülā

10. Mīm-i dehen idüp nebişte
İtdi güher ‘adem-i sirişte
11. Ger olsa şıfât-ı kudsi derrāk
SİLİ-ğor-ı hayret ola idrāk
12. Ger itse şıfât-ı zāta im‘ân
SİLİ-zen-i dīde ola müjgân
13. Olmuş güle táb-ı hüsni sārī
İtse nola ‘andelībi zārī
14. Hüsni idicek zuhūr ezelden
Süz-i ğam-ı ‘aşq-ı Lem-yezelden
15. Yanmış dil-i bāğ u sine-i rāğ
Yağsa gül ü lāleden nola dāğ

Der Na‘t-ı Hāzret-i Seyyidü’l-Enām Muḥammed Muştafā Şallallāhü ‘Aleyhi
ve Sellem

2a (107)

16. Ey hāme-i aqdesi şemāme
Ve’y şāhid-i ‘anberīn cāme
17. Ol şāhid-i nağma ey ḥod-ārā
Gülgüne-zen-i ‘izār-ı ma‘nā
18. Gül ile şeker lebān perestī
Bī-bāde vü cām ile mestī
19. Tārīk-i çeh-i devātdan tā
Kıl āb-ı hayāt-ı nağmı icrā

20. Şebt-i kâdemi haţţ-ı nigâr it
Levh-i sühanı benefşe-zâr it
21. Ol kâlîb-ı harfe rûh-pîrâ
İ'câz-ı Mesîhî ile ihyâ
22. Kıl vaşf-ı ruḥ-ı bütânı tahrîr
İt saţr-ı ḥurûfî levḥ-ı taşvîr
23. Tâb-ı ruḥ-ı dilbere nigâh it
Âyîne-i ḥüsni cilve-gâh it
24. Vâlâ dem-i feyz ile çü pâyüñ
Olsun yine müşg-bîz sâyüñ
25. Medḥ-ı ser-i zülf-i 'anberîn it
Şahrâ-yı ḥayâli reşk-i çîn it
26. Eyle yine nağme-i nev-âmîn
Ol nâsiḥ-ı nağme-hây-ı dîrîn
27. Olsun yine çeng-i zühreye târ
Ser-rişte-i cân-ı kîlk-i ḥoş-kâr
28. Eyle yine dürr-i nazmı tezyîn
Cem' iyyeti ola reşk-i pervîn
29. Ol vâdî-i nüktede ser-efrâz
Kıl na' t-ı peyâmbere ser-âgâz
30. Ol medḥ-ı nebîde nağme-peymâ
Ol meclise gül-feşân-ı ma' nâ

31. Her nokta-ı harf-i fitne-kāruñ
Olsun yine bezm-i rūzigāruñ
32. Bir şem‘-i fitīle sūz-ı tābı
Belki niçe şem‘-i āfitābı
33. Haddūñ deęil ol ʔarīka ammā
Olsañ nola ‘özr ile cebīn-sā
34. Olsañ nola ey ney-i sūhan-ver
Meddāh-ı rumūz-ı na‘t-ı dāver
35. Ey kilc-i ğarīb u ‘aczcūyī
Ol rāst-ı nūvīs-i medh-ğuyī
36. Sultān-ı ʔarīka bend-i levlāk
Rūşen-dil-i sırr-ı mā-‘arefnāk
37. Şāhenşehe mülket-i risālet
İcād-ı mükevvenāta ‘illet
38. ʔudsī ʔayerān-ı murğ-i lāhūt
Üşküfte ğül-i riyāz-ı nāsūt
39. Sālār-ı peyemberān Muḥammed
Dībāce-ʔırāz-ı levḫ-i sermed
40. Mümkin mi medīḫ-i zıll-i Bārī
Ki ḫāmem ola varaḫ nigārı
41. Ammā yine raḫş-ı kilc-i ḫoş-kām
Biñ cilve-i şevke eyler iḫdām

2b (108)

42. Mest olsa ne deñlü rind-i mey-keş
Eyler taleb-i şarāb-ı bī-feş
43. Bülbül ne kadar gül olsa erzān
Eyler yine nāleyi firāvān
44. Pervāneyi yaqsa şem‘ -i dīlcū
Eyler yine yanmağa tekāpū
45. ‘Āşık ki ola şehīd-i cānān
Ya‘ nī dih-i ğamda ola qurbān
46. Hākinde demīde tā-қыāmet
Olur üşkäfte verd-i hasret
47. Güftī yeter ol fesāne-güster
Haddüñ mi bu deñlü güft (ü) gūlar
48. Güstāhi-i tarh u ‘özr-cūyi
Tā-key bu namāz-ı bī-vuzūyi
49. Gūldeste-i gülşen-i taḥiyyet
Şad gūne selām-ı bī-nihāyet
50. Ervāh-ı muṭahherāt-ı āle
Aşhāb-ı nebiyy-i Zū’l-Kemāle

Der Ta‘rif-i Sebeb-i Te’lif-i Kitāb u Şikāyet-i Rūzgār

51. Bir dem bu dil-i müşevveş aḥvāl
Hasret-zede-kār u hiç-āmāl
52. Ğam-pīşe vü mültemes ne-dīde
Teh cur‘ a-ı cām-ı ğam-keşīde

53. Üşkäfte gül-i hadîka-ı dâğ
Dâğ-ı gam-ı dille dil-nişîn bâğ
54. Hırmân-keş-i arzû-yı âmâl
Miḥnet-zede-i diyâr-ı iḳbâl
55. Sevdâ-yı keremle ḥaste-i teb
Ma' düm-ı ümîd ü hiç-maḥlab
56. Ğam-nâme nüvîs-i şādümâne
Me'yüs-ı mekârim-i zamâne
57. Zindâni-i zülf-i yâr-ı ümmîd
Ğurbet-zede-i diyâr-ı ümmîd
58. Himmet talebinde çeşm-i beste
Bâde-ḫaleb ü sebû-şikeste
59. Gül ḥâhiş ü dâğ-ı sîne-dîde
Mey-maḥlab ü ḥün-ı dil-çeşîde
60. Güftî-i 'adem-ümîd-i nâ-kâm
Himmet-ḫaleb-i li'âm-ı eyyâm
61. Aḥvâl-ı zamânenen teḥî-dil
Zaḥmet-keş-i kâm u hiç-ḫâşıl
62. Oldı niçe dem esîr-i sevdâ
Bî-hûde rev-reh-i tevellâ
63. Olmışdı hemîşe sifle-ḥâhiş
Bâḫıl-heves ü 'adem-perestîş

3b (110)

64. İtdi niçe dem u bed-meķadır
Dervīze-i himmet-i ekābir
65. Erbāb-ı zamāne bir ‘aceb-ḥāl
Ger birine itseñ ‘arz-ı aḥvāl
66. Olur o da şekvā-cūy-ı devrān
Bir gūne ider seni perīşān
67. Olur kimi bir le ’īm-dūne
Bī-hūde-serāy-ı medḥ-i gūne
68. İḥsān u ‘aṭāyı tōhmet eyler
Ḥātem-kef-i cūd u himmet eyler
69. El-ķışsa ider o sifle-ḥāhiş
Ol şaḥş-ı ḥayāle hem perestiş
70. Eyles seni ol ḥayāl-i himmet
Hem-vāre vesīle-cūy-ı ķurbet
71. Āḥir ki olur dil-i remīde
Ol meclis-i ḥāhişe resīde
72. Āḥir görünür o sifle-ājīr
Bī-būy-ı vişāl-i verd-i taşvīr
73. Ālūde temelluķ-i riyādan
Bī-behre nevāziş-i ‘aṭādan
74. Her nağme-i himmeti nev-āyīn
Nesh-āver-i iştīlāḥ-ı dīrīn

75. Gldeste-frş-ı ħod-sity
B-behre-i by-ı şiny
76. Zu' mnca egerçi şaĥş-ı himmet
Ĥtem-meniş  le 'm-ĥzret
77. şfte-dil-i neseb-sery
B-dniş-i ĥarf-i şiny
78. Ĥmml-ı bel-yı br-ı destr
B-nr-ı erĝ-ı bezm-girdr
79. Dil-beste-i iĥtişm-ı devlet
Dşmen nzrn-ı şaĥş-ı himmet
80. ĥir hele Gft-i perşn
Ndn-ı rşen md-i iĥsn
81. İtdi bu der-i rec-yı der-silk
Bu ĥarf-i mdi zver-i kilik
82. Her ĥnde ki vardı ĥhiş-ver
mmd-i dil oldu ye 's-perver
83. ĥir görüp ıştlĥ-ı devrn
mmdden olma dmen-efşn
84. Ėret-ger-i naĥd-ı ĥhiş oldu
Me 'ys-ı dil nevziş oldu
85. Evz' -i siphr-i sifle-ĥdan
Gedi bu bel-yı rzdan

4a (111)

86. Nāçār oldı bu ʃab^ʿ-ı muqbil
Endiŝe-i ŝuḥum eylese yek-dil
87. Çün görmedi bŭy-ı arzŭyı
ʃab^ʿum nola itse güft (ü) güyı
88. Kıldı bu ḥayāl-i ḥāmı ibdā
Ġam-nāme baḥtı ide inŝā
89. Bu nüŝaya oldı zīb-^ʿunvān
Ġam-nāme iŝtılāḥ-ı devrān
90. İtdi bu ḥayāle āzmŭni
Selb-āver-i va^ʿde-i gŭmŭni
100. Bu muṭrib-i ḥāme-i sŭḥan-sāz
Nev-nāme-i ^ʿaŝka itdi āġāz
101. Bir nāme-i nā-ŝinīde mazmŭn
Ta^ʿbīri nezāket ile meŝhŭn
102. Bir ŝāhid-i dil-pesend-i nev-ḥaṭ
Ḥarf-i lafzı deġil muḥaṭṭaṭ
103. Bir ṭurfe vŭ ŝāḳ-ı fitne-kārı
Rev-sāz libās-ı müste^ʿārı
104. Āyīne bedest-i ŝāhid-i rāz
Esrār-nŭmāy-ı rŭy-ı i^ʿcāz
105. Bir ṭurfe gül-i ŝabā-ne-dīde
Dāmānına ḥār-ı nā-ḥalīde

106. Şād-āb-ı riyāz-ı feyż-maqrūn
Bir ğonçe-i āteşin-mazmūn
107. Bāġ-ı raqam-edāsı dılcū
Hep sūnbül-i ħüb-ħarf-i ħoş-bū
108. Nāzik-raqam-ı edā-yı zībā
Hep āyīne-dār-ı bıkır-i ma‘ nā
109. Her noqtası merdüm-i dü-dīde
Bād-ı nıgeh-i heves-ne-dīde
110. Hep şu‘le-i āteş-i derūndur
Feyezāndur reym-i fūsūndur
111. Hep noqtası mihre dāġ-ı dılsūz
Bir turfe-çerāġ-ı meclis-efrūz
112. Hep ħarf-i sevādı nükte-fersūd
Bir ġüne çerāġ-ı ‘anberin-dūd
113. Bir ğonçe-i bāġ-ı nüktedür bu
Meh şu‘le çerāġ-ı nüktedür bu
114. Hep zāde-i tab‘-ı nükte-yi fendür
Hep zīver-i gevher-i perendür
115. Hep bıkır-i minaşşa-ġāh-ı dıldür
Hep şu‘le-i sūz-ı āh-ı dıldür
116. Olmaz ruħ-ı bıkır-i nazmı yek-ser
Meşşāta-ı ġayre minnet-āver

4b (112)

117. Her ma' nā-yı dil-niṣ̄n ü mümtāz
Bī-ḥār-ı gül-i ḥadīka-ı rāz
118. Ebkār-ı ḥayāl-i dil-sitāne
Dendāne-i sīni oldı ṣāne
119. Gülzār-ı irem hemāldur bu
Deh-rūze gül-i ḥayāldur bu
120. Hep nūr-ı nigāh-ı çeşm-i bīniş
Hep ḡayret-i ḥuld-ı āferīniş
121. Hep ḥāşşa-ı iḥtirā' -ı dildür
Mazmūn-güher-i sürāḡ-ı dildür
122. Oldı bu nikāt-i siḥr-irşād
Bānū-yı ḥarem-serāy-ı icād
123. Bıkr-i güherīn nişān-ı ' işmet
Perverde-i ḥāndān-ı ' işmet
124. Bir gülbün-i tāze-verd-i rengīn
Nādīde-i çeşm-i zaḥm-ı gülçīn
125. İtmez bu ' arūs-ı nāz-ı ' işmet
Dervīze-i ḡāza-ı berā' at
126. Hem Yūsuf-ı nāz ü hem Züleyḥā
Hem gizlik ü hem turunc ma' nā
127. Olmaz hele bu nuḡūş-ı ḥoş-sir
Nezzāre-geh-i digerde zāhir

128. Her kâhda naqş-ı Yūsuf olmaz
Her baırde kimse dūrri bulmaz
129. Bir tākden oldu gerçi rüyān
Hep keyf-i raḥīķ olur mı yeksān
130. Şem‘ olsa ne deñlü Şu‘ le peyvend
Olur mı çerāĝ māha mānend
131. Zirā ki medīḥ-i Őāhdur bu
Ziynetde levḥ-i māhdur bu
132. Mes‘ ūdī-i baḥta oldu cārī
Āşār-ı medīḥ-i Őehriyāri
133. Taķlīd-i medīḥ-i Őāh-ı ḥoş-fāl
Sermāye-i fāyızī-ı āmāl
134. Bāzār-ı cihānda naķd-ı ‘irfān
Hem-vāre kesād-ı deyr-i ḥırmān

5a (113)

135. Erbāb-ı cihān le ’īm-girdār
Neng-i sūḥan-ı selīs ü hem-vār
136. Cins-i sūḥana viren revācı
Evreng-fürüz-ı taḥt (u) tācı
137. Ger himmet-i Őāh olursa tālīb
‘Urfīye olam sūḥanda ĝālib
138. Görse bu nikāt-ı nazmı hem-vār
Aḥsentü dir idi rūḥ-ı ‘Aḥḥār

139. Seyr itse düşerdi bu kelâmı
Büt-i lerze-i reşke rûh-ı Câmî
140. İtmez yine hâsid-i ğalaṭ-kâr
İc câz-ı resûl-ı nazma ikrâr
141. Olsam ne aceb sühanda üstâd
İklîm-i hayâle naḫd-ı ṭab'-ı neḫḫâd
142. İc câz-ı sühanda bî-müdânî
Peygâmbere-i âḫirü'z-zamânî
143. Olsa nola ṭab'-ı nükte Sa'dî
Destân-zen-i lâ-nebiyy-i ba'dî
144. Ger himmet-i şâh ola müsâ'id
Kâr eyleyemez gezend hâsid
145. İkrâr ide ḫaşm-ı sifle-pâye
İrsâl-ı nübüvvet-edâye
146. Nâçâr ideler ḫabûl-ı İslâm
Ḥassâd-ı ğalaṭ-edâ-yı eyyâm
147. İc câz deĝil mi nazm-ı pāküm
Olsa nola ḫâme sîne-çâküm
148. Oldı dil-i pür-ḫabûl-ı ma'nâ
Mülk-i sühana resûl-ı ma'nâ
149. Olsa nola ṭab'-ı nükte medḫal
Teşrîf-rübây-ı vahy-ı münzel

150. Āşār-ı ‘atâ değil midür bu
İlhâm-ı Hudâ değil midür bu
151. Nazmumdaki her rubâ‘î-i hûb
Her mışra‘ -i dil-nişîn ü mergûb
152. Ol turfe-suţür-ı dil-şikârî
İ‘câz-i sühandâ çâr-yârî
153. İtmez dağı haşm-ı tîre-girdâr
Bu mu‘cize-i kelâma ikrâr

5b (114)

154. İrmez aña mihr olursa zer-pâş
Dest-i nıgeh-i dü-çeşm-i huffâş
155. Hûrşîd-i nübüvvet-i Muĥammed
Dünyâya şalup fûrûĝ-ı sermed
156. İtmişken o nûr ile ser-â-pâ
Çün cirm-i mihr⁶⁴ basîţ-i dünyâ
157. Ol feyz-i nevâlden hem olmaz
Ol neyyir-i devlet ile bulmaz
158. Hergiz dil-i Bû-cehl nevâ-yâb
Hiç ĥâne-i kalb-i Bû-leheb tâb

Der Medĥ-i Pâdişâh-ı İslâm Sultân Meĥammed Ĥân ĥalledallâhü ĥilâfeteĥü
ilâ inĥırâzı’z-zamân

159. Bu bîkr-i ĥayâle oldı zîver
Zîbende-i der medîĥ-i dâver

⁶⁴ Vezin gereği “mihr” şeklinde okunmuştur.

160. Hep oldu nesīm-i luṭfı dāye
Üşkäfte key-i gül-edāye
161. Bu nāme-i dilkeş u siḥr-i fen
Bir gevher-i sa‘d ile mu‘aven
162. Bu bezmi iden müdām pür-süz
Bir gevher-i feyz-i meclis-efrüz
163. Elḳāb-ı laṭif-i şāh-ı devrān
Bu nāme-i ‘aşḳa oldu ‘unvān
164. Bu meclise nāmı oldu sākī
Keyfiyyeti olsa nola bākī
165. Bu gülşeni itdi sebz u ḥurrem
Nīsān-ı medīḥ-i şāh-ı ekrem
166. Pür-mey-i cām-i medīḥ-i dāver
Oldı bezm-i edāya zīver⁶⁵
168. Oldı bu kelām-ı şūḥ u mümtāz
Nev-bāve gül-i ḥadīḳa-ı rāz
169. Pür-bāde bu cām-ı feyz-i mevfūr
Tā-ḥaşr ola çerāğ-ı pür-nūr
170. Oldı na‘t-ı şeh-i ser-efrāz
Şīrāze-ṭırāz-ı nüşḥa-ı rāz

⁶⁵ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

6a (115)

171. Feyz-i luḡf-ı derûn-ı küşâdî
Bu güft ü şünûde oldı bâdî
172. Oldı bu gül-i şüküfte ḡâlî
Hep tuḡfe-i meclis-i me‘âlî
173. Ol şâh-ı kerem-nevâz u behbûd
Ḥâtem-keremî vü Bermekî-cûd
174. Dürri güher-i sipihr-i iḡbâl
Sa‘d aḡter-i âsumân-ı iclâl
175. Ḥâḡân-ı zamân sûtûde-aḡter
Zî-kân-ı ‘aḡâ vu ‘adl-ı gevher
176. Nev-bâde gül-i riyâz-ı şâhî
Feyzân-der-i memleket-penâhî
177. Nûr-ı siyeh-i dü-çeşm-i devlet
Pür-tâb-ı çerâḡ-ı bezm-i rif‘at
178. Bâyeste-i taḡt-ı şehriyârî
Dîḡîm-fürüz-ı kâm-kârî
179. Âyîne-i mülke şaḡş-ı iclâl
Hem âyîne hem cemâl-i iḡbâl
180. Evreng-dih-i gedâ-yı bî-nâm
Nîreng-i fîrüz-ı naḡş-ı eyyâm
181. Gencîne-dih-i derûn-ı ḡarâbân
İḡlîm-sitân u berḡ-ı yek-rân

182. Şāh-ı gül-i gül-sitān-ı devlet
Dāmād-ı nev-‘arūs-ı mülket
183. İklīm-sitān u memleket-baḥş
Ḥātem-ḥadem-i Edhem-i felek-raḥş
184. Şāhenşeh-i baḥr-ı ḥüsrev-i ber
Dārā-yı mekārım u kazā-ḳahr
185. Cem-çāker vārid-i şīr-i ḥidām
Dārā-der-i āsumān-ı ikrām
186. Nev-gonçe-i gülşen-i Berāhīm
Bāyeste-i taḥt u tāk-ı tekrīm
187. Ra‘nā güli gülşen-i Ḥalīlī
Verd-i ter-i devḫa-ı celīlī
188. Gülzār-ı ḫalīle verd-i zībā
Zībende der-i biḫār-ı ma‘nā
189. Şāhenşeh-i gevherīn-dūde
Ma‘nā-yı kemāl-i nā-şünūde
190. Revnaḳ-dih-i bāğ-ı kām-ı imkām
Faḫriyye-i silk-i āl-i ‘Osmān
191. Ḥākān-ı ḳadr şükūh-i İslām
Sulṫān-ı melek-serīr-i ikrām
192. Rif‘at-dih-i rüzgār-ı pestī
İslām-nişān ü büt-şikestī

6b (116)

193. Fermān-dih-i şark u ğarb-ı ʿālem
Tarḫ-efgen-i kāḫ-ı emn-i ādem
194. Hākān aʿzam-ı şeh-i sūḫan-ver
Encüm ḫayl u sipihr-kişver⁶⁶
195. Gerdūn-der ü yādigār-ı şāhān
Ḳudsī ḫarem ü sipihr-eyvān
196. Sulṭān Meḫemmed-i felek-taḫt
Hākān-ı cihān-ı şeh-i civān-baḫt
197. Revnaḫ-dih-i taḫt u tāc-ı eyyām
Üstüde cenāb-ı şāh-ı İslām
198. Ol şāh-ı felek-der u cihān-ġir
Vā-geşte-i rāʿy-ı ḫükm-i taḫdīr
199. Luṭf-ı şeh-i mülk-baḫş-ı devlet
Meşşāṭa-ı nev-ʿarūs-ı mülket
200. Ol şeh ki ḫazā derinde derbān
Ol şeh ki ḫader muṭīʿ-i fermān
201. Eyyām-ı bahār-ı dil-sitānī
Bī-zaḫmet-i renciş-i ḫazānī
202. ʿAhdinde gül-i şaġā şüküfte
Devrinde der-i neşāṭ-ı süfte
203. Cārī ḫaṭ-ı dilbere yesāġı
Fitne nola itse pāy-ı zāġı

⁶⁶ Bu mısradaki sekt-i melih yapılmıştır.

204. İtmiş yine ‘ahd-i dil-şikārī
Pür-emn o rütbe her diyārī
205. Rāz-ı dil-i şīr-i hıttā-ı Rūm
Āhū bere-i Hıttāya ma‘lūm
206. İhşānı tabīb-i derd-mendān
İn‘āmı zamīn-i kām-ı devrān
207. Zātı gül-i bāğ-ı luṭf u ihşān
Dürr-i şadef-i biḥār-ı devrān
208. Ammā niçe gül leṭāfet-efzūn
Ammā niçe dürr ki feyz-meşḥūn
209. Ammā niçe gül ki tāze her dem
Ammā niçe dürr ki nūr-ı tev’em
210. Lāyıkdur o gül olursa her ān
Ziyet-dih-i bāğ-ı kān-ı imkān
211. Şāyeste o dürr-i gevherīn-fāl
Ger olsa tırāz-ı silk-i iḳbāl
212. Olsun o gül-i riyāz-behcet
Ārāyiş-i gül-sitān-ı devlet
213. Olsun o dürr-i biḥār-ı iḳbāl
Tāb-efgen-i ḥacle-gāh-ı āmāl
214. Olsun o gülüñ hemīşe bāğı
Bezm-i felekiñ yanar çerāğı

7a (117)

215. Zîrâ ki devâ-yı derd-i dildür
Şādî-dih ü arzû kesildür

Hikâyet-i Şâ'irî vü Seyâhat-ı Ve'y u Dîden-i Eşrâf-ı Diyâr

216. Naqqâş-ı hıred nigâr-ma' nâ
Oldı bu revîşde nükte-pîrâ

217. Evzâ' -ı sipihri itdi tavşîf
Oldı güherîn-edâ-yı ta' rîf

218. İtdi kalem-i sebük-zebânî
Der-pâş şahîfe-i ma' ânî

219. Var idi meger ki ehl-i idrâk
Bir rind hıred-i nazîr u derrâk

220. Kudsî nazar u bülend-pervâz
İsî-nefes ü hayât-perdâz

221. Olurdı ger itse baş-ı imlâ
Feyz-i nefesi hayât-ı ma' nâ

222. Ol turfe Mesîh-i nükte-i hyâ
Bu rütbe-i ma' rifetle ammâ

223. Olmışdı hemîşe bed-meqâdir
Vârûn-ı tâli' çü baht-ı şâ' ir

224. Olmışdı gül-i ümîdi hem-vâr
Sîlî-zede-i nesîm-i âzâr

7b (118)

225. Vārūn-ı baht sitize-kārı
Gülzāre düşeydi ger güzārı
226. Te'sīr-i nigāh-ı sūz-perver
Eylerdi güli tamām aḡker
227. Oldı bu ğam ile bī-şekībā
İḡsān-ṭaleb-i li'ām-ı dünyā
228. İtdi anı baht-ı sifle-aḡvāl
Hāmūn-neverd-i rāh-ı āmāl
229. İtdi yine tıfl-ı eşki bī-ḡāst
Sevdā-gerī-i nişest ü ber-ḡāst
230. Eşki gibi oldı çeşm-i giryān
Tekye-zede-i 'aşā-yı müjgān
231. İtdi o ümīd ile kemā-hī
Hem-pāyī-i sür'at-i nigāhī
232. Çün kaçre-zen oldı raḡş-ı ümīd
Bir taş-tı zer oldı cirm-i ḡürşīd
233. Āḡir olarak zemīn-peymā
Menzil-geh-i ḡāhişi ider cā
234. Bir cāygeh-i ğarībe irdi
Bir cilvegeh-i 'acībe irdi
235. Firdevs-nişān ğarīb-i me'vā
Ser-tā-ser-i merzbūmi a'lā

236. Gördi o feraḥ-fezā maḳāmı
Güyā ele girdi naḳd-ı kāmı
237. Olmuş o sevād-ı āsumān būs
Zībende çü zīb-i dümm-i ṭāvūs
238. Her kūşesi tekyegāh-ı ‘işret
Bîrûn u derûnı cāy-ı nüzhet
239. Āmîziş-i feyz-i dilgüşādın
Ger görse behiştîyān sevādın
240. Baş eyler idi bisāt-ı ‘işret
İtmezdi daḡı behişte ‘avdet
241. Ol rind-i ḡarîf-i nā-murādı
Seyr itdi o dilgüşā sevādı
242. İtdi çü nezāre-i heves-kār
Geşt ü güzer-i sevād u bāzār
243. Her kūşe-i ḡubun itdi cüyān
Mānend-i nigāh-ı şevḳ-ı seyrān
244. Bir rind-i ḡıred-rübāyı buldı
Bir bü'l-hevesüñ dūçarı oldı
245. Ālüfte-i dilrübālarından
Ġam-pişe vü mübtelālarından
246. İtdi o esîr-i ḡuşşa-perdāz
Pürsiş-i gūne-edāya āḡāz

8a (119)

247. Āyīn-i hüner-verān-ı dehrī
Āmīziş-i ıştılāh-ı şehrī
248. Oldum didi rind-i nükte-pīrā
Ey şahş-ı ‘adem su’āl ü rüsvā
249. Bu şehr egerçi dilgüşādur
Feyz-āver-i dil feraḥ-fezādur
250. Bi’l-cümle ahālī-i diyārı
Devlet-menişān-ı rüzigārı
251. Hep ḳadr-i süḫan bilür geḫerler
Āyīn-i kühen bilür geḫerler
252. Hep nükte-şinās-ı ḫod-fürüş
Da‘vā-ger-i mekremet niyüşı
253. Hep nādire-güy-ı nükte-dānī
Ol cevher-i Ḥakīm-i Şānī
254. Hep ḫall-kün-i müşkil-i Felātün
Hep nağme-serāy-ı perde-bīrün
255. Āteş-zen-i ḫānmān-girdār
Hep faḫr-gin-i şikenc-i destār
256. Hep ma‘rifet-i mücessem-i ‘aşr
Hep zemzeme-sāz-ı nükte-i ḫaşr
257. Hep şā‘ir-i nükte-dān geḫerler
Ḳudsī raḫam-ı beyān geḫerler

258. Ne şīve-i sāhiri bilürler
Ne rütbe-i şā' iri bilürler
259. Hep düzd-i füsün-ı sāhiridür
Hep düşmen-i cān şā' iridür
261. Bir hasb-i tarīķ-ı i' tiķādı
Hep Bermekī-i kerem-nijādı
262. Teng-i kerem-i zamānedür hep
Bī-hūde-rev-i fesānedür hep
263. Bir şā' ir-i nükte-dān ile ger
Eylerse süḫanda güft (ü) güler
264. Reşk ü ḫasedinden olur ol ān
Semt-i ' aẓamet-kerem-i pūyān
265. Naẓmuñ seniñ olsa silk-i gevher
Ṭutar o ḫazefle anı yek-ser
266. Ammā hezeyān-ı sifle-kārī
Dībāce-ṭırāz-ı iftiḫārī
267. Leykin bu sevād-ı dilgüşā-dih
Bu cāygeh-i feraḫ-fezā-dih
268. Bir dāver-i dil-nevāz vardur
Ḥātem-kef ü ser-firāz vardur
269. Hep cümleden ol celī raqamdur
Vālā ḫadem-i reh-i himemdür

8b (120)

270. Olma saçın ey merâm-cüyân
Andan ğayiride⁶⁷ bÿy-ı ihsân
271. Hep ğayrisi sifle-ħÿy-ı ħisset
Ancağ o der-i kerim-siret
272. Var dergehine cebin-sâ ol
Ĥâhiş taleb ü ğalať-recâ ol
273. Dervize-i himmet ü kerem kı1
Ăşüfte nevâ'î-yi 'adem kı1
274. Himmetde o Ĥâtem-i zamândur
İhsân-ı cenâb-ı râyġândur
275. El-kışsa o bî-nevâ-yı âmâl
Bî-hÿde ümîd ü ħiç-iķbâl
276. Oldı o girive-i ümîde
Eşheb-i tâz u 'inân-keşide
277. Olmaġa ġarîn-i bezm-i vâlâ
Bu kıť'a-ı ħÿbı itdi inşâ

Rubâ'î

(Mef'ÿlü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ')

278. Ebnâ-yı zamâne bî-keremdÿr dâyim
İhsânı netice-i sitemdÿr dâyim
Ümmîd-i kerem iden ġalať-kâr recâ
Sevdâ-zede-ı sırr-ı 'ademdÿr dâyim

⁶⁷ Vezin gereği "ġayiride" şeklinde okunmuştur.

Tetimme-i Hikāyet

279. Ol bārgēh-i refī' -i pāye
Fersūde-ruḥ oldı hemçü sāye
280. Biñ zaḥmet u miḥnet eyle āḥir
Yüz biñ ğam u ḥasret eyle āḥir
281. Ol dil-şüde-i şikeste-ḥāli
Çün oldı qarīn-i bezm-i 'āli
282. Bulmaĝa şafā-yı inbisātı
Būs eyledi kūşe-i bisātı
283. Fī'l-ḥāl itdi o ğuşşa-mūnis⁶⁸
Ol kıt' a-ı ḥūbı naql-ı meclis
284. Ya' nī kıldı o ḥasret encām⁶⁹
Ol kıt' ayı ferş-i pāy-ı ḥuddām
285. Çün oldı o nazm-ı hīç-kāre
Müstes'ad-i devlet-i nezāre
286. Bī-çāre ümīd-i cūd iderken
Dildārī-i ḥoş-nümūd iderken
287. İtdi o Ḥıdīv-i nükte-pīrā
Bir beyt-i ğalaṭ-edāsın icrā
288. Bir beyt-i ğarībi daḥi buldı
Bī-hūde ger ta' aşşub oldı

9a (121)

⁶⁸ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

⁶⁹ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

289. İtdi añā iltifāt-ı bî-‘add
Ol meclis-i va‘z oldı mümtedd
290. Bî-çāre kerem ümîd iderdi
Bî-rûze recā-yı ‘îd iderdi
291. Bilmez ki o hâne-i felek-sâ
Şâhş-ı ramazāna oldı me’vâ
292. Andan ramazân ba‘îd olmaz
Ger kıpsa kıyâmet ‘îd olmaz
293. Hîç süfre-i cûdı nân bilmez
Ol feyzi o âsitân bilmez
294. Kânûn o maṭbah-ı felek sūr
Olsa yaraşur hemîşe bî-dūr
295. Zîrâ ki hayâldur ta‘âmı
İtse nola seyr hâş u ‘âmı
296. Huddâmı anuñ hemîşe şâyim
Teşrif-i kudûm-ı ‘îde kıyım
297. Ol beyt-i ğalaṭ-edâ vu fâhîr
Oldı şıla-ı kışîde âhîr
298. İtdi hele ol ğamîn derûni
Dildâde-i va‘de-i gümûni
299. İncâz ne hasret oldı va‘de
Ferdâ-yı kıyâmet oldı va‘de

9b (122)

300. Āḫir bildi o bī-sitāre⁷⁰
Yoḡ aḫker-i cūdden ŧerāre
301. Oldı o ŧikeste-kām-ı dūnyā
Min-ba' di leked-zen-i temennā
302. Ümmīd-i 'aḡaya la'net itdi
Hep kārını zevḡ-i ḫayret itdi
303. Oldı o ḫelāl-yāb-ı ḫırmān
Bu daḡdaḡadan keŧide dāmān
304. Yoḡ bāḡ-ı cihānda bildi āḫir
Dānende-i naḡme-i meḡādir
305. Ey Güfti-i bī-ŧu'ūr-ı ümmīd
Pervāne-i ŧem' -i ḡavr-ı ümmīd
306. Olma yūri sen de ey tehī fāl
Bī-hūde-güzār-ı kūy-ı āmāl
307. Olma yeter oldı ḡubḫı zāḫir
Fersūde-ruḡ-ı der-i ekābir
308. Hīḡ ḡadr-i sūḫan bilūr mi vardur
Āyīn-i kühen bilūr mi vardur
309. Kālā-yı sūḫan ki ḫoŧ-nümādur
Bāzār-ı cihānda nā-revādur
310. İtmez bu gürūh-ı sifle-himmet
Kālā-yı nefīs-i nazma raḡbet

⁷⁰ Bu mısırada sekt-i melih yapılmıştır.

311. Tār yek-i güzîñ-i firķat olsañ
Peygüle-niřîñ-i ĥasret olsañ
312. Minnet-keş-i tâb-ı ġurbet olma
Pervâne-i şem' -i himmet olma
313. Olmuş yûri çekme renc-i ĥasret
Vîrâne-nihâd esâs-ı himmet
314. Yoķ ĥalk-ı cihânda bÿy-ı iĥsân
Bÿnyâd-ı refî' cÿd-ı vîrân
315. Olsun güherîñ-edâ-yı ma' nâ
İtmez aña iltifât a' dâ
316. Gelmez saña feyz cÿd-ı elden
Bârîye ķoma niyâzı dilden
317. Dergâh-ı Ĥudâya istinâd it
Var anı vesîle-i murâd it

Ĥikâyet-i An Zen-i 'Acÿzî vÿ Ĥakîm-i Nîk-sîret ü Merd-i Bezâz-sitânî
10a (123)

318. Āyîne bedest-i bîkr-i ġüftâr
Eyler bu nesaķda 'arz-ı dîdâr
319. Var idi meger dem-i ķademde
Kim ĥıttâ-ı mÿlket-i 'Acemde
320. Reşk-i güherîñ bilâd-ı A' câm
şîrâz idi aña câ-yı ârâm

321. Bir turfe-ḥarīf-i feylesofī
‘İlm-i ledünūñ ḥıred-ḥurūfī
322. Āyīne-i cevher-i velāyet
Ruḥsāre-ṭırāz-ı bıkır-i vaḥdet
- 324 Mey-ḥāne-i ‘aşq-ı bāde-nūşı
Ser-mest-i mey-i şafā niyūşı
324. ‘Uzlet-keş-i ḥānḳāh-ı ḥalvet
Feyzān-ı dūr-i yem-i velāyet
325. Bir gün ider ol sūtūde-girdār
Çün nūr-ı nigāh-ı geşt-i bāzār
326. Nāgāh ider o merd-i vālā
Bezzāz-sitān-ı şehri me’vā
327. Ol vāşıl-ı nūr-ı sırr-ı esmā
Bir genc dükānda eyleyüp cā
328. Hep nāzır-ı ḥāl-ı ‘ālem oldı
Nezzāre-ger-i dem-ā-dem oldı
329. Bir ḥāce-i māl-dār-ı vālā
Ṭutmuşdı o cāygehde me’vā
330. İtmişdi o ḥāce-i felek-sān
Kālā-yı nefīsi zīb-i dükkān
331. İtmişdi dükānı cümle tezyīn
Dībā-yı Ḥaten metā’-ı zerrīn

10b (124)

332. Bir  urfe-  ac ze-i zam ne
N g h iriŐdi ol d k ne
333. Amm  ne   ac z d ye-i  ar 
Y  r y-1  am r-i m ye-i  ar 
334. Hem-z d-1 sipihr-i sifle-peym n
HemŐire-i r zig r-1 gerd n
335. Olmışdı o hey  et-i hey l 
  n ŐaŐŐ-1  ay l-i h  -icr 
336. Eylerdi nez re itse b -k st
N r-1 nigehe nişest   ber- h st
337.  tmiŐdi hemişe b r-1  ayret
  n Şekl-i kem n  am de-  met
338. Bir  urfe-  ac ze itse g hi
Ger   aynu  d deden nig hi⁷¹
339. B -n r idi ol- adar d -d de
Olmazdı nigehe zem n-res de
340. Eylerdi ger itse baş-1 s r  at
N r-1 nigehe   aŐ -y1  ayret
341. Őayd-1  mm de olmağa Şest
Kirp su  n m-p re der-dest⁷²

⁷¹ Bu mısradaki sekt-i melih yapılmıştır.

⁷² Bu beyitte sekt-i melih yapılmıştır.

342. İrdi bu h̃āce-i kerīme⁷³
Ol şahş-ı mekârim-i ‘azîme
343. İtdi o lebân-ı heştesin ‘arz
Kirpâsuñ süst-riştesin ‘arz⁷⁴
344. Didi ki bu rişte-i çep-endâz
Kâm-ı dile oldu raḥne-perdâz
345. Āşâr-ı dü-mâha kâr-ı dildür
Ser-rişte-i cân-ı zâr-ı dildür
346. Derd-i ser-i bî-nevâmdur bu
Murğ-ı dile ṭurfe-dâmdur bu
347. Var bir tıfl-ı kamer-cebînüm
Bir geşt-i ḥayât-ı ḥuşe-çînüm
348. Bir naḥl-ı kad-ı dü-sâledür ol
Ḥayret-zede-i nevâledür ol
349. Eyle yine ey ‘azîm-i himmet
Zîver Hindî-i silk-i kıymet⁷⁵
350. Çün h̃āce-i nükte-dân u āgâh
Kirpâs-ı ‘acûzi gördi nâgâh
351. Kirpâsı alup ele o bed-kâr
Didi bu degil rehîn-i bâzâr

⁷³ Bu mısradâ sekt-i melih yapılmıştır.

⁷⁴ Bu mısradâ sekt-i melih yapılmıştır.

⁷⁵ Bu mısradâ sekt-i melih yapılmıştır.

352. Olmaz kimse aleb-güzārı
Be-küsist çü silk-i cūd-tārı⁷⁶
353. Olma bu metā‘ -1 dūne beste
Nūr-1 nazaruñ gibi küsiste
354. Didi añā ol ‘acūze nāçār
Ey ħ̣āce-i ħod-fürüş-1 bāzār
355. İtdi seni bu metā‘ -1 nāçīz
Pür-zem-zeme-i kıyāmet-engīz

11a (125)

356. Bu cins-i firūtenī deęildür
Sermāye-i güftenī değildür
357. Vir her ne virirsen eyleme āh
Tā-key bu le’īmī-i ħired-gāh
358. Ol ħ̣āce-i nā-dürüst-i mi‘ yār
Bir iki peşīz-i ħiç-miğdār
359. Viridi o ‘acūze-i nizāre
Āyīne-i albin itdi pāre
360. Çün gitdi ‘acūze çār u nāçār
Dükkānına geldi hem ħarīdār
361. Didi añā müşteri-i kālā
Ey ħ̣āce-i nüktedān-1 vālā
362. Pirāhen içün nefīs mu‘ allem
Var ise ger it rehīn-i dirhem

⁷⁶ Bu beyitte sekt-i melih yapılmıştır.

363. Ol ħ̃āce-i sifle-ħ̃ūy-ı nādān
Kirpās-ı zeni getürdi ol ān
364. Didi ki bu ma‘lem-i perendī
Şāyān-ter-i ħ̃ired-i pesendī
365. Bu ġayret-i cins-i ma‘lem oldı
Ārāyiş-i devk-i Meryem oldı
366. Ser-çeşme-i mihre bī-temennā
İtdi bunı zīb-i dest-i ‘İsā
367. Ħıızr itdi bu cins-i nūr-ı tārī
Şūyīde-i āb-ı çeşme sārī
368. Oldı bu metā‘ -ı behcet-āyīn
Sermāye-i geşt-i zār-ı pervīn
369. Ser-rişte-i lāfa ol ġalaṭ-rīs
İtdi yem-i kızbi hep tehī-kīs
370. Ol şahşı idüp esīr-i ħayret
Aldı ne ḳadar dilerse ḳıymet
371. Çün gitdi dükāndan ħarīdār
Geldi merd-i hakīm-girdār
372. Didi aña merd-i nīk-sīret
Ol ḳuṭb-ı derīçe-i velāyet

11b (126)

373. Müddetdür kim gezüp cihānı⁷⁷
Çıldum taleb-i refī^c -i şānı
374. İtdüm ne kadar ki cüst (ü) cüyī
Feyz olmadı sīret-i ne-güyī
375. Ger pür-hidāyet olmasañ sen⁷⁸
Olmazdı bu deñlü feyz-i rüşen
376. Feyz olmasa tıynetüñde muzmer
Olmaz bu kadar kemāle mażhar
377. Kirpās-ı zen-i ‘acūzi evvel
İtdüñ niçe naqş ile mu‘allel
378. Āhır anı kem-bahāya alduñ
Anı ğam u ibtilāya şalduñ
379. Şandūkuña girmek ile kirpās
İtdüñ şeref-i vücūdın ihsās
380. Ben daħi metā^c -ı kem-bahāyem
Bāzār-ı cihānda nā-revāyem
381. Eyle beni ey refī^c -i hażret
Şandūq-nişīn-i bezm-i kıymet
382. Güftī demidür olursañ el-ħaķ
Dellāl-ı metā^c -ı cehl-i muṭlaķ
383. Temyīz-i cihān olınca fāsīd
Olmaz mı metā^c -ı fażl-ı kāsīd

⁷⁷ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

⁷⁸ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

384. Kālā-yı hüner revāc bulmaz
Hĩç rütbe-i ibtihāc bulmaz
385. Erbāb-ı cihān ğalaṭ-naḫardur
Naḫş-āver-i gevher-i hünerdür
386. Bīcāde seni güher fer eyler
Nīreng-i şikest-i gevher eyler
387. Eyler anı ol le'īm-i fertüt
Revnaḫ-şiken-i cilā-yı yāḫüt
388. Yoḫ devr-i felekde cins-i temyīz
Bād-ı ḫased oldı āteş-engīz
389. Olsa ḫired-i ḫayāl-āmün
Münḫal-kün-i müşkil-i Felāṭün
390. İtmez yine i' tībār u ' izzet
Fāsıd-menişān-ı şadr-ı devlet
391. Tārā-ı felek küsiste olsa
Āyīne-i dil-şikeste olsa
392. Luṭfiyle saña nevāziş itmez
İbdā' -ı rüsüm-ı ḫ'āhiş itmez
393. Görse bu dil-i fütāde-kārı
İtmez aña luṭf-ı dest-yārī
394. Āşār-ı kerem ḫayāl-ı ma' düm
Āvāze-i luṭf-ı sırr-ı mevḫüm

12a (127)

395. Hep bî-hûde-kâr-ı bed-medârı
Hep sifle-nevâz-ı rûzigârı
396. Nâ-ehl-i nevâz u dūn-perver
Hisset-meniş ü le'îm-i maḥzar
397. Allāh ne ġarîb-i 'âlem olmış
Kālâ-yı denâ'et ile ṭolmış
398. Allāh Allāh ġarîb-i 'âlem⁷⁹
Yok meclis-i ḥâş-ı nazma maḥrem
399. Hep nâdire-perver-i ġarâyib
Hep mu'cize-gūy-ı el-'acâyib
400. Bî-dâniş-i 'ilm-i muḥteşem zât
Dil-beste-i kayd-ı nefy ü işbât
401. Ser-rişte perestiş-i 'abâyî
A'cûbe nevâ-yı ḥod-sitâyî
402. Hep mes'ele-gūy-ı hîç-dânî
Ḥur mihre fûrûş-ı râygânî
403. Olmış gūyâ güvâh-ı ḥisset⁸⁰
Da'vâ-yı müzevver-i fażîlet
404. Bir şâ'ir-i nükte-dân-ı tavşîf
Ger olsa ḳaşîde-gūy-ı ta'rîf
405. Her nükte-i nazmı mülhem olsa
'İsâ-dem ü nuṭṭ-ı Meryem olsa

⁷⁹ Bu mısradaki sekt-i melih yapılmıştır.

⁸⁰ Bu mısradaki sekt-i melih yapılmıştır.

406. İtse ser-i kilik-i nükte-pîrâ
Her mışra' ını behişt-i ma' nâ

407. Olsa ħarf-i güher-ma' âni⁸¹
Ger zîver-i levĥ-i nükte-dâni

408. Olur şıla-ı kaşîde âĥir
Taĥsîn-i mücerred ile zâhir

409. Görmez belki o ĥisset-âyî⁸²
Şâyân-edâ-yı luĥf u taĥsîn

410. Ĥavf eyler hem o sifle-iz' ân⁸³
Ola sebeb-i rüsûm-ı iĥsân

Der Ta' rîf-i Ma' dümü-i Kerem ü Ĥikâyet-i Ĥâtem

12b (128)

411. Dir yine fesâne-güy-ı aĥbâr
Oldı bu revîşde germ-i bâzâr

412. Eyler bu nesaĥde güft ü güyi
Mu' ciz-raĥamı vü bezle-cüyi

413. Târîĥ-i kühen nüvîs-i aĥbâr
Olur bu ĥarîĥa nükte âşâr

414. Gülzâr-ı cihân olup şüküfte
Olmışdı der-i ümîd-i süfte

⁸¹ Bu mısradâ sekt-i melih yapılmıştır.

⁸² Bu mısradâ sekt-i melih yapılmıştır.

⁸³ Bu mısradâ sekt-i melih yapılmıştır.

415. Hep mertebe-dān idi zamāne
Hep zīver-i gūş idi fesāne
416. Hep halk-ı zamāne ehl-i perver
Pīrāmen-i luţf-ı sāye-gūster
417. Hep  adr-i sūhan bil rdi d nyā
 dāb-ı k hen bil rdi d nyā
418. Olmışdı mek rim-i zamāne
Mev k f-ı niy z-ı h hiřāne
419. Olmışdı der-i ‘a ā vu işs n
Dil-beste-i silk-i c d-ı h h n
420. Olmışdı o dem tır z -ı ‘ lem
H rf-i kerem   se h -i H tem
421. işs n ile dehri ş d iderdi
‘ lem a a ‘arz-ı d d iderdi
422. Olmışdı cih na ş hre-g ster
 ş r-ı ‘a ā vu c d-ı yek-ser
423. Olmışdı meger ki ol diy re
Bir rind-i h r f-i b -sit re
424. Me ’y s-niş n-i genc-i  m l
H rm n-zede v  şikeste-a v l
425. Endişe-i b -me ’ l iderdi
B -h de ‘aceb h y l iderdi

426. Bu nükte-i bî-me 'âl ü ma' nâ
İtmişdi anı ğarīb-i şeydâ
427. Harf-i ihsân cihānda āyâ⁸⁴
Olmış mı biraz küşûde-ma' nâ
428. Olmuş mı gül-i 'aṭâ vu in'âm
Revnaḳ-dih-i gül-sitân-ı eyyâm
429. Engüşt-i recāda oldu mı hîç
Ser-rişte-i cûd-ı pîç-der-pîç

13a (129)

430. Olmuş mı şadâ-yı cûd bilmem
Bir kerre ṭanîn-güş-ı 'âlem
431. Tutmuşdı meger ki anda me'vâ
Bir çeşm-i küşûde pîr-i dānâ
432. Hep ülfet-i vaḥdet ile maḥzûz
Hikmetle derûnı levḫ-i maḥfûz
433. Aḥvâl-ı zamāne vâḳıf-ı rāz
Tevḫîd-i şıfâta murğ-ı dem-sāz
434. Nûr idi vücûdı farḳ-tâ-pây
Olsa nola âsumân-peymây
435. Eylerdi zebân-ı nükte-zāyi
'Aḳd-ı feyîze⁸⁵ küre-küşāyi
436. El-ḳıṣṣa o zât-ı nûr-ı tev'em
Olmışdı kerâmet-i mücessem

⁸⁴ Bu mısırada sekt-i melih yapılmıştır.

⁸⁵ Vezin gereği "feyîz" şeklinde okunmuştur.

437. Vardı aña rind-i bî-sitâre
Tâ ide ğam-ı cihâna çâre
438. Ol bârgeh-i refî^c-i pâye
Fersûde-ruĥ oldu hem-çü sâye
439. ‘Arz eyledi ħâl-ı rûzigârı
Vârûnî-i çarĥ-ı bed-medârı
440. Ya^cnî didi ey mu^cîn-i ma^cnî
Âyîne-i şûret-i temennî
441. Ey nûr-ı ‘aĥâ-yı Hâĥka mazhar
Âyîne-i feyze ĥurfe-cevher
442. Âyîne-i şâhid-i velâyet
Ĥudsî naĥar-ı ĥarîm-i himmet
443. Gördüñ bu sipîhr-i sifle-kârı
Târîĥ-i ĥadîm-i rûzigârı
444. Olmış mı nikât-ı cûd bilmem
Ĥiç şebt-i sûĥûr-ı ĥarf-i mübhem
445. Eyyâm-ı ĥadîm içinde zâhir
Olmış mı ‘aĥâ-yı feyż-i bâhir
446. Luĥf eyle bu müşkili ‘ayân it
Bu sırr-ı ‘adîmi hem beyân it
447. Bu nûkte-i sırr-ı mübhemi hem
Âvâze-i cûd-ı Ĥâtemi hem

448. Evvel daḥi bu sipihr-i iksūn
Olur mu idi bu gūne vārūn
449. Gerdūn bu ḳadar zebūn mı idi
Tā böyle le 'īm-i dūn mı idi
450. Āṣār-ı hurūf-i cūd-ı mübhem
Olmıṣ mı idi tırāz-ı 'ālem
451. Olmıṣ mı idi libās-ı himmet
Bālā-yı recāya zīb-i behcet
452. Bī-feyż-i kerem mi idi gerdūn
Yoḥsa bu zamān mı oldu vārūn
453. Ol pūr-sütüde ' aḳl u dānā⁸⁶
Oldı bu ṭarīḳa üzre gūyā
454. Olmadı bu çarḫ-ı sifle-peymān
Bir vefḳ-ı murād-ı hīç-gerdān⁸⁷
455. Hep süfre-i cūdı nān bilmez
Hep gevher-i luṭfı kān bilmez
456. Bilmez o le 'īm-i sifle-sāzı
Āyīn-i nevāziş-i niyāzı
457. Āvāze-i cūd-ı Ḥātem ammā
Mānende-i ism-i bī-müsem mā
458. Bu nūkte-i bī-me 'āl ü mübhem
Ḥarf-i kerem-i cenāb-ı Ḥātem

⁸⁶ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıṣtır.

⁸⁷ Bu mısradā sahh kaydı bulunmaktadı.

459. Āşār-ı mekārimi şinīde
Ammā gül-i himmeti ne-dīde
460. Üşkäfte gül-i seḥāsı yek-ser
Bī-būy çü gönçe-i muşavver
461. Diller keremiyle ḥurrem olmaz
Memnūn-ı ‘aṭā-yı Ḥātem olmaz
462. Hīç olmadı bāğ-ı cūda yek-ser
Naḥl-ı iḥsānı sāye-gūster⁸⁸
463. Görmez hele ārzū-yı ümmīd
Āyīne-i cūd-ı rüy-ı ümmīd
464. Āvāze-i bī-eşerdür ancaḳ
Bī-ma‘ nā bir ḥaberdür ancaḳ⁸⁹
465. Bir ḳavl-i mücerred oldı her dem
Hep güft ü şünūd-ı ḥalk-ı ‘ālem
466. Hīç olmadı semt-i cūd u iḥsān
Bir kerre güzgergeh-i le’īmān
- 14a (131)
467. Oldı bu ṭarīḳa-ı çep-endāz
Resm-i dīrīn-i çarḥ-ı nā-sāz⁹⁰
468. Olur bu recā-yı bī-tecemmül
Sermāye-i kāhiş-i taḥayyül

⁸⁸ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

⁸⁹ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

⁹⁰ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

469. Tā-key bu taḥayyül-i ḥired-gāh
Olduñsa eger felekden āgāh
470. Bī-behre-i cūd idi bu ‘ālem
Geldükde basıṭ-i ḥāke Ādem
471. Ol kevkeb-i ‘izzet iḳtirānı
Gördükde esīr oldu anı
472. Ya‘ nī ki o resm-i nā-sütüde
İtdi dil-i Ādemi rübüde
473. Oldı aña beste-dil tamāmet
Evlādına eyledi sirāyet
474. Bu meclise geldi şoñradan Cem
Olmadı ḥarīm-i cūda maḥrem
475. Çün devr-i pesīne geldi kāmı
Qaldı tuḥfe henüz cāmı⁹¹
476. Viridi bu bezme şoñra zīver⁹²
Āyīne-i sāğar-ı Sikender
477. Āyīnesi oldu reşk-i dünyā
Gösterdi cihān cihān ma‘ nā
478. İmsāk-i tariḳasın gödürdi
Āyīnesi cezb-i ‘aks iderdi
479. İmsāke virüp şafā-yı cāvid
Mir’atına düşse rüy-ı ümmīd

⁹¹ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

⁹² Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

480. oymazdı gide o  aks-i rüŖen
 Aksiyle olurdu dest ü dāmen
481. ızır oldu bu bezme Ŗoñra zīver
Viridi o da dehre revna u fer
482. Resm-i isset dilinde yek-ser⁹³
Ger olmasa rū-nümā vu muzmer
483. Feyzān-ı āb-ı ayāt-ı ma nā
Olmazdı naŖīb-i kāmı tenhā
484. Belki anı bezl-i  ām iderdi
Hep  āleme feyz-i kām iderdi
485. Bu bezme Ŗoñra geldi ātem⁹⁴
Gösterdi o da seā-yı mūbhem
486. Bir gūne seā ki bī-niŖāndur
Bir avl-i mūcerred-i zamāndur
487. Minnet-keŖ-i iltifātı yodur
Bir gūne binā Ŗebātı yodur
488. Ŗoñra nie kāmurān geldi
Ŗāhib-i kerem cihān geldi
489. Geldi ne za ĩmler cihāne
Hep nāvek-i issete niŖāne

14b (132)

⁹³ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıŖtır.

⁹⁴ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıŖtır.

490. Āgāh-ı derūn ol itme heyhāt
Bī-hūde ḥayāle şarf-i evķāt
491. Bu dağdağa-ı maḥālden geĉ
Bu miḥnet-i ķıl u ķālden geĉ
492. Maḥlūk deđil kerem cihānda
Dāmān-ı ūmīdi ķıl feşānda
493. Olmış bu le 'īm-i dem-ā-dem
Terkīb-i cihāna cüz ū a' zam
494. Āḥir bildi ḥarīf-i nā-kām⁹⁵
Mensūḥ-ı ' amel rūsūm-ı in' ām
495. Yok levḥ-i cihānda ḥarf-i iḥsān
Bī-fāyide ḥ'āhiş-i firāvān
496. Ye 's oldı aña hemīşe me 'men
Āḥir oldı keşide-dāmen⁹⁶
497. Güftī yeter olma sifle-ḥ'āhiş
Vir şem' -i ūmīd-i tāba kāhiş
498. Çün böyledür ıştılāḥ-ı devrān
Olsañ nola sen de dāmen-efşān
499. Olma yeter ol felekden āgāh
Erbāb-ı zamāneden meded-ḥ'āh
500. Ğam-maṭlab u ye 's-i imtizāc ol
Var şarşar-ı şem' -i ibtihāc ol

⁹⁵ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

⁹⁶ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

15a (133)

501. Endūh u elemle ittiḥād it
Dir yine o āşināyı yād it
502. İt dāmen-i bezmi külle tezyīn
Ḳıl dīdeñi cām-ı eş̄k-i ḥūnīn
503. Ḥar ol yūri şaḥş-ı şā'ir olma
İcād-ı sūḥanda sāḥir olma
504. Sa'y eyleme şî'r-i kem-bahāya
Meyl itme metā' -ı nā-revāya
505. Olma yeter oldı vaż' -ı nā-sāz
Bir daḥi şaḥşın ḳaşīde-perdāz
506. Çün bī-şıludur ḳaşīde āḥir
İtme yeter oldı ḳubḥı zāḥir
507. Şî'r oldı egerçi dürr-i hem-vār
Bāzār-ı cihānda ḥiç-miḳdār
508. Şāyānī-i iltifātdan dūr
Hem çeşm-i ḥaḳāretiyle manzūr
509. Merdūd-ı ekābir u e'ālī
Pes-pāye-i meclis-i me'ālī
510. Şî'r oldı egerçi dürr-i şehvār
Ammā ki ne-dīde rüy-ı bāzār
511. Var kendūñe tōhmet itme şî'ri
Dildāde-i himmet itme şî'ri

512. Şi' r oldı zelîl hem-çü şâ' ir
Sen nüktede ol gerekse sâhir
513. Bî-fâyidedür rüsûm-ı eş' ar
Çün bî-şıludur қаşıde her bâr
514. İcâd-ı sühandan eyle perhîz
Aşvel-nazar oldı çeşm-i temyîz
515. Sen tarh-ı sühanda sâhir olsañ
Bir mu' cize-güy-ı şâ' ir olsañ
516. Her şâhid-i dil-pesend-i ma' nâ
Bir maşşer-i fitne itse peydâ
517. Ger kâlib-ı harfe olsa yek-ser
İsâ-yı nikâtı rûh-güster
518. Bî-revnağ-ı i' tibârdur hep
Red-gerde-i rûzigârdur hep
519. Biñ mu' cize olsa anda pînhân
Olmaz şıla-ı pesende şâyân
520. İtmez bu gürûh-ı sifle-himmet
Erbâb-ı ma' ârife ri' âyet
521. Bilmez ne kadar olursa zîbâ
Kâdr-i dür-i nazmı ehl-i dünyâ
522. Kâş olmasa sende büy-ı iz' ân
Eyler saña biñ ' atâ vu ihsân

15b (134)

523. İtseñ ne kadar ğalaṭ-nikâtı
Bî-ḥad ider ‘ arz-ı iltifâtı
524. Aḥvâl-ı zamâne böyledür hep
Bî-hüde fesâne böyledür hep
525. Oldı bu nikât-ı ye’s-i peymân
Hep zübde-i ıştılâḥ-ı devrân
526. Hep vâқи‘-i ḥâl-i rûzigârı
Hep şerḥ-i ‘ adîm-i i‘tibârı

Hikâyet-i Şâ‘irî vü Le’îmî Ekâbir ü Eşrâf-ı Zamâne-i Eyyâm

527. Râvî-i kühen fesâne-i râz
Oldı bu revîşde kışşa-perdâz
528. Dîrîne sipîhr-i sifle-ḥüde
Bir rînd-i hüner-ver-i sütüde
529. Olmışdı hemîşe nükte îcâd
Nireng-i hünerde reşk-i Bihzâd
530. Taḥşîl-i ma‘ârif idi kârı
Tekmîl-i hüner idi şî‘ârı
531. Eylerdi bu fenne şarf-ı evḳât
İtmişdi hünerde ḳadrin işbât
532. Olurdı çü şu‘le düşmen-i târ
Şeb tâ-be-seḥer çü şem‘-i bîdâr

533. Bu rütbe-i iktidârı ammâ
İtmişdi anı rezîl-i dünyâ
534. Hem-vâre o rind-i sihr-i vâye
Pes-pâye-i kâm idi çü sâye
535. Olmışdı sühanda gerçi mâhir
Dün-rütbe idi çü qadr-i şâ'ir
536. Eylerdi henüz kör belâyı
Âmîziş-i şî'r-i âzmâyı
537. Temyîz-i zamâneden o ğam-gîn
Olmışdı vaţanda ğurbet-âyîn
538. Me'lûfı vaţan idi o nâçîz
Bir turfe-vaţan ki ğurbet-âmîz
539. Bî-tâb olup hücûm-ı ğamdan
Ħayret-gerî-i ğam u elemden
540. İtdi bu ħayâl-i ħâmı ibdâ
Şûret-i perdâzî-i heyûlâ
541. Ola vaţana o ye's-i ülfet
Min-ba' di leked-zenân-ı ğurbet
542. Bâlîn-i vaţan ki nişter-i zâr
Ħurbet bir gül ki yok ğam-ı ħâr⁹⁷
543. Bulmaz kişi hiç vaţanda rağbet
'İşret-gededür diyâr-ı ğurbet

16a (135)

⁹⁷ Bu mısradaki sekt-i melih yapılmıştır.

544. Olmazdı ‘azîz-i gül-sitânî
Gül çekmese ğurbet-i ħazânî
545. Görmezse olur mı vâşıl-ı gül
Ger ğurbet-i cevr-i ħârı bülbül
546. Görmezdi ruĥ-ı ümîdi bi’z-zât
Ger olmasa jenk-i dîde mir’ât
547. Çekmezse bulur mı şem‘-i dilsüz
Pervâne eger ki ğurbet-i rûz
548. Mey-ĥâre olur mı neşve-güster
Çekmezse ĥumâr-ı ğurbetin ger
559. Olmazsa olur mı naĥl-ı mümtâz
Ger ğurbet-i gûdekiye dem-sâz
560. Çeşm ola mı rûşenâ delîli
Ger görmese ğurbet-i ‘alîli
561. Ĥâşıl bu ki rind-i ğuşşa-mu‘ tâd
Dil-ĥânesin itdi ğurbet-âbâd
562. İtdi niçe dem-i ğurbet-ülfet
Geşt ü güzer-i diyâr-ı ğurbet
563. El-ķışşa o kâm-cüy-ı dünyâ
Bir şehr-i ‘acîbi itdi me’vâ
564. Ammâ niçe şehr-i ‘işret-engîz
Her kûşesi raĥne vü zer perĥîz

565. Naqqāş-ı şanem nigār-ı taqdīr
İtdükde bu şehir-i hūbı taşvīr

566. Bulduğda zuhūr cümle eşyā
İbdā' -ı levāzım-ı heyūlā

567. Taşvīr-i şeker lebān-ı behcet
Olduğda bekām kilik-i kudret

568. Evşāf-ı 'izār-ı meh-veşinde
Ta'rif-i hırām-ı dilkeşinde

16b (136)

569. İtmiş meh ile hurūfı leb-rīz
Hep nokta-ı hūbı hayret-engīz

570. İtmiş o sevād-ı dilgüşāyı
Āyīne bedest-i dilrübāyı

571. Bir hıttā-ı dil-nişīn ü dil-gīr
Şahanda pedīd seyr-i Keşmīr

572. Erbābı ma'ārif-i mücessem
Hep mertebe-dān ġarīb-i 'ālem

573. Hep şā'ir-i nükte-senc-i i'zāz
Hep 'İsā-i nuṭk-ı nükte-perdāz

574. Hep 'ālem-i muhteşem-cenābı
Hep faḫr-ı fazīlet-intisābı

575. Hep nev-heves ihtişām-ı mollā
Meftūn-ı 'abāyī-i ḫod-ārā

576. Mağrūr-ı birîşüm-i ‘ abāyı
Hep ubbe-be-far-ı od-sitāyı
577. Bī-hūde ıram-ı vādī-i nāz
Nādān-rev-i hey’et-i ep-endāz
578. Hep nāz-ı tekellüm-i fażilet
Hep revna-ı vādī-i arāfet
579. Ol bű’l-heves-i melālet-engīz
űn nűr-ı nigāh-ı ayret-āmīz
580. Gűrdi ki amusı muteşem fer
Ya’ nī ki mevālī-i sűhan-ver
581. Raş-ı heves-i dil-i am-engīz
Oldı bu arīaya ‘ inān-rīz
582. Bir nie aşıde-i dilārā
ar ide o rind-i nűkte-pīrā
583. Şehr ire bulan şűkűh-ı nāmı
Ya’ nī ki mevālī-i ‘ izāmı
584. Ta’ rīf ide yegān yegān hep⁹⁸
Ārāyiş-i nűşa-ı beyān hep
585. űn ar-ı aşıde buldı itmām
Ol fikr-i ba’īd-i kām-ı encām
586. Bir dāver-i nűkte-dāna anı
İtdi sebeb-i ulűş-ı ānı

⁹⁸ Bu mısrada sekt-i melih yapılmıştır.

17a (137)

587. Maẓmūnı ħayāl-i mūnis itdi
Ya' nī anı naql-ı meclis itdi
588. Mir 'āt-ı pesend oldı ol ān
Ruḥsāre-nümāy-ı bıkır-i ' irfān
589. İtdi anı ol Ḥıdīv-i mümtāz
Taḥsīn ile ser bülend-i i' zāz
590. Taḥsīn ile itdi gerçi dilşād
İtmez şıla-ı қаşıdeyi yād
591. Oldı gül-i luḫf gerçi reste
Murğ-ı şıla līk per-şikeste
592. Bir dūş gerçi libās-ı i' zāz⁹⁹
Dāmān-ı şıla velī çep-endāz
593. Pür-ziynet egerçi bezm-i rağbet
Bī-nūr u līk şem' -i himmet
594. Bildi o nişāne-cūy-ı himmet
Dāğ-ı dil olur zer-i mürüvvet
595. Āḫır itdi o ye 's-i āyīn¹⁰⁰
Ol devlet ü iḫtişāma nefrīn
596. İtdi o melāl-yāb-ı iḫlāş
Nā-kām vedā' -ı meclis-i ḫāş

⁹⁹ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

¹⁰⁰ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

597. Vārūnī-i baḥta itdi dūšnām
Ye's oldı aña netīce-i kām
598. Geşt eyleriken o şehr-i ḥūbı
Müjgān-ı hevesle ḥāk-rūbı
599. Nāgāh o esīr-i dil-fiğārı
Bir rindüñ olup o dem dü-çārı
600. Nā-kāmī-i baḥtın itdi taqrīr
Vārūnī-i ser-güzeşti ta' bīr
601. Dūn-himmetī vü zamāneyi hem
Bu sebkat iden fesāneyi hem
602. Oldum didi aña şahş-ı dānā
Ey bī-hüde-kār u ḥām-ı sevdā
603. Hep böyledür ıştılāḥ-ı eyyām
Bī-ḳayd ol itme ḥāhiş-i kām
604. Ekşer-i cīb-i seḥā-yı 'ālem
Nādīde-i dest-i cūddur hem
605. Var tecrübe eyle bu zamānı
Fī'l-cümle yegān yegān cihānı
606. Gör var mı cihānda bŷy-ı iḥsān
Erbāb-ı düvelde rŷy-ı iḥsān
607. Bir tāze-ḳaşıde daḥi inşād
İtdi o ḥarīf-i guşşa-mu' tād

17b (138)

608. Virdi anı şadr-ı nükte-dāna
Düstūr-ı mükerrem-i cihāna

609. Ammā ne kaşīde hālet-efzā
‘Aynıyla budur o tarḥ-ı zībā

Budurur evvel-i kaşīde-i mezbūr

(Fā’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fa’lün)

610. Merḥabā şadr-ı felek-rütbe vezīr-i a‘zam
Ḥabbezā dāver-i Cem-pāye Ḥıdīv-i ekrem

611. Mihr-i ‘ālī naẓar u kevkeb-i dūrri gevher
Şadr-ı Ḥātem-eşer ü dāver üstüde şiyem

612. Kār-fermāy-ı hūr dāver-i qudsī-fiṭrat
Mihr-ıynnet gül-i pür-feyż-i riyāz-ı ‘ālem

Ve lehü ez-tetimme-i hikāyet

613. Kıldı anı tuḥfe-i ma‘ālī
Eczā-yı bisāt-ı būs-ı ‘ālī

614. Çün oldı kaşīde-i dilārā
Manzūr-ı nigāh-ı şadr-ı vālā

615. Āyīne-i baḥt-ı sifle-kārı
Göstermedi rüy-ı i‘tibārı

616. Me’yūs-neverd-i ‘avdet oldı
Nefrīn-zenī-i mürüvvet oldı

617. Oldı o esîr-i ye's-ğūyı
Tāyib-şūde-i kaşîde-gūyı
618. Çün bî-şıla oldı cins-i eş'ār
Hep cümle ḥasīs ü dūn-girdār
619. Zî-bü'l-'acebi ğarîb-i ḥālî
Şekl-i raqamı 'adem me'ālî
620. Erbāb-ı ḥıred zelîl ü pā-māl
Bir mübtezil ü denî nigū-fāl
621. Nā-ehl-i 'azîz ü muḥteremdür
Erbāb-ı ḥıred esîr-i ğamdur
622. Ma'lūm olıcaq rūsūm-ı 'ālem
Evzā'-ı sipihre kim çeker ğam
623. Vārūnî-i rüzigārı gördük
Hep mertebe-i kibārı gördük
- 18a (139)
624. Hep cümlesi iḥtişāma māyil
İḥsāna denā'et oldı ḥāyil
625. Ser-levḥa-ı cūddan bilā-şek
Erqam-ı recāyı itdiler ḥak
626. Devlet-menişān-ı devr-i eyyām
Senden eyler ümîd-i in'ām¹⁰¹
627. Ger eylese bir esîr-i himmet
İcrā-yı merāsım-i ziyāret

¹⁰¹ Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

628. Tuḥfe taleb ü hediye ḥāhān
Eylerdi nigāh-ı zīr-i dāmān
629. Ger görmese şūret-i hedāyā
İtmez añā iltifāt aşla
630. Ālūde nevāzişi ġarażla
Naqd-ı keremi bedel (ü) ‘ivażla
631. Nāgāh eger bir ehl-i dāniş
İtse o cenāba ‘arz-ı ḥāhiş
632. Ḥaqqında eger selīs ü ra‘nā
Tarḥ itse qaşīde-i dilārā
633. Ol nūkte-ver-i qaşīde-ḥānı
Şermende-i medḥ iderse anı
634. Eyler o cenāb-ı ḥisset-endiş
Biñ va‘de-i iltifātı der-piş
635. Eyler niçe yıl kūsiste va‘dı
Ki şīve-i naḥs u gāh-ı sa‘dı
636. Va‘d-ı kereminde cümle ḥāşıl
Ḥāric niçe sa‘d u naḥs dāhil
637. İncāz-ı va‘ide itseñ ibrām
Bilmez seni ol denī bed-encām
638. Bilse daḥi va‘d-ı diger eyler
Dībāce-i va‘dı ezber eyler

639. ‘Ömr ol va‘de kifāyet itmez¹⁰²
Ol va‘dı tırāz gāyet itmez

640. Her va‘dı enīs-i şām-ı āḫir
Vā-beste-i devr-i kām-ı āḫir

641. Ey Güftī-i zār u ḫasret āyīn
Temyīz-i cihāna eyle nefrīn

18b (140)

642. Temyīz-i ġarīb-i ehl-i ‘ālem
Envā‘-ı ġalaṭla oldı tev’em

643. Devlet-menişān-ı çarḫ-ı vārūn
Hep cümle le’īm-meşreb u dūn

644. Bir ḫāce-i sifle-ḫūy-ı nādān
Kālā-yı dürūġ-ı zīb-i dükkān

645. İtmez seḫerī namāza iḫdām
Dergāh-ı Ḥaḫa niyāza iḫdām

646. Tā eylemeyince ol ḫayil-mend
Ser-rişte-i kızbe ‘ālemi bend

647. Bu zezeme-i ġarībi ġuş it
Evzā‘-ı ḫired-firībi ġuş it

648. Bir ḫavmūn ola hemişe kārı
Da‘vā-yı fazīlet ü kibārı

649. Başında mu‘aḫḫad ola destār
Ya‘nī ide ‘ilm ü fazlın iḫrār

¹⁰² Bu mısradā sekt-i melih yapılmıştır.

650. Belki gehi eyleyüp mübâhât
Eyler neseb-i vücûdın işbât
651. Ki 'ilm ile kendin a'lem eyler
Taqlîd-i İmâm-ı A'zam eyler
652. Ammâ gelicek dürûğa eyler
Her va' desini kıyâm-ı maşşer
653. Tıflâne hemîşe vaz'-ı hāmı
Âlûd-ı dürügdur kelâmı

Der Ta'rif-i Taleb-i Kâm-gerden-i Şâ'ir ez-Müftî-i 'Aşr Şâhid-i Nâ-kâmî
Rûy-nümûden ü Me'yûs-şüden

654. Mızrâb-zenân-ı çeng-i aḥbâr
Oldı yine nağme-baḥş-ı evtâr
655. Oldı yine kilik-i nükte-meşḥûn
Gül-pâş-ı bisâṭ-ı levḥ-i maẓmûn
656. Dîrîne felekde pür-mevâhib
Var idi bir ehl-i ra'y-ı şâyib
657. Âvâze-i cûd-ı dil-şikârı
Tutmuşdı meger ki ol diyârı
658. Eylerdi hemîşe da'vâ-yı cûd
'Arz eyler idi 'aṭâ-yı behbûd
659. Hâtem ola meclisinde ger yâd
Eylerdi hezâr-naḫş-ı îrâd

19a (141)

660. Ger Seyyidi itselerdi ta'rif
Naş ile iderdi anı tavşif
661. Zu' mınca geçerdi mekremet-kâr
Eylerdi müdâm fikr-i düşvâr
662. İtmişdi anı sipihr-i muhtâl
Pâ-beste-i şadr-ı 'izz ü iqbâl
663. Bi'z-zât o dâver-i mükerrem
Olmışdı melâz-ı ehl-i 'âlem
664. Sa' d ahter ü âsumân-ı efdâl
Dürri güher-i sipihr-i iqbâl
665. İtmişdi o gülbün-i sa'âdet
Zâhir iki verd-i pür-leţâfet
666. Var idi o demde rind-i nâ-kâm
Bir ğam-keş-i çarḡ u ye's-i encâm
667. Bârik-i ḡayâl-i nükte-bâfî
Endîşe neverd-i mü-şikâfî
668. Olmışdı o rind-i 'İsevî-dem
Ḥalvet-gede-i melâle maḡrem
669. Olsa ne kadar şikeste-aḡvâl
İtmezdi sipihre 'arz-ı âmâl
670. Almazdı nuḡûd-ı kâmı bi'l-farz
Naḡdîne-i eşk-i dîdeden ḡarz

671. H̄un-ı dile gösterürdi raġbet
İtmezdi mey-i neşâta minnet
672. Bîrûn idi şem' hânesinde
Olurdu fitîl-i dâġı rûşen
673. Olurdu o rind-i ġuşşa-perver
Evzâ' -ı sipihre ġande-ġüster
674. Bir ġün yine seyr-i bâġ iderken
Aġvâl-ı ġamı sürâġ iderken
675. Hem ġuş-zed oldu aña ol dem
Bu naġme-i dilrübây-ı ġurrem
676. Āvâze-i luġf-ı şadr-ı vâlâ
Aġlâġ u mekârim-i mu' allâ
677. Bî-tâb ġarîf-i miġnet-engîz
Oldı o ġirîveye 'inân-rîz
678. Vara o der-i refî' -i şâna
Ol bârġeh-i kerem-nişâna
679. Tâ eyleye baġt-ı dūnını 'arz
İşkestegî-i derūnını 'arz
680. Bir ġurfe-ġaşîde itdi îrâd
Aġvâlini anda eyledi yâd
681. Sebt eyledi hep ġam-ı nihânın
Bed-kâri-i baġt-ı nâtuvânın

19b (142)

682. Bir gūne aide-beççe ĩrād
İtdi hem o rind-i sir-ĩcād
683. Hem oldı gūher-feān-ı ta' rĩf
Madūm-ı kerĩmi itdi tavĩf
684. Madūm velĩk feyz-i bāhir
Āār-ı necābet anda zāhir
685. El-ıa o āsitāna vardı
Mũftĩ-i refĩ' -iāna vardı
686. Biñ zahmet ũ intizār çekdi
Biñ minet-i hār-hār çekdi
687. Ol meclise āir oldı vāıl
Gũyā ki ol idi murādı hāıl
688. Gōrdi niçea-ı cāblũsı
Ol bezmũñ olur bisāt-ı bũsı
689. Ol rind-i gārĩb ũ nũkte-pĩrā
Tāaff-ı ne' āli eyledi cā
690. Meclisde hemān hārĩf-i gām-nāk
Ol tar-ı laĩfiundı bĩ-pāk
691. Çũn oldı aide-i dilārā
Manzũr-ı nigāh-ıadr-ı vālā
692. Oldı o Hĩdĩv-i ma' delet-sāz
Bālā u pese nigāh-endāz

20a (143)

693. İzhâr-ı pesend ile ser-â-ser
Ahvâlini pürsiş itdi yek-ser
694. Maḥcûb-ı nevâziş itdi anı
Müstagnî-i ḥâhiş itdi anı
695. Naḡdîne degil va'îd-i ihsân
Bir ḡavl-i mücerred-i firāvân
696. Tekrâr o ḡarîf-i ḡuşşa-perver
Ol feyz-i neşâtdan ser-â-ser
697. Maḡdûma olan ḡaşıdesin hem
Viridi o seyir-i¹⁰³ miḡnet ü ḡam
698. Andan daḡi dâver-i mükerrem
ḡaz eyledi ḡab'ı oldı ḡurrem
699. Sözle ḡatı iltifât itdi
Luḡfun sebab-i ḡayât itdi
700. İtdi o maḡalde bî-tekellûf
Maḡdûma ilet deyu telaḡḡuf
701. Meclisde olan ḡürûh-ı a'yân
Gördükde bu himmet-i firāvân
702. Hep terbiye-i nevâziş oldı
Aḡdâm vüḡûl-ı ḡâhiş oldı
703. Ol demde didi ḡıdîv-i mümtâz
Ol ḡadr-ı kerîm-i luḡf-ı incâz

¹⁰³ Vezin gereği “seyir” şeklinde okunmuştur.

704. İtmek sizi lâzım oldu âhîr
Bir manşîb ile şükûfte-ḥâṭır
705. Bu va' d-ı mücerred ile nâ-kâm
Ol meclis-i luṭf buldı itmâm
706. Gitdi o ḥarîf çâr u nâçâr
Dervîze-i kâma oldu derkâr
707. Hengâm-ı berûz bâmdâdî
Ṭûf itdi o dergeh-i murâdî
708. Ol meclis-i va' de oldu vâşıl
Tâ kim ola naḳd-ı kâmi ḥâşıl
709. Görđi anı çünki şadr-ı vâlâ
Müftî-i zamân Ḥıdîv-i yektâ
710. Dîrîne o va' dı itmedi yâd
Bir va' d-ı digerle kılmadı şâd
711. Didi aña ey merâm-cüyâ
Bî-hûde recâ vu ḥâm-ı sevdâ
712. Baş eyle nedür vürûde bâ' iş
Bu ḥıyre-gî-i dürûde bâ' iş
713. Âmed (ü) şüdünüz ne ḥıṭṭadandur
Naḳl ile küşâde ola bu sır
714. Baş eyle bisâṭ-ı mâcerâyı
Yoḳ arada reng-i âşinâyı

20b (144)

715. Didi aña rind-i hayret-âlūd
Ey zātı fazīlet ile behbūd
716. Bu dergehe dūn-cebīn sūrdük
Ya' nī niçe luḡf-ı va' de gördük
717. Bir gūne ḡaṣīde-i dilārā
Hem itmiş idük bu bezme ihdā
718. Maḡdūma daḡı bu 'abd-i nāṣād
İtmişdi ḡaṣīde beççe inṣād
719. 'Arz itdi o rind bī-nevāyı
El-ḡıṣṣa gūzeṣte mācerāyı
720. Oldı yine zīb-i dest-i himmet
Ser-riṣte-i va' d-i bī-nihāyet
721. Bir va' de ki nā-pedīd-i eyyām
Bir va' de ki bī-zamān u encām
722. Bir va' de ki nā-ṣinīde maẓmūn
Bir va' de ki hep ḡilāf-ı ḡānūn
723. Bir va' de ki ye's anda muẓmer
Mevḡūf-ı 'alā'ṣ-ṣabāḡ-ı maḡṣer
724. Bu va' d ile ol 'adem-temennā
Oldı yine murḡ-ı riṣte bir pā
725. Āzāde-i ser ümīde ol ān
Bir derd-i ser oldı va' d-ı iḡsān

726. Bu keşmekeş-i melâl içinde
Endîşe-i bî-me'âl içinde
727. Maḥdûm-ı felek-cenâba vardı
Ol bezm-i şafâ me'âba vardı
728. Gördi ki 'aceb sûtûde-maḥdûm
Ser-tâ-ser-i bezmi feyz-i mersûm
729. Maḥdûma olan kaşîdesin hem
Şundı o melâl-yâb-ı pür-ğam
730. Manzûr olıcağ o tarḥ-ı mümtâz
Taḥsîn ile eyledi ser-efrâz
731. Didi peder-i büzürg-vâra
Ol melcâ'-ı zümre-i kibâra
732. Biz de idelûm sizi temennâ
Zâhir ola luṭf-ı va' d-ı yektâ
733. Bu va' d-ı şarîḥ ile mufaşşal
Ol meclis-i luṭf buldı fayşal
734. Bir niçe zamân o rind-i nâ-kâm
Oldı bu hevâde miḥnet encâm
735. Maḥdûm u pederden oldı âḥir
Dûn-himmetî-i va' id-i zâhir
736. Ol rind 'adem-i ümîd ü ğam fâl
Bir pîrden itdi pürsiş-i hâl

21a (145)

737. Hîç feyż-i kerem bu āsitāndan
Mesmū' mıdur ki ola rüşen

738. Oldum didi pîr-i ħande-güster
Bu silsilede kerîm neyler

739. Bu silsile cümle dündur hep
Ĥissetde ħoş-āzmündur hep

740. Hep cümle le'îm ü sifle-ĥüdur
Neng-āver-i sîret-i nigüdur

741. Bu silsileden ümîd-i iĥsân
İtme şaĥın ey kūsiste-iz' ān

742. Bundan kerem eyleme temennâ
Ėıl derd ki ye's ile müdāvâ

743. Āĥir hele rind-i ĥuşşa-mu' tād
Ümmîd bināsın itdi berbād

744. Mîn-ba' di ümîde la' net itdi
Düşnām-ı recā-yı himmet itdi

745. Hep gördi ekābir ü şaĥarı
Hep tecrübe eyledi kibārı

746. Hîç görmedi kām-ı dil birinden
Olsa nola ger keşîde-dāmen

Der Ta' rîf-i Varûnî-i Rûzgār-ı Bed-Hencār

747. Güftî yürü sen de tevbe-kār ol
Nefrîn-zen-i luĥf-ı rûzigār ol

748. Aḥvāl-i zamāne böyledür hep
DİRİNE fesāne böyledür hep

749. Hep terceme-i lisān-ı ‘ālem
Hep mā-şadak-ı umūr-ı ādem

750. Eşrāf-ı cihān le’im-ḥūdur
Selb-āver-i sīret-i nigūdur

751. Anlardan ümīd-i mekremet dūr
Āşār-ı seḥā hemīşe mehcūr

21b (146)

752. Ben tecrübe eyledüm cihānı
Hep cümle ahālī-i zamānı

753. Hep cümle ğalaṭ-rev-i ‘aṭādur
Neng-āver-i cevher-i seḥādur

754. Bilmez o gürūh-ı sifle-himmet
Erbāb-ı ma‘ārife ri‘āyet

755. Bilmezlük ile şanurdum evvel
Bunlar ola cümle cūd-ı medḥal

756. Ehl-i dile ideler nevāziş
Ya‘nī ola mekremet perestiş

757. Şimdi bu ğalaṭ-ḥayāli bildüm
Dībāce-i ḥasb ü ḥāli bildüm

758. Min-ba‘di daḥi recāda olmam
Fikr-i ğalaṭ-ı ‘aṭāda olmam

Rubā'î

(Mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'îlün fâ') (1.,2.,4.mısralar)

(Mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'îlü fa'ül) (3. mısra)

759. H̄arf-i kerem-i kibârı seyr itdük hep
Ol fikr-i ğalaṭ-medârı seyr itdük hep
Min-ba' di ümîd-i mekremet eylemezüz
Mâhiyyet-i rûzigârı seyr itdük hep

Hem-çünîn ez-Şikâyet-i Gerdün

760. Ey h̄ame yeter fesâne-kârı
Bî-hûde-gerî ğalaṭ-medârı
761. Şekvâ-gerî-i zamâne tâ-çend
Destân-zenî-i fesâne tâ-çend
762. Maḥşergeh-i ye'sdür bu me'vâ
Nefsî nefsi zenân-ı dünyâ¹⁰⁴
763. H̄ayretde cihân ğarîb-i 'âlem
Teslîm-i seḫâ-yı H̄âtem itmem
764. Ol daḫi fesâne-i mücerred
İtsem nola 'aql-ı kül anı red
765. Bir nesne ki h̄alk olmamışdur
Hîç kimse o kâkı bulmamışdur
766. Âdem niçe i'timâd eyler
Yâ ol söze i'tikâd eyler

¹⁰⁴ Bu mısradaki sekt-i melih yapılmıştır.

22a (147)

767. Cevr-i felek oldu resm-i dîrîn
Sen olma yeter şikâyet-âyîn
768. Ğamla geçer ‘ömr-i rind-i dānā
Değmez ğamına şafā-yı dünyā
769. Ğar olmayacak na‘îm-i ‘âlem
Olmaz saña dil-nevâz bir dem
770. Ğarlık sebab-i sa‘âdet olmuş
Belki sebab-i seyâdet olmuş
771. Baht-ı hüner-âverân-ı vārûn
Nādānuñ olur şafā-yı efzûn
772. Ehl-i dile çarḡ-ı sifle-kârı
Selb-âver-i resm-i i‘tibârı
773. Gerdûn dili zerre şād kılsa
Ya‘nî feraḡ ile yād kılsa
774. Tâ-ḡaşr ider ḡavâle-i ğam
Mânend-i ḡaṡ-ı ümîd-i dirhem
775. Ammâ ki olur le‘îm-i bed-fâl
Üşkûfte derûn-ı bâĝ-ı âmâl
776. Ki feyz-i neşât-ı ğuşşa-ĝâhı
Çarḡuñ ezeli bu resm ü rāhı
777. Ğamdur yine eyleyen tesellâ
Ğamdur iden ehl-i derdi iḡyâ

778. Ğam hem-dem-i mihrībānumuzdur
Gencīne-i ŧāyigānumuzdur

779. Bir ŧāhid-i dil-sitāndur hem
Her hālde mihrībāndur hem

780. Eyles gehi çarḫ-ı hīç-timŧāl
Devrī-i ğamıyla muḫtarib-ḫāl

781. Minnet-keŧiyüz ğam-ı cihānuñ
Ol turfe-nedīm-i hem-zebānuñ

782. Olur dil-i zār ile hem-āĝūŧ
İtmez feleĝūñ fesānesin ĝūŧ

Der Hātīme-i Kitāb-ı Ğam-nāme-i Mā

783. Ey murĝ-ı ḫayāl nükte-pīrā
Ve'y naĝme-zen-i ŧigerf-edā

784. Aḫvāl-i ŧinās-ı çarḫ-ı ĝaddār
ḫarf-i ğama tercemān-ı esrār

22b (148)

785. Tā-key bu fesāne zīb-i ŧekvā
İtdük ğam-ı rūzigārı rüsvā

786. Bed-kārī-i rūzigārdur bu
Ğam-nāme-i hāl-i zārdur bu

787. Bir turfe-nedīm-i tāze-ĝüdür
Hem bāde-i nāb hem sebüdür

788. Bir tāze-edā-yı ḫoŧ-raçamdur
Bir nāme-i dilĝūŧāy-ı ğamdur

789. Bir tâze-gül-i ne-dîdedür bu
Nev-nahl-ı çemen resîdedür bu
790. Nâdîde-i dest-i düzd-i eyyâm
Perverde-i kilik-i ‘anber-erķâm
791. Ebkâr-ı kamer ķarîn-i dildür
Cümle ‘arak-ı cebîn-i dildür
792. Bir der ki sipihre gûş-vâre
Müstağnî-i reng-i isti‘âre
793. Bu nâme-i ‘aşk-ı nükte-îcâd
Bu ĥarf-i sefîr-i sihr-îrâd
794. Sermâye-dih-i tecemmülumdür
Deh-rûze gül-i taĥayyülumdür
795. Ziyet-dih-i bâğ u ġam-kesildür
Pirâye-i ĥasb-i ĥâl-i dildür
796. Bî-rağbet-i rûzigâr-ı vârun
İder bu ķadar ĥayâl-ı maźmûn
797. Ger rağbet-i rûzigâr olaydı
Ehl-i dile i‘tibâr olaydı
798. Bâzâr-ı cihânda naķd-ı ‘irfân
Olmasa kesâd-dîd-i ĥirmân
799. Eylerdi ĥayâl-i nükte-meşĥûn
Her ĥarfini bir cihân-maźmûn

800. Ger itmese 'add-ı guşsa tevbîh
Ġam-nāme olurdı añā tārîh

Der rûze-i dü-şenbe ĩn tamām şüd evāyil-i şevvāl sene
1066 (sitte sittĩn)

Her ki hĕāned du' ā tama'-dārem
Zān ki men bende-i gūneh-kārem

SONUÇ

XVII. yüzyılın ünlü tezkire yazarı ve divân şâiri Edirneli Güftî'nin *Gam-nâme* mesnevîsi üzerinde yapılan bu çalışmada konuya geçmeden önce; şâirin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiş; eserin muhtevası üzerinde büyük etkisi bulunan şâirin mizacı tanıtılmıştır.

İkinci Bölüm'de; *Gam-nâme* mesnevîsi, devrinde uygulanan törelerin çirkinliğini ve buna ilişkin kötü giden talihi dile getirdiği için bu ismi aldığı ifade edilmiştir. Sonrasında, şâirin şeref ve ihsân sevdasıyla devrin idarecilerinden yardım talep ettiğini, fakat beklenen iyilik ve cömertliği görememesi nedeniyle eseri yazdığı açıklanmış ve te'lif tarihi başlığı altında dönemin idarecilerine değinilerek, Köprülü'nün ve Peremeci'nin te'lif tarihi konusunda düştükleri çelişki, açığa kavuşturulmuştur. Eserin konusu başlığı altında, şiiirin günümüz Türkçe'sine serbest çevirisi verilmiştir.

Eserin hiciv ağırlıklı olması nedeniyle şâirin yer ve kişi adlarını tasrih etmeyerek dolaylı bir anlatıma yöneldiği belirtilmiştir. Hikayelerin içerisinde yer alan olayların ve tiplerin çoğu yaşanan hayattan alındığı, tarihî olarak ispatlanmaya çalışılmıştır.

Şâir, kitabında çoğu zaman duygularını ön plana çıkararak acımasız bir dille yöneticileri eleştirmiştir. Bunda, umduklarına kavuşamayan bir insanın iç dünyasından dışa yansıyan, ruhî bunalım içindeki bir kişinin karamsarlığı görülmektedir.

Divân şiiirinin sosyal hayattan uzak, hayalî ve taklidî bir edebiyat olduğu iddialarının, bu çalışmadaki tespitler ile yanlış olduğu ve aksine divân şiiirinin hayatın gerçekleriyle iç içe olduğu gösterilmektedir.

Osmanlı Devletindeki çözümlerin eserdeki akisleri incelendiğinde; üzerinde en fazla durulan konunun adam kayırma ve cimrilik olduğu; dolayısıyla idarî teşkilattaki tahribatta kayımanın önem taşıdığı ve ekonominin bozuk olduğu kanaati hasıl olmaktadır.

Bu eserde verilen örnekler ve tip tahlilleri ile devlet yönetiminde bulunanların ahlâkî ve iktisadî zihniyeti, açığa çıkarılmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin tarihi ve

siyasal yapısı alanında yapılacak çalışmalarda divân şiirinin ihmal edilmemesi gerekmektedir.¹⁰⁵

Özellikle edebiyât dünyasının gündemine sıkça gelmekte olan divân şâirlerinin yazdıkları şiir ve eserler karşılığında, devlet büyüklerinden ihsân ve caize almaları konusu, Gam-nâme’de ele alınan devlet adamı-şâir ilişkileri çerçevesinde, kaside sunma ve bahşîş geleneğinin devrin ekonomik şartları açısından değerlendirilmesi bu çalışmayla yapılmıştır.

Eserin şekil özellikleri ile birlikte dil ve üslup özellikleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölüm’de ise Gam-nâme’nin nüsha özellikleri, transkripsiyon sistemi ve metin tespitinde tutulan yol belirtilerek, ardından Gam-nâme’nin şimdilik bilinen tek nüshası olan ve “Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/4”te kayıtlı bulunan nüshanın transkripsiyonlu metni ilk kez ortaya konulmuştur.

¹⁰⁵ Prof. Dr. Sabri Ülgener, “gerçek ve baha biçilmez bir belge ve hazine kaynağı olarak” (İktisadî Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, İstanbul 1981, s. 17-18) tanımladığı divân şiirinin, bu cevherini keşfetmiş; “elinin altındaki divânları karıştırdıkça mısra, beyit ve kıtalar içine sıkıştırılmış veya bunlar arasına saçılmış, bazen birbiriyle temassız fakat bir araya getirilince bize ait bir hayatın bir dönemine damgasını vuran ve iktisadî zihniyetimizi ayna gibi aksettiren tespitlerini” (Ahmet Güner Sayar, Bir İktisatçının Entellektüel Portresi Sabri F. Ülgener, İstanbul 1998, s. 363) iktisadî zihniyete dair araştırmalarında güvenilir bir kaynak olarak kullanmıştır.

LUGATÇE

A

- ‘abā: a. ekseriyetle yünden yapılmış, bol giyimli bir libas, elbise.
- ābād: f. mâmur, şen. * çok dolu.
- āb-ı hayāt: f.a. Ebedî hayata sebep olan hayat suyu (diye tâbir edilen) bu kelime, edebiyatta : "çok güzel ifâde, lâtif söz, parlaklık, letâfet" mânalarında geçer.
- A‘cām: a. İranlılar, Acemler.
- a‘cūbe: a. taaccüb olunacak şey. ucube. pek acib ve garib olan. * hayret edilecek derecede olan isti'dad.
- ‘acz-cū:f.a. beceriksizlik. iktidarsızlık. kuvvetsizlik. güçsüzlük. yapamamak. * zarardan korunmak gücünün olmaması. * bir şeyin geri tarafı.
- ‘acūz(e): a. Çok yaşlı kadın. Kocakarı. * Kılıç. * Şarap. * Sırtlan.
- ‘add: a. hesaplamak * saymak * sayılmak * itibâr etmek.
- ‘adem: a. yokluk, olmama, bulunmama. * fakirlik.
- ‘adīm: a. mâlik ve sahib olmayan. yok olan. birşeyi olmayan. fakir.
- āferīniş: f. yaratma, yaratılış ve mahluklar
- āgāz: f. başlama. mübâşeret.
- āhar: (aher) a. gayrı, başkası. diğeri.
- aḥbār: a. haberler.
- ‘ahd: a. vâdetme. söz verme. vefâ. yemin. and. misak. peymân. * asır. devir. tevhid. mukavele. * vasiyet.
- āḥir: a. biten. hitam bulan. sonra gelen. son. sonraki.
- aḥker: f. ateşli kül, kül ile karışık ince kor.f. ateşli kül, kül ile karışık ince kor.
- aḥsentü: a. en güzel. çok güzel.
- aḥter: a. yıldız. * mc: baht, talih.
- āhū-bere: f. ceylan yavrusu.
- ājīr : f. göl, havuz. * kalabalık, izdiham. * bağırma, feryât. * çekingen. * akıllı, uyanık. * amâde, hazır.
- ‘aḥd: a. anlaşma. sözleşme. * düğümleme. düğümleme. bağ bağlama. bağlanma.

‘aql-ı küll: a. kâinatta görülen umumi ahenk. her şeyi kavrayan akıl.
‘âl: a. yüksek. âlî. yüce. bülend.
a‘lâ: a. daha iyi. pek iyi. en yüksek. ziyâde ve mürtefi olan.
âlâ: a. bahşışler. lütuflar. nimetler. ihsânlar.
âlâ: f. kirleten
a‘lem: a. daha iyi bilen. en iyi bilen. * yarık dudaklı. * alâmetli, belirtili.
‘âlî: a. büyük, yüksek, şerif, celil, aziz olan.
‘alîl: a. hasta. illetli.
âlûde: f. karışmış, karışık, mülevves. bulaşmış.
âlûfte f. muhabbet ve sevgiden deli gibi. * alışık, nâmus perdesi yırtık, iffetsiz kadın. fâhişe.
âmâl: a. emeller. arzular. gayeler. dilekler. istekler.
âmed ü şûd: f. varıp gelme. gidiş geliş; geldi gitti.
Âmîn: Yâ Rabbi! öyle olsun, kabul eyle! meâlinde olup, duânın sonunda söylenir.
âmîz: f. karışık, karışmış. Âmihten kökünden karıştırmak mânasındadır.

âmîziş: f. uysallık, imtizaç, uyuşma.
âmûn: f. arkaik “amurden” kökünden süsleyen.
‘araç: a. ter, rutubet.* dağdaki yol. * çukur. * deve izleri. * sıra sıra olan şey. * zenbil. * menfaat, sevab, karşılık. * süt.
ārām: f. durma, dinlenme. * yerleşme, rahat etme, karar kılma. * eğlenme.
ārāyîş: f. süs, zinet. * süsleme.
‘arûs: a. süslenmiş gelin, güveyi. * güneş. gök. * kim: kükürt.
‘arç: a. bir büyüğe bir şeyi hürmetle vermek. bir işi büyüğüne hürmetle anlatmak. izâh etmek. takdim etmek. bir kimseye bir şeyi izhar etmek.
a‘şâ: a. değnek. baston, sopa.
āsâ: f. esneme. * vakar, ciddilik. * süs, zinet.
āsâr: a. oç almalar. intikamlar. * eserler. * izler. nişanlar. abideler. * âdetler.
āsîtân: f. kapı eşiği. * dergâh. * tekke.
āsumân: f. gökyüzü. semâ. * felek.
āşinâ: f. mâlumatlı, haberli olan. arif. bilgili. mâlik. tanıdık. yabancı olmayan. * yüzücü.

āşüfte: f. sevgiden kendinden geçen.

çıldırircasına seven. * iffetsiz kadın.

āşüfte-dil: f. gönlü perişan olmuş.

‘atā: verme. bağışlama. bahşış. lütuf.
ihsân.

āteşîn : f. ateşli, canlı, ateşten. * mc:
şiddetli, hiddetli.

āvāze: f. nam, şöret, ün. yüksek ses.

‘avdet: a. dönüş, geri gelme, dönme.
rücu’.

āver: f. averden "getirmek" fiilinin
emir köküdür, kelime sonuna
getirilerek; yapan, eden, olan, veren,
götüren gibi mânâlara sebep olur.

a‘yân: a. gözler. * bir yerin ileri
gelenleri. * meclis âzaları. senato
âzaları. * muayyen ve müşahhas olan
şeyler. * altınlar. * kaymakam.

āyîn: merâsim. usûl. görenek. dinî
âdâb. âdet, örf ve kanun. * ziynet,
süs.

āyîne: f. ayna. mir’ât. kendisine tecelli
ve aksedeni gösteren veya bildiren
şey.

‘azamet: a. büyüklük. cenab-ı hakk’ın
büyüklüğü. * kibirlilik.

āzār: f. mart ayı.

āzmā: f. denemiş.

āzmûn: f. tecrübe, deneme, imtihan.

B

ba‘d: a. zaman zarfıdır ve te’hir ifade
eder. * sonra

bād: f. yel. rüzgâr. soluk. nefes.

bāde: f. şarap, içki. kadeh.

bādî: rüzgâra ait. * muvakkat. geçici.

bāf: f. dokuyan, dokuyucu mânâsına
gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

bāhir: a. aşikâr, açık, belirli, apaçık. *
güzel. * meşhur, namdar. * galip.

baḥr: a. deniz. * âlim. çok bilen. *
büyük göl veya nehir. * yarmak,
yırtmak.

baḥş: f. bağış. verme. ihsân.

ba‘îd: a. uzak. irak. * umulmadık.

bā’iş: a. gönderen. sebep olan. icab
ettiren. * yeniden yaratan. ölüleri
tekrar diriltten. * peygamber
gönderen (Allah C.C.)

bālā: f. yüksek. yukarı. yüce. yüksek
kat.

bāmdādî: f. seher vakti, erken.

bānû: f. kadın, hatun, hanım. * gelin. *
gülsuyu gibi şeylerin şişeleri.

bār: f. yük. zahmet. eziyet. sıkıntı. * def'a kerre. * yemiş, meyve.

bārī: a. yaratan, yaratıcı, Allah'ın bir ismi.

bārīk: f. ince. nârin. dakik.

basî: a. kıymetsiz. * geniş * yaygın olan. * mücerred ve münferid olup, mürekkeb ve müellef olmayan. * neş'eli. gülyüzlü. düz, arızasız, engelsiz.

baş: a. genişlemek, açmak, yaymak. * bir şeye el uzatmak. * sevindirmek. * bir mecliste haya sebebiyle olan sıkılmanın gitmesiyle açılmak. * özür kabul etmek. * kaplamak.

bāyeste: f. lüzumlu, gerekli, zaruri.

bāzār: f. alış-veriş. ahz ü itâ. * alış-veriş yeri, pazar.

beçe: f. insan veya hayvan yavrusu.

bed: f. fenâ. kötü. çirkin. yaramaz. şer. seni'.

bedesten: f. değerli, kıymetli kumaşlar, silâhlar ve mücevherler vs. alış-verişine mahsus üstü örtülü ve mahfuz çarşısı.

bed-kār: f. kötü iş yapan. fena hareketli kimse. fiil ve ameli kabih olan.

behbūd: f. sağlık, sıhhat, sağlamlık, iyilik.

behcet: a. sevinç. gülyüzlülük. güzellik, şirinlik.

behiştī: f. behişt ile ilgili, cennetlik.

bekām: f. isteğine, meramına kavuşan, nail olan. arzu ettiğine erişen. mesut, bahtiyar.

bemr: kaplan

benefşe-zār: f. menekşe tarlası, menekşe bahçesi, menekşelik.

berā'at: haşmet, metanet. ilim ve şecaatta, güzel vasıflarda emsâlinen üstünlük. hüsn ve cemâlde tam olmak, emsâlinen üstün olmak.

Berāhīm: İbrahim (A.S.)

berhast: f. ayaklanmış, kalkmış.

Bermek: a. Harun Reşit zamanında vezirlik yapan bir ailenin Hâlit, Yahyâ, Fâzıl, Câfer adında dört oğlunun soyadı. cömertlik örneği tutularak: Bermekî-meşrep, Bermekî-haslet gibi sıfatlar yapılmıştır.

berūz: f. zâhir olmak, zuhur etmek, görünmek.

besât: a. düz. * döşenmiş. * geniş. * yayvan kab. * düz açık yer.

beste: f. bağlanmış, bitleştirilmiş, bağlı. * kapalı. tutucu. donmuş. * bir nevi ipek kumaş. * gr: "besten" fiilinin ism-i mefulüdür. kelimelerin başına veya sonuna getirilerek mürekkebe kelimeler (birleşik kelimeler) yapılı. * müzikte: şarkının makam ve âhengi.

bet: f. çehre rengi, beniz.

betân: a. çukur yer.

beyân: a. izah. açıklama. anlatma. açık söyleme. * öğretme. * fesahat ve belâgat. * edb: belâgat ilminin hakikat, mecaz, kinâye, teşbih, istiâre gibi bahislerini öğreten kısmı.

bezle: f. lâtife, hoşça giden kibar ve nâzik söz. şaka tarzında söylenen söz. * ahenk ile okunan şiir.

bezzâz: a. bez satan. manifaturacı.

bî-dâr f. uykusuz, uyumayan. uyanık.

bî-hûde f. boşuna, beyhude, boşu boşuna.

bî-hûde-kâr f. boşu boşuna uğraşan.

bî-nevâ: f. zavallı, nasibsiz, muhtaç, çaresiz.

bî-sitâre: f. bahtsız, talihsiz.

bî-tâb: f. yorgun, takatsiz, güçsüz.

bî-behre: f. nasibsiz. mahrum.

bîcâde: f. alaca boncuk.

bidâyet: a. başlangıç. ilk önce. evvel ve ibtida. ilk olarak. başlangıç. ilk önce. evvel ve ibtida. ilk olarak.

bidist: (bedest) f. karış

bîhzâd: f. doğuşu iyi, soyu güzel, aslı temiz. XV. yüzyılda yaşamış İran'lı ünlü bir minyatürcü.

bikr: a. bozulmamış. temiz. * bekâr. el sürülmemiş. * her şeyin evveli. * eşi benzeri görülmemiş, misli sebkat etmemiş her amel ve vaziyet.

bîniş: f. basiret, görüş, görme kabiliyeti. * mülâkat.

bîrûz f. değersiz, zümrüte benzer yeşil renkte bir taş.

bisât: a. döşek. * döşeme, kilim, minder.

-bîz: f.s. :eleyen, kalburdan geçiren; tarayan,-ci.

bûs f. "öpen" mânasında olup birleşik kelimeler yapılı.

büy: f. koku. * ümit, umma. * sevgi, muhabbet. * tamah.* huy. tabiat. * kısmet, pay, nasib.

bülheves: f. heves ve isteği çok, maymun iştahlı.

bünyād: f. temel, esas. yapı, binâ.

büt: f. put, heykel. sanem.

büzürg-vār: f. büyük, saygıdeğer, ulu kimse.

C

cāblūs: f. dalkavukluk, yaltaklanma. * dalkavukluk eden, yaltaklanan.

cāme: f. evde giyilen bol elbise. elbise, çamaşır. sevb, libas.

cārī: a. akan, akıcı. * geçmekte olan. * insanlar arasında mer'i ve muteber ve mütedavil olan.

cāvid: f. sermedî, sonu olmayan, sonsuz, dâimî, lâyemut.

cāy-geh: f. mevki, makam, rütbe. * yer, mekân.

cebīn: a. korkak. cesaretsiz. * alın.

cebīn-sā: f. alın sürücü, alın süren.

celī: a. parlak, açık, âşikâr, meydanda. * kur'an harfleri ile yazılan bir çeşit yazı.

Cem: hükümdar, melik, şah. * Hz. Süleyman'ın (A.S.) nâmi. * İskender'in bir ismi.

cenāb: büyüklük ifade etmek için, hürmet maksadı ile söylenir.

cez̄b: a. kendine doğru çekme. * içme.

cilve: a. tecelli. * güzellere yakışır duruş ve davranış. dilberâne hareket. naz ve edâ. hoşâ giden görünüş.

cilve-gāh: (cilve-geh) f. cilve edilecek yer, cilve yeri.

cirm: a. vücut, ten, cüsse, hacim, büyüklük. * cansız cisim. * yıldız.

cömert: eli açık, ikramcı, kerem sahibi.

cūd: a. cömertlik. sahilik. eli açık olmak. muhtaçların vaziyetlerini, durumlarını bildirmeğe meydan vermeksizin lütuf ve ihsânda bulunma hâleti.

cur'ā: tek yudum. bir içimlik. bir yudumluk.

cūyān: f. arayan, arayıcı.

cümle: a. hep, bütün, tam. * gr: tam mânâyı ifade eden, kaideye uygun söz.

Cürcanî: (Seyyid Şerif Ali Bin Muhammed) : (H. 760-830) Astarabad (Cürcan) civarında Tacu'da doğmuştur. Mısır'a giderek orada çeşitli âlimlerden ders okumuştur. Şiraz'da müderrislik yapmıştır. Sa'duddin-i Taftazanî ile kapanan Mütেকaddimîn devrinden sonra açılan Mütעהhirîn-i Ulemâ devrinin birincisi bu Seyyid Şerif Cürcanî'dir. (K.S.)

cüst ü cü: f. arayıp sorma, araştırma, arama.

Ç

çâker: f. kul, köle.

çarh: çark, tekerlek. * felek, gök, sema. * ok yayı. * elbisede yaka. * tef.* devreden, dönen. * çakır doğan. * talih.

çemen: f. yeşil ve kısa otlarla kaplı yer, çimen. ağaç ve çiçekleri olan yeşillik, çayır. * pastırmaya konulan bir çeşit ot.

çend: f. kaç tâne? ne kadar? * birkaç. üç-beş gibi adet. * herhangi bir şeyin yüzde biri.

çeng: f. pençe. * el. * çalgı âletlerinden bir saz çeşidi. * eğri büğrü.

çep-endâz: f. hilekâr, hile yapan kişi.

çeşide: f. tadmış. tadılmış olan.

çeşm-i giryân: f. ağlayan göz.

çi: (çe) f. ne? nasıl? (soru edatı) * taaccüb ve hayret yerinde de kullanılır.

çün (çü): f. (tâlil edatı) ne zaman ki, çünkü, şu sebepten ki, gibi, şâyet, zirâ, nasıl, niçin, çerâ.. den beri mânalarına gelir.

D

dâğ: f. yanık yarası. * insan veya hayvan vücuduna kızgın demirle vurulan damga.

dâğdâğa: a. gürültü. ıztırab. boş yere telâş ve zorluklar. * tereddüt etmek, karar verememek. * gıcıklamak.

dāmân: f. etek. kenar. taraf. zeyl. elbise veya dağ eteği.

dāmen: f. etek. kenar. taraf. zeyl. elbise veya dağ eteği.

dāmen-keş: f. feragat eden, eteğini çeken.

dān: f. Arabca, Farsça veya bazı Türkçe kelimelerin sonuna takılarak, âlet ismi veya sıfat yapılır. ateş-dan: mangal. cüz-dan: cüz kabı, çanta.

dānā: f. bilgili, bilen, malûmatlı, âlim.

dānende: f. bilgin, bilen, haberli.

dāniş: f. bilgi, ilim. biliş.

Dārā: f. eski fars hükümdarlarından dokuzuncusu Keykubat'ın bir ismi. * hükümdar. * Cenab-ı Hak'ın bir ismi.

da'vā: a. takib edilen fikir, iddia.* mes'ele. * inat. ayak diremek. * Cenab-ı Hak'tan hayır ve rahmet dilemek. * birisinin hâkimin huzurunda başka birisinden hak istemesi.

da'vā-ger: f.a. davacı.

dāver: f. Cenab-ı Hak'ın (C.C.) bir ismidir. * âdil, insafli ve doğru olan hükümdar, vezir veya hâkim.

dāye: f. çocuk hizmetçisi. çocuğa süt veren. dadı. mürebbi.

deh: f. on (10), aşer.

dehen: f. ağız

dehr: a. zaman, çok uzun zaman, ebedi. * bin yıllık zaman. * dünya.

delîl: a. kılavuz. doğru yolu gösteren.

dellâl: a. ilân edici. yüksek sesle bildiren. * müşterileri çeken, davet eden. * hakka davet eden.

dem: f. nefes. soluk. * ağız. * nazar. * an, vakit, saat. * koku. * kibir, gurur. * âli, yüksek. * körük.

demadem: f. zaman zaman. an be an. sık sık. her vakit.

demîde: f. bitmiş, çıkmış, sürmüş, yetişmiş.

dem-sâz: f. arkadaş, refik, hem-dem, dost. sırdaş.

denâ'et: a. alçaklık, çok fena hareket. zillet, kötü mizac. * asılsızlık, aslı olmamak.

dendâne: f. diş tanesi. * çark vesaire dişi.

denî: a. soysuz, alçak, ahlâksız. * dünyaya âit, fâni ve geçici. * yakın, karib.

-der: f. yırtan, yırtıcı, delen şeklinde sıfat yapar.

derd-mend: f. tasalı, kaygılı, dertli.

derende: f. yırtan, yırtıcı.

derîçe: f. küçük kapı, oyma kapı. pencere.

der-kār: f. mâlum, âşikâre olan. * içinde olan. içte bulunan.

derpîş: f. önde olan, göz önünde bulunan.

derrāk: a. çok dikkatli olan, çabuk anlayan, anlayışlı, müdrik.

derûn: f. iç taraf. dâhil. * kalb.

dervîze: f. yalvarma.

dest: f. el, yed. * kudret, fayda, nusret, galebe. * düstur. * tasallut. * ikmâl. * âlî makam. meclisin şerefli yeri.

destâr: f. sarık, imâme, başa sarılan tûlbent.

dest-yârî: f. yardım, muavenet.

devât: a. divit.

devk: a. döğmek. * karışmak.

devlet: a. sınırları belli olan bir memleketin sahibi olan insanların kurduğu siyasî, hukukî, idarî mahiyetteki merkezî teşkilât. * mutluluk, saadet.

devha: a. büyük ağaç. * büyük, ulu

devrân: a. devir, felek, zaman, deveran, dünya.

deyr: a. kilise, manastr. * âlem-i insaniyet, insanlık âlemi.

dîbâ: f. renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.

dîbâce: f. mukaddeme, başlangıç, önsöz.

dîdâr: f. mülâkat, görüş. * görünme. * yüz. çehre. * görüş kuvveti, göz. * açık, meydanda.

dih(-): f. "veren, verici" mânalarına gelir ve kelimelerle birleşir. *ârâm-dih: rahatlık veren.

dîhîm: f. taç.

dil: f. gönül, kalb, niyet. * cesâret, yürek. * mandıra, ağıl.

dil-ârâ: f. gönül avutan, gönül süsleyen.

dil-cû: f. gönül çeken, gönül arıyan.

dil-dâde: f. gönül vermiş, âşık.

dil-dâr: f. kalbi hükmü altında tutan. sevgili, mâşuk.

dil-figâr: f. gönlü yaralı, âşık.

dil-güşâ: f. iç açan, gönül açan, kalbe ferah veren. * türk musikisinde bir mürekkebi makam.

dil-sitâne: f. gönül alan.

dîr: f. geç, çoktan, uzun müddet. *eski. *uzak.

dīrīn: f. eski, kadim.
dūçār: f. yakalanmış. çatmış. mübtelâ.
* ulaşmış.
dūd: f. duman, sis. tütün. * elem, gam,
keder, tasa.
dūn-himmet: f.a. gayretsizlik,
himmetsizlik.
dūr: f. uzak.
dūm: f. kuyruk.
dūrūd: f. dua, medih, tahiyye, selâm. *
ekin biçme. * yontmuş ağaç, kereste.
dūrūg: f. yalan, doğru olmayan söz.
dūstūr: f. umumi kaide. kanun, nizam.
* örnek, nümune * üslub. izin,
müsaade. * mu'teber ve mu'temed
kimse. * destur.
düşnām: f. sövme, sövüp sayma, ta'n.
düşvār: f. müşkil. güç. zor.
dūzd: f. sârik, hırsız.

E

e'ālī: a. itibârı ve şerefi yüksek zâtlar.
iyiler. günahattan sakınan temiz ve
sâlih amel sâhibi kimseler.
ebkār: a. bekârlar. * evvelce kimsenin
söylemediği sözler.
ebnâ': a. oğullar, çocuklar.

eczâ': a. eczacılıkta kullanılan çeşitli
maddeler. * ciltlenmemiş kitab ve
saire. * cüz'ler, parçalar, kısımlar.
edâ': a. yerine getirmek. ödemek.
borcunu vermek. vazifesini yapmak.
* tarz. üslub. * şive. * tekebbür.
edhem: a. karayağız at.
efdal: a. daha faziletli, daha lâyık,
daha iyi.
efrâşte: f. yükseltilmiş, yukarı
kaldırılmış.
efrüz: f. şule. aydınlatıcı. parıltı.
efruhten: tutuşturmak, ziyalandırmak
mastarının emir-i hazır kökü
efşân: f. dağıtan, saçan, serpen.
efzâ: f. sonlarına eklenen kelimelere
artıran, çoğaltan mânasını verir.*
meselâ: hayret-efzâ: hayret verici,
hayret artıran.
efzūn: f. fazla, çok ziyade.
el-kışşa: a. sözün kıyası, sözden
anlaşıldığına göre, hülâsa.
enām: a. halk. bütün mahlukat.
encām: a. son, nihayet, netice.
endūh: f. keder, elem, gam, gussa,
kaygı, sıkıntı, ıztırab, üzüntü.

engiz: f. koparan, karıştırın, tahrib eden.

engüşt f. parmak.

enıs: a. dost, arkadaş, ünsiyet edilmiş olan. alışılmış, kendisi ile ülfet edilmiş olan. sevgili. * sulu ve ağaçlı yerlerde bulunan ve sesi gayet hoş bir kuş.

erâm: rakamlar. sayı işaretleri. * yazılar.

erzân: f. ucuz, değeri düşük, pahalı olmayan. * lâyük, münâsib, muvafık, elyâk, şâyân, müstehak, uygun, yerinde.

esir: a. kul, köle. harpte teslim alınan düşman. teslim olan.

eşheb: a. kır at. kır, çil renkte olan aslan. * güç iş. * soğuk gün. * bir nesnenin kenarı.

evâyil: a. başlangıçlar, önler, evveller, eskiler.

evreng: f. taht, evrend. * şan, şeref, nâm. * zinet, süs. * akıl, irfan. * ağaç kurdu. * hoş hâllilik, hâlin hoşluğu. * hile, desise, hud'a, aldatma, oyun. * yakışıklılık.

evtâr: a. tek, eşi olmayan (harf). * saz telleri. yay.

evzâ': a. haller. durumlar.

F

fâl: a. uğur. baht. tali'.

fağr: a. övünme. yaptığı sayarak övünme. övülmeye sebep olacak kimse. fazilet. büyüklük. şeref.

Fârâbî: (M. 870-950) Aristo felsefesinin İslâm âleminde yayılmasına yol açmış bir filozoftur. Aristo'dan sonra gelen mânasına, kendisine Muallim-i Sâni nâmı verilmiştir. Eserlerinin İbn-i Sina üzerinde büyük te'siri vardır. "kanun" denilen bir çalgı âletinin mucididir. Asıl adı Ebu Nâsır Muhammed'dir. Türkistan'ın Farab şehrinde doğan ilim adamı 950 yılında Şam'da vefat etmiştir.

farğ: a. ayrılık, başkalık. ayırma, ayrılma, seçilme, * başın tepesi, baştaki saçın ikiye ayrıldığı yer.

fasid bozguncu. * doğru olmayan. bozuk. müfsid.

fayşal: a. karar. hüküm. fasıl. hall.

fazl: a. âlimlere yakışır olgunluk. * imân, cömertlik, ihsân, kerem, ilim, ma'rifet, üstünlük, hüner.

Felâṭun: a. Sokrates'in talebesi, Aristo'nun hocası olan meşhur Eflatun.

felek: a. gök, gök katı, devir. * tâli', baht. * büyük ve dâirevi olan şey. * her gök seyyaresinin gezdiği âlem. * dünyâ, âlem, * bir zilli âlet. * yuvarlak kütük, kızak.

feleksân: f.a. sözünde durmaz, verdiği sözü tutmaz. *feleğe benzeyen, felek gibi olan.

fer: f. ışık, parlaklık, zinet, süs. * fazl ve vakar. * iktidar; şevket, kuvvet.

ferah-fezâ: f. sevinç artıran, ferah artıran, safalı, iç açıcı.

ferdâ: f. yarın. bugünden sonraki gün. * arabçada: bir olarak. tek olarak.

fermâ: f. buyurucu. emredici. âmir.

fersūd: f. eskimiş, yıpranmış. * eski, yırtık.

fertūt: f. pir, çok ihtiyar. * bunak, kocamış.

feş: a. hışırta, fişirtı, sersem, şaşkın.

feyezân: a. suyun çok olup taşması, çoşması. * bolluk, fazlalık, feyiz.

feyz: a. bolluk, bereket. * ilim, irfan. mübareklik. * şan, şöhret. * ihsân, fazıl, kerem. yüksek rütbe almak.

firāvân: f. bol, çok, ziyade, aşırı, fazla.

firdevs cennet. cennette altıncı kat. * bostan.

firīb: f. aldatıcı, aldatan, kandıran mânâsında birleşik kelimeler yapılır.

Meselâ: dil-firib: gönül aldatan.

nazar-firib: göz aldatan.

fırkat: a. iftirak. dostlardan ve sâir sevdiği şeylerden ayrılış. firak. müfarakat.

firūten: f. alçak gönüllü, gösterişsiz.* önemsiz, sıradan.* düşük, alt rütbe.

fitne-kâr: f. ortalığı bozmağa çalışan. fitneci. fesâd verici. fitne çıkarmak isteyen.

fürūğ :ışık. ziya. aydınlık. nur.

fürüş: f. satan. satıcı.

fürüz: f. parlatan. nurlandıran.

füsün: f. şaşırtıcı, hayret verici ve kendine cezbedici bir güzellik. * büyü.

fütâde: f. mübtelâ, tutkun. * biçare,
zavallı. * düşkün, düşmüş.

G

gâhiş: (kahiş) f. azalmak, azaltmak.

ğalaş: a. hata. yanlış. * kaideye uymaz
söz.

ğam: a. keder, tasa, dert, elem, kaygı.

ğamîn: f. tasalı, hüznü, kederli,
gamlı.

ğaret-ger f. yağmacı. çapulcu.

ğayir: irak, baid, uzak.

ğayret: a. dikkatle ve sebatla çalışmak.

* kıskanmak, çekememek. *
hareketli ve temiz hislerle çalışmak.

ğâza: a. din uğrunda kâfirlerle yapılan
mücadele, muhârebe, düşmana
kassetmek. cenketmek.

gedâ: f. fakir. kimsesiz. dilenci.

gencîne: f. define, hazine. gömülü
hazine. kenz.

ger: f. Türkçedeki "eğer" kelimesinin
kısaltılmış şekli. eğer, şayet
mânasındadır.

gerdân: f. dönen. dönücü. * boyun. *
baht, talih.

gerden: f. dönen. dönücü. * boyun. *
şeci'. bahadır. pehlivan.

gerdün: f. dünyâ, felek. * dönen,
dönücü, devreden, çevrilen.

geşt: f. seyretme, dolaşma, gezme,
tenezzüh. * geçme.

geşt ü güzâr: f. gezip tozma, gezme.

gevher: f. akıl ve edeb. * asıl ve neseb.
* elmas, cevher, mücevher. inci. * bir
şeyin kühü ve esası. hakikat. *
noktalı olan harf.

gezend: f. musibet, belâ, felâket, âfet.
* elem, keder, hüznü. * zarar, ziyan.

-ğîn: f. türkçedeki "li, lu, lı" eklerinin
karşılığıdır.

girdâr: f. meşgale, meşguliyet, iş *
tarz, âdet, yürüyüş.

girîve: (girve) f. çıkmaz yol. çıkmaz
sokak. * içinden çıkılması müşkül
olan durum.

gizlik: f. uzun saplı kalemtraş. * bıçak,
çakı, kılıç gibi şeylerin keskin olan
tarafı.

güdek: f. çocuk, tıfl.

güne: f. tarz, gidiş, yol, tarz. sıfat.

ğurbet: a. gariblik, yabancılık. yabancı
bir memleket. yabancı yer. yâd el.

ğurbet-zede f. memleketinden başka yerde bulunan, gurbete düşmüş olan.
ğuşşa: a. keder. tasa. *gam. * boğaza takılan yemek. * ağaç, diken.
güş: f. kulak. * mc: işitmek.
güş-vār: f. küpe, kadınların kulaklarına taktıkları mücevher.
güş-zed: f. kulağa çarpan, işitilen.
güy: f. "diyen, söyleyen" mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.
güft: f. dedi, söyledi. * söz, kelâm.
güft ü gü: f. dedi kodu. kıl ü kal.
güftar: f. sözler, lâkırdılar.
güften: f. "söylemek" demek olan "güften" mastarı.
gülbün: f. gül yetişen yer, gül köşkü.
gülpāş: f. gül örtülü, pembe yüzlü.
gülşen: f. gül bahçesi. güllük.
gürūh: f. bölük. cemaat. takım. kısım.
* fevc.
güstāh: f. arsız, edepsiz, küstah, saygısız.
güster: f. yayan, döşeyen.
güsterde: f. döşenmiş, yayılmış.
güşā: f. "açan, açıcı" mânâlarına gelerek tamlama yapımında

kullanılır. meselâ: dil-küşâ : gönül açan, gönül açıcı, ferahlık veren.
güvāh: f. şahit. gören. bilen. tanıyan.
güzār: f. geçiş, geçme. * beceren, halleden, yapan. * geçiren, geçirici mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. * dem-güzar: zaman geçiren, vakit öldüren.
güzīn: f. seçilmiş. intihab edilmiş. beğenilmiş.

H

hacle-gāh: f. gelin odası. gerdek odası
h̄āhiş: f. fazla arzu, isteyiş.
hāk: f. toprak. turab.
Hakīm-i Şāni: ikinci hakīm, Fārâbî.
hāk: doğru. gerçek. vâcib ve lâzım olan. her sâbit ve doğru olan şey. adalet. herkesin meşru olan salahiyeti, iktidarı, bir şey üzerindeki mâlikiyyeti. * dâva ve iddia. * hakikate uygunluk. * geçmiş, harcanmış emek. pay, hisse. * münasib * İslâmiyet dini. * Kur'an. * vukuu vâcib, geleceği şüphesiz olan. * kıyamet. * mahz-ı hakikat. *

yapacağını yalansız yapan kimse. *
musibet.

ḥāk-rūb: f. süpürge.

ḥalel: a. bozukluk. eksiklik. * başkası
tarafından verilen zarar. * iki şeyin
aralığı. boşluk. açıklık.

ḥālet suret. hâl. keyfiyet.

ḥalīde: f. saplanmış, dürterek
bastırılmış.

ḥall: çözme. çözüme. karışık bir
mes'elenin içinden çıkma. * anlayıp
karar vermek. neticelendirmek. *
susam yağı. * ezmek. * açmak. *
dühul etmek, girmek.

ḥalledallāh: a. Allah dâim ve bâki
eylesin meâlinde duâ.

ḥām: f. olmamış, pişmemiş, çiğ. *
nâfile, beyhude, boşboşuna. *
işlenmemiş, üzerinde çalışılmamış. *
acemi kimse, tecrübesiz. terbiye
görmemiş kişi.

ḥāme: f. yontulmuş kalem.

ḥamīde: f. kambur, eğrilmiş, kemerli.

ḥamīr: a. hamur.

ḥammāl: a. bir ücret karşılığında eliyle
veya sırtıyla yük taşıyan adam. *
kaba, görgüsüz, terbiyesiz.

ḥāmūn: f. bozkır. büyük sahra, düz
ova.

ḥāmūn-nevred: çölde, kırdan dolğan

ḥān: f. hükümdar. eski türklerde hakan
da denen devlet reisi.

ḥāndān: f. gülen, gülücü, mesrur.

ḥānde f. gülme, gülüş.

ḥāngāh f. Allah rızası için ve
misafirleri minnet altında
bırakmamak ihlâsı ile fakir ve
dervişlere ve talebe-i uluma yemek
verilen ve misafir edilen yer.

ḥānmān : f. ev-bark, ocak.

ḥār: f. diken.

ḥārābān: a. harabeler. viraneler.
meyhâneler.

ḥarem: a. herkesin girmesine müsaade
edilmeyen yer. kadınlara mahsus
oda.

ḥarem-serāy : f.a. sarayların kadınlara
mahsus olan kısımları. buna "harem-i
hümayun" da denilir. * câmi içi.

ḥarf : a. ağızdan çıkan her bir sese âit
verilen işaret. alfabeyi meydana
getiren şekilli çizgilerden herbiri. *
müstakil bir mânâyâ değil de başka
harflerle birleşerek, başka muayyen

ve müstakil çok mânaların ifadesi için kullanılan şekil. başkasının mânalarını gösteren işaret. * vecih, üslub. * her şeyin ucu, kenarı, sivri ve keskin kıyısı.

hârim: a. herkesin giremeyeceği, dokunmıyacağı şey. haram dairesi.

hasb: a. (haseb) birisinin sülâlesi cihetinden iftihar yolu ile saydığı iyilik. mal, din, millet. kerem, fiil ve amelde yüksek şeref, iyi iş, sâlih amel. şeref, asalet, şan, kadr ve haysiyet. * dolayı, cihetiyle, gereğince.

hasb-i hâl: a. halleşme. görüşüp konuşma.

hased: a. başkasının iyi hallerini veya zenginliğini istemeyip, kendisinin o hallere veya zenginliğe kavuşmasını istemek. *çekememezlik. kıskançlık. kıskanmak.

haşr: a. bir şeyin içine alma. yalnız bir şeye mahsus kılma. * bir çember içine almak. askerle etrafını kuşatmak. * sıkıştırma. kısaltma. * okurken tutulup kalmak. * vakfetmek. * zaman ayırmak.

hasret: a. özleyiş. iç çekme. bir şeyi çok isteyip, arzulayıp ona kavuşamamaktan gelen üzüntü.

hasret-zede: f. hasrete düşmüş, hasrete uğramış.

haşş: a. hususi. hâlis. kıymetli ve ileri gelen mühim yakınların topluluğu. * bir şeyde bulunup başkasında bulunmayan. umumi olmayıp mahsus olan. * tam ayar olan, yabancı maddelerle karışık olmayan ve içinde bozuk bulunmayan. * saf. * Osmanlı İmparatorluğunun ilk zamanlarında, devletin büyüklerine ayrılan yıllık geliri yüzbin akçadan fazla olan arazi.

haşş ü 'amm herkes, bütün herkes.

hâşşa: a. insanın kendisine tahsis ettiği şey. bir şeye mahsus kuvvet. te'sir. menfaat. * adet ve alâmet. ekâbir, kavmin ileri geleni.

hâst nişest: f. ayağa kalkıp oturmak.

haşr: toplanmak, bir yere birikmek. * toplama, cem'etmek. * kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları. allahın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması. kıyamet.

Ḥaṭā: a. Kuzey Çin.

ḥātem: a. çok cömert ve eli açık adam.

ḥātem: mühür. üzerinde yazı olan ve mühür yerine kullanılan yüzük. * son. en son.

ḥāten: a. damat.

ḥāṭır zihin. fikir. gönül. kalb. hal. tedbir. vesvese.

ḥaṭṭ: a. sınır. çizgi. hudud. * yazı. el yazısı. * nâme. mektup. * gençlerde yeni çıkan bıyık veya sakal.

ḥavāle: a. bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma. ısmarlama. * görmeyi önleyen duvar gibi perde.

ḥāver: f. doğu, şark.

hāy: f. eyvah! vay!

ḥayāl: a. zihnen tasarlanan şey. hakikatı bilinmeyip akılla tasarlanan veya gölgeli görünen şey. * asıl olmayan ve akıldan geçen fikir.

ḥāyil: a. kısır olan hayvan. * engel, mâni. * hicâb.

ḥayl: a. at. at sürüsü. * atlı sürüsü. * zümre, guruh. * düşünmek, hıfzetmek.

ḥayret: a. şaşkınlık. ne yapacağını bilememek.

ḥayret-zede: f. hayrete düşmüş ve şaşırılmış olan.

ḥazef: a. eski yazıda hepsi noktasız harflerden müteşekkil olarak yazılan şiirler ve nesirler. hüner göstermek için bu şekilde yüz beyitlik kasideler yazan şairler vardı.

ḥazf: aradan çıkarma, çıkarılma. yok etme, silme, ortadan kaldırma, giderme, düşürme. * selâm ve tahiyyatı uzatmayıp kısa kesmek. * mahvetmek. * vurmak. * atmak.

hemâl: f. şerik, ortak, eş, benzer, nazir.

hem-çü: f. onun gibi.

hem-çünân: f. böylece.

hemîşe: f. dâima. her zaman.

hem-pây: f. ayakdaş. arkadaş. yoldaş.

hem-vâr: f. düz yer, bir çırpıda olan yer, uygun yer * dâima.

hem-vâre: f. her zaman, dâima.

hem-zād: f. birlikte doğmuş

hencâr: f. kaide, kural, yol, usul.

hengâm: f. zaman, devir, çağ, sıra, vakit, mevsim.

henüz: f. daha, yeni, şimdiye kadar, ancak.

hergiz: f. aslâ, kat'iyen. hiçbir suretle.

hevâde: yavaşlık. * yumuşaklık. * kavmin içinde salah ve muvâfakata sebep olması mümkün olan kimse.

heves: a. gelip geçici istek. nefsin hoşuna gitmek. devran edip gezmek. akıl ile olmayıp nefis ile olan istek.

heves-kâr: f. hevesli istekli, arzulu. meyli ve arzusu olan, heves eden.

heyûlâ: a. zihinde tasarlanan korkunç hayal. * gösteriş ve iriliği olduğu halde hiçbir te'siri ve değeri olmayan şey. * eski felsefede: eşyanın aslı ve gerçek olan kısmı. madde.

hezâr: f. bin. (1000) * pek çok. * bülbül.

hezeyân: kötü sözler. soğuk şakalar. * sayıklama. saçma sapan konuşma.

Ĥidîv: f. imtiyazlı Mısır valisi.

ĥirâm: f. sallanma, salına salına naz ve edâ ile yürüme.

ĥired: f. akıl, fikir, zihin. insandaki düşünce ve anlayış kuvvesi.

ĥirmân: mahrumluk, mahrumiyet. * ümitsizlik, ye's.

ĥıyre-gî: f. kamaşıklık, donukluk (göz hakkında). şaşkınlık.

ĥıkkâre: f. işi rast gitmeyen.

ĥidâm: a. hizmetler. vazifeler. * devenin ayaklarına bağlanan halkalar.

ĥidâyet: a. doğruluk. islâmlık. hakkı hak, bâtılı da bâtil olarak görüp doğru yola girmek. dalâletten ve bâtil yoldan uzaklaşmak.

ĥikmet: a. insanın, mevcudatın hakikatlerini bilip hayırlı işleri yapmak sıfatı. hakîmlik. Felsefe. * herkesin bilmediği gizli sebep. kâinattaki ve yaradılıştaki ilâhî gaye. * ahlâka ve hakikata faydalı kısa söz. * sır. * ilim, adâlet ve hilimin birleşmesinden doğan değerli sıfat.

ĥimem: a. himmetler.

ĥimmet: a. Allah indinde makbul ve mübârek bir kimsenin mânevi yardımını ile birisini koruması, yardım etmesi. * lütuf, yardım.

ĥindî: hind'e ait. * hind ahalisinden olan, hindli. * bugün konuşulan hind dillerinin en yaygın ve tanınmış olanı.

ĥisset: a. cimrilik. bahillik. tamahkârlık. * alçaklık.

ĥod-sitây: f. kendini öven, medheden.

hor: f. kıymetsiz, ehemmiyetsiz. adi. * güneş, ışık, aydınlık. * yiyen, yiyici anlamında olup, birleşik kelimeler yapılır.

hoş: f. iyi, güzel. * tatlı. * tuhaf, garip.

hoş-kām: f. memnun, rahat, arzu ve isteklerine ulaşmış.

hoşnūma: f. güzel görünen.

Hudūs: a. yeniden meydana gelme. sonradan peyda olma. yok iken vücuda gelme.

huld: ebedilik. sonu olmayan. sonu olmamak.

hulūş: a. hâlislik. saflık. * samimiyet. hâlis dostluk. içden davranmak. her hayırlı işi ve ameli allah rızâsını niyet ederek yapmak.

hūn: f. kan, dem. * öç, intikam, öldürme.

hurrem: f. sevinçli. mesrur. şen. ferahlık veren. taze ve hoş. güler yüzlü.

hūşe çîn: f. başak toplayan. salkım toplayan.

hüner: f. mârifet. bilgililik. ustalık, mahâret.

hüner-verân: mârifetli, hünerli kimseler.

hūsır: a. ziyan, kayıp, zarar.

hüsrev: f. Hükümdar, şah.

I

ışılâh: a. tabir, deyim. belirli bir topluluğun, bir lafzı lügat mânasından çıkararak başka bir mânada kullanmaları. * bir ilim veya mesleğe âid kelime. terim. erbab-ı ilim arasındaki ve herkesin anlamadığı kelime. * muvafakat. uygunluk. barışmak. ittifak.

İ

ibdâ': a. misli gelmemiş bir eser meydana koymak, icâd. * geçmişte benzeri olmayan şiiri söylemek.

ibrām: a. ısrarla rica etmek. usandırıcaya kadar üzerine düşmek. * usandırmak, yıldırım. * ipi sağlam bükme. * muhkem kılmak.

ibtihâc: a. sevinç, sevinme. iç açıklığı.

icâd: a. vücuda getirmek. yeniden bir şey meydana getirmek. yoktan var etmek.

i'cāz: a. âciz bırakmak. acze düşürmek, şaşırtmak. * mu'cize derecesinde düzgün ve icazlı söz söylemek. benzerini yapmada herkesi acze düşürmek. güzel söz söylemekte insanların muktedir olmadıkları derece. * mu'cizelik olan şey.

iclāl: a. ağırlama. ikram. tekrim eylemek. büyüklüğünü kabul edip hürmet etmek. büyüklük. azamet.

icrā': a. bir işi yürütmek. * yerine getirmek. yapma. tatbik etme. * vekil göndermek. * mahkeme kararını yerine getirmek. * suyu akıtmak.

īd: a. bayram günü. bayram.

idrāk: a. anlayış. kavrayış. akıl erdirmek. fehim. yetiştirmek.

iḥdā': a. İman ve İslâmiyet yolunu göstermek. hidayete eriştirmek. doğru yola götürmek. Allah rızasına uyan yola girmesine vesile olmak. * hediye etmek. armağan yollamak.

iḥsān: a. iyilik, lütuf, bağışlamak. * sahiplik etmek, cömertlik yapmak. * allah'ı görür gibi ibadet etmek. * güzel bilmek. güzel eylemek.

iḥtirā': a. evvelce keşfolunmamış, bilinmeyen bir şeyi keşfetmek. icad etmek. * edb: hiç kimse tarafından kullanılmamış tabirler ve mazmunlar kullanma.

iḥtişām: a. debdebe. şanlı görünüş. * etbâ dairesi ve takımının kalabalığı.

iḳbāl: a. bir şeye yönelmek. teveccüh etmek. reddetmeyip kabul etmek. bir şeyi birinin önüne götürmek. baht açıklığı. talih. refah. * istemek.

iḳlim-sitān: a. memleket. küre-i arzın kıt'a ve her bir memleketi.

iḳrār: a. açıktan söylemek. kabul ve tasdik etmek. hakkı itiraf etmek. karar vermek.

iḳsūn: a. şık süslü elbise.*renkli, siyah veya siyaha çalan renkte bir kumaş.

iḳtirān: a. ulaşmak. mukarin olmak. yaklaşmak. yetişmek. * iki şeyin bir arada gelmesi.

iltimās: a. tavsiye. rica. istirham. * kayırmak, tutmak, haksız olarak yardımda bulunmak. * yapılmasını isteme.

im'ān: a. fazla dikkat ve ihtimam. bir şeyde çok ileri gitmek. * bir adamın

hakkını ikrar eylemek. * pek uzağa koşmak ve bir hususta hakkı müteceviz olmak üzere, mübalâğa ve içtihad etmek.

imkân: a. mümkün olmak. olacak hâlde bulunmak.

imlâ: a. doldurma, doldurulma. * yazı yazma. (dikte) * bir dildeki kelime ve sözleri doğru yazma bilgisi. * müddeti mühlet vererek uzatma.

imsâk: a. kendini tutmak. bir şeyden el çekme. * oruca başlama zamanı. * hapsetmek.

imtizâc: a. muvafık ve mutabık olmak. mezcolmak, uyuşmak. iyi geçinmek. karışmak.

in'âm: a. nimet vermek. ihsân etmek. * doğruya sevk etmek, hidâyete ulaştırmak. * iyilik etmek, bahşiş vermek. * tar: osmanlı imparatorluğu zamanında yeniçerilerin aylıklarına yapılan zam.

inân: a. dizgin. * idare etme, yürütme.

inânîz: f. dizgin bırakmış, koşturan.

incâz: a. yerine getirme. verilen sözü tutma.

inkırâz: sönme. zeval bulma.

irâd: a. varid kılmak.* getirmek.* söylemek.

irem: a. ırmak kenarı. "* su bendi. * dere, vâdi. * sert yağın ve taneleri iri olan yağmur. * gözsüz köstebek. * kemikten etin suyunu almak. çok eskiden Yemen'de âd kavminin hükümdarı Allah'a isyan ederek cennet'e benzetmek iddiasıyla irem bağı yaptırmış,

işmet: a. günahsızlık, mâsumluk. günahlardan kaçınmak melekesine sâhib olmak. suçsuzluk. * peygamberlik vasıflarından birisidir. peygamberler (A.S.), hiç bir zaman gizli, âşikâr herhangi bir ma'siyete yaklaşmazlar; bütün kusur ve hatâlardan ve şâibelerden müberrâdırlar.

isti'âre: a. ariyet istemek. ödünç almak. birinden iğreti bir şey almak. * bir kelimenin mânasını muvakkaten başka mânada kullanmak; veya herhangi bir varlığa, ya da mefhuma asıl adını değil de, benzediği başka bir varlığın adını verme san'atına istiare denir.

‘işret: a. içki. alkollü meşrubat. * içki içme. alkollü içki kullanma.

‘işret-gede: f. işret yeri. işrethane.

i‘tikād: a. inanmak. inanç. sıdk ve doğruluğuna kalben kararlı olmak. gönülden tasdik ederek inanmak.

‘izz: a. kıymet. değer. güçlü oluş. *kavi. şerif. azim.

‘izzet: a. bir kimse zelil iken kavi ve kudret sahibi olmak. ziyâdelik ve üstünlük. * değer, kıymet. kuvvet. muhterem ve mu'teber olmak. * bulunmaz derecede az olan şey.

J

jenk: f. yüzde hâsıl olan buruşukluk.

K

ķabûl: a. bir malı satın almak için kabul ettiğini bildiren sözdür.

ķadem: a. ayak. adım. metrenin üçte biri kadar olan uzunluk. oniki parmak uzunluğu, yarım arşın. * uğur.

ķadr: a. itibâr. değer, kıymet. haysiyet. derece miktarı. miktar. meblağ. takat. takdir, rızkı taksim eylemek. gına.

ķāh: f. köşk, kasır. * tek oda. bir gözlü oda. * yüksek binâ.

ķālâ: f. kumaş. * ev eşyası, giyim eşyası. * sermaye, anamal.

ķalender: f. dünyayı terkederek elini çekip allah yolunda giden kimse. * dünyâdan elini çekip herşeyi hoş gören kimse. * dünya alâkalarından uzak, alâyişe aldanmaz hakikat adamı. filozof.

ķâm: f. istek. arzu. maksad. murad. dilek. lezzet. * ağzın üstü. damak.

ķamer: a. gökteki ay. hilâl. * ay ışığında uyumayıp uyanık durmak.

ķâmkâr: f. isteğine ulaşmış. matlubunu elde etmiş. hedef ve gayesine varmış. * mutlu, bahtiyar, mes'ud.

ķamu (kamuğ) t. hep, bütün, tamamen.

ķâmurân: f. arzusuna nâil olan, bahtiyar, mes'ud.

ķân :f. bir şeyin menbaı. * kuyu. kaynak. * mâden ocağı. * bir keyfiyetin. (niteliğın) bol olarak bulunduğu kimse.

ķande: nerede.

ķânûn: ocak. ateş yanan yer. zaman. * kış mevsimi. * sakil, ağır adam. * kış

mevsiminin ilk iki ayı. * mangal.
soba.

kār: f. iş. güç. amel. fiil. * kazanç.

karīn: a. yakın. hısım. akraba. *
arkadaş. yaşı aynı olan arkadaş. refik.
komşu. * bir şeyi elde eden, nâil
olan. * pâdişahın daimi surette
yakınında bulunan. mâbeynci.

karz: a. borç, ödünç. kesmek,
kat'etmek. * şiir söylemek.

kāsīd: a. kesat olan, eksik olan,
verimsiz olan.

kāst: f. noksan, eksik, kusur.

kāş: f. çok istek, arzu, özleme.

kaṭre: damla. su damlası. * bir damla
olan şey.

kazā': a. birdenbire olan musibet.
beklenmedik belâ. * hâkimlik,
hâkimin hükmü.

kemâ-hiye: a. (kemâ hüve) onun gibi,
nitekim, olduğu gibi.

kemân: f. yay. kavis. * yayı andırır her
şey. * keman.

kemhâ: f. bir cins ipek kumaş.

-ken: f. "kazan, kazıcı, koparan, yıkan,
söken." anlamlarına gelir ve

kelimelere katılır. meselâ: (kuh-ken:
dağ deviren, tünel açan) gibi.

kerâmet: a. başış, kerem. * ikram,
ağırlama.

kerem: a. nefaset, izzet, şeref. al-i-
cenâbâne ihsân, inâyet. * kıymetli
şeyleri kemal-i rıza-i nefisle verme. *
mecd ve şeref.

kesel: tembellik. uyuşukluk. *
yorgunluk. * ağırlık.

kesil (keslân): a. tenbel kimse.

Keşmir: a. Himalaya eteklerinin kuzey
batısında bir bölge olup tarihin çeşitli
devirlerinde burada şehirler
kurulmuştur. Divân edebiyatının
coğrafyası içinde çeşitli yönlerden
alınmıştır. Şu anda Hindistan'ın
sınırları içinde bulunan bölgede
yoğun olarak Müslümanlar
yaşamaktadır.

kevkeb: a. yıldız. * parıldamak.

kevn: a. hudus. varlık, var olmak.
vücut, âlem, kâinat. mevcudiyet.

key: f. ne vakit, ne zaman? (soru için
kullanılır.)

keyfiyyet: a. bir şeyin esâsı ve iç yüzü.
nasıl olduğu ciheti. * kalite. madde.

ķırāb: a. kılıç veya bıçak kını.
ķıyāmet: a. dūnyanın yıkılıp harab olması. her Őeyin mahvolması.
kilk: f. kalem. kamış kalem. * kamıştan ok.
kirdār: bir kimse, tasarruf ettiği yerin bir zirā veya iki zirā toprağını almak için başkasına satmak. * bina. * ağaç.
kīs: a. cepte taŐınır küçük para kesesi.
ķudsi: a. mukaddes, kutsal, muazzez.
ķudūm: a. uzak ve uzun bir yoldan gelmek. * ayak basmak. * ileri geçmek. ilerilik.
ķutb: a. dini bir meslek veya grubun başı. bir çok müslümanların kendisine bağlandıkları azim ve büyük evliyaullahtan zamanın en büyük mürŐidi.
köy: f. köy, mahalle, sokak. * yol. semt.
khen: f. eski, zamanı geçmiş. demode olmuş. yıpranmış.
kmn: a. pusulanıp gizlenmek.
küre: f. toprak ocak. mādenci ocağı.
küsiste (gsiste): f. gevshek, uyuŐuk, tembel. * kopuk, kopmuş.

L

lāhūt: a. ilāhī ālem. uluhiyet ālemi. ruhanī, manevī alem.
lebriz: f. taŐacak kadar. ağıza kadar. taŐkın.
le'im: a. alçak, deni, rezil, zelil, levm edilen. cimri. * mayası bozuk ve kötü.
lerze: f. titreme, titreyiŐ. sallantı.
leķāfet: a. hoŐluk, lātiflik. * cisimden alākayı kesip bir nevi nurāniyet kesbetmek. * güzellik, nezaket, yumuşaklık, hafiflik.
levķ: a. görünen ibretli manzara. * zerinde yazı veya Şekil çizilebilir düzlük. * seyredilen yerin zili sureti.
levķ-i maķfz: a. her Şeyin hayatının ind-i ilāhīde yazılması. ilm-i ilāhīnin bir nvanı.
levlāke: a. "eğer sen olmasaydın..." meālindedir. Bazı ālimlerce Hadis-i kudsī olarak kabul edilirken bir kısım ehl-i ilim sıhhatinde Şüphe edip uydurma diye nitelendirmiŐlerdir.
leykin: f. lākin, ammā, fakat.

li'âm: a. alçak, aşağılık ve zelil kimseler. pinti ve cimri insanlar.

M

ma'âlî: a. şerefler. yükseklikler. * yüksek fikirler. * şerefli vazifeler.

mâ-'arefnâ: a. "biz seni hakkıyla tanıyamadık." mealindedir. Sofilerce hadis kabul edilen bir sözden alıntıdır.

ma'ârif: a. tahsil ile elde edilen ilim, malûmat, bilgi. * meharet. üstadlık. hüner. * marifetler. mâruflar.

mâcera: a. olup geçen şey. baştan geçen hadise.

ma'delet: a. adalet eylemek. hak ile hükmeylemek. * adalet yeri.

ma'dûm: mevcut olmayan. yok olan. yok.

mağrûr: a. gururlu. boş bir şeye güvenen. fâni ve faydasız şeylere güvenip kendini aldatan. mütekebbir. kibirli kimse. müteazzım.

mah: (meh) f. senenin onikide birisi. yirmisekiz, yirmidokuz, otuz veya otuzbir günlük zaman. * gökteki ay. kamer.

mağdûm: a. oğul. evlâd. * kendisine hizmet olunan. efendi.

maḥşer: a. toplanma yeri. kıyametten sonra insanların tekrar dirilip toplanmaları ve toplandıkları yer. haşir meydanı. * çok kalabalık.

maḥzûz: a. memnun. hoşnud. zevkli. hoşlanmış. hazzetmiş.

maḳâdir: a. mikdarlar. kısımlar. ölçüler. * muayyen olan kısımlar.

maḳâm: a. durulacak yer. * rütbeli yer. * câh. mesned. mansab. * musikide usul. tempo.

maḳrûn: a. ulaşmış. kavuşmuş. yakın. * müsaadeye mazhar. * çatık kaşlı olmak.

mâldâr: f. malı mülkü çok olan. zengin.

mânend: f. benzer. denk. eş. gibi.

ma'nî: (mânâ) a. iç, içyüz. bir sözden veya birşeyden anlaşılan. lâfzın delâlet ettiği şey. * rüya, düş. * dilemek, irade.

mañşib: a. devlet hizmeti. * memuriyet. * bünyad. merci'.

ma'rifet bilme, bir şeyi cüz'i vecihle bilmek. * hüner. üstadlık. san'at. *

tuhaflik, garib hareket. * vasita, tavassut. * ilim ve fenlerle tahsil olunan mâlumat. irfan kazanmak.

maṭbah: a. mutbah. yemek pişirilen yer.

maẓmûn: a. meâl. mâna. mefhum. * nükteli, san'atlı, ince söz. * ödenmesi lâzım olan. * fik: gasb, telef veya zulüm sebebi ile ödenmesi lüzum etmiş şey.

me'âl: a. meydana gelen netice. mefhum. * mânası. kısaca mânası. * kaymak. * husul yeri, peyda olunacak yer. * son, sonuç.

meddâh: a. çok medheden, sena eden. * taklidli hikâyelerle halkı eğlendiren hikâyeci.

medḥal: a. girilecek taraf. dahil olacak yer. * giriş. esere başlangıç. önsöz. mukaddeme.

meġer: f. meġer, halbuki, ancak, oysa ki, şu kadar ki.

mehcûr: a. uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş. bırakılmış, metruk, unutulmuş, gayr-i müstâmel. * saçma sapan, hezeyan. amel edilmeyen. kullanılmaz olmuş. ayrılmış.

mekârim: a. keremler. iyilikler. * güzel ahlâk sahibi olmak. * ahlâk-ı hamide, cenâb-ı hakk'ın sevdiği, beğendiği güzel ahlâk.

mekremet: a. izzet, ikram yeri. seha, cud, şeref. cömertlik.

melâl: a. can sıkıntısı. usanç. gamlılık. zaaf ve fütur.

melâz: a. sığınılacak yer. melce'.

melcâ: a. sığınılacak yer. halas olacak, kurtulacak yer.

me'lûf: a. alışılmış. ünsiyyet edilmiş. * alışık. huy edinmiş.

me'men: a. sağlam. güvenilir. emin yer.

mend: f. kelimelerin sonuna getirilerek "sahip" mânasına edattır.

meniş: f. tabiat, huy, mizac.

merġ: f. çayır. * sebze.

merâm: a. maksad. niyet. arzu. istek. içten tasarlanan.

merdûd: a. reddolunmuş. kabul edilmemiş. geri döndürülmüş. kovulmuş.

merdüm: f. insan. adam. f. gözbebeği.

mersûm: a. yazılmış, çizilmiş. alâmetli, işaretli. * an'ane, gelenek.

meretebe: a. derece. basamak. rütbe.
pâye.
merzbûm: f. hududu belli olan
memleket. iklim
meşk: f. kırba. tulumdan yapılmış su
kabı.
meşhûn: doldurulmuş. dolu. dopdolu.
meşşâta: a. tarak yapan, tarakçı. *
süsleyen, tarayan.
me'vâ: a. mekân. varılacak yer.
mesken. * sığınacak yer.
mevâhib: a. mevhibeler. ihsânlar,
bahşışler.
mevâli: a. efendiler. * azad edilmiş
köleler. * azad edenler. *
mevleviyyet pâyesine ulaşmış sarıklı
âlimler. * dost ve komşular. *
yardımcılar.
mevfûr: a. tam olan şey. çoğaltılmış.
çok. kesir. bisyâr. evfer. * edb: aruz
kalıplarından biri.
mevkûf: a. durdurulan. vakfedilen.
dâimi bir halde bırakılan. * tevkif
edilen. tutulup hapsedilen. * ait,
bağlı.
mızrab-zenân: f.a. saz çalan

miñnet-zede: f. a. afet ve belâya
uğramış. keder, miñnet ve musibete
giriftar olmuş.
mihir: a. aşk, şefkat, muhabbet. *
güneş.
mihrbân: f. merhamet ve şefkat sahibi.
muhabbetli, sevimli, yumuşak huylu
ve güleryüzlü.
mîm: Kur'ân-ı Kerim alfabesindeki
yirmidördüncü harf olup, ebced
hesabında kırk sayısının karşılığıdır.
* tarih yazarken bazan muharrem
ayına bir işaret olabilir. * bir kitap
veya ibarenin sonuna veya altına
temme (bitti) yerine ve "mâlum oldu,
görüldü" makamında konulan bir
harftir.
minaşsa: a. gelin sandalyesi, gelinin
süslenmiş olarak oturup görüldüğü
yüksekçe yer.
min-ba'di: a. bundan sonra, bundan
böyle.
mu'akkad: a. ince ve müşkil olan. zor
anlaşılan söz. * ukdeli, düğümlü.
mu'allel: a. sakat, eksik, noksan. *
hasta, illetli.
mu' allem: a. ta'lim görmüş, ta'limli.

mu'anven: a. isim sahibi. ünvanlı.
ünvan verilen. meşhur. tantanalı.
mufaşşal: a. tafsilli, tafsilâtlı, izahlı.
geniş mâlumatlı, kısımlara ayrılıp
anlatılmış.
muḥaṭṭaṭ: a. çizilmiş, resmi yapılmış.
muḥtâl: a. mütekebbir. kibirli.
mu'în: a. yardımcı. muâvin. iane eden.
muḥbil: a. mübârek. ikbali kutlu,
mutlu. mes'ud. bahtiyar.
murğ: f. merg. kuş.
muşavver: a. zihnen düşünülen.
tasavvur olunan. tasvirli.
mū-şikâf: f. inceden inceye araştıran.
mu'tâd: a. âdet. âdet edilen iş. itiyad
edilen. alışılmış olan.
muṭrib: a. çalgıcı, çalgı çalan. şarkıcı,
şarkı söyleyen. hânende.
mübâhât: a. güzellik ve buna benzer
hususlarda tefâhür etmek, öğünmek.
mübhem: a. iyice belli olmayan.
mutlak âşikâr olmayan. belirsiz.
gizli.
mübtelâ: a. dertli. hasta. başı sıkıntılı.
rahatsız. belâlı. düşkün. tutkun.
tutulmuş.

mücerred: a. yalnız, tek. * hâlis, saf,
katışksız, karışık olmayan. tek
başına. * çıplak, soyulmuş. * tek
başına yaşayan, evlenmemiş, bekâr.
mücessem: a. cismi olan. dış
duygularımızla bilinip varlığından
haberdar olduğumuz şey. varlığı
görünen.
müdâm: a. devam eden. sürekli. dâim
ve bâki olan. * mübtelâ olan.
müdâni: f. yakın. eş. benzer.
müdâvi: a. tedavi eden. iyileştirmeğe
hizmet eden. ilâç veren.
müftî: a. fıkha dair mes'elelerin
şeriattaki hükümlerini beyan ve
açıklamağa memur olan zat. *
şeyhülislâm.
mükerrem: a. hürmet ve tâzim edilen.
ikram olunmuş. muhterem. kerim
olan.
mülk: a. mal. yer. bina. * hüküm ile
bir şeyin zabt ve tasarrufu. * izzet,
azamet, şevket. * bir şeyin dış yüzü.
mülket: a. mülk. * memleket. ülke.
mültemes: a. kayırılan, iltimaslı.

mümtāz: a. diğerlerinden ayrılmış, üstün, seçkin, seçilmiş. * ayrı tutulan.

mümtedd: a. uzayan. sürekli, devamlı. uzanmış, çekilmiş, imtidād etmiş.

münzel: a. indirilmiş, yukardan aşağıya kısım kısım inmiş olan.

müsā' id: a. muvafık, uygun. yardım eden. izin veren.

müsem mā: a. isimlendirilen, ad verilmiş olan, bir ismi olan. * muayyen zaman. belirli vakit.

müste'ār: a. kendi malı olmayan, iğreti alınmış, emāneten alınmış olan. * kendini belli etmemek için kullanılan takma bir isim.

müstes'ad: a. uğurlu sayılan veya uğurlu sayılmış.

müşevveş: a. karmakarışık, anlaşılmaz, düzensiz.

müşg: f. misk. misk kokulu.

müzevver: uydurulmuş, düzme. * fitne, dedikodu.

N

nāb: f. katıksız, hālis, saf. * oluk. * berrak.

nāçiz: f. çok küçük, ehemmiyetsiz şey, değersiz, hükümsüz.

nā-dān: f. cahil, bilmez, haddini bilmez.

nağme: a. ahenk, güzel ses, âvaz, ezgi, teganni.

nağme-serā: f. türkü okuyan, şarkı söyleyen.

naḥl: a. hurma ağacı. * gelinler için yapılan süs ağacı. * fidan.

naḥs: a. uğursuzluk, yümünsüzlük. * bahtsız, uğursuz.

na'īm: a. bolluk ve bahtiyarlık içinde yaşayış. nizam-ü hal ve mal. * cennet'in sekiz kısmından dördüncü tabakası.

nā-kām: f. muradına eremeyen, tali'siz. arzusuna kavuşamayan.

naḥd: a. madeni para, akçe. * bir şeyin bedelini peşinen ödemek. * para olarak bulunan servet. * vezin ve ayarı tamam olan para. * bir şeye hırsızlamasına bakma. * seçmek. * saymak.

naḥdīne: a. hazır ve peşin para. * kıymetli ve değerli mal.

na'1: a. nal. ayağa giyilen tahta ayakkabı veya hayvanların ayağına çakılan demir.

nāle: f. inleme, sızlama, figân etme.

na'1-gāh: f.a. oturulacak yerlerin en aşağısı.

nāme: f. mektub. risale. kitap.

nā-revā: yakışksız, reva olmayan. münâsib ve lâyıık olmayan.

nā-sāz: f. münasebetsiz. uygunsuz, uymaz.

nāsih: a. battal eden, hükümsüz bırakan. * kitabın kopyasını çıkararak.

nāsūt: a. insanlık. insanlar ve onlarla alâkalı şeyler.

na't: a. medih ve senâ ederek, vasıflarını göstererek bir şeyi anlatmak. * Peygamberimiz Aleyhissalâtu Vesselâmu medhederek yazılan kaside.

nāz: f. bir şeyi beğenmeyiş, şımarıklık. * beğendirmek maksadiyle kendini ağır satmak.

naẓar: a. göz atmak. mülâhaza, düşünmek, bakmak, imrenerek bakmak, düşünce. yan bakış, kötü

bakış. bir türlü kabul etmek. * göz değmesi. * iltifat. * itibâr.

naẓaran: a. nisbeten, nisbetle kıyaslıyarak. * bakarak, görerek.

naẓîr: a. bir şeye benzemek üzere yapılan şey. denk, eş, örnek. benzeyen. * edb: bir şairin manzumesine, başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede olmak üzere yapılan benzer.

ne'âl: a. nalbant.

necâbet: a. neciblik, temiz soyluluk. huy temizliği.

nedîm: a. sohbet arkadaşı, meclis arkadaşı. * tatlı konuşan. güzel hikâye anlatan. * büyük kişileri hikâye ve fıkralarıyla eğlendiren.

nefrîn: a. lânet, beddua. * söğüp saymak.

neng: f. ayıp, utanma, hayâ etme. * ün, şöhret, nam.

neẓāre: a. bakmak, seyir, bakış.

nesaḳ: a. tarz, usul, yol, şekil, üslub.

neseb: a. sülâle, hısımlık, karabet, soy. baba soyu, atalar zinciri. * vuslat.

nesîm: hoşça giden, hafif ve lâtif esen rüzgâr.

neşh: a. bir şeyin aynını kopya etmek, aynını çoğaltmak. * ibtal etmek, hükümsüz bırakmak, değiştirmek. * nakletmek, kaldırmak.

neşât: a. sevin. şen şâd ve hoşdil olmak. sürur, keyf. * bir iş işlemek. çalışmak.

nevâ: f. ahenk, ses, güzel sadâ, nağme, avaz. * musikide bir makam ismi. * intizamlı hâl. * azık, zahire, rızık.

nevâl(e): a. bahşış. kısmet, tâli', nasib. * yiyecek içecek. * bir tek porsiyon.

nev-‘arūs: f. yeni gelin.

nevâyâb: f. azık, zahire, rızık bulan

nevâz: f. okşayıcı, taltif edici, iyi edici.

nevâziş: (nüvaziş) f. okşayış, iltifat.

nev-bâde: f. taze şarap

nev-bâve: f. yeni yeşillik. * turfanda yemiş. * hediye, armağan.

neverd(nevred):f. dönen, gezen, dolaşan.

ney: kamıştan yapılan damaksız düdük. * kamış kalem. * kâmil insan. * farsçada : yokluk.

neyyir: a. nurlu, parlak, ışıklı cisim. * yıldız. cisim halindeki nur. * güneş, şems.

nezâket: a. naziklik, incelik, zariflik. kaba olmamak. edeb, terbiye.

nezâre: azlık. killet.

nezzâre: a. seyirci, seyreden, bakan. nezaret eden, müfettiş, mürakabe ve kontrol eden. vekillik eden.

niğâh: (nigeh) f. bakmak, nazar etmek. bakış.

niğâr: f. güzel yüzlü sevgili. * nakış. resim. * nakşeden. * put, sânem. * resmi yapılmış, resmedilmiş.

niğû: f. güzel, iyi, hasen.

nihâd: f. huy, tabiat, hilkat, bünye, yaratılış.

nijâd: f. nesil, soy, neseb. * Cibilliyet, tabiat.

nîreng: f. düzen, hile, aldatmaca. * taslak, resim. * büyü, efsun.

nişest: f. oturan.

nişter: f. hekim bıçağı, neşter.

niyâz: f. yalvarma, yakarma. dua. * rağbet ve istek. * hâcet, ihtiyaç.

niyûş: f. duymak, dinlemek, işitmek.

nukûd: a. nakidler, paralar, akçeler, madeni paralar.

nükât : a. nüktele. ince mânâlar. * ince mânâlı, şakalı ve zarif sözler.

nüktedân: f. nükte bilen. ince ve zarif kimse.

nümây: f. gösteren veya gözüken mânâsında olup, birleşik kelimeler yapılır.

nümüd: f. gösteren, görünen, benzeyen.

nüşâ: a. yazılı şey. yazılı bir şeyden çıkarılan suret. * muska, duâli kâğıt.

nüzhet: f. iç açıklığı, safa, eğlenme, gönül ferahlığı. * temizlik, paklık. * karışık, bulaşık ve kalabalık yerlerden uzak olmak. buud.

Ö

‘özü: a. bir kusurun afvı için gösterilen sebep. * bahane, sebep. * mâni, engel. kusur, nakise, sakatlık.

P

pâ-beste: f. ayağı bağlı. hareketsiz.

-pâş: f. "serpen, saçan, dağıtan" mânâsında birleşik kelimeler yapılır.

pâye: f. rütbe, derece. * merdiven ayağı. * ilim sahibi olanların bir derecesi.

pedîd: f. aşikâr, görünür, açık, belli.

penâh: f. sığınma. sığınacak yer. dayandığı nokta.

perdâz: f. tertib eden, düzenleyen, düzeltici.

perdebirün: f. utanmaz, açksaçık konuşan.

peren: Ülker yıldızı

perendîn: f. ipek elbise, ipek kumaş veya ipek mendil.

perestiş: f. pek çok sevmek. bendelik etmek. ibâdet etmek.

perhîz: f. sakınmak, çekinmek. * hastalıkta bazı yiyeceklerden sakınma.

pervâne: f. fırladık çark. * geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek. * haberci, kılavuz.

pervâz :f. kanat açmak, uçmak. uçan, uçucu. * nur. * karargâh. * saçmak. * hücre. * saçak. * ayna. dolap. * ince, uzun tahta. * uçan, uçucu gibi mânâlara gelerek birleşik kelimeler yapılır.

perver: f. "besleyen, yetiştiren, velinimet, koruyan" mânâsında birleşik kelimeler yapılır.

perverde: f. terbiye görmüş,
yetiştirilmiş, beslenmiş.

pervîn: f. Ülker denilen yedi yıldızın
tamamı.

pes: f. arka, art, geri. * öyle ise, imdi...

pes pāye: f. payesi, derecesi aşağı
olan, âdi. alçak. bayağı.

pesend: f. beğenmek, kabul eylemek.
beğenici. muvâfik.

pesîne: f. sonraki, gerideki, en son.

pey: f. iz, işaret, nişan. * ard, arka,
akab.

peygüle: f. köşe, bucak.

-peymā: f. ölçen, ölçücü.

peymān: f. and, yemin, muahede,
ahitleşmek.

peymāy: f. tartıcı, ölçücü.

peyvend: f. ulaşma, varma, vasıl olma.
* bağ, alâka.

pīc der pīc: f. karma karış, pek dolaşık,
kıvrım kıvrım.

pinhān: f. gizli, saklı, hafî, mahfî,
mestur, müstetir.

pīrā: f. süsleyici, düzenleyici, donatıcı.

pirāmen: f. çevre, etraf, yan.

pirāye: f. zinet. süs.

pīş: f. huzur, ön, ileri taraf.

pīşe: f. iş, kâr. meşguliyet. *
alışkanlık, huy, âdet. * meslek,
san'at. * "huy edinmiş, alışmış"
anlamlarına gelir ve birleşik
kelimeler yapılır.

pūyān: f. koşan. seğirten.

pürsiş: f. Soruş, sorma, sual ediş.

pür-sütüde: f. çok övülmüş, fazla
medhedilmiş.

R

rāğ: a. çimenlik, çayırılık, bahçelik,
bağlık. * dağ eteği.

rahīk: a. safî şarap, cennet şarabı.

rahne: f. gedik, yarık. gemilerin
bordalarında veya su kesimlerinin
altında mermi isabetiyle veya
herhangi bir te'sirle açılan delikler,
yarıklar. * yara. * bozukluk. zarar.

rahş: a. gösterişli, güzel at. * rüstem
adlı bir pehlivanın atı.

rān: a. kalb katılaşması, lekelenmek.
kalbin kasavetlenmesi. * pas, kir.

ra' nā: a. iyi, güzel, hoş, lâtif. pür ve
revnak olan.

rāst: f. sağ, doğru

rātibe: a. maaş. vazife.

rā'y : a. teslim olma. * otlatma, gütme.
otlama.
rāygān: f. parasız, bedâva. * pek fazla,
pek çok.
rāz: f. gizli sır, saklı şey. * mimar. *
marangozların işini tanzim eden.
recā: a. emel, ümit, yalvarmak. *
câhib, taraf. * istek, arzu, dilek.
ref' : a. kaldırma, yüceltme, yukarı
kaldırma. * lağvetme, hükümsüz
bırakma.
refi' : a. yüksek, bülend, âli, yüce.
rehin: a. bir şeyin yerine teminat
olarak tutulmuş olan şey, rehin
edilmiş. * mevkuf ve mahpus
kılmak.
remide: f. ürkmüş, korkmuş, çekingen.
renc: f. sıkıntı, zahmet, eziyet. * ağrı,
sızı. * öfke, gazab, hışım.
reng: f. renk, levn. * suret, şekil. *
oyun, hile, dalavere.
reside: f. erişmiş, ulaşmış, yetişmiş.
resm: a. yazma, çizme, desen. * eser,
iz, nişan, alâmet. * suret. * tertib.
tarz, üslub. * fotoğraf resmi. * âdet,
usul, tavır, davranış. * alay, merâsim.
reste: f. kurtulmuş.

reşk: a. kıskanma. kıskanmayı
uyandıran. kıskanılmış. hased ve
gıpta veren.
-rev: f. "giden, yürüyen" mânasında
olup birleşik kelimeler yapılır. *piş-
rev : önde giden.
revā: f. lâyık, uygun. meydana gelmek.
* gidici.
reviş: f. gidiş, hal, tavır. * tutum, yol.
revnaç : f. zinet. parlaklık. göz alıcılık,
güzellik. safa, taravet.
reym: a. alçak yer. * kabir. * derece. *
deveyi boğazlayıp taksim ettikten
sonra kalan kemik. * ziyâde çok,
fazla.
rif'at: a. yükseklik. yüksek ve büyük
rütbe sahibi olmak, âlişan olmak.
rim: f. irin. * beyaz geyik.
rind: f. kalender. aldırışsız, dünya
işlerini hoş gören. * laübalî meşreb
feylesof.
ris: f. öfke, gazab, gayz.
rişte: f. tel, iplik, hayt.
riyâ: a. özü sözü bir olmamak.
inandığı gibi hareket etmeyişi. iki
yüzlülük etmek. gösteriş için yapılan
hareket.

riyâz: bahçeler. ağaçlık, çimenlik yerler. yeşil bahçeler.

rûh: a. can, nefes, canlılık. * öz, hülâsa, en mühim nokta. * his. * Kur'an. * İsa (A.S.). * Cebrail (A.S.). * korkmak.

ruḥ: f. yanak, yüz, çehre. *Arabçada: efsânevi bir kuş.

rumûz: a. işaretler, remizler, ince nükteler, mânası gizli olan işaretler.

rûşen: f. parlak, aydın. belli, âşikâr.

rû(y): f. yüz, cihet. sebep. çehre.

rûze: f. oruç.

rübâ: f. kapan, çalan, alan mânâsında birleşik kelimeler yapılır.

rübûde: f. kapılmış, kapılan.

rüsûm: a. resimler, şekiller. âdetler. vergiler, gümrükler, gümrük vergisi. * merasim, usûl.

rûsvâ: f. rezil, kepaze, maskara, ayıpları meydana çıkarılmış.

rûzgâr: f. zaman, devir, hengâm, vakit. * dünya, âlem. * yel.

S

sâ: (-sây) f. sürücü, süren. f. benzetme edâtı olan "âsâ" nın hafifletilmiştir. meselâ: anber-sâ anber gibi.

şabâ: a. gün doğusundan esen hoş ve lâtif rûzgâr.

sa'd: a. uğur, uğur getiren şey, iyilik, mübareklik, kuvvetlilik. * kutlu, uğurlu.

şadr: a. her şeyin evveli ve başlangıcının en iyisi. * kalb, göğüs, ön. * meclisin önü ve en muteber yeri. reisin oturduğu yer.

şafa: a. gönül şenliği, eğlence. * duru olmak, itmi'nan ve meserret üzere olmak. temiz, sâfi olmak.

şaff: a. bir sıra dizilmiş şey, bir şeyi sıra ile uzun uzadıya dizmek. * câmide cemâatin sırası.

sâgar: f. içki bardağı. kadeh.

sağy: a. meyletmek, yönelmek. * güneşin batmaya meyletmesi.

sâhir: a. büyücü, büyü yapan, sihir yapan.

şâ'ib: a. maksada uygun. * hedefe doğru ulaşan. * doğru. yanlışsız. yanlışlık yapmayan.

sākī: a. sulayan, içecek su veren, sucu.
* kadeh sunan. içki sunan.
sālār: f. kafilè veya kabile reisi. baş.
başkan. reis. en büyük âmir.
başkumandan.
sāle: f. yıllık, senelik.
sān: f. "benzer, andırır" mânâlarına
gelerek birleşik kelimeler yapılır.
sārī: a. sirayet eden, bulaşıcı, geçici
olan. genişleyip başkasına da
geçmeğe, yayılmağa müstaid olan.
şarīh: a. açık, belirli âşikâr. sâf ve hâlis
olan.
sārsār: gürültü ile gelen pek soğuk
rūzgâr, yel. kasırğa. * ağustos
böceği.
sāye: f. gölge. * himaye, sahip çıkma,
koruma. * muavenet, yardım.
sāz: f. eden, yapan, uyduran, düzen
mânalarına gelir ve birleşik kelimeler
yapılır. * evham-saz: evham veren.
şebt: a. yazma, deftere geçirme, bir
yere kaydetme.
sebük: f. hafif. ağırbaşlılığı ve ağırlığı
olmayan.

sefir: a. elçi. bir devletten diğer
devlete bazı işler için gönderilen
memur. * ıslık sesi.
seḥā: a. cömertlik, el açıklığı.
selb: ayıp. * zorla alma, kapma,
soyma. * nefy ve inkâr etme. *
kaldırma, giderme, izale.
selīs: a. selâsetli. fasih ve belîğ olan.
düzgün ve akıcı ifade.
semt: a. yön, taraf, cihet.
senc: f. ölçen, tartan, değerlendiren.
seng: f. taş, hacir. * vezin. tartı ve
temkin. * sıklet. * beraberlik. *
ağırlık.
-serā: f. "şarkı söyleyen" mânâsına
gelir ve birleşik kelimeler yapılır.
*nağme-serā şarkı söyleyen, nağme
söyleyen.
ser-âgāz: f. yeniden ve baştan başlama.
serāy: f. büyük konak, kâşâne. * saray.
* hükümet konağı.
serçeşme: f. çeşme başı, su başı. pınar.
* pir, şeyh. baş.
ser-firāz : (ser-efrāz)f. başını
yükselten, yukarı kaldıran. *
benzerlerinden üstün olan. * baş

kaldıran. * başı dik, alını açık. * haklı ve galib.

sermed: a. dâimî, sürekli, ebedî, ezeli. * uzun gece.

serrişte: f. ip ucu. emâre, delil. vesile. * başa kakmak. * maksad.

sevâd: a. karaltı. uzakta karaltı halinde görülen kalabalık. * ekseri insanlar. * şehir. kasaba. karye. köy. * karartı. yazı karalama.

sevdâ: f. fazla sevgi sebebiyle meydana gelen bir çeşit hastalık. aşk. * hırs. tama. * heves, istek.

sevdâ-gerî: f. âşıklık, sevdalılık.

sevdâzede: f. âşık, meftun, sevdalı.

seyl: a. sel. şiddetle gelen şey.

seyrân: gezme, gezinme. bakıp görme. * hareket etme. * açılma, ferahlanma, teferrüc.

seyyid: a. efendi. * Hazret-i Muhammed'in (S.A.V.) soyundan olan, onun izinden giden. * temiz ve fazilet sâhibi Müslüman zât.

şıla: a. kavuşmak, ulaşmak, vuslat. * âşıkın mâşukuna kavuşması. * doğduğu yeri, hısımları gidip görme. * bahşiş, hediye.

sırr: a. gizli hakikat. gizli iş. herkese söylenmeyen şey.

sifle: a. âdi, alçak, zelil, terbiyesiz.

sifle-ḥâhiş: f. adi kişilerin işine yarayan, onların isteği.

sîlî: f. tokat. şamar. * bela musibet

sîlî-ḥor: f. tokat yiyen

sîlî-zen: f. tokat vuran, şamar atan, döven.

silk: a. dizi, sıra. * yol, tarik. * iplik, hayt.

sîne: f. göğüs. sadır. kalb.

sîne-çâk: f. göğsü, yüreği yaralı.

sipih: f. gökyüzü. semâ. * kainat, âlem * felek. * talih

sîret: a. bir kimsenin içi, hâli, hareketi, ahlâkı. * insanın tutmuş olduğu mânevi yol.

sırr: el ayasında ve alında olan hatlar. * gizli nesne. * cima etmek. * zikir. * hâlis. * en iyi, en faziletli.

sîtâre: f. yıldız, kevkeb.

sitem: f. haksızlık, zulüm. * nâzikâne çıkışma. * eziyet, cefa.

sitîze-kâr: f. kavgacı.

sivâ: a. başka, gayrı, diğer. kasd.

su'âl: a. isteme. istek. * soru. sorulan şey. * dilencilik.

sûd: f. kâr, faide, kazanç.

sûr: f. şenlik. düğün. ziyafet.

süfre: a. sofrâ, mâide. * misafire yolda yemesi için hazırlanan azık.

süfte: f. delinmiş, delikli.

sûhan-sâz: f. güzel söz söyleyen.

sûhan-ver: f. fasih bir şekilde ve düzgün konuşan.

sûrâğ: f. iz, işaret, eser.

süst: f. gevşek, tembel, sölpük.

sütûde: f. övülmüş, medhedilmiş. * övülüp medhedilmeğe değer.

Ş

şâd-âb: f. suya kanmış, sulu. taze.

şâdî: f. sevinçlilik, memnunluk, mesruriyet, gönül ferahlığı.

şâdî: a. mahkeme hademesi. mübâşir. * ilimden, edebiyattan hissesi olan. * nağme ile şiir okuyan.

şâd-mân: f. mesruriyet, sevinçlilik. * mesrur, bahtiyar.

şâh: f. pâdişah. iran veya afgan hükümdarlarının nâmı. * bir yere hâkim olan zât. sâhip. * asıl.

şâhid: f. sevgili, mahbube. * güzel, dilber.

şahş: a. kişi, kimse. insanın cismanî hey'eti. * insanın uzaktan görülen karaltısı.

şakç: a. eziyetli, zahmet verici, güç. * yırtma. kırma.

şâne: a. tarak.

şâygân: f. uygun, lâıyk, münâsib, sezâ. * bol, çok, mebzul.

şehriyâr: f. hükümdar, padişah. * en iktidarlı.

şehvâr: f. şâha, hükümdara yakışacak tarzda, şah gibi. * iri ve iyi cins inci.

şem': a. mum, ışık.

şerâre: a. kıvılcım. elektrik kıvılcımı.

şerh: a. açma, genişletme. * açıklama. anlaşılmanı anlatma. bir yazı veya konuşmayı kolay anlaşılması için izah etme, tafsil etme.

şermende: f. utanmış, mahcub. utanılacak bir iş yapan.

şest: f. okçuların baş parmaklarına taktıkları yüksük. * balık oltası.

şevç: a. çok istek, şiddetli arzu. * neş'e. *bir şeyi bir yere şeye

sağlamca bağlama. * memnun.
şâduman.

şeydâ: f. tutkun. divâne. * çok
sevgiden hâsıl olan hal.

şiken: f. kıvrım, büküm. * koparan,
parçalayan mânâsında birleşik
kelimeler yapılır.

şikenc: f. kıvrım, büküm.

şinîde: f. işitilmiş. duyulmuş.

şîrâze: f. kitap ciltlerinin iki ucuna
konulan ve yaprakları muntazam
tutan, ibrişimden örülmüş ince şerit.
* pehlivan kispetinin paçası. * mc:
düzen, nizam, esas.

şîve: f. söyleyiş. tarz. ağız. üslub. *
eda. naz.

şöhre: a. ünlü, şöhretli, meşhur.

şûh: f. şen ve hareketlerinde serbest
olan. * nazlı, işveli. * açık saçık,
hayasız. oynak.

şuhûm: a. yağlar, içyağlar.

şu'le: a. alev, ateş alevi. alevlenmiş
odun.

şu'ûr: a. anlayış, idrak. vicdan.
inceliklerini iyice idrak etme.

şükûh: f. azamet, ululuk, celal.

şükûfte: f. "açılmış" mânâsına gelir ve
birleşik kelimeler yapılır.

T

tâ: f. kat. kıvrım. büküm. misil,
mânend. nihayet. gayet. kadar, beri,
dek.

tâb: f. parıltı. parlayıcı. * güç. kuvvet.
takat. * hararet.

tab': a. tabiat. karakter. * damga
basmak. mühür basmak. kitab
basmak. mühür.

tahiyyet: a. selâmlar. duâlar. *
mâlikiyet, beka ve mülk.

tahrîr: a. yazmak. yazılmak.
kaydetmek. * hürriyete kavuşturmak.

tâ'ib(tâyib): a. tövbe eden. günahlarına
pişman olan.

tâk: a. bina kemeri. yarım daire
şeklinde kapı ve pencere üstü.
çardak. kubbe. kavisli bina. eyvan.

tahrîr: a. iyi ifade etmek. bildirmek. *
ağzından anlatmak. * yerleştirmek.
kararlaştırmak. yerini
belirtmek.*resmî olarak yazı ile
bildirmek.

ṭanīn: a. sinek vızıltısı. * kaz sesi. * avaz ve gürültü. * çınlamak. tınlamak.

tār: f. karanlık. * tel. saç teli. * tepe. * iplik.

tārā: f. yıldız.

ṭarāvet: a. tazelik. körpelik.

ṭarḥ: a. uzaklaştırmak. * vaz' etmek. * indirmek. * bırakmak, elinden atmak. * yerleştirmek. * temel bırakmak.

ṭarḥ-efgen: f. düzenleyen, kuran, tertib eden. * temel kuran, bina yapan.

ṭārī: a. taze, taravetli.* ansızın ortaya çıkan.

ṭārīḳ: gece gelen kimse. * zulmette hâsıl olan belâ ve musibetler. * parlak yıldız. * sabah yıldızı. (zühre)

ṭārīḳ(a): yol. tarz, usûl. * vâsıta. meslek. * bir maksada nâil olmak için icrâsı lâzım olan husus veya bu hususların hey'et-i mecmuası.

ṭaşt: f. büyük leğen.

ṭavır(tavr): a. suret. hareket, hal, vaziyet. * bir kerre, bir defa. * iki şey arasındaki had ve fasıla. * kader. * miktar.

tāz: f. koşma, koşuş.

tāze: f. yeni kesilmiş, bayatlamamış, taravetli, buruşmamış. * yeni duyulan, henüz ortaya çıkan. * kuru olmayan, yeşil. * genç, körpe.

teb: f. hararet. * tıb: sıtma.

tecemmül: a. ziynetlenmek. süslenmek. * ululuk göstermek. * âletler. sebepler.

teh: f. dip. * mertebe, kat.

tehi: f. boş, avare kalmak, hâlfî. eli boş.

tekāpū: f. öteye beriye seğirtme. telâşla koşarak birşeyler araştırma. * dalkavukluk.

tekellüf: a. kendi isteğiyle külfete girmek, bir zorluğa katlanmak. * gösterişe kapılmak. özenmek. * yapmacık hâl ve hareket. zoraki hareket.

tekye: f. zikir veya ders için toplanılan yer. * dervişlerin meskeni ve mâbedi. * yaslanılacak, dayanılacak şey. * itimâd etmek, dayanmak.

telaṭṭuf: a. lütuf ve nezaketle davranma.

temelluḳ: a. yaltaklanmak. * tevâzu ve yumuşaklık göstermek. * dalkavukluk.

temennâ: a. eli alınına götürerek selâmlama işareti yapma. * minnettar olma.

temennî: a. dilek. istek. duâ. rica etmek.

temeyyüz: a. benzerlerinden farklı ve üstün olma. diğerleri arasından kendini gösterme.

temyîz: a. bir şeyi diğerinden seçip tarif etmek, ayırmak. seçmek. iyiyi kötüden ayırmak.

teng: f. dar, sıkıntılı, melul, kederli. * kıtlık.

terbiye: a. besleyip büyütme, beslenip büyütülme. * eğitim, görgü.

teşrîf: a. şereflendirmek. yüksek yere çıkmak. şeref vermek. * bir yere buyurmak.

tev'em: a. ikiz. çift doğan çocuklar. * mc: benzer, eş, mümasil.

tevellâ: a. birisini dost edinme. * bir işi üzerine alma. * dönme, yönelme, i'raz etme. * ehl-i beyt'e tam sevgi. * akrabalık. karabet. yakınlık beslemek.

tevĥîd: a. birleme. bir allah'tan başka ilâh olmadığına inanma.

tırâz: f.a. elbiselere nakışla yapılan süs. * sırma ve ipekle işleme. * zinet, süs. * üslup, tarz, tutulan yol.

-tırâz :f. " süsleyen, donatan" anlamlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. meselâ: şükufe-tıraz çiçek süsleyen.

tıynet: a. huy. yaradılış.

tîre: f. karanlık. bulanık.

töhmet: a. birisine isnad edilen, fakat kat'iyetle işleyip işlemediği belirsiz olan suç, kabahat. * itham altında olma.

tuĥfe: a. turfanda şey. * görülmemiş yeni çıkan. yeni. * hediye, armağan.

Tūr: a. dağ. * had ve mikdar.

tuĥfe: a. görülmemiş, tuhaf, yeni şey. şaşılacak şey. * kaçınılması gereken.

U

'uzlet-keş: f. tenhada yaşayan, yalnızlık köşesine çekilen.

Ü

ümîd: f. ummak. emel. arzu. intizar. umut. rica.

üşküfte: f. açılmış çiçek.

V

va[‘]d: a. söz verme. söz verilen şey. bir kimsenin yapacağına veya yapmayacağına dâir söz vermiş olduğu husus.

va[‘]de: a. bir iş için önceden belli edilen zaman. bir işi sonraya bırakmak için olan belli vakit. * ecel.

va[‘]îd: a. iyiliğe sevk veya kötülükten kurtarmak için ileride olacak kat'i hâdiseleri haber vererek korkutmak.

vâlâ: f. yüksek, âlî, refî'.

varağ: a. tek yaprak hâlindeki kâğıt. * nebât yaprağı. maden yaprağı. kitap yaprağı. * hasis kimse.

vârid: a. ulaşan, yetişen, gelen, erişen. akla gelen. * olan. bir şey hakkında söylenip tatbik edilen. * hâzır, nâzır. * bahadır.

varûn: f. ters, uğursuz, aksi.

vāye: f. nasib, kısmet, behre.

važ[‘]: a. koyma, konulma. bırakmak. atlamak. tayin etme, belirtmek. duruş, hareket, tarz.

va[‘]z: a. dinî mes'eleler üzerinde konuşup nasihat etmek. kalbi

yumuşatacak sözlerle insanı iyiliğe sevke çalışma.

vefı: a. uygun gelme. uyma. mutabakat. muvafık olma. işi iyi gitme.* tesirli dua.

velî: a. sahib, mâlik. * evliya. * muin. muhafaza eden. * küçük çocukların hâlerinden mes'ul kimse. * sıddık.

velîk:(velikin) f. amma, lâkin, fakat.

verd: (vürd - vird) gül.

veşak: dağ köpeği.

vey: "ve ey" mânâsında hitap.

virân: f. yıkık, harap. * mc: kederli, üzgün, gamlı.

vuzû: abdest alma. abdest suyu. abdest.

vürüd: a. geliş. gelme. vârid olma. gelip yetişme. * suya gitme. * toplar damarlar.

Y

yegân: f. birler. tekler. teker teker.

yekdil: f. gönül birliği yapmak.

yek-rân: f. soyu temiz cins at * sarı kırmızı bir cins at, al at

yek-ser :f. baştan başa. * ansızın. * yalnız başına.

yemm: a. deniz, bahir, derya, umman.

Z

za(-)(-zây): f. " doğuran" anlamına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

*nâdire-zâ: nâdir şeyler yapan, bulunmaz şey meydana getiren.

zād: f. "doğma, doğmuş, evlâd" mânalarına gelerek birleşik kelime yapılır. mâder-zad : anadan doğma.

zâg: f. karga ve kuzgun. * fitneci, gammaz.

zaḥm: f. yara, ceriha.

zâ'ım: a. zeâmet sahibi. kefil. * prens. şef, lider.

zamîn: a. hasta ve kötürüm kimse.

zâr: f. inleyen, sesle ağlayan. * zayıf, dermansız.

zebân: f. dil, lisan, lügat, lehçe.

zebûn: f. zayıf, güçsüz, âciz. * alışverişte aldanan.

zemzeme: a. nağme, hoş ses. uzun uzadıya gürleyerek seslenmek. geniz ve boğaz ile ezgili ses çıkarmak.

zen: f. vuran, kesen, atan mânalarına gelerek birleşik kelimeler yapılır. lâf-zen: söz atan, lâf atan.

zenân: f. "vurarak" mânasına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. *ta'ne-zenan : söverek.

zer: f. sarı. * altın, akçe. * nöbet. * oruç. * çile.

zīb: f. zinet, süs. düzgün, iyi elbise.

zībende: f. süslü, zinetli, yakışıklı. lâyıf, güzel.

zīrâ: f. çünkü. ondan ki, şundan, şu sebepten ki.

zīver: süs. zinet.

zu'm: a. batıl zan, sanı; şüphe.

zübde: a. netice, sonuç, hülâsa. * bir şeyin en mühim kısmı. * kaymak. * her nesnenin iyisi ve hâlisi.

zūnnâr: a. papazların bir alâmet olmak üzere bellerine bağladıkları kıldan kaba ve sert, uçları püsküllü örme kuşak.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed Bâdî: **Vakayü'l-Fuzalâ Muhtasarı**, “Edirne Ulemâ, Şuarâ ve Meşâyihî”,
Edirne Selimiye Kütüphanesi, Baki Efendi Bölümü, No. 2193.
- Ak, Coşkun: **Bağdatlı Rûhî Divânı**, Uludağ Üniveristesi Basımevi, Bursa, 2001.
- Akkuş, Metin: **Nef'î ve Siham-ı Kazâ**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- Andrews, Walter G.: “**Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı**” Çev. Tansel Güney, İletişim
Yayınları, İstanbul, 2000.
- Bursalı Mehmed Tâhir: **Osmanlı Müellifleri**, c. 2.
- Eğri, Sadettin: **Bir Bursa Efsanesi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Güftî: **Divân**, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Ty. No. 1861.
- Güftî: **Divân**, Süleymaniye (Hamidiye) Kütüphanesi Ty. No. 1113.
- Güftî: **Şâh u Derviş**, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/1
- Hammer, Joseph von: **Osmanlı Devleti Tarihi**, Çev. Mehmed Ata, Milliyet Mat.,
İstanbul, 1966.
- İnalcık, Halil: **Şâir ve Patron**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2003.
- İpekten, Haluk: **Nâ'îlî Hayatı Sanatı Eserleri**, Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- İsmail Belig: **Nuhbetü'l-Âsâr Zübdetü'l-Eş'âr**, Haz. A. Abdulkadiroğlu AKM
Yayınları, Ankara, 1999.
- Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendî: **Ravzatü'l-Ebrâr Zeylî**, Haz. Nevzat Kaya,
TTK B. Ankara, 2003.
- Kartal, Ahmet: “**Türkçe Mesnevîlerin Tertip Özellikleri**” Bilig Dergisi, S. 19/Güz,
2001.
- Kocatürk, Vasfi Mahir: **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, 1970.
- Köprülü, Mehmed Fuad: “Edirneli Güftî”, **Milli Mecmua**, 1928, Sayı: 108-109.
- Levend, Ağâh Sırrı: **Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi**,
TTK Yayınları, Ankara 1956.
- Mehmed Süreyyâ: **Sicill-i Osmânî**, c.4. (Haz. Nuri Akbayar ve Seyit Ali Kahraman),
İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Mufassal Osmanlı Tarihi**, Baha Matbaası, İstanbul, 1960.

- Müstâkim-zâde Süleyman Sadettin: **Mecelletü'n-Nisâb** (Arapça), Süleymaniye (Halet Efendi) Kütüphanesi, No: 628.
- Naimâ, **Naimâ Tarihi**, İstanbul, 1280.
- Osman Nuri Peremeci: **Edirne Tarihi**, Resimli Ay Matbaası, 1939.
- Öz, Mehmet: **Osmanlı'da Çözülme ve Gelenekçi Yorumcuları**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1997.
- Pala, İskender: **Şi'r-i Kadîm**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.
- Pala, İskender: **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, L&M Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ruba'iyat-ı Güftî ve Halefî**, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi, Ty. 811, No. 599/3
- Safâyî Tezkiresi**: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 2549.
- Sayar, Ahmet Güner: **Bir İktisatçının Entellektüel Portresi Sabri F. Ülgener**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Şeyhî Zeyli**: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ty. No: 81.
- Timurtaş, Faruk Kadri: "Türkçecilik Cereyanının Tarihi" **Türk Dünyası El Kitabı**, TKAE Yayınları, Ankara, 1976.
- Timurtaş, Faruk Kadri: "XVII. Asır Şâirlerinden Edirneli Güftî ve Teşrifâtü's-Şu'arâsı", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, c. 11, S. 3-4, İstanbul 1948.
- Tökel, Dursun Ali: "Divân Edebiyatında Hayat ve Siyaset", **Hece Dergisi**, S. 90-91-92, Hayat-Edebiyat-Siyaset Özel Sayısı, Ankara, 2004.
- Tuman, Mehmet Nail: **Tuhfe-i Nailî**, Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. Ankara, 2001.
- Uzunçarşılı, İ. H.: **Osmanlı Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1951, c. III.
- Ülgener, Sabri: **İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası**, Der Yayınları İstanbul, 1981.
- Ünver, İsmâil: "**Mesnevî**" Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı, TTK B. Ankara, 1986.
- Yılmaz, Kaşif: "**Güftî**", DİA, c. XIV, s.218-219.
- Yılmaz, Kaşif: **Güftî ve Teşrifâtü's-Şu'arâsı** AKM Yayınları, Ankara, 2001.

- Yılmaz, Kaşif: **Güftî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Tezkireciliği ile Divânı, Zafer-nâmesi ve Teşrifâtü’ş-Şu’arâ’sının Tenkîdli Metni**, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1983.
- Yılmaz, Mehmet: **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.
- Yılmaz, Nuran: “**Hâb-nâme-i Veysî**” Bir Dergisi, S. 9-10, 1998.
- Yücebaş, Hilmî: **Hiciv ve Mizah Antolojisi**, L&M Yayınları, İstanbul, 2004.

سلطان محمد خان ولد خلافت الی انوار الی الوردان مهمل
 صد مدد خدای ذوالجلاله اول خالق کون و لایزاله
 طرح افکن کاخ پنج نادر قدیل خود بر بزم خاور
 افزاشته ساز زایت ماه پر نور کن بدایت ماه
 اینینه ماهه انجلا بخش هم دیده اختیره ضیا بخش
 اول دایته کار لامکانی اندی سمه بزم اسمانی
 بزم فلکه زرافتایه هم بادیه مظهره زر قراب
 نیسان عطای خود ممتاز دره صدق ایچده بیتی ساز
 ایندی می بابی انشین کل و خسار بتانی دلشین کل
 ایندک جمال حسنه اما تصویر نور دی میولا
 میم دین ایدوب نشسته ایندی کله عدم سر شسته
 کواو لسم صفات قدسی سیلی نور چیرت اوله ادر اک
 کوا اینسم صفات ذاته امعا سیلی زن دیده اوله قرکان
 اولش کله تابه حسنی ساری اینسمه نوله عند لیب زاری
 حسنی ایدیک فلکور اولانا سوز غم عشق لعم یزلدن
 یاغش دل باغ رسینه راغ یا قسم کل ولال دن نوله داغ
 ای فایده اقدس شمامه وین شاهد عنبرین جامه

اول

اول شاهد نظم ای خود آره کلکونه زن عذار مصفا
 کل ایله شکر لبان یوستی بی باده و جام ایله مستی
 بار یک چه دو اندن تا قیل آبه حیات نظمی اجزا
 ثبت قدم خط نگار ایت لوح سخن بنفتم دار ایت
 اول قالب حرفه روح بیجا ایجاز مسیمی ایله احیا
 قیل وصفایح بتانی تحریرو ایت بنفتم سطر خودنی لوح تصویر
 تان رخ دلیه نگاه ایت اینینه حسنی جلوه گاه ایت
 و آلام فیض ایله یوبایک اولسون اینه مشکبای سبایک
 مدح سوزلفی عنبرین ایت صد ای حیالی رنگ بین ایت
 ایله بین نغمه نو آمین اول ناسخ نغمه پای دیورین
 اولسون اینه چنگ زهره یار سیرسته جان کلک خوشن کار
 ایله بین در نظمی تدرین جمعیتی اوله رنگ یورین
 اول وادی نکته ده در افراز قیل نغمه پیامی سو آغاز
 اول مدح بنی ده نغمه بیجا اول مجلسه کل فشان معنا
 بو نقطه حرف فتنه کارک اولسون اینه بزم روز کارک
 بر شمع قیله سوز تابی بلکه نیم شمع آفتاب بی
 حدک دکل اول طریقه اما اولسک نوله عذر له جنین سا
 اولسک نوله ای بی سخنور مداح رهوز نغمه دوس
 ای کلک عنبرین و مجذوبی اول راسته نویسن مدح کوی

سلطان طریقه بند لولاک روشن دل سو ما عرفان
شایسته ملک رسالت ایجاد مکنونات علت
و دستی طیران مرغ لایق اشکفته گل ریاض ناسوت
سالار پیمبران محمد

دیباچه طراز لوح محمد

مکنی مبدیخ ظل بادی که خام اوله ورق نگاری
اما بنده رختی ملک خوش بیک جلوه شوتم ایله احوال
مت اولسه کلور بند مکنش ایله طلب شری اب بیفتش
بلبل نه قدر کل اولسه ایزان ایله بنه نالم بی فواوان
بودان بی باقیمه شمع دبو ایله بنه بیغمه تکاپو
عاشق که اوله شهید جان بیغی ده غمزه اوله قربان
خاکند دمیله تا قیامت اولور اشکفته درد حسرت

گفتی بی اول فسانه کسرتی

مدگی بود کاو گفتگو لر

کستناخی طرح دغدر جوی تاکی بو عاز بی دضوی
کدشته گلشن بیخیت صد گونه سلام بی بهایت
ارداح مظهر آن الیم اصحاب بی ذوالکمال
در تعریف سینه تالیف کتاب و کتابت روزگار
بودم بودله مشوش احوال حسرت زده کار و بیخ اعمال

غم

غم همیشه دملقش ندیدم نه جوته جام غم کشیده
اشکفته گل حد بقیه داغ داغ غم دللم دلتشین باغ
حدمان کشی آرزوی اعمال مکنه زده دیار اقبال
سودای کومله جسته تب معدوم امید و بیخ مطلب
عناقمه نویس شادمانه ما یوس مکارم زمانه
زندانی زلف یار امید غریت زده دیار امید
بخت طلبنده چشم بسته با ده طلب و سوکشته
کل خواہش داغ سینه دیدم می مطلب و خون دل چشیده

گفتی که معدوم امید ناگام

بخت طلب ایام ایام

احوال زمانه دن تلهی دل رحمت کش کام و بیخ حاصل
اولدی نیم دم ایله کورده بیهوده زوره تولا
اولمشدی همیشه غله خوا باطل بوس و عدم پرستش
ایندی نیم دم او بید مقادر در دیزه بهمت اگا بو
ارباب زمانه بر عجب حال کور بینه اینسک عرض احوال
اولور او ده شگوه جوی دوران بر کونه ایدر سی پریشان
اولور کیمی بولیم دونه بیهوده سزای مدح کونه
احسان و عطای بی ننگت ایله خاتم کف جود و بخت ایله
انقصه ایدر او غله خواہش اول شخص خیال هم پرستش

ایکوشی اول خیال همت همواره وسیله جوی قریبت
 آخو که اولوردل رمید اول مجلس خواهش رسید
 آخو کورینور او غم از پر بی بوی وصال ورد تقوی
 الوده غمق ریادان بی بهر ه نوازش عطاردان
 بود نغمه همتی نو آیین نسخ اورا اصطلاح دیرین
 کلاسته فردوش خود شای بی بهر ه بوی استنای
 ز غمجه اگر چه شخص همت خاتم منش و لیم مضمون
 استغته دل نسبت سواچی بی دانش حرف استنای
 جمال بلای بارد شمار بی نور جواغ بزوم کودار
 دل بسته احتشام و دشمن نظران شخص همت
 آخو بیکه گفتی که پوینشان
 نادان روش امید احسان
 آیدی بود در جای در سلک بو حرف امید ی زور کلاک
 بد فتنه که وادی خواهش اور امید دل اولدی یا سوا پرور
 آخو کورون اصطلاح در آن امید دن اولم دامن افشان
 غارنگر نقد خواهش اولدی مایوس دل نوازش اولدی
 اوضاع سبک سغله خودن کجیدی بولای آردودن
 ناچار اولدی بو طبع مقبل اندیشه شوخ ایلم یکدل
 چون کورمدی بوی آردوی م طبع نوله آینه گفتگوی
 قبلوی

قبلدی بو خیال خامی ایدا غننامه عتی ایله استنا
 بو نسخه به اولدی زینب عنوان غننامه اصطلاح دوران
 آیددی بو خیال آرمونی سلب آورده کوی
 بو مظهرن خامه سخن ساز نو نامه عتقه آیددی آغاز
 بز نامه ناشیند مضمون تصیری نواکت ایله مشون
 بو شاید دلپسند نوحط صوف لفظی دکل مخطوط
 بو طوفه و شاق فتنه کاری رد ساز لباس مستفاری
 آینه بوست شاهد راز اسرارهای روی اعجاز
 بو طوفه کل صبا ندید دامانته خار ناخلیده
 شاداب ریاض فیض مفردن بو غنیمه آستین مضمون
 باغ رقم اداسی دلجو هب سنبیل فون خوش خوبو
 نازک رقم ادای زیبا هب آینه دار کوی مهنا
 بد نقطه سی مودم دودید بادنگه بوسی ندید
 هب شعله آتش درودر فیضنا در ریم فسوند
 هب نقطه سی ساره داغ بسوز بو طوفه جواغ مجلس افروز
 هب حرف سوادى ننگه فرود بو کون جواغ غنیمتین دود
 بو غنیمه باغ ننگه در بو مه شعله جواغ ننگه در بو
 هب زاده طبع ننگه فندر هب زیور کوی بودار
 هب بگر منصفه گاه دلدار هب شعله سوز آه دلدار

اولم درخ بگو نظمی بکسی
 بد معنی دل نشین و همکار
 ایگار خیال دلستانه
 کلزار ارم همالدر بو
 یب نورنگاه چشم بینش
 یب خاصه احتیاج دلدر
 اولدی بو نکات سحر اشاد
 بگو کله یی بنشان عصمت
 بو کله یی تازه ورد رنگین
 ایتمز بو عروس ناز عصمت
 یب یوسف ناز و یب زلیخا
 اولم بده بو نقوش خوشبو
 بو کله یی نقش یوسف اولم
 بو تاکن اولدی کورم دیوان
 شمع اولسه بده کله شعاع بو
 زیواکه مدیح شاکشاید بو
 آثار مدیح شهر یاری
 تقلید مدیح شاه نوش فال
 بازار جله اند نقد عریانان

ارباب

ارباب جهان لیم کودار
 جنس سخته و یون رو اچی
 کوریمت شاه اولورسه طالب
 کورسه بو نکات نظمی هموار
 سیو اییسه دو شو دی بو
 ایتمز نیم حاسد غلط کار
 اولسه تعجب سخته اشاد
 اعجاز سخته بی مدانی
 اولسه بوله طبع کتک معدی
 کوریمت شاه اولم مساعده
 اقور ایدی دضم غلط یایم
 ناچار ایدی لوقبول اسلام
 اعجاز دکلمی نظم پاکم
 اولدی دل یوقبول معنی
 اولسه بوله طبع کتک منزل
 آثار عطا دکلمیدر بو
 نظم دکلمی یور باغی خون
 اول طرفه سطور دلتکاری
 ایتمز دکلمی خصم تیره کودار
 ننگ سخن سلیس و هموار
 اورنگ فرد ز تخت تاجی
 عدنی یب اولم سخته غالب
 احسن دیو ایوی روح
 بت لاده رتسکه روح ماهی
 اعجاز رسول نظم اقوار
 اولیم خیال صخر طبع نقاد
 بیغامی آخر الزمانی
 داستان زبالانی بعدی
 کار ایلیه مز کوزو حاسد
 ارسال بنون ادایم
 حساد غلط ادای ایام
 اولسه بوله خامه سین پاکم
 ملک سخته رسول معنی
 تشریف ربانی دخی منزل
 الهام خداد کلمیدر بو
 بد معنی دل نشین و هموار
 اعجاز سخته چاد یاری
 بو معجزه کلامه اقوار

ایومزاکامهر اولور شنه زرد پاش دست نکر دو چشم خفاش
 خورشید نبوتن همد دنیایم صالوب فروع اسود
 ایتمسکن اولور ایله سراپا چون جرم مهر بسید دنیا
 اول فیض نوالدهم اولد اولدی دولت ایلم بولمز

بو کوز دل بو جهل نواب
 بیخ خانه قلب بو لبت ناب

در مدح پادشاه اسلام سلطان محمد خان خلد الله خلافت فیض
 وقت الی

بو کوز خیال اولدی زیور زینت در صریح داور
 یب اولدی نسیم لطفی وایب انکسفته کی دک کل ادایم
 بونامه دلکش و سحر من بو کوز سحر ایله معنون
 بو بزمی ایرون مدام بوز بو کوز بو فیض مجلس افروز
 القاب لطیف شاه دوران بونامه عشقه اولدی عنوان
 بو مجلس نامی اولدی ساقی کیفیتی اولسه نوله باقی
 بو گلشنی ایندی سوز خرم نیسان مدیح شاه اکرم
 بوهی جام مدیح داور اولدی بزم ادایم زیور
 اولدی بو کلام شوخ و میاز نوازه کل حدیقه دراز
 یو یاده بو جام فیض موفور تا آخر اوله چراغ پر نور
 اولدی نعت شه سافزار شمع ازه طراز نشی دراز
 فیض لطفی در و کسادی بو کف و شتود اولدی بادی
 اولدی

اولدی بو کل شکفته عالی هب تحفه مجلس معالی
 اول شاه کرم نواز و بهبود خاتم کرمی و بو مکی جود
 دردی کله سیکلی اقبال سحر اختی آسمان اجلال
 خاقان زمان ستوده اختی ذی کان عطا و عدل کو بود
 نو یاده کل ریاض شامی فیضان در مملکت بناهی
 بوز سینه دو چشم دولت یوتاب چراغ بزم رفعت
 با یسته تخت شاهی یاری دیهیم خورزگامکاری
 آینه مملکه شمع اجلال بهم آینه بهم جمال اقبال
 اوزنک ده کرای بی نام نیونک فیروز نقی ایام
 کیمینه ده درون خرابان اقلیم ستان و بون یکوان
 شجاع کل گلستان دولت داماد نومود و مملکت
 اقلیم ستان و مملکت بخش خاتم خدمت ادبم ملک رفعت
 شاهنشاه محمد خسر و بحر دارای مکارم و صفات مظهر
 جم جاکو و اردشیر خدام دارا در آسمان اکرام
 نو غنچه گلشن بر ایتم بایسته تمت و تاج نگونیم
 رعنا کل گلشن خلیلی وردت در وجه خلیلی
 گلزار خلیله ورد زینا زینت در بهار مصفا
 شاهنشاه کوهرین دوده معنی کمال ناشتوده
 ردق ده باغ کان امکان خدیجه سلک آل عثمان

خاقان قدر شکوه اسلام سلطان ملک سوپرا کرام
 رفعت ده روزگار بیستی اسلام نشان و بت شکستی
 فرمان ده شرق و غرب عالم طرح افکن کلخ امن آدم
 خاقان اعظم سنجینور انجم خیل و سپهر کشور
 کرد و نه درویدگار شاهان قدسی مردم و سپهری ایوان
 سلطان محمد فلک تخت

خاقان جهان شه جوان تخت

روقی ده تخت و تاج ایام استوده خباب شاه اسلام
 اول شاه فلک درو جهانگیر و اکشته را بی حکم تقدیر
 لطف شاه ملک بخش دولت مشاطه نوع و سی ملک
 اول شه که قضا در نوب دربان اول شه که قدر مطیع فرمان
 ایام بهار دلستانی بی درخت رنجی خزان
 عهد نیک صفا شکفته دور نوب در نشاط سفینه
 جاری خلد دلمه بیباغی فتنه نوبه ایسته پای زاعی
 ایتمی نینه عهد دلشکادی پیرامن اور نینه پردیاری
 راز دل شیخ خطه روم آمو بوه خطایه معلوم
 احسانی لمیب دردموانه انعامی ضمینی کام دوران
 ذاتی کل باغ لطف احسان در صدق بخار دوران
 اما نیم کل لطف افروز اما نیم در که فیض مستحون

اما

اما نیم کل که تازه پدید آمدن نیم در که نور توانم
 لایق در اول اولور سه پاد زینت ده باغ کان امکان
 سایسته بود در گوهرین فال کواوسم طراز سلک اقبال
 اولسون اولکار ریاض بهجت ارایش کلستان دولت
 اولسون اولدر بخار اقبال تاب افکن جمله گاه اقبال
 اولسون اولکلک همیشه باغی بزوم فلکک یا بزجر داعی
 زیرا که دوا می در دلدرد شادی ده وار دو کسلدر
 یکایت شاعری و بیاحت وی و دیدن اشرف دیار
 نقاشی خود نگار مغبیا اولدی بود و سخته نکتر بیجا
 اوضاع سپهری اییدی توفیق اولدی که بی ادای تعریف
 اییدی قلم سلک زبانی در پاشی صمیمه مغانی
 وار اییدی مکر که اهل ادراک بور ندر خود نظیر و دراک
 قدسی نظر و بلند پرواز عیسی نفس و جیان بردار
 اولوردی کرایت سینه املا فیض نفسی حیات مغبیا
 اول لطفه مسیح کینه اجیا بود نیم مع فتنه اما
 اولمدی همیشه بر مقادر وار و ناطع جوخت شاعر
 اولمدی کل امیددی نھوار سبلی زده نسیم آزاد
 وار و نخت سینه کاری گلزاره دو شیدی کوگذاری
 ناینم نگاه سوز پرورد ایاری کلی تمام انگر

اوادی بوغم ایله شکیبا احسان طلب لیام دنیا
 ایندی ایی نجت فخر احوال با موند نور دراه احوال
 ایندی نینه طفل اشکی بیوا سودا کوی نشست و پوشت
 اشکی کبی اوادی چشم کویان تکلیه زده عظمای موزگان
 ایندی او امید ایله کاهی بیجا بی سوخت نکاهی
 چون قطره زن اولوی زخی بو پشت زرد اولوی جویم خور
 آن اولدی زمین بیما منی لکه خواستی ایدر جا
 بر جایکه غریبم ایودی بر جلوه که عجیبم ایودی
 فردوس نشان غریب ماوی سوزنا سر مرز بومی اعلا
 کوردی او فوج فواقهای کویا الکیودی نقد کاهی
 اولمش او واد استمان بوی زینند جو زیندم طاروس
 بر گوشه سی تکیم گاه غمونه بیرون و دی جای نایب
 آینه ش فیض دلگشا دین کورسم بهشتیان سوادین
 بسط ایلیوی بساط سورت ایندی دخی بهشتیم عود
 اولدند حریف نامرادی سیر ایندی او دلگشا سواد
 ایندی چون نظاره بوس کار کشت و کدر سواد و با دار
 بر گوشه خوین ایندی چوین مانند نگاه شوق سیران
 بر دند خود در پای بولدی بر بوالهوسک دو یاری اولوی
 الفت دلو بالوندن غم پیشه و مبتلا لوندن

ایندی

ایندی او ایله غصه بوداز برستی کونه ادایم آغاز
 این بی و روان دهری آینه ش اصطلاح شهری
 اولدم دیدی دند تکلیه بیوا ای شخص عدم سوال دروا
 بو شهر اکوچم دلگشا در فیض آوردل فوج فواد
 بالجمله ایالی ددیاری دولت نشان روز کاری
 بی و در سخن بیلور کجولو آینه کهن بیلور کجولو
 بی و نکته شناس خود فودشی دعوی کورمکت نبوشی
 بی و نادره کوی نکته دانی اول جوهر حکیم تانی
 بی و حل کن مشکل فلاحون بی و نغمه سزای بوده بی و
 آتش ز رخایان کودار بی و فخر کن شنگ دستار
 بی و مع فتا مجسم عصر بی و فخرم ساز کجه عصر
 بی و شاعر نکته دان کجولو قدسی رقیم بیان کجولو
 نه شیوه ساجری بیلور لجه نه رقیم شاعری بیلور لجه
 بی و دزد فسون ساجری بی و دشمن جان شاعری بی و
 بر حسب طریق اعتقادی بی و بر مکی کورم نوادی
 تنگ کورم زمانه در بی و بیهوده رو نشان در بی و
 بر شاعر نکته دان ایله کویه الیم سه سخن کفنگولو
 رنگ و حسد ندن اولور اول ان سه غمته کورم پویان
 رنگ سنگ اولسه سلک کولده طوتراود خد فله انی تکسیم

اما بدیان سفله کاری دیباچه طراز افتخاری
 لیکن بوسواد لگشاده بوجایکه فرخ فزاده
 بود آوردن نواز و اردر خاتم کفا و کونواز و اردر
 هب جمله دن اول جلی بقدر والا قدم ره نمدر
 اولم صفتی ای مرام جوان اندن غیر پیده بوی احسان
 هب غیر بیسی سفله خوی انجق اودر کوریم سیوت
 و اودر کهنه جبین سا اول خواهش طلب و غلبه با اول
 در ویزه محنت و کرم قیل اشفته نوایی عدم قیل
 محنته او خاتم زماندر احسان جنابی رایگاندر
 القصه اوی نوای احوال بیهوده امید و بیم اقبال
 اولوی او کپوه امید شبهه ناز و غمان کتید
 اولماعه قرین بزم والا بود قطعه خوبی ابتدی اشفا
 دیباچه
 انبای زمانه بی کرم در ایم اصمانی بنیم و ستم در ایم
 امید کرم ایدن غلبه کار جا سودازده سر عد در ایم
 تمه حکایت
 اول بار که رفیع با ایم فرسوده راج اولوی بچو سایم
 بیک زحمت و محنت ایل آخر یوز بیک غم و حسرت ایل آخر
 اول دلشده تنگسته حالی چون اولوی قرین بزم عالی

بولماعه

بولماعه صفای انبساطی بوس ایلدی گوشه بساطی
 فی الحال ابتدی او غصه موس اول قطعه خوبی نعل مجلس
 یعنی قیلدی او حسرت انجام اول قطعه بی فروش پای خدام
 چون اولدی او نظم بیکاره مستعد دولت نفاذ
 بیچاره امید جود ایدر کن دلاری خوش نمود ایدر کن
 ابتدی او حد بو نکتة پیرا بر بیت غلط اداس اجرا
 بر بیت غریبی داخی بودی بیهوده که تقصیر اولدی
 ابتدی اکا التفات بیهود اول مجلس دعط اولوی عمد
 بیچاره کرم امید ایدر دی بی روزه رجای عید ایدر دی
 بلنوز که او خانه فلک سا شخص رمضان اولوی مباری
 اندن رمضان بعید اولوز کرم تو بیستم قیامت عید اولوز
 بیچ سفره جودی نان بلنوز اول فیضی او استان بلنوز
 کانون او مطبخ فلک بود اولسم پرا شور بچیم بی دور
 زینا که خیالدر کفاهمی ایتمه نوله بی خاص دعایم
 خدایم انکی بچیم میایم تشریف قدم عید قایم
 اول بیت غلط ادا و فخر اولدی صله نصیحتا
 ابتدی یله اول غمین درونی دل داده و عطا کونی
 انجازه حسرت اولدی دعا فردای قیامت اولوی دعا
 آخر بیلدی اوی ستاره یوق انگر جود دن ستاره

اولدی او شکسته کام دنیا من بعد کلد زنه عتفا
 امیر عطایم نصرت ایندی ببا کارینی ذوق حیوان ایندی
 اولدی او علال پان جرمان بود عذبه دن کشید داهام
 یوق باغ جهانله بلدی آخر داننده نغمه مقفا در
 ای کفتی بی شعور امیر
 بردانه شمع طور امیر
 اولم یوری شعله ای تله مال بیهوده گندم ارکوی امال
 اولم یوری قیچی ظاهر فرسوده رخ در اکابو
 هیچ قدر سخن بیلور می وارد اینی کهن بیلور می وارد
 کالای سخن که خوش نماید بازار جهانله ناد وارد
 ایتمز بو کرده سغلم همت کالای نفیس نغمه رعیت
 نار یکم کزین فرقت اولسک بیفولم نشاین حسرت اولسک
 منت کشن تاب غریب اولم پروانه شمع همت اولم
 اولم یوری یکلم رخ سحر ویرانه بهادر اساس همت
 یوق خلق جهانله نوی احسان بنیاد رفیع خود ویران
 اولسک کهن بن ادای نفعا ایتمز اکا التفات اعدا
 کلمه کافیه جود الان باری بی تو مہ نیازی دلان
 درگاه خدایم استنادیت وارانمی وسیله مراد اینت
 حکایت آن زده مجوزی دیکیم نیک چون و شود بوزارستان

اینه

اینه بدست بگر گفتار ایلمر بو نسقه عرض دیوار
 وار ابدی مگر دم قدمد کیم ختمه ملکیت محمد
 رشک کهن بن بلاد انعام شیواز ابدی اگه جای آرام
 بر طرفه حریف فیلسوفی علم لادک خرد خود می
 آیینه جوهر ولایت رخساره طراز بگر دجوت
 میخانه عشق پاده نوسی سیر مست می صفای نوسی
 عزلت کش خانقاه خلوت فیضان در بیم ولایت
 بر کونای ایدر اوله تنوره کردار چون نور نگاه گشت بازار
 ناگاه ایدر او مرد و الا بوزارستان شهری مادا
 اول واصل نوردی اسما بر کعبه دکانه ایلین جا
 ببا ناظر حال عالم اولدی نظاره کردم مادام اولدی
 بو خواجه مالدار و الا لوط غنشدی او جای کهن مادا
 ایتمدی او خواجه ملک جهان کالای نفیس زبید دکان
 ایتمدی دکانی جمله توین دیبای خانی متاع زرین
 بو طرفه مجوزده زمانه ناگاه ایتمدی اول دکانه
 امانه مجوز دایم بدخ بازارای خمی مایه بدخ
 همزاد سپهر سغلم بیمان همشیره روزگار کردان
 اولمندی او بیات بیولا چون شمع خیال بیج اجزا
 ایلمدی نظاره اینتبی کاست نور نگهی نشست و برخواست

ایتمندی همیشه با رحمت چون شکل گمانه خمیده قامت
 بر طرفه مجوزه اینست گاهی که عینک دیده دن نگاهی
 بی نور آیدی اولقدر در بین اولدی نکه زمین رسید
 ایلیدی کو اینست بسط است نور تلهی عصای حیرت
 صید امیده اولف شست کویا بیک نیم پاره در دست
 ایودی بر خواجه کوریم اول شخص مکاریم عظیم
 اییدی اولیاد شسته بن عیون کویا سگ سست است بن عیون
 دیدی که نور شسته جیب انداز کام دلم اولوی زخم پر داز
 آثار دو ماهه کار دلدر سر رشته جان زار دلدر
 درد سویی نوامدر بو مرغ دلم طرفه دامدر بو
 وار بر لفل قر جینیم بر کشت جیات خورش جینیم
 بوخل قد دو ساله در اول حیرت زده نواله در اول
 ایلمینه ای عظیم حیرت زیور هندی ملک قیمت
 چون خواجه نکته دان و آگاه کویا س مجوزی کوردی آگاه
 کویا سی الو ال ادب کار دیدی بود کل رین بازار
 اولدی کیم حیرت طلب کداری بکسسته چو ملک خود تادی
 اولم بو متاع دونه بسته نور نظر کسبی کسسته
 دیدی که اول مجوزه با جار ای خواجه خود خود شی بازار
 اییدی شی بو متاع با جیری پوز مزه مه قیامت اکی

بو

بو جنس فرودنی دکلیدر سوهایه کفتنی دکلیدر
 دیورونه دیورک ایلمه تاکی بولیمی خود گاه
 اول خواجه نادر است معیار بر ایکی بشیر بیج مقدار
 و بودی او مجوزه نواده اینینه قلبن اییدی پاره
 چون کندی مجوزه با جار دکانه کلدی هم نویدار
 دیدی که مشتری دکالا ای خواجه نکته دان والا
 بی ایلم ایچون نفیسی معلم و ارایسم کویا رین در جیم
 اول خواجه سفله خوی نادان کویا س رنی کتودی اول ان
 دیدی که بو معلم پوندی شایانتر خود بستدی
 بو غیرت جنس معلم اولوی ارایش دوک مویم اولدی
 سی چشمه مظهره بی غمی اییدی بو فی زین دست عیسی
 خصی اییدی بو جنس نور شوییده آب چشمه ساری
 اولدی بو متاع بهیبت این سوهایه کشت زار بودین
 سر رشته لاف اول غلط رین اییدی هم کویا بی تلهی کس
 اول شخصی ایوب امیری حیرت آلدی تقدیر دلاسم قیمت
 چون کندی دکانه نویدار کلدی مرد حکیم کودار
 دیدی که مرد نیک سیرت اول قطب دریچه ولایت
 مدد کریم کزوب جهانی طلدم طلب رفیع شانی
 اییدم نه قدر که جستجویی فیض اولدی سون نگویی

کو پریدایتنا اولسک کن اولزدی بود کلو فیض روش
 فیض اولسه طینتگره مضمون اولمز بود رکالمه منطهر
 کو یاس زنا مجوزی اول ایندک نیمه نقص ایله معطل
 اخوانی کم بهایم الکن اتی غم و ابتلا یه سالوک
 صند و فکله کیم مک ایله کویا ایندک شیوف وجودین احسان
 بند اخنی متاع کم بهایم بازار جهان ندره نار و ایم
 ایله بنی ای رفیع حضرت صند و ق نشین بزم قیمت
 کفنی دمیدر اولورک الحق
 دلال متاع جهل مطلق
 تمیز جهان اولیم فاسد اولمز می متاع فضل کاسد
 کالای بیرواج بولمز پیچ رتبه ابتهاج بولمز
 ارباب جهان غلط نظر در نقص اور کویا بیرو در
 بیچاره شی کله فر ایلی بیروک شکست کویا ایلی
 ایلی اتی اول لیتم فریوت رونق شکن جلای یا قوت
 یوق دور فلک جنس غیبی باد حسد اولدی اتش الیکز
 اولسه خرد خیال آموز منحل کن مشکل فلاطون
 ایتمز نیمه اعتبار و عزت فاسد منشیا صدر دولت
 نارا فلک کسبیم ایتمز دل شکسته اولسه
 لطفیله کاتوارش ایتمز ابداع رسوم خواهنش ایتمز

کورسه

کورسه بودل فناده کاری ایتمز کالاکم لطف دستیاری
 انا و کوم خیال معدوم آوازه لطف سو تو بوم
 یب بیهده کار بیداری یب غله نواز روز کاری
 نا ایل نواز دون یور حشمت منس ولیم محضی
 الله نه غریب عالم اولتی کالای دنا عتد ایله طولتی
 الله الله غریب عالم یوق مجلس خاص نظم معلوم
 یب نادره یور غوا یب یب معجزه کوی العجا یب
 بی دانش علم محترم ذات دل بسته قید نفی و اثبات
 سر رشته بدش عیالی عجوبه نوای خود ستایی
 یب مسئله کوی پیچ دانی خرمه ره فرودش رایگان
 اولتی کویا کواه نعت دعوی مدور فضیلت
 برشا عزتکته دان تو صیفا کو اولسه قصیده کوی تعریف
 بدتکته نظر ملهم اولسه عیبی دم و بطوق مریم اولسه
 ایتمز سر کلک نکتته بیار بر مصیوعنی بهشت معنا
 اولسه خوف کهر کهر معانی کور یور لوح نکتته دانی
 اولور صله قصیده اخذ تحسین مجود ایله ظاهر
 کورمز بلکه او خست این شایان ادای لطف تحسین
 خوف ایلی هم اولغله اذعان اولور برب رسوم احسان
 در تعریف معدوم کوم و حکایت حاج

دیوینہ فسانہ گوی اخبار اولدی بوروشده کوه بازار
ایلی بونسقد کوفت و کوی معجز رقی و بزل جویی
تاریخ کلین نویسن اخبار اولور بولور یقه نکتہ انار
کلزار جهان اولور شکفته اولندی در امید سفته
یہ مرتبه داند ایدی زمانہ یہ زبور گوش ایدی فسانہ
یہ خلق زمانہ ایل بودیر امن لطف سایه کسیر
یہ قدر سخن بیلوردی نیا آداب کلین بیلوردی نیا
اولندی مکارم زمانہ موقوف نیاز خواستار
اولندی در عطا و احسان دلبرته سلک خود خوانان
اولندی اودم لوراز عالم حرف کرم و سخای خاتم
احسان بیلوردی شاد ایدر دی عالم اکا عرفی داد ایدر دی
اولندی جهان شکر کسیر آثار عطا وجودی یکسیر
اولندی مگر که اول دیاره بر نذر حریف بی شاره
مایوس نشین کنج اعمال حرمان زده دستکسته احوال
اندیشه بی مثال ایدر دی بیلورده عجب خیال ایدر دی
بو نکتہ بی مثال و معنا ایتشدی آنی غریب پیدا
حرف احسان جهان ایا اولشمی بوز کشوده معنا
اولشمی کل عطا و انعام رونق ده کلستان ایام
انگست رحاده اولدی بیج سورشته بود بیج در بیج
اولشمی

اولشمی صدای جود بلغم بر کده طنین گوش عالم
طوتمشدی مگر که اند ماوا بد چشم کشوده بی دانا
یہ الفت وحدت ایل محفوظ حکمتک درونی لوح محفوظ
احوال زمانہ واقف راز توحید صفات مرغ دمساز
بور ایدی وجودی فوق تابای اولسه نوله آسمان بیای
ایلی دی زبان نکتہ ذایی عقد فیضه کوه کشایی
الفصه او ذات نور توام اولندی کرامت مجسم
واردی اکم رندی شماره تا ایدر عم جهان چاره
اول بار که رفیع پایه فد سوده رخ اولای بیجو سایه
عرفن ایلدی حال دور کاری وارونی چوخ برمداری
یعنی دیدی ای معیار معنی آینه صورت مخفی
ای نور عطا ی حق مظهر آینه فیضه طرف جویور
آینه شایر دلا بیت قدسی نظر حریم بیمنت
کوردک بو سبک سولگی تاریخ قدیم دور کاری
اولشمی بوحرف جیو ایین دیباچه طراز لوح بنین
اولشمی نکات جود بلغم بیج تبت سطور حرف مباهم
ایام قدیم ایچینک ظاهر اولشمی عطا ی فیضی باهر
لطف ایلر بو مشکای عیان آیت بوسر عیدی هم بیان آیت
بو نکتہ سورجه همی هم آوازه جود خانی هم

اول دخی بوسه کسون
 اولورمی ایدی بوکون وارون
 کودون بو قدر بون می ایدی
 تا بویله لیم دون می ایدی
 انا جروف جود مبلهم
 اولمشمی ایدی لباس عمت
 بی فیض کرم می ایدی کودون
 یو خصم بوزمانی اولدی وارون
 اول بون توده عقل ودانا
 اولدی بو طریقه اوزر کویا
 اولمادی بو جرخ غلیم ایمان
 یب سفده جودی نانا بلمز
 بقای لیمی غلم سازی
 آیین نوازش نیازی
 آوازده جود خاتم اما
 ماننده اسم بی مستی
 حرف کرم خواب خاتم
 یونکته بی مال و مبلهم
 انا مکارمی شینجا
 اما کل نعمتی ندیده
 اشکفته کل سخاسی یکسی
 بی بوی جو غنی کمصور
 دلر کومیل خرم اولد
 منون عطای خاتم اولد
 یب اولدی باغ جوده یکسی
 نخل احسان بی سایه کسور
 کور منظم بله آردوی امید
 آیینه بود روی امید
 آوازده بی اورد در انجق
 بی معنی بو خبر در انجق
 بر قول مجدد اولدی خرم
 یب گفت و شنود فلق عالم
 یب اولدی ستمه بود
 احسان بوکده گذر که لیلمان

اولدی

اولدی بو طریقه جبه انداز
 رسم دیرین چرخ ناساز
 اولور بو بجای بی تحمل
 سو مایه کاهش تحمل
 تاکی بو تحمل خرد کاه
 اولد کسه کون فلکده کاه
 بی بلمه جود ایدی بو عالم
 کلد کون بسیط خاک ادم
 اول کوب غوث اقرانی
 کورد کن ایدی اولدی انی
 یعنی که ادرسم ما ستوده
 ایتدی دل آدمی ر بوده
 اولدی اکه بسته دل عامت
 اولادنه ایلدی سوایت
 صکره کلدی بو بچلم بسم
 اولمادی بو بچم جوده هدم
 چون دور بسینه کلدی کاهی
 قالدی تحفه بنور جای
 صکره و پردی بو بوزمه زبور
 آیینه ساغر سکندر
 آیینه سی اولدی رکن دنیا
 کوسیدی جهان جهان معنا
 امسالک طریقه سن کوردی
 آیینه سی جزیره عکس ایدری
 امسالک و پروب صفای جاوید
 مؤاتنه دو ششم روی امید
 تو یزدی کینه ادرکسی
 روشن عکسینه اولوردی دست و امان
 حضی اولدی بو بوزمه صکره
 صکره و پردی اوده دیره
 رسم خستند لند یکسی
 شمر اولمسم رو عا و مضمو
 فیضان این حیات معنا
 اولوردی نصیب کاهی تنها
 بلکه انی بزل عام ایدری
 یب عالم فیض کام ایدری
 صکره کلدی بو بوزمه خاتم
 کوسیدی اوده سخای مبلهم

بر کونین سخاکم بی نشاندر
 بر قول مجود زماندر
 منت کشی التفاتی بودر
 بر کونین بنائتباتی بودر
 صکره بنیم کامران کلدی
 صاحب کوم جهان کلدی
 کلدی نه ز عیلم جهان
 هب تا وک خسته نشانه
 آگاه درون اول ایتم بیها
 بیهوده خیال صوفی اذقان
 بود غده مهالده کج
 بو محنت قیل و قالده کج
 مخلوق دکل کوم جهان
 دامان امیددی قیل فشان
 اولتی بولیمدی دهادم
 ترکیب جهان جزو اعظم
 آخر بیلدی حریف نامم
 منوخ عمل رسوم انعام
 یوق لوح جهانده حرف
 بی فایده خواهش فوادان
 یاس اولدی اکامیمین
 آخر اولدی کشیدی دامن
 کوفتی بی اولم غله خواهشی
 ویر شیع امید تا بم کاهشی
 چون بویلم در اصطلاح دوران
 اولسک قول سوره دامن
 اولم بی اول فلکدن آگاه
 ارباب دهانده دن مد خواه
 هم مطلب و یاسی امزاج اول
 وار صومر شیع اصطلاح اول
 اندوه و الحله اتحاد ایتم
 دیرنیم او آشنایی یاد ایتم
 ایتم دامن بزمی کلام تزیینی
 قیل دیدکی جام اشرف خوینی
 خوادل پوری شخص عو اولم
 ایجاد سغند سنا حوادلم

سعی

سعی ایلمه شعری کم بهایه
 میل ایتم مشاع نار وایه
 اولم بی اولدی وضع ناساز
 برداشتی صفتن قصیده برداز
 چون بی صله در قصیده
 ایتم بی اولدی قبحی ظاهر
 شعری اولدی اگر چه در هوار
 بازار جهانده هیچ مقدار
 شایانی و التفاندر دور
 هم چشم خفای تپله منظور
 مردود اکابرو اعالی
 پس پایله بهایس معالی
 شعری اولدی اگر چه در هوار
 اما که ندیده روی بازار
 وار کند و که نهفت ایتم شعری
 دل داده نهفت ایتم شعری
 شعری اولدی دلیل بهیچو شاعر
 سنی نکتته ده اول کو کسه شاعر
 بی فایده در رسوم اشعار
 چون بی صله در قصیده پوزار
 ایجاد سغند ز ایلم پوزاری
 احوال نظرو اولدی چشم نمیزی
 سن طرح سغند سنا حواد
 سگ بومعجزه کوی شاعر اولسک
 یوشا بود لیسند مضا
 بر همش فتنه ایتم بیدا
 کو قالب حرفه اولسک بکسی
 عینسی نکاماتی روح کسری
 بی رونق اعتبار در هب
 رد کرده روز کادر هب
 بیگ معجزه اولسک انزیه نهها
 اولم صله یسنده شایان
 ایتمز بو کرده سفله نهفت
 ارباب معارفه رعایت
 بلمز نه قدر او ورست
 زیبا قدر در نظمی ایل دنیا
 کاش اولسک سغند بوی
 ادقان ایلمی سکا بیگش و احسان

بیا دامن

اینتسک نقد رطل نکاتی بی حد ایدر عرض التفاتی
 احوال زمانه بویله در بهب ^{فسانه} بیهوده ضلله بویله در بهب
 اولدی بونکات یاسن بیان ^{بیب زبده} اصطلاح دوران
 بهب واقع حال روزگاری ^{بیب شرح} عیدیم اعتباری
 حکایت شاعری دلبری ^{اکا بود} اشرف زمانه آیاتیم
 راوی کهن ^{فسانه} دراز اولدی ^{پورد} در ^{قسم} پودار
 دیرینه ^{سپهر} سغله خوده ^{بودند} بنور ^{رستوده}
 اولمشدی همیشه ^{کینه} ایجاد ^{نیو} نکست ^{بهموده} رشک ^{بهنزار}
 تحصیل معارف ایدی ^{کاری} تکمیل ^{بنو} ایدی ^{شعاری}
 ایوردی ^{بوقته} صوفی ^{اوقات} ایتمشدی ^{هیزده} قدرین ^{اینان}
 اولوردی ^{بوشعله} دشمن ^{تار} شب ^{تاسم} جو ^{شمع} بیدار
 بورتبه ^{اقتداری} اما ایتمشدی ^{آنی} در ^{زین} دنیا
 همواره ^{اوردند} سحر ^{وایه} پس ^{پایه} کام ^{ایدی} جو ^{سایه}
 اولمشدی ^{سخت} کوی ^{ماهو} دونا ^{دینه} ایدی ^{بوقدر} شاعر
 ایوردی ^{بنور} کور ^{بلای} امیر ^{شش} ار ^{مایه}
 تمیزی ^{زمانه} دنا ^{اد} تمکین ^{اولمشدی} وطن ^{که} غریبه ^{اینان}
 مالون ^{وطن} ایدی ^{اوی} بویله ^{وطن} که ^{غریبه} امیر
 بی ^{تاب} اولون ^{مجوم} عدن ^{حیر} نگری ^{عم} و ^{المدن}
 ایتدی ^{بوخیال} خامی ^{ایدا} صورت ^{پوداری} بیولا

اولم

اولم وطنه اویاسن الفت ^{من} لکد ^{زمان} غریبت
 بالین ^{وطن} که ^{نیشتر} زار ^{غریبت} بوکل ^{که} یوق ^{عم} خار
 بولور ^{کشی} ایچ ^{ولمده} غبت ^{عش} تکلده ^{در} دیار ^{غریبت}
 کلزار ^{وطنده} یوق ^{سلامنا} ایتمسه ^{نوله} اختیار ^{غریبت}
 اولوردی ^{عویز} کلستان ^{کی} یکمسه ^{غریبت} خزان
 کور ^{مدرسه} اولور ^{می} واصل ^{کل} کور ^{غریبت} جو ^{بخاری} بیل
 کور ^{مردی} رخ ^{امیدی} بالذات ^{کوا} و ^{لمسه} دنگ ^{دید} مؤان
 چکمز ^{بسه} بولور ^{می} شمع ^د بسوز ^{بودانه} الکر ^{که} غریبت ^{روز}
 میواره ^{اولور} می ^{شوره} کستر ^{یکمزه} شمار ^{غریبت} کور
 اولمسه ^{اولور} می ^{خل} همراز ^{کو} غریبت ^{کوده} کی ^{دسار}
 چشم ^{اول} می ^{روشن} دلیلی ^{کو} کور ^{مسه} غریبت ^{علیلی}
 جاهل ^{بوکم} رند ^{عصه} مقاد ^{دل} خانه ^{سن} ایتدی ^{غریبت} آباد
 ایتدی ^{نیم} دم ^{غریبت} الفت ^{کشت} و ^{کلز} دیار ^{غریبت}
 القصه ^{او} کاجوی ^{دنیا} بر ^{شهر} عجیبی ^{ایتدی} ما ^{اورد}
 اما ^{نیم} شهر ^{عشق} الکی ^{هر} گوشه ^{سی} رخنه ^و در ^{بر} می
 نقاش ^{صنم} زکار ^{تقدیر} ایتدی ^{که} بو ^{شهر} خوبی ^{تصویر}
 بولد ^{تدا} ظهور ^{جمله} اشیا ^{ایدا} لوازم ^{بیولا}
 تصویر ^{شکر} لبان ^{بهجت} اولور ^{که} کام ^{کلک} قدر
 اوصاف ^{مذار} مهوش ^{تاریف} خرام ^{دلکشند}

ایتمش مهله درونی لبریز
 ایتمش او سواد دلکشایی
 برخه دلشین و دلگیزی
 اربابی معارف مجتبی
 هب شاعر نکته سخن اعزاز
 هب عالم محشم جنابی
 هب نوپوسی احتشام ملا
 مفور برینیم عباپی
 بیلهوده خوام وادی ناز
 هب ناز تکلم فضیلت
 اول بو الهوس ملالت الیکز
 کوردیکه قوسسی محشم
 رخص هوسی دلغم الیکز
 برنجه قصید دلا را
 شکر ایچره بولن نکه نامی
 تعریف ایچره یکان هب
 چون طوح قصید بولای انعام
 بود اورنکه دانه آئی
 مضمون فی خیال مونس ایندی
 یعنی که موالی دستور
 اولای بو طریقه عنان دیز
 طوح ایده اورنکه بیوا
 یعنی که موالی عظامی
 آرایش سنه و بیان هب
 اول فکر بقید کام انعام
 ایندی سب خلوص خوانی
 یعنی ای نقل مجلس ایندی

مرآت

مرآت پسند اولای اولان
 ایندی انی اول خدیو ممتاز
 تحسین ایله اییدی کوچم
 اولای کل لطف کوچم رسته
 بردر سی کوچم لباس اعزاز
 بوز بیت کوچم بزم غبت
 بیلدی اور نشانه جوی همت
 آخر اییدی او یاس ایینی
 اول دولت و اختتام تعزین
 اییدی او ملال باب اخلص
 یاس اولای اکا بیتمه کام
 کشت ایلیکین او شهر خوبی
 شوکان بوسله خاک کوردی
 ناگاه او اسیر دلکاری
 بود نیک اولوب اوردیم دیاری
 ناگامی بختن اییدی تقوی
 وارونی مسوکتی تعبی
 دونه همتی و زمانه بی هم
 بو سبقت ایچره فسانه بی هم
 اولدم دیدی که شخص انا
 ای بیله کار و نامم کودا
 هب بویلمه در اصطلاح ایام
 بی قید اول ایتمه خوانی کام
 اکثر جیب شمای عالم
 نادید دست بود در هم
 وار تجویه ایله بو زمانه
 فی الجملة یکان یکان جهانی
 کور واره می چله اند بوی
 احسان ارباب دولت روی احسان

بر تازہ قصیدہ داعی انشاء
 و پودی آنی صدر کتبه دانه
 امانه و قصیدہ حالت افزا
 بود در اول قصیدہ مذکور

مردجا صدر رتبه وزیر اعظم
 مکر عالی نظور و کوبه در کوبه
 کار نو مای خود اور قدسی
 و له از تنه حکایه

قیلیدی آنی تحفه معالی
 بونا اولدی قصیدہ دلارا منظور نگاه صدر والا
 اینینه غنت سفله کاری کوسو مدی روی اعتباری
 مایوس نورد عودت اولدی نظیرین زنی مروت اولدی
 اولدی او ایسویا یس خوبی تائب شد و قصیدہ کوی
 چون بی صلح اولدی حسن اشعار هب جمله ضمیمه و دره کددار
 ذی بوالعجبی غریب حالی شکل رقی عدم مالی
 ارباب خود ذلیل و یا مال بومبتدل و دنی کونال
 نا اهل عزیز و همی مدر ارباب خود ایسوی غدر
 معلوم او یعنی روم عالم اوضاع سبهاره کیم جگه غم
 و اردنی روز کار دی کوردکک هب سوخته کباری کوردکک

هب

هب جمله سی احتشامه مایل
 سو لوجه خود دن بلا شک
 دولت منشان دور ایام
 کوا یلسه بر ایسوی همت
 تحفه طلب و هدیه خوابان
 کورده مسه صورت پدایا
 الوده نواز شی عوضلم
 ناگاه اگر بواهل دانش
 حقیقه اگر بلیس و رعنا
 اول نکته و در قصیدہ خوانی
 ایلی او جنان حسنه اندیش
 ایلی بیجه بیل کسسته وعدی
 وعد کومنده جمله حاصل خارج بیجه سعد و حسن داخل
 انجاز و عید اینشک ابوام بلنوسنی اولادی بر انجام
 بیله دخی و عدد یکو ایلی دیباجه وعدی اذ بر ایلی
 عمدا اول وعدی کفایت ایتمز اول وعدی طراز غایت ایتمز
 بو وعدی انیس شام تو وابسته دور کادم آخر
 ای کفتی زار و حسرت این
 عینی جهاننه ایله نظیرین

تیمی خوب اهل عالم
 دولت نشان چرخ وارد
 بخواجده رطله خوی نادان
 ایتمد سحری نمازه اقدام
 تا ایلیم اول جیل مند
 بوزمزمه غویبی گوش اینتا
 بر تو مک اولم همیشه کادی
 باشدی معقد اولم دستار
 بلکه گلهی ایلیمون مبیات
 که علمه کذین اعلم ایلی
 اما کیلیک دروغ ایلی
 طغلا نه همیشه وضع نامی
 در تعریف طلب کام کودتا ساعو از مضمی عضو شایه
 تا کامی روی نمودن و ما یوسا شون
 مضرا به زمان چیک انبار اولدی بینه نغمه بخش اذتار
 اولدی بینه کلک نکتة مشمون کلیاشی بیضا ط لوج مضمون
 دیوینه فلک پر مو ایت واریدی بر ایل رای مایین
 آوازه بود دل شکاری طومشدی مگر اولاد یاری
 ایلی دی همیشه رموی جور عرض ایلی بیدی علمای بلبود

حاتم

حاتم اولم بچلند کویاد ایلی دی هزار نقص ایراد
 کوییدی اینسه لادی تعریف نقص ایلم ایوردی انی تو صیف
 زغنه کچوردی مکرمت کار ایلی دی مدام نگی دشوار
 ایتمدی انی سیله مختال یا بسته صدر عود اقبال
 بالذات اود اور مکرتم اولمندی ملاز اهل عالم
 صد اختی و آسمان افضل دردی کله سیله اقبال
 ایتمدی اولکن سعادت ظاهره ایکی دردی پور لطافت
 واریدی اود مدله رندنا کام بر غمگش چوخ و یاس انجام
 باریک خیال نکتة بافی اندیشه نورد موسکافی
 اولمندی اور نوریوی خلوتکده ملازم محمد م
 اولسه نقد رشکته احوال ایتمدی سیله عوض اقبال
 المزدی نفود کامی بالنفوا نقدینه اشک دیدن در قرض
 خون دله کویوردی رعیت ایتمدی می نشاط منت
 بیرون ایلی شمع خانه نندن اولوردی قنیل داعی روشن
 اولوردی اور ند غصه پرور اوضاع سیله هند کستی
 بر کونینه بی باغ ایپردکن احوال غمی سواغ ایدرکن
 کوردی فلکک بوسه و بان تمویل در و ال آفتابین
 هم گوش زد اولدی اولدم بونقه دولای عالم قدم
 آوازه لطف صدر والا اخلاق و مکارم مولا

کتاب خریف محنت انگیزی اولدی او کو یوه به عثمان ویز
 واره اودر رفیع شانه اول بار که کوم نشانه
 تا ایلیه محنت دونی عرض اشکستگی درونی عرض
 به طوفان قصیده ایته ایواد احوالی اندک ایله یادی
 ثبت ایله یی به غم نهان بدکاری محنت ناتوانی
 به کونم قصیده به ایواد ایته ییم اورنر سحر ایجاد
 به اولدی که نشانه توفیق محذوم کیمی ایته توفیق
 محذوم ولیک فیض باهر آثار محبت اندک ظاهر
 الفصحة او استانه واردی مضمی رفیع شانه واردی
 بیگ زحمت و انتظار یکدی بیگ محنت خار خار یکدی
 اول مجلسه آخر اولدی واصل کو یاکا اولدی مرادی حاصل
 کوردی نیمه شخص باباوسی اول بزمک اولور بساط بوسی
 اول رند غریب و نکته بیا ناصف تعالی ایله یی جا
 مجلسه عثمان خریف عثمانک اول طرح لطیفی صوندی بی
 چون اولدی قصیده دلارا منظور کمانگاه صدر والا
 اولدی او خدیو معدن ساز بالاد بسمه نگاه انداز
 اظهار بسند ایله سراسر احوالی به پیش ایته کسیر
 محبوب نوازش ایته ای مستغنی و خواش ایته ای
 نقدینه دکل و عید احسان به قول مجدد خراوانا

نگوار

نگوار او خریف غصه پرور اول فیض نشانه سراسر
 محذوم اولن قصیده سراسر و پوری او سیر محنت و غم
 اندک دخی دور مکرر خط ایله یی طبعی اولدی خدمت
 سوزله قتی التفات ایته لطف سبب حیات ایته
 ایته او مجلسه بی تکلف محذوم ایله دیو تلفف
 مجلسه اولان کوره اعیان کوردکی بو محنتی خراوانا
 به تربیه نوازش اولدی اقدام و حصول خواش اولدی
 اولد مدد دیدی خدیو ممتاز اول صدر کویم لطف انجاز
 اینک سوی لازم اولدی خود بو منصب ایله شکفته خاطر
 بو وعد مجرد ایله ناکام اول مجلسه لطف بولدی اتمام
 کندی او خریف چار و ناچار در پیوزه کامه اولدی درکار
 به کام بودر با مدادی طوق ایته او در که موادی
 اول مجلسه وعد اولدی واصل تا کیم اول نقد کامی حاصل
 کوردی ای چونکه صدر والا مضمی زمان خدیو کینا
 دیوینه او وعدی ایته باد بود عدد کوله قیلدی شاد
 دیدی که ای موام جو یا بیهوده مر جا و خام سودا
 بسط ایله نذر و روده باشت بو خیره کی ددی دده باعث
 آمد شد کز نه خطه دندر نقل ایله کشاده اوله بوسو
 بسط ایله بساط ماجرای بیوق آرزوه آره ده دکل آشنایی

دیدنی که رنجی نه بود ای ذاتی فضیلت ایل به بود
 بود که در دین جین بود که یعنی نیچ لطف و عدل کوردک
 بر کوبه قصیده دلدارا هم ایتمش ایدک بو نوم ایدا
 همدومه ذخی بو عید ماشاد ایتمدی قصیده نیجه انشاد
 عدض ایندی اورندی نوبلی القصبه گذشته ماجرای
 اولدی نینه زین دست همت سورسته و عدلی نهایت
 بروعد که نایدید ایام بروعد که بی زمان و انجام
 بروعد که ناشنید مضمون بروعد که بی خلاف قانون
 بروعد که یاسی اندر مشهور موقوف علی الصباح هشتی
 بروعد ایل اول عدم نمنا اولدی نینه مدخ رسته بو یا
 ازاده سو امید اول آن بر در سو اولدی وعد احسان
 بوکش مکش ملال ایچندا اندیشه بی مال ایچندا
 بخدم فلک خیاب و اردی اول نوم صفا ما به و اردی
 کوردیکه عجب سئوده همدوم سوناسی بزمی فیض همدوم
 همدومه اولن قصیده سنا هم هوندی او ملال یا ب پرغم
 منظور او ایچ او طرح همناز تحسین ایل ایلدی سدا افراز
 دیدی پدر بزرگواره اول ملجای زمره کباره
 بزده ایدلم سوی تمنا لها بود اولم لطف و عدل کینا
 بود عدلی ایل مفصل اول مجلس لطف بولدی فیصل

یا

بر نیچ زمان اورندا کلام اولدی بو بو آده همت انجام
 همدوم و پدر دن اولدی آخر دون همتی کورد عید ظاهر
 اول رند عدم امید و غم فال بر نیچ دن ایندی پرستش حال
 بیج فیض کرم بو استاندن مشهور عید که اولم روشن
 اولدم دیدی بی غم کستر بو سلسله ده کریم نیلیم
 بو سلسله جمله دون در بیب خستند خوشی آزموندر بیب
 بیب جمله لیم و سغله خودر تنک اور سیمت نکودر
 بو سلسله دن امید احسان ایتمه صفت ای کسستم ادعان
 بوندن کرم ایلیم مد او اعنا قیل در دکه یاسلم مد او
 آخر هلم رند غصه مقنادر امید بناسن ایندی بو باد
 من بعد امید لعت ایندی دشنام رجای همت ایندی
 بیب کوردی اکا بر صفاری بیب تجریم ایلدی کباری
 بیج کوردی کام دل بر دنیا اولسم نوله کوشید دامن
 در تقریف و اردنی در در کار بر بهچار
 کفتی یوری سندر توبه کار اول نغزین زن لطف در کار اول
 احوال زمانه بو یلم در بیب دیوینه فسانه بو یلم در بیب
 بیب ترجمه لسان عالم بیب ماصدق امور آدم
 اشرف زمین جهان لیم بود سلب اور سیمت نکودر
 المودن امید مکرمت دور آثار سنا همت مشهور

بن بچوبه ایلدم جهانی
 بیب جمله غلط رو عطا در
 بلنزه او کرده سفله بخت
 ار باب معارفه رعایت
 بلنزه لکله صبا نوردم اول
 بونلر اولم جمله جود مدخل
 ایل دله ایله لونوازین
 یعنی اولم مکرمت بوستش
 شمدی بو غلط خیالی بلنزه
 دیباجه حسب و حال بیلوم
 من بعد دخی و جاده اولم
 فکر غلط عطا ده اولم

ایلم

با عی

خون کوم کباری سیرت کله
 اول فکر غلط مداری سیرت کله
 من بعد امید مکرمت ایلموز
 ما بیت دور کاری سیرت کله
 همچنین از شکایت کودونه

ای نامه یتر فسانه کاری
 بیلهوده کوی غلط مداری
 شلوی کوی زمانه تا چند
 دستان زنی فسانه تا چند
 هکتور که یا سدر بو مواد
 نفسی نفسی زمانه دنیا
 جیونجه جهان غریبه عالم
 تسلیم سغای خاتم ایتم
 اول دخی فسانه در مجرد
 اینتمه نوله عقل کل ای رد
 بن اول سوزه اعتقاد ایتم
 بود جمله اعتقاد ایتم
 بر شتم که خلق اولمشدر
 بیج کیمسه او کامی بوتمشدر
 لدم نیمه اعتقاد ایلم
 یا اول سوزه اعتقاد ایلم

جور

جور فلک اولوی رسم دیرین
 سن اولم یتر شکایت ایتم
 غلمه کچور عور نودانا
 دکوز غمته صفای دنیا
 خدا اولم یحق نفیم عالم
 اولم سکا دنواز بودم
 خدای سبب سعادت اولم
 بلکه سبب سیادت اولم
 بخت یتر اوران وارده
 نادانک اولور صفای اخرون
 ایل دله جوخ سفله کاری
 سلب ادر رسم اعتباری
 کودونه دلی زده شاد قیلیم
 یعنی فوج ایلم یار قیلیم
 تا ختو ایور حواله غم
 ما ننده خط امید دریم

اما که اولور لیشیم بو فال
 اشکفته درونه باغ احوال
 که فیضی نشاط غصه کله
 چرنکی ازلی بوسم و راهی
 غمدر نیمه ایلمین تنسلا
 غمدر ایونه ایل دردی احیا
 غم بدم مهر باغودر
 کیمینه شایکا غمدر
 بو شاهید دستنا ندریم
 هر حاله مهر باغدریم
 ایلم کله جوخ بیج تنال
 دوری غمیلیم مضطرب حال
 منت کشیور غم جهانک
 اول طرف تویم مهر باغک
 اولور دل زار ایلم ایتم
 ایتمز فاکک فسانه سن کوش
 در خانه کتای غنامه ما

ای موع خیال کلمه بیجا
 وی نغزین شگرف او
 احوال شناسی جوخ غوار
 حوق غم بوجان اسوار

کیمینه

تاکی بوفسانه زینب شکوا
 بدکاری روزگار در بو
 بو طوفان ندیم تازه کورد
 بو نازده ادای خوشی رقتور
 بو نازده کل ندید در بو
 نادیده دست دزد آیام
 ایگار ضرورتین دلدر
 بودر که سیمره کونواره
 بو نامه عشق نکتہ ایجاد
 سیماییده عجم در ده
 زینت ده باغ و غم کسلدر
 بی دغبت روزگار دارد
 کرد غبت روزگار اولید
 بازار جهانند نقد عرفانا
 ایلدی خیال نکتہ مشهور
 کور ایتمسه عد غصه توینج
 غمنا مه اولوردی اکه تاریخ
 در دوزده دو شبیه این تمام شد
 بوکه خواند دی طمع دارم

